

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
Strengthening ethics for prisoners in Bangkok.

โดย

พระมหานันทวิทย์ อีรภทโท (แก้วบุตรดี)

ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์

ดร.อัคนันท์ อริยศรีพงษ์

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.2559

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759206

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
Strengthening ethics for prisoners in Bangkok.

โดย

พระมหานันทวิทย์ อีรภทโท (แก้วบุตรดี)
ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์
ดร.อัคนันท์ อริยศรีพงษ์

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ.2559

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759206

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Strengthening ethics for prisoners in Bangkok.

By

Phramaha Nuntawit Dhirabhaddo (Kaewbooddee)

Dr.Kamalas Phoowachanathipong

Dr.Akaranun Ariyasripong

Buddhist Reaearch Institute

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พ.ศ. 2559

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610759206

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
 ผู้วิจัย : พระมหานันทวิทย์ ธีรภทโท (แก้วบุตรดี) และคณะ
 ส่วนงาน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ปีงบประมาณ : 2559
 ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้จุดมุ่งหมาย 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมของผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอผลการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์ ที่สมัครเข้าร่วมโครงการ สักคาสมาธิ รุ่นที่ 2 จำนวน 144 คน อายุระหว่าง 18-25 ปี การวิจัยนี้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย (focus group) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติ paired sample t-test และวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาแบบสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาจริยธรรมผู้ต้องขังในสังคมไทย พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติด สะท้อนให้เห็นสภาพการขาดจริยธรรมในสังคมไทย มีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว เป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม มีค่านิยมการดำเนินชีวิตรักความสบาย อายากรวยเร็ว มีพฤติกรรมการเล่นแบบทางสังคมที่ผิด และพบว่าเมื่อพ้นโทษแล้วกลับมาก่อทำผิดซ้ำอีก มีสาเหตุหลักมาจากการไม่ยอมรับของสังคม ไม่มีงานทำ และเป็นคนไร้ค่าในสังคม

2. กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง มีขั้นตอนคือ การควบคุมและพัฒนาพฤติกรรม และได้นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมีองค์ 8 หลักสังคัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 โยนิโสมนสิการ และหิริ โอตตัปปะ มีกระบวนการสำคัญ ได้แก่ (1) การฝึกสมาธิปฏิบัติ (2) ฝึกอบรมศีล สมาธิ และปัญญา (3) การปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาประจำวันและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3. ผลกระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรสักคาสมาธิมีจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสูงกว่าก่อนเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่า หลังทดลองคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมและรายด้านมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองเท่ากับ 4.09 และ 4.28 (SD. = .477 และ .464) จากคะแนนเฉลี่ยเต็ม 5 คะแนน และพิจารณารายด้านพบว่า หลังการทดลองด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการพัฒนาทางจิตใจเท่ากับ 4.35 และ SD. = .534 รองลงมา ด้านการพัฒนาทางกาย และพัฒนาทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และ SD. = .554. และ .553)

และ ด้านการพัฒนาทางสังคมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 4.24 และ SD. = .555 โดยทุกด้านมีความ
คิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ตามลำดับ

Research Title : Strengthening Ethics for Prisoners in Bangkok.

Researchers : Phramaha Nuntawit Dhirabhaddo (Kaewbooddee) and others

Department : Buddhist Research Institute,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year : B.E 2559/2016

Abstract

The objectives of this research were 1) to analyze ethics problems situation of prisoners in Bangkok 2) to analyze the ethics strengthening process according to Buddhist integration for prisoners in Bangkok and 3) to present the results of the ethics strengthening process according to Buddhist integration for prisoners in Bangkok. This was a mixed method research. The sample consisted of 144 prisoners in the central correction institution for drug addicts, aged 18-25 years, who enrolled in Sakkasa Concentration Project 2. The tools of data collection were questionnaires, in-depth interview and focus group. Pair sample t-test and analytic induction were used for data analysis.

Research findings were as follow:

1. Ethics problems situation of prisoners in Thai society found that most prisoners were prisoners of drug cases which reflecting the lack of ethics in Thai society. Most causes of this issues are from economic problems, inadequate income to support the family, socially disadvantaged, the value of comfort, rich shortcuts and wrong social imitation behavior. The main causes of offence recidivism are the lack of social acceptance, unemployed, and to be worthless person in society.

2. The ethics strengthening process according to Buddhist integration for prisoners are to control , to develop habitual behavior and to apply principles which are the five precepts (*Sāla*), the noble eightfold path (*Magga*), the four bases of social solidarity (*Saigahavatthu*), the four holy abiding, critical reflection (*Yonisomanasikàra*) and two Lokapala-dhamma; moral shame and moral dread (*Hiri and Ottappa*). The main processes are: 1) the practice of right view (*Sammàdiññhi*) 2) the process of threefold Learning (*Sikkhàttaya*) which are morality, concentration and wisdom training 3) the practice of Buddhist activities in daily life and in Important Buddhist Day

3. The results of the ethics strengthening process according to Buddhist integration for prisoners in Bangkok found that participants in the Sakkasa Concentration Project 2 had higher scores on Buddhist ethics as a total and each aspect than before the experiment at the significance level and the opinions were at a high level in all aspects. The before and after the experiment overall mean of the ethics scores according to Buddhist integration were 4.09 and 4.28 (SD. = .477 and .464). Considering each aspect found that after the experiment, the highest mean was the mental development ($\bar{x}$ = 4.35 and SD. = .534, followed by physical development and wisdom development ($\bar{x}$ = 4.28 and SD. = .554 and .553) and the lowest mean was the social development ($\bar{x}$ = 4.24 and SD. = .555)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้ สำเร็จลุล่วงสำเร็จด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก คณะกรรมการที่ให้คำปรึกษาและคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและผู้ให้การอุปถัมภ์ที่ได้เมตตาแนะนำแนวทางการทำวิจัย และให้ข้อมูลในการทำวิจัยครั้ง พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญและอำนวยความสะดวกในการเก็บ ข้อมูลวิจัย นายวุฒิชัย เจนวนิริยะกุล ผู้อำนวยการทนต์สถานบำบัดพิเศษกลาง นายวิศิษฐ์ ปัญญา ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง นายทองพูน พาประจง นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพชำนาญการ นายอุทัย แผ้วพลสง นักทัศนวิทยาชำนาญการ นายชยพล แก้วพวง นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ

ขอขอบคุณประธานกรรมการผู้ตรวจงานวิจัยที่ให้คำแนะนำการปรับแก้ในเนื้อหาสาระ บางส่วนที่ยังมีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ในสาระทำการวิจัยครั้งนี้ และทำผู้วิจัยได้นำไปปรับแก้ให้เป็น ที่เรียบร้อยตามเจตนาของคณะกรรมการ

ขอขอบคุณคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ช่วยตรวจงานวิจัยและจัด ข้อมูลการพิมพ์และผู้ให้คำแนะนำและเสนอแนะในเนื้อหาสาระของงานวิจัยที่ขาดตกบกพร่อง ให้ผู้วิจัย ได้ไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะนำทำการวิจัยครั้งนี้มาเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี) และคณะ

6 พฤษภาคม 2561

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาบาลีและพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๓/๓๗๔. หมายถึง ที่มณิกาย สीलขันธวรรค ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และ ที่มณิกาย ปาฏิกวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๑ ข้อ ๓๕๓ หน้า ๓๗๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ที่มณิกาย สीलขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ที่มณิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ที่มณิกาย ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายนตวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาตปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.อฏฐก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาตปาลี	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาตปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิทเทส	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)
---------	-------	---	---------------------	-----------

ปกรณวิเสส

วิสุทฺธิ.	(ไทย)	=	วิสุทฺธิมรรคปกรณ	(ภาษาไทย)
-----------	-------	---	------------------	-----------

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.อ.	(ไทย)	=	อัฐฐสาธินี อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณีอรรถกถา	(ภาษาไทย)
-----------	-------	---	--	-----------

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(ค)
กิตติกรรมประกาศ.....	(จ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฎ)
สารบัญ.....	(ฉ)
สารบัญตาราง.....	(ช)
สารบัญภาพ	(ฌ)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	4
1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับการจากการวิจัย	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้ต้องขัง.....	6
2.2 หลักการการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังของประเทศไทย.....	8
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการวัยรุ่น	18
2.4 การเสริมสร้างจริยธรรมผู้ต้องขังเชิงพุทธบูรณาการ	24
2.5 การฝึกสมาธิเพื่อการพัฒนาจริยธรรมของผู้ต้องขัง.....	54
2.6 การวัดผลการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	59
2.7 ข้อมูลพื้นฐานทัศนสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์.....	62
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	64
2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	71
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	72
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	72
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	73
3.3 เครื่องมือในการวิจัย	74
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	76
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	78
3.6 การขอจริยธรรมในคน.....	79

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	80
4.1 ผลวิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมของผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร	80
4.2 ผลวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขต กรุงเทพมหานคร	82
4.3 ผลวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขต กรุงเทพมหานคร	88
4.4 ผลวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขัง.....	107
4.5 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	111
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	114
5.1 รูปแบบการวิจัย	114
5.2 สรุปผลวิจัย.....	115
5.3 อภิปรายผล.....	118
5.4 ข้อเสนอแนะ.....	121
บรรณานุกรม	122
ภาคผนวก	128
ภาคผนวก ก บทควมวิจัย	129
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์	146
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ได้ ดำเนินการมาและผลที่ได้รับจากโครงการ	147
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	149
ภาคผนวก จ การสัมภาษณ์เชิงลึก/ภาพการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) /การลงพื้นที่กิจกรรมการ อบรมโครงการสัปดาห์ศาสนา.....	165
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย	170
ภาคผนวก ช หนังสือรับรองจริยธรรมในคน	174
ประวัติผู้วิจัย	176

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ต้องขัง	89
ตารางที่ 4.2 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบด้วยค่าเฉลี่ยส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานข้อมูลที่ได้จากการวัดตัวแปรในกลุ่มรวม	91
ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และระดับความคิดเห็นของตัวแปร จริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านพัฒนาทางกาย.....	92
ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และระดับความคิดเห็นของตัวแปร จริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านพัฒนาทางสังคม	93
ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และระดับความคิดเห็นของตัวแปร จริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านพัฒนาทางจิตใจ	94
ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และระดับความคิดเห็นของตัวแปร จริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านพัฒนาทางปัญญา.....	95
ตารางที่ 4.7 ผลการเปรียบเทียบคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการก่อนและหลังการทดลองใน ภาพรวม	97
ตารางที่ 4.8 ผลการเปรียบเทียบคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการก่อนและหลังการทดลองในราย ด้าน.....	97

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 2.1 กรอบแนวความคิดของการวิจัย	71
ภาพที่ 4.1 แสดงคะแนนของตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ เปรียบเทียบเป็นรายด้าน	92
ภาพที่ 4.2 กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการของผู้ต้องขัง.....	112

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสถิติปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ได้อาศัยหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมที่ประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล โดยกรมราชทัณฑ์ถือว่ามีส่วนที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกือบทุกขั้นตอนโดยคุณผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการดำเนินคดีอาชญากรรมในศาลพิจารณาระหว่างพิจารณา ซึ่งการกระทำความผิดเป็นปัญหาที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเท่าใดจำนวนผู้ที่กระทำความผิดก็จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอความรุนแรงของการกระทำความผิดนั้นจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แต่ในสังคมแต่ละสังคมนั้นก็จะมีกฎเกณฑ์สำหรับควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมเพื่อมิให้เกิดปัญหาระหว่างกัน ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมจะต้องถูกลงโทษ เพราะถ้าหากในสังคมใดไม่จัดการกับผู้กระทำความผิดก็เท่ากับว่ายอมรับว่าการกระทำความผิดนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ในอดีตการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในสังคม มักจะปฏิบัติด้วยวิธีการที่รุนแรงและทารุณ โหดร้ายให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำไป ทั้งนี้เพื่อสร้างความยุติธรรมให้แก่สมาชิกในสังคม เป็นการมุ่งลงโทษเพื่อจะให้เกิดความเจ็บปวดทรมาน และไม่กล้าที่จะกระทำความผิดซ้ำอีก ต่อมาเมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทำให้อัตรากการกระทำผิดกฎเกณฑ์ของสังคมเพิ่มขึ้นตาม การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจึงได้มีการพัฒนารูปแบบจากวิธีการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายมาเป็นการปฏิบัติโดยใช้เรือนจำและทัณฑสถานแทน¹

ปัจจุบันรัฐต้องสูญเสียงบประมาณมหาศาลใช้ดูแลผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้น นำไปสู่ปัญหานักโทษล้นคุก ผู้คุมดูแลไม่ทั่วถึง ทางรัฐบาลจึงมีนโยบายให้กรมราชทัณฑ์ ไปแก้ปัญหาเร่งด่วน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพิ่มคุณค่าพัฒนาอาชีพให้นักโทษสู่สังคม ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และลดผู้ต้องขัง 1 ใน 4 ที่พ้นโทษจากเรือนจำในเวลา 3 ปี ไม่ให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก² การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้ต้องขังให้เป็นคนดี จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะคนในสังคมต่างเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแม้เป็นเรื่องที่มีความยากเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน และมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รัฐบาล ได้พิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ ในเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสงบสุขของสังคมไทย

¹ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2550), หน้า 24.

² กรมราชทัณฑ์, “สร้างอาชีพให้นักโทษลดการทำผิดซ้ำ หลังพ้นโทษคืนสู่สังคม” (ออนไลน์) (แหล่งที่มา), <https://www.thairath.co.th/content/1230867/1230867> สืบค้น วันที่ 22 พ.ค 2561.

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า การกระทำผิดของผู้ต้องขังชายเกิดจากขาดการขัดเกลา และความอบอุ่นจากครอบครัว จากกลุ่มเพื่อน จากความศีกะตนเอง การไม่ได้รับความไว้วางใจจากสังคม การอาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม และยาเสพติด ครอบครัวมีรายได้น้อย อีกทั้งผู้ต้องขังมีการศึกษาต่ำ³ และผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่กลับมากระทำผิดซ้ำ เกิดจากไปรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายในเรือนจำ แลกเปลี่ยน สร้างเครือข่ายภายในเรือนจำ เมื่อออกจากเรือนจำจะกลับไปเพื่อนกลุ่มเดิมที่เคยมีความสัมพันธ์หรือเพื่อนในเรือนจำแนะนำต่อกัน ขยายเครือข่ายจนติดคุกซ้ำอีก สาเหตุเกิดจากปัญหาครอบครัว หางานทำไม่ได้ จึงหันไปค้ายาเสพติด ไม่เกรงกลัวการติดคุก⁴ จากสภาพปัญหาดังกล่าว จะเห็นว่าปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องการส่งเสริมจริยธรรมของเยาวชน เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคม ชุมชน ครอบครัว และตัวเยาวชน การปลูกฝังทักษะชีวิตในการสั่งสอน และปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมผู้ต้องขังโดยจัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาคุณภาพ ห่างไกลยาเสพติด เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และช่วยแก้ปัญหาให้ผู้ต้องขังที่จะได้กลับตัวกลับใจเป็นคนดีตลอดจนเป็นแนวทางไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข และสารเสพติด ให้ผู้ต้องขังได้เป็นคุณค่าของชีวิตที่มีคุณภาพ ที่จะช่วยสร้างความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงให้กับประเทศชาติได้

แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมด้วยวิธีการปฏิบัติสมาธิ เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรม ดังเช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคนก่อน จึงจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผลคือระบบแห่งไตรสิกขาได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา⁵ และการปฏิบัติสมาธิเป็นวิธีการพัฒนาจิตใจและปัญญาของมนุษย์ ดังเช่น สุรพล ไกรสรารุณ⁶ ได้อธิบายว่า การปฏิบัติสมาธิ นอกจากจะทำให้เกิดความสุขแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์มากมายอย่างที่คุณคาดไม่ถึงไม่ถึงเพื่อให้เห็นความสำคัญของสมาธิและเป็นกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติให้มีความขวนขวายและตั้งใจปฏิบัติสมาธิให้มากยิ่งขึ้น ได้แก่

- 1) การทำสมาธิเป็นการฝึกหัดควบคุมจิตให้อยู่ในอำนาจของสติ
- 2) การทำสมาธิเป็นการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพที่เหมาะสมแก่การทำงาน เป็นการทำให้นิรณ สงัด สิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมองและสิ่งบั่นทอนปัญญาสงบลง มีผลทำให้จิตมีคุณภาพที่บริสุทธิ์ผ่องใส มีสมาธิมั่นคง ควรแก่การนำไปใช้ทำหน้าที่ต่างๆ ให้บรรลุผลด้วยดี

³ อัครกร ไชยพงษ์, “การพัฒนากลยุทธ์การป้องกันและแก้ไขปัญหาคriminal ของผู้ต้องขังชายในเรือนจำ เขต 8”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ Journal of Humanities and Social Sciences, Vol.4 (1) (ออนไลน์) (แหล่งที่มา), <http://e-journal.sru.ac.th/index.php/jhsc/article/view/81> สืบค้น 11 กุมภาพันธ์ 2560.

⁴ นายมนตรี รักศรี, “การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษธนบุรี” (ออนไลน์) (แหล่งที่มา), <http://digi.library.tu.ac.th/thesis/sw/2863/01title-tables.pdf> สืบค้น 11 กุมภาพันธ์ 2560.

⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาตนที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), หน้า 238.

⁶ สุรพล ไกรสรารุณ, ความสุขทุกมิติ ตามหลักพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), หน้า 38-42.

3) การทำสมาธิเป็นการเสริมสร้างพลังให้กับจิต มีสติระลึกรู้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเท่านั้นการทำเช่นนี้เป็นการรวมกระแสจิตที่กระจัดกระจายไปในการรับรู้ในหลายเรื่องและหลายช่องทางให้มารวมอยู่ที่เดียวเป็นต้น

4) การทำสมาธิเป็นการสร้างบ้านทางจิต ชีวิตในฝ่ายกายมีความจำเป็นที่จะต้องมียานทางกายอย่างไรชีวิตในฝ่ายจิตก็มีความจำเป็นที่จะต้องมียานทางจิตอย่างนั้น เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยศึกษาจริยธรรมของผู้ต้องขัง โดยมุ่งศึกษากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้ต้องขัง โดยใช้หลักพุทธธรรมมาบูรณาการ เพื่อพัฒนากาย ศีล จิต ปัญญา โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้ต้องขังที่เข้าฝึกอบรมหลักสูตร สักคาสมาธิ ทำการวัดผลเปลี่ยนแปลงจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการหลังจากเข้าฝึกอบรมหลักสูตร สักคาสมาธิ เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการของผู้ต้องขัง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมของผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
- 3) เพื่อเสนอผลการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งเน้นการศึกษาในมิติต่างๆ คือ

- 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังทั้งตะวันตกและทางพระพุทธศาสนา จากเอกสาร ตำราวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 2) ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถประยุกต์เข้ากับการเสริมสร้างจริยธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรสิกขา สังคัตถุ 4 หิริ โอตปปะ ศีล 5 ภาวนา 4
- 3) การวิเคราะห์ถึงกระบวนการเสริมสร้างรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขัง

ขอบเขตด้านพื้นที่/ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่

- 1) สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกผู้ดูแลผู้ต้องขังระดับผู้บริหารและระดับปฏิบัติการ ที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์
- 2) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) 1 กลุ่ม คือ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาผู้ต้องขังสอนจริยธรรมผู้ต้องขัง มีประสบการณ์การสอนไม่ต่ำกว่า 10 ปี และผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาและผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา จำนวน 6 คน

กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์ ที่สมัครเข้าร่วมโครงการ สักคาสมาธิ รุ่นที่ 2 ผู้ต้องขังมีคุณสมบัติเป็นนักโทษเด็ดขาด ภายใน 15 วัน หลังจากผ่าน

หลักสูตรปฐมนิเทศน์โทษเต็ดขาด จำนวน 144 คน อายุระหว่าง 18-25 ปี ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม-17 เมษายน 2561

ขอบเขตระยะเวลา

ตุลาคม 2559 - เมษายน 2561

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ หมายถึง วิธีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการฝึกอบรมกาย ฝึกอบรมศีล ฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมปัญญา ให้กับผู้ต้องขังโดยบูรณาการแบบองค์รวม วัดโดยแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีองค์ประกอบดังนี้

1) การพัฒนาทางกาย หมายถึง การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิผ่านการแสดงออก การรู้จักดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง พิจารณาอาหารอย่างพอดี คำนึงถึงคุณและโทษ มีการดูแลอุปกรณ์เครื่องใช้ และทำความสะอาดอุปกรณ์ โดยไม่ต้องรอคำสั่ง สามารถจัดการสภาพแวดล้อมที่ฉันอาศัยอยู่ ให้มีความสะอาด เรียบร้อย

2) การพัฒนาด้านสังคม หมายถึง การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิผ่านการแสดงออกด้านพฤติกรรมอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความอดทนและรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกันและมีส่วนร่วมในการจัดหรือทำกิจกรรมของส่วนรวม แบ่งปันสิ่งของและให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น พุดจาแนะนำผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน และไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางกาย วาจา และใจ

3) การพัฒนาด้านจิตใจ คือ การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิผ่านการรู้จักวิธีควบคุมตนเองในการกระทำสิ่งไม่ดีงาม มีรู้สึกมีจิตใจปลอดโปร่ง ผ่อนคลาย ไม่เศร้าหมอง ความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เชื่อมั่นในความขยัน ประกอบอาชีพสุจริต จะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้ และมีจิตใจเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น

4) การพัฒนาด้านปัญญา หมายถึง การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิผ่านแสดงออก ความตั้งใจจะแสวงหาความรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง หลีกเลียงกระทำสิ่งที่ไม่ดี มีจิตใจปลอดวางได้ ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและการรับรู้สิ่งต่างๆตามความเป็นจริง รักษาใจให้นิ่งสงบและปลอดวางได้ หลีกเลียงและไม่กระทำบาปทั้งทางกายและทางใจต่อผู้อื่น

ผู้ต้องขัง หมายถึง ผู้กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งศาลพิพากษาลงโทษให้จำคุก และอยู่ในระหว่างควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำ หรือทัณฑสถาน อายุเฉลี่ยระหว่าง 18-25 ปี

ทัณฑสถานในเขตกรุงเทพมหานคร หมายถึง เรือนจำพิเศษประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้เป็นที่ควบคุมกักขังผู้ต้องขังเฉพาะแต่ละประเภทให้เหมาะสมกับประเภทผู้ต้องขังนั้นๆในเขตกรุงเทพมหานคร

1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

- 1) ได้หลักการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขัง
- 2) ได้กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังด้วยวิถีแห่งวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ

- 4) ได้รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- 5) หน่วยงานภาครัฐ คณะสงฆ์ ได้ทราบถึงกระบวนการทำงาน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการทำงานในการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในกรุงเทพมหานคร
- 6) เกิดเครือข่ายการทำงานด้านการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในกรุงเทพมหานคร

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอผลการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานครผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้ต้องขัง

คำว่า “ผู้ต้องขัง” หมายความว่า นักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝาก Harry E. Allen¹ ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดมิใช่เพื่อการป้องปรามผู้กระทำความผิดไม่ให้กระทำความผิดอีกและผู้อื่นไม่ให้กระทำในลักษณะเดียวกันได้ให้หลักการกระทำความผิดไว้ ดังนี้

- 1) หลักพื้นฐานเบื้องต้นสมควรก่อให้เกิดประโยชน์ และความสุข แก่คนจำนวนมาก
- 2) อาชญากรรมต้องเป็นการกระทำที่มีผลต่อบุคคลโดยตรง และยังกระทบไปถึงสังคมด้วย
- 3) การป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรมมีความสำคัญยิ่งกว่าการลงโทษ เนื่องจากการลงโทษไม่ได้ทำให้แก้ปัญหาอาชญากรรมได้
- 4) ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม และวิธีพิจารณาในศาลเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกสังคมให้ความสนใจอย่างยิ่ง รวมทั้งการพิจารณาถึงหลักสิทธิของจำเลยด้วย
- 5) วัตถุประสงค์ในการลงโทษก็เพื่อจะแก้ไขปรับปรุงให้บุคคลไม่กระทำความผิดในขณะเดียวกัน การลงโทษก็ควรพิจารณาด้วยความรอบคอบ และเป็นธรรมแก่ ผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะการลงโทษไม่ควรรุนแรงยิ่งไปกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้น

- 6) การลงโทษจำคุกผู้ต้องขัง ควรได้รับการจำแนกตามอายุ เพศ และความรุนแรง

นันทิ จิตสว่าง² กล่าวว่า เมื่อได้มีการกระทำผิดเกิดขึ้นในสังคม สังคมจะต้องหาวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งในการจัดการกับคนที่กระทำผิด ละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพราะหากสังคมไม่จัดการกับคนที่ทำผิดก็เท่ากับว่า สังคมยอมรับในการกระทำผิดดังกล่าว แต่การที่สังคมจะจัดการกับ

¹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, “เอกสารการสอนวิชาการบริหารงานยุติธรรม หน่วยที่ 8-15, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547), หน้า 486, Allen, Harry E., *Correction in America*, (California : Glencoe Publishing Co. Inc., 1998), p. 18-21.

² นันทิ จิตสว่าง, *หลักทัณฑ์วิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, 2542), หน้า 24-29., สวัสดิ์ จิรัฐติกาล, “การปฏิบัติธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม”, (คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554), หน้า 6-21.

คนที่กระทำความผิดอย่างไรขึ้นอยู่กับความเชื่อของสังคมในแต่ละสมัย เกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำความผิด และเหตุผลที่ต้องปฏิบัติกับคนที่กระทำความผิดที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติหรือลงโทษผู้กระทำความผิดที่เกิดขึ้น คือ

1) การลงโทษเพื่อการทดแทน (Retribution)

เป็นการลงโทษเพื่อแก้แค้นเป็นการลงโทษที่เก่าแก่ มีลักษณะรุนแรงแต่การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนก็เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนโดยทั่วไป ที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายเช่นกัน เป็นการลงโทษที่ ชดเชยและ สอดคล้องกับความผิดเพื่อให้เกิดความยุติธรรมตามหลัก “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” การที่สังคมเข้ามารับหน้าที่ในการลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันมิให้มีการแก้แค้นกันเอง โดยการลงโทษผู้ที่ละเมิดให้ได้รับผลอย่างสาสม แต่ก็มิจุดอ่อน คือ การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้นไม่ได้มองถึงประโยชน์ในอนาคต ไม่ได้พิจารณาถึงการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่ได้กระทำ และเป็นการยากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของการลงโทษกับความผิด ว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ โดยปัจจุบันการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลงในปัจจุบัน แต่ยังคงมีอยู่ เพราะว่าสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหาย และประชาชนทั่วไป

2) การลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้ง (Deterrence)

เป็นผลมาจากแนวความคิดของสำนัก อาชญาวิทยาดั้งเดิม (Classical School) ซึ่งเชื่อว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นจากคนไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือ การบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอทั้งนี้เพราะมนุษย์มีเหตุผล และมีเจตจำนงเสรี (Free Will) ที่จะเลือกทำสิ่งที่ทำให้ตนเองได้รับประโยชน์และพอใจ แต่ไม่เลือกกระทำความผิดที่ทำให้เกิดความทุกข์ และความเจ็บปวด มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง การกระทำความผิดจึงเกิดจากการเลือกกระทำของเขาเองเนื่องจากเห็นว่าได้ประโยชน์มากกว่าจึงกล้าเสี่ยงทำผิด การลงโทษจึงควรมีขึ้นเพื่อป้องกันการกระทำความผิด โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าการลงโทษที่กระทำก่อให้เกิดความเจ็บปวดจากการกระทำความผิดมากกว่าได้รับความพอใจแล้วเขาก็จะหลีกเลี่ยงที่จะกระทำความผิด การลงโทษมีผลในการข่มขวัญและยับยั้ง จะต้องมีความแน่นอนรวดเร็ว เสมอภาค และโทษที่เหมาะสม

3) การลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด (Incapacitation)

อาชญากรรมย่อมไม่เกิดขึ้น ถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะกระทำการลงโทษลักษณะนี้ โดยเป็นการตัดโอกาสที่จะกระทำความผิด มุ่งป้องกันการกระทำความผิด โดยการทำให้เขาหมดโอกาสที่จะกระทำความผิดขึ้นได้ การจำคุกเป็นวิธีที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย เป็นการกักผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมให้ปลอดภัย แต่การจำคุกเป็นวิธีที่แยกผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมเป็นการชั่วคราวผู้กระทำความผิดยังคงต้องกลับมาอยู่ในสังคมในท้ายสุด และเมื่อกลับมาแล้วผู้กระทำความผิดอาจมีความโกรธแค้นสังคมยิ่งขึ้น เป็นผลเนื่องจากการลงโทษที่เขาได้รับ หรือปรับตัวเข้ากับสังคมยากขึ้นเพราะสังคมไม่ยอมรับเนื่องจากเขามีตราบาปเป็นคนคุก ในทางทัณฑวิทยา ผู้กระทำความผิดซ้ำซาก กระทำความผิดติดนิสัย หรือการกระทำโดยอาศัยความชำนาญพิเศษ อาชญากรอาชีพ พวกค้ายาเสพติด บุคคลเหล่านี้ยากต่อการแก้ไข ควรต้องกักออกจากสังคมให้เป็นเวลานานพอ เพื่อให้ความชราภาพทำลายศักยภาพในการประกอบอาชญากรรมของเขา และสังคมนั้นจะได้ปลอดภัยจากอาชญากรรม

4) การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitation)

เป็นแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งเชื่อเรื่องเจตจำนงกำหนด (Determinism) กล่าวคือ การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระ ใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์นั้นถูกกดดัน หลอหลอมจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ จนมีบุคลิกที่บกพร่อง และหันไปสู่การกระทำผิด

ดังนั้น การกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากปัจจัยหลายอย่างรวมกันได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีวภาพ และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม ทางสังคม ปัจจัยเหล่านี้อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้นการกระทำผิดจึงเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ อย่างรวมกัน ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความผิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาที่สาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดและการแก้ไขไปที่สาเหตุนั้น การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจึงเน้นที่ตัวผู้กระทำมากกว่าการกระทำความผิดโดยเน้นการศึกษาผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลหรือการจำแนกลักษณะเพื่อหาสาเหตุการกระทำผิด และแนวทางแก้ไขทั้งนี้เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำความผิด ดังนั้นระยะเวลาของการลงโทษจำคุกขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำที่จะแก้ไขตัวเอง เช่น คดีฆ่าอาจได้รับการปล่อยตัวก่อนผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ที่กระทำผิดซ้ำซาก ถ้าผู้ต้องขังคดีฆ่าสามารถสำนึกผิด และมีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการและมีแนวโน้มว่าจะไม่กระทำผิดซ้ำอีกวัตถุประสงค์ในการลงโทษในปัจจุบัน เน้นหนักในการลงโทษเพื่อการอบรมแก้ไข แต่การลงโทษเพื่อการแก้แค้นก็ยังคงปรากฏอยู่ในความคาดหวังของสังคม โดยรัฐยังต้องลงโทษเพื่อตอบสนองความรู้สึกของประชาชนกรณีมีอาชญากรรมรุนแรงเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันการลงโทษยังเป็นการทำให้คนทั่วไป เกิดความเกรงกลัวในการถูกลงโทษ การลงโทษจึงมุ่งเพื่อข่มขู่ยับยั้งเช่นกันและการลงโทษโดยการจำคุกนั้น ยังถือเป็นการลงโทษเพื่อตัดออกจากสังคมด้วย

2.2 หลักการการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังของประเทศไทย

งานราชทัณฑ์ของประเทศไทยนั้นมีประวัติยาวนานมาตั้งแต่สมัยโบราณแต่ที่มีการจัดองค์กร อย่างเป็นทางการนั้นเริ่มต้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา สำหรับในปัจจุบันนี้งานราชทัณฑ์จะเน้นไปในเรื่องของการอบรมแก้ไขมากขึ้นอันเนื่องมาจากแนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังในการแก้ไขปรับปรุงตัวและพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคม

2.2.1 การบริหารงานราชทัณฑ์ของประเทศไทย

การบริหารงานราชทัณฑ์ในอดีตนั้นมีการบริหารงานที่ไม่ซับซ้อนโดยจะเน้นในเรื่องของการควบคุมมากกว่าการอบรมแก้ไข แต่ในปัจจุบันนี้การบริหารงานราชทัณฑ์เน้นในเรื่องของการอบรมแก้ไขฟื้นฟูมากขึ้นจึงมีการบริหารงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

1) โครงสร้างการบริหารงานราชทัณฑ์ของประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการปรับปรุงหน้าที่ความรับผิดชอบของส่วนราชการต่าง ๆ ทำให้กรมราชทัณฑ์ย้ายไปสังกัดอยู่กระทรวงยุติธรรม และภารกิจทางด้านการคุมประพฤติ ได้โอนไปเป็นภารกิจของกรม

คุมประพฤติทำให้กรมราชทัณฑ์คงเหลือภารกิจเฉพาะการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำเท่านั้น โดยแบ่งส่วนราชการออกเป็น

- การบริหารราชการส่วนกลาง ได้แก่ สำนัก กอง ทักษสถาน เรือนจำกลางเรือนจำพิเศษ สถานกักกัน และสถานกักขัง

- การบริหารราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ เรือนจำจังหวัด และเรือนจำอำเภอ

การเปลี่ยนจากสำนักคุมประพฤติไปเป็นสำนักทัณฑปฏิบัติ เนื่องจากมีการโอนงานคุมประพฤติไปสังกัดกรมคุมประพฤติ ทำให้ภารกิจด้านการคุมประพฤติได้รับการพักการลงโทษซึ่งเดิมอยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์โอนไปอยู่ในความรับผิดชอบของกรมคุมประพฤติ การจัดโครงสร้างองค์กรของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันนี้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และเป็นการจัดองค์กรที่มีความยืดหยุ่นตามภารกิจของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

2) อำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม โดยถือว่าเป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ดังต่อไปนี้

- 2.1) ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

- 2.2) กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักอาชีววิทยา และหลักทัณฑวิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ สำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ

- 2.3) ดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง

- 2.4) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

3) เป้าหมายหลัก

- 3.1) ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติในระหว่างถูกควบคุมอย่างถูกต้องตามหลักอาชีววิทยา หลักทัณฑวิทยา และมีสภาพความเป็นอยู่ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ3.2) ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไขปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเสียให้เป็นบุคคลที่สังคมพึงปรารถนาและสามารถเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศ

4) การจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง

กระบวนการในการจำแนกผู้ต้องขังเป็นกระบวนการจำแนกลักษณะเฉพาะรายเพื่อจะนำไปสู่การช่วยเหลือการวางแผนแก้ไขอย่างเป็นระบบ การที่จะปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างไรรั้น จะต้องเริ่มจากการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เพื่อที่จะได้แยกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้เหมาะสม การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารงานเรือนจำเพราะ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

จะเป็นประโยชน์ต่อการควบคุมผู้ต้องขัง และการแก้ไขฟื้นฟูการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง อาจแยกได้เป็น 2 ระดับ คือ

4.1) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังพื้นฐาน การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังพื้นฐานเป็นการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังในเบื้องต้น ซึ่งจะต้องดำเนินการกับผู้ต้องขังทุกคน เริ่มตั้งแต่รับตัวไว้ในเรือนจำและดำเนินการต่อเนื่องจนพ้นโทษ โดยเมื่อมีผู้ต้องขังเข้าใหม่ก็จะดำเนินการแยกขังในแดนแรกรับ จากนั้นจึงทำการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล เพื่อรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขังเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว อาชีพ ความถนัด สภาพแวดล้อม ทางสังคม สาเหตุและพฤติการณ์การกระทำผิดตามแบบสอบถามประวัติจำแนกผู้ต้องขัง แล้วนำเข้าที่ประชุมคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังของเรือนจำเพื่อพิจารณาจัดมาตรการควบคุม และการอบรมแก้ไขชั้นพื้นฐาน ได้แก่ การฝึกวิชาชีพ การให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรม การรับสวัสดิการต่างๆ และให้ผู้กระทำผิดเข้ารับการปฐมนิเทศอบรมระเบียบวินัยในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ เพื่อให้การแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังและการบริหารงานด้านต่าง ๆ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติผู้ต้องขัง และการประชุมเพื่อแยกกองงาน³

กลุ่มเพื่อการควบคุม
(จัดระดับการควบคุม)

- 1.ระดับมั่นคงสูงสุด
- 2.ระดับมั่นคงสูง
- 3.ระดับปานกลาง
- 4.ระดับต่ำ

กลุ่มเพื่อการแก้ไข
(วิเคราะห์จากพฤติกรรมของผู้ต้องขัง)

- 1.มีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ
- 2.แก้ไขได้
- 3.ยากต่อการแก้ไข
- 4.กลุ่มพิเศษ

- กลุ่มผู้ต้องขังมีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ หรือกลุ่มผู้ต้องขังที่ไม่จำเป็นต้องแก้ไขเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่กระทำผิดโดยพลการ โดยทำผิดเป็นครั้งแรก ไม่แสดงความชั่วร้าย มีครอบครัวหรืออาชีพรองรับเมื่อพ้นโทษ กลุ่มนี้ไม่จำเป็นต้องแก้ไขแต่ต้องปฏิบัติมิให้กลุ่มนี้ตกต่ำไปกว่าเดิม หรือเรียนรู้จากผู้ที่มีความชำนาญ ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวให้รองรับกลับสู่สังคม และจัดสวัสดิการดูแลผู้ต้องขังเหล่านี้

- กลุ่มผู้ต้องขังมีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ หรือกลุ่มผู้ต้องขังที่ไม่จำเป็นต้องแก้ไขเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่กระทำผิดโดยพลการ โดยทำผิดเป็นครั้งแรก ไม่แสดงความชั่วร้าย มีครอบครัวหรืออาชีพรองรับเมื่อพ้นโทษ กลุ่มนี้ไม่จำเป็นต้องแก้ไขแต่ต้องปฏิบัติมิให้กลุ่มนี้ตกต่ำไปกว่าเดิม หรือเรียนรู้จากผู้ที่มีความชำนาญ ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวให้รองรับกลับสู่สังคม และจัดสวัสดิการดูแลผู้ต้องขังเหล่านี้

³ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2548), หน้า 5.

- กลุ่มผู้ต้องขังที่พอแก้ไขได้ เป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่ยังไม่ได้ถูกลำเข้าสู่วงจรอาชญากรรมซ้ำซาก ไม่ได้เป็นอาชญากรอาชีพ ทำผิดเพราะความจำเป็นหรือถูกกดดัน แต่มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำ หากไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือแก้ไข เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติพฤติกรรม และสิ่งแวดล้อม กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่จะต้องดำเนินการแก้ไขเป็นพิเศษ โดยการจัดเข้าโปรแกรมการแก้ไขต่าง ๆ

- กลุ่มผู้ต้องขังที่ยากต่อการแก้ไข เป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำซาก กลุ่มอาชญากรอาชีพ หรือพวกที่มีความผิดปกติทางจิต กลุ่มนี้ต้องใช้การปฏิบัติที่เข้มงวด โดยการใช้มาตรการควบคุมอย่างเคร่งครัด หรือถ้าจะบำบัดแก้ไขจำเป็นต้องใช้โปรแกรมที่เข้มข้นเป็นพิเศษ

- ผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกลุ่มนี้จะไม่มุ่งแก้ไขฟื้นฟู แต่จะมุ่งจัดสวัสดิการและการดูแลสุขภาพให้แก่ผู้ต้องขัง เช่นผู้ต้องขังที่ป่วย พิกการ สูงอายุในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดต่อกลุ่มผู้ต้องขังมีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ ไม่จำเป็นต้องแก้ไขแต่ต้องปฏิบัติมิให้กลุ่มนี้มีพฤติกรรมที่แย่ไปกว่าเดิม แต่ให้การเรียนรู้จากผู้ที่มีความชำนาญส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวให้รองรับกลับสู่สังคมและจัดสวัสดิการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังเหล่านี้ กลุ่มผู้ต้องขังที่ยากต่อการแก้ไข ต้องใช้การปฏิบัติที่เข้มงวดทั้งในส่วนของการควบคุมและการบำบัดแก้ไขด้วยโปรแกรมที่เข้มข้นเป็นพิเศษ กลุ่มผู้ต้องขังที่พอแก้ไขได้ เป็นกลุ่มที่จะต้องดำเนินการแก้ไขเป็นพิเศษ โดยการจัดเข้าโปรแกรมการแก้ไขต่าง ๆ แต่การที่จะจัดให้ผู้ต้องขังกลุ่มนี้เข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูในโปรแกรมใดจะต้องผ่านการ “จำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข” นั่นคือ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ต้องขังเชิงลึกถึงพฤติกรรม บุคลิก และสาเหตุการกระทำผิด เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขฟื้นฟู ของผู้ต้องขังแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มต่อไป

4.2) การจำแนกลักษณะเพื่อการแก้ไข จะเป็นการจำแนกลักษณะเพื่อคัดผู้ต้องขังไปเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู หรือปรับพฤติกรรมในชั้นสูง ได้แก่ โปรแกรมการแก้ไขผู้ต้องขังในลักษณะต่างๆ เช่น โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดทางเพศ ผู้ต้องขังคดียาเสพติด ผู้ต้องขังคดีที่ใช้ความรุนแรง เป็นต้น ในส่วนของวิธีการจำแนกนั้นก็จะเน้นในเรื่องการวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิด วิเคราะห์พฤติกรรมที่ผิดปกติ และการจัดทำกรณีศึกษาเพื่อสอบประวัติอย่างละเอียดจากนั้นจึงจัดกลุ่มพฤติกรรม เพื่อแยกเข้าโปรแกรมการปรับและฟื้นฟูพฤติกรรมโดยเฉพาะดังนั้นการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไขจึงไม่จำเป็นต้องทำกับ ผู้ต้องขังทุกคนในเรือนจำแต่เป็นการดำเนินการเฉพาะกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น⁴

2.2.2 การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในงานราชทัณฑ์ของประเทศไทย

กรมราชทัณฑ์ได้พัฒนาระบบการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยให้แก่ผู้กระทำผิด และ ถือว่าเป็นภารกิจหลักควบคู่กับการควบคุมผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีพื้นฐานมาจากความคิดที่ว่าผู้กระทำผิดเป็นผู้ที่สามารถแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีได้ หากได้รับโอกาส ดังนั้นจึงได้มีการพัฒนาวิธีการ เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดแต่ละกลุ่มแต่ละประเภทคดีความผิดตามความจำเป็นและความเหมาะสม

1) แนวทางการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมนอกจากจะมีหน้าที่ในการควบคุมผู้กระทำผิดตามคำพิพากษาของศาล

⁴ อ้างแล้ว, คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง, หน้า 5.

แล้ว ยังมีหน้าที่ในการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมผู้กระทำผิด ให้กลับสู่สังคมได้อย่างปกติ อย่างไรก็ตามผู้กระทำผิดเหล่านี้ ได้ถูกหล่อหลอมมาจากสังคม หรือสภาพแวดล้อมมาเป็นเวลานาน การแก้ไขในเรือนจำเพียงระยะเวลาสั้น ๆ จึงเป็นเรื่องที่ยากลำบาก ดังนั้นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ จึงต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การรับตัวมาคุมขังจนถึงการดูแลหลังการปลดปล่อย โดยแต่ละขั้นตอนจะมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน ซึ่งสามารถแสดงได้ดังแผนภาพนี้ จากการที่จำแนกลักษณะผู้ต้องขังได้เป็น 2 ระดับ คือ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังขั้นพื้นฐาน และการจำแนกลักษณะเพื่อการแก้ไข ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังจึงมี 2 ระดับเช่นเดียวกัน คือ

1.1) การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักที่มุ่งจัดให้ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ทั้งเรือนจำ ได้แก่ การฝึกวิชาชีพ การให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรม ตลอดจนกิจกรรมทางศาสนา สวัสดิการและนันทนาการต่างๆ ทั้งนี้เพื่อมุ่งฝึกทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมให้กับผู้ต้องขัง แต่การแก้ไขฟื้นฟูด้วยวิธีการดังกล่าวยังไม่ได้ลงลึกถึงสาเหตุและมูลเหตุจูงใจ ตลอดจนพฤติกรรมในการกระทำผิดของผู้ต้องขังแต่ละประเภทแต่ละบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง

1.2) การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะ เป็นแนวทางที่มุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะพฤติกรรมอาชญากรซึ่งจะมีหลักสูตรเฉพาะในการให้ความรู้และฝึกทักษะรวมทั้งการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมผู้ต้องขังแต่ละกลุ่ม แต่ละบุคคลตามความเหมาะสม ซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะนี้อาจจัดแบ่งกลุ่มตามประเภทคดีหรือแบ่งตามพฤติกรรมในการกระทำผิดของผู้ต้องขังก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการจัดโปรแกรมว่าจะมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลุ่มใด

2) วิธีการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์การที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยเฉพาะผู้กระทำผิดที่อยู่ในสภาพควบคุมส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับโปรแกรมการแก้ไขพื้นฐานที่ดำเนินการกันอยู่ทั่วไป แต่เนื่องจากการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ด้วยโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูพื้นฐานยังไม่ได้ลงลึกถึงสาเหตุ และมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะจึงเป็นโปรแกรมการแก้ไขที่มุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้กระทำผิด โดยมีการให้ความรู้และใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือ

2.1) โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูพื้นฐาน โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูพื้นฐานจะเป็นโปรแกรมแรกที่ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับหลังการจำแนกลักษณะพื้นฐาน และผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ซึ่งมีผู้บัญชาการเรือนจำ/ ผู้อำนวยการทัณฑสถาน เป็นประธานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการแล้วโดยส่งผู้ต้องขังเข้าแดนโรงงานและปฏิบัติกิจกรรมต่างๆตามที่คณะกรรมการกำหนด

2.1.1) การจัดการศึกษา การศึกษาเป็นกระบวนการหรือผลผลิตของการฝึกฝน และเป็นประสบการณ์ในชีวิตซึ่งจะก่อรูปทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคล การศึกษาในเรือนจำทัณฑสถานที่จะให้กับผู้กระทำผิดเป็นความตั้งใจ ความพยายามที่จะให้ผู้ต้องขังเพิ่มพูนความรู้ทักษะและให้ผู้ต้องขังเรียนรู้เพื่อการปรับปรุงตัวเข้ากับสังคมภายนอกทั่วไปเมื่อตนพ้นโทษ การศึกษาเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการพัฒนา ปรับเปลี่ยนแก้ไขคนให้มีคุณภาพ กรมราชทัณฑ์ จึงได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้กระทำผิด ได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง ปรับเปลี่ยนแนวคิด รู้จักผิดชอบชั่วดี คิดกระทำการในสิ่งที่

เหมาะสมถูกต้องสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และผู้รับด้วยแนวทางต่าง ๆ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ศึกษาอย่างต่อเนื่อง การศึกษาที่จัดให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำจะเหมือนกับบุคคลทั่วไป⁵

การจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังนั้น สามารถแยกได้เป็น

(1) การจัดการศึกษาสายสามัญ ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา

- การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา สำหรับผู้ต้องขังที่ไม่รู้หนังสือ จะต้องทำให้ผู้ต้องขังทุกคนอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ส่วนการศึกษาสายสามัญได้แก่ การศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

- การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการดำเนินการตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช แบ่งเป็น หลักสูตรโครงการการศึกษาต่อเนื่อง (สัมฤทธิ์บัตร) และหลักสูตรปริญญาตรี

(2) การจัดการศึกษาสายอาชีพ เพื่อให้ผู้ต้องขังนำไปประกอบอาชีพได้ภายหลังพ้นโทษ แบ่งเป็น หลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น โดยกรมราชทัณฑ์ดำเนินการร่วมกับสำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน สำ นักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากระทรวงศึกษาธิการ และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) โดยดำเนินการร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาและหน่วยงานในสังกัดตลอดจนสถาบัน/สถานศึกษาวิชาชีพต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่นๆ อีก เช่น การศึกษาวิชาชีพคอมพิวเตอร์ การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม การฝึกอบรมลูกเสือ – ยุวกาชาดนอกโรงเรียน

2.1.2) การฝึกวิชาชีพ แต่เดิมการฝึกวิชาชีพเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งผู้ต้องขังต้องทำงานอย่างเลี่ยงไม่ได้ แต่เมื่อมีการจัดให้มีการให้บำเหน็จ รางวัลตอบแทนการทำงานได้ทำให้ผู้ต้องขังเกิดกำลังใจในการฝึกวิชาชีพอย่างแท้จริง การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังในเรือนจำ / ทัณฑสถาน แบ่งเป็น

(1) การฝึกวิชาชีพตามความเหมาะสม เป็นการฝึกวิชาชีพตามความรู้ความสามารถ ของผู้ต้องขังและตามวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ภาชนะดินเผาเป็นการแกะสลักไม้ สัก ภาชนะดินเผา เป็นตุ๊กตาปั้น ภาชนะดินเผาเป็นชุดรับแขกไม้ประดับ ไม้แกะสลัก ภาชนะดินเผาเป็นผลิตภัณฑ์จากหวาย

(2) การฝึกวิชาชีพที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ภายหลังพ้นโทษ

- การฝึกวิชาชีพพระยะสั้น เช่น การนวดแผนโบราณ การทำกรอบรูป วิทยาศาสตร์ การทำเครื่องปั้นดินเผา การวาดภาพ การซ่อมรองเท้า การจักสาน การเสริมสวย ดอกไม้ประดิษฐ์ ตัดเย็บเสื้อผ้า การทำอาหาร การทำขนม ทอผ้า

- การฝึกวิชาชีพพระยะยาว เช่น ช่างแกะสลักไม้สัก ช่างสี เครื่องเรือนไม้ ช่างปูน ช่างเชื่อมโลหะ ช่างยนต์ ช่างเหล็กตัด-มุงลวด ช่างเย็บจักรอุตสาหกรรม

(3) การฝึกทักษะอาชีพ กรมราชทัณฑ์ได้ส่งเสริมการฝึกวิชาชีพพระบบอุตสาหกรรม เป็นการสร้างรายได้และฝึกวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถนำไปประกอบ

⁵ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, อาชญากรรม การป้องกัน การควบคุม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: พรทิพย์การพิมพ์, 2550), หน้า 301.

อาชีพได้จริงภายหลังพ้นโทษ โดยใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุดิบที่เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นเรือนจำอุตสาหกรรม

2.1.3) การพัฒนาจิตใจ ศาสนามีอิทธิพลและมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของคนทั่วไป การใช้แนวคำสอนตามหลักศาสนาทำหน้าที่เพื่อหล่อหลอมจิตใจของผู้ต้องขัง มุ่งสอนให้บุคคลมีจิตใจที่สำนึกผิด ละเว้นจากการกระทำชั่วร้ายช่วยกล่อมเกล่าจิตใจที่แข็งกระด้างให้มีเมตตา ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีทัศนคติความสำนึกในศีลธรรมอันดีและถูกชักจูงให้กระทำผิดกฎหมายได้ง่าย การพัฒนาจิตใจจึงเป็นรากฐานสำคัญเป็นพื้นฐานของการพัฒนาด้านอื่น ๆ

2.1.4) การจัดสวัสดิการและนันทนาการ เป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและตามหลักสิทธิมนุษยชนโดยการ จัดสวัสดิการด้านปัจจัย 4 และการส่งเสริมในด้านอื่นๆ ควบคู่ไปกับการเล่นดนตรีกีฬา การออกกำลังกาย รวมทั้งกิจกรรมนันทนาการต่างๆ

2.2) โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะ เนื่องจากการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังด้วยโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูพื้นฐาน ยังไม่ได้ลงลึกถึงสาเหตุและมูลเหตุจูงใจ ตลอดจนพฤติกรรมในการกระทำผิดของผู้ต้องขังแต่ละประเภทแต่ละบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้นกรมราชทัณฑ์จึงได้มีการพัฒนาโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูขึ้นมาเป็นโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะ ที่มุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะพฤติกรรมอาชญากรซึ่งจะมีหลักสูตรเฉพาะในการให้ความรู้และฝึกทักษะรวมทั้งการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรมผู้ต้องขังแต่ละกลุ่ม แต่ละบุคคลตามความเหมาะสม เช่น โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำความผิดทางเพศ โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ โปรแกรมการแก้ไขผู้ค้ายาเสพติดรายย่อย และโปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำความผิดที่ใช้ความรุนแรง เป็นต้น

โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะนี้ อาจแยกตามประเภทคดี หรือแยกตามพฤติกรรมของผู้ต้องขังก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการจัดโปรแกรมว่าจะมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลุ่มใด เนื่องจากโปรแกรมหากล่าวเป็นการมุ่งที่จะปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง จึงจะต้องอบรมติดต่อกันเป็นหลักสูตรระยะยาว ถึงจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม ทั้งนี้แล้วแต่ความเข้มข้นของแต่ละโปรแกรม การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่เป็นโปรแกรมเฉพาะนั้นจะต้องมีการดำเนินการใน 5 ขั้นตอน คือ

2.2.1) การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเป็นขั้นตอนแรกที่ต้องดำเนินการ เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในโปรแกรมที่จัดขึ้นว่าจะเลือกผู้ต้องขังประเภทใด มีเงื่อนไขอย่างไร เช่น ผู้ต้องขังคดีทำผิดทางเพศ ผู้ต้องขังคดีฆ่าคนตายโดยพิจารณา คัดเลือกในแง่ของคดี หรือพฤติกรรมกระทำความผิด ซึ่งจัดอบรมเป็นรุ่น ๆ รุ่นละ ประมาณ 20-50 คน

2.2.2) ขั้นเตรียมการ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

(1) การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข เพื่อความรู้จักกับสมาชิกเป็นรายบุคคลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นกรณีศึกษา (Case study) โดยคณะกรรมการจำแนกหรือนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุ พฤติกรรมกระทำความผิด ภูมิหลังของสมาชิกในทุกมิติ และ นำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพิจารณากำหนดหลักสูตรและระยะเวลาให้สอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย

(2) จัดทำประวัติและประเมินบุคลิกภาพเป็นรายบุคคล ผู้ต้องขังที่เข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูทุกคนจะต้องได้รับการประเมินบุคลิกภาพและสุขภาพจิต โดยนักจิตวิทยาเพื่อประเมินความพร้อมในการเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟู เป็นการประเมินรายบุคคล เพื่อที่จะทำให้สามารถรู้จักผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลจนสามารถแยกปฏิบัติ แยกกลวิธีในการแก้ไขฟื้นฟูให้เหมาะสมเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มได้ และสามารถเจาะลึกถึงพฤติกรรม สาเหตุการกระทำผิดของผู้ต้องขังจนนำมาเป็นแนวทางกำหนดกลวิธีหรือหลักสูตรในการแก้ไขฟื้นฟูให้สอดคล้องกับผู้ต้องขังแต่ละประเภทได้โดยจะเน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ศึกษาประวัติจากเอกสาร จากการเปิดเผยของผู้ต้องขัง การสังเกตพฤติกรรม และการใช้แบบประเมินทางจิตวิทยาเพื่อที่จะนำมาวิเคราะห์วางแผนการแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคล และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการประเมินเมื่อจบหลักสูตร⁶

(3) การฝึกกระเปาะวินัยแบบเข้มข้น (Shock Therapy) คือ การฝึกวินัยอย่างหนัก เป็นกิจกรรมหนึ่งที่จัดขึ้นเพื่อให้สมาชิกได้ตระหนัก และสำนึกในการกระทำผิดของตนเอง โดยการฝึกจะอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่ผู้ฝึกอย่างใกล้ชิด ซึ่งกิจกรรมประกอบด้วยกิจกรรมเพื่อสังคม การฝึกกระเปาะแถว การฝึกกายบริหาร กิจกรรมสำนึกบาปหรือเก้าอี้ร้อน (Hot Chair) การจูงใจสร้างสัมพันธภาพ และการสร้างบรรทัดฐานกลุ่ม

2.2.3) การดำเนินการตามโปรแกรมหรือการบำบัดฟื้นฟู ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนหลัก เพราะเป็นเนื้อหาสำคัญของการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง โดยเป็นการดำเนินงานตามหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะสำหรับการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการซึ่งจะเน้นเกี่ยวกับการให้ความรู้และการปรับเปลี่ยนทัศนคติการฝึกทักษะ รวมถึงการดำเนินการตามกระบวนการกลุ่ม และใช้เครื่องมือในการบำบัดอื่น ๆ เช่น ดนตรีบำบัด ศิลปะบำบัดอาชีวะบำบัด ครอบครัวบำบัด การให้คำปรึกษาเฉพาะรายและกลุ่มแก่ผู้ต้องขัง โดยแต่ละโปรแกรมจะมีความหลากหลายซึ่งจะจัดอย่างไรขึ้นอยู่กับวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดและการจัดประเภทผู้กระทำผิดแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทีมงานของผู้จัดโปรแกรมจะเป็นฝ่ายกำหนด

2.2.4) การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ขั้นตอนนี้นับว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเพราะจะเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังในการกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้โดยไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำขึ้นอีกหากไม่มีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ผู้ต้องขังถึงแม้จะได้รับการแก้ไขฟื้นฟูมาอย่างดีจนสามารถปรับเปลี่ยนความคิด และพฤติกรรมได้แล้ว หากไม่มีความพร้อมก็อาจจะปรับตัวได้ไม่ทันแต่จะยึดติดกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในเรือนจำ จนปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกไม่ได้

จึงได้มีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อเข้าโปรแกรม เตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยการสัมภาษณ์เฉพาะราย ทำประวัติสอบถามปัญหาและความต้องการ โดยจัดกลุ่มผู้ต้องขังออกเป็นกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ กลุ่มผู้ต้องขังเจ็บป่วยหรือทุพพลภาพ กลุ่มผู้ต้องขังที่มีแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำ และกลุ่มเพื่อให้คำปรึกษา การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยเป็นโปรแกรมสุดท้ายที่กรมราชทัณฑ์จะต้องดำเนินการต่อผู้กระทำผิดขณะที่อยู่ในเรือนจำ การแก้ไขฟื้นฟูด้วยโปรแกรมพื้นฐานหรือการแก้ไขฟื้นฟูด้วยโปรแกรมเฉพาะอาจจะไม่สมบูรณ์ หรือประสบความสำเร็จ

⁶ นที จิตสง่าง, โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนธรรมการพิมพ์, 2546), หน้า 7.

หากไม่มีการจัดโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้แก่ผู้ต้องขัง โดยอาศัยความร่วมมือและการประสานงานจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมการจัดหางาน สถาบันศาสนา กรมอนามัย กรมสุขภาพจิต กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

(1) การจัดทำโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็นขั้นตอนที่สำคัญอยู่ในลำดับสุดท้ายของระบบการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ ก่อนที่จะปล่อยผู้ต้องขังกลับสู่ชุมชนโดยมีเป้าหมาย คือ ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคม และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ เป็นการสร้างแรงจูงใจหรือจิตใจที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้นในตัวผู้ต้องขังที่จะได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษ⁷

กรมราชทัณฑ์ได้ให้เรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ จัดทำโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยปีละ 2 ครั้ง โดยจัดอบรมผู้ต้องขังทุกคนที่เหลือโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน ซึ่งในหลักสูตรจะเน้นไปที่การให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ เช่น การใช้ชีวิตในชุมชน การอบรมในเรื่องของอาชีพ ครอบครัว ศาสนา และการทำงานรวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับสังคม ตลอดจนการสอนทักษะในการหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงที่จะนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำ

(2) การจัดตั้งศูนย์เตรียมการปลดปล่อย เพื่อเป็นการรองรับผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษ ให้เข้ามาเตรียมความพร้อมทั้งในด้านร่างกายจิตใจและการประกอบอาชีพก่อนที่จะได้รับการปล่อยตัว โดยมีการจัดตั้งศูนย์เตรียมการปลดปล่อย ในเขตกรุงเทพมหานครอยู่ที่เรือนจำกลางคลองเปรม และในส่วนภูมิภาคจัดตั้งแล้วรวม 10 แห่ง คือ

- เรือนจำชั่วคราววังตะกูน จังหวัดนครปฐม
- เรือนจำชั่วคราวเขาน้อย จังหวัดน่าน
- ทัณฑสถานเปิดหนองน้ำขุ่น จังหวัดนครสวรรค์
- เรือนจำชั่วคราวเขาพลอง จังหวัดชัยนาท
- เรือนจำชั่วคราวแค้น้อย จังหวัดเพชรบูรณ์
- เรือนจำชั่วคราวโคกคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
- เรือนจำชั่วคราวรอบเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
- ทัณฑสถานเปิดทุ่งเบญจา จังหวัดจันทบุรี
- ทัณฑสถานเปิดห้วยโป่ง จังหวัดระยอง
- ทัณฑสถานเปิดนาง จังหวัดพัทลุง

2.2.5) การสงเคราะห์ผู้ต้องขังภายหลังการปลดปล่อย (After - Care Service)

จะต้องประสานชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการให้การดูแลผู้ต้องขังที่พ้นโทษ หากไม่มีขั้นตอนนี้ผู้ต้องขังที่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูมาแล้ว หากกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม สังคมเดิม ก็จะไม่สามารถทนต่อสิ่งยั่วยุและกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกได้ การดูแลหลังปล่อยจะต้องเกิดจากการประสานงานของฝ่ายเรือนจำกับชุมชนในการดึงชุมชนเข้ามาช่วย หากผู้ต้องขังจะต้องกลับไปอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม สังคมเดิม แหล่งอบายมุขเดิม เครือข่ายเดิมก็จะไม่สามารถทนทานต่อสิ่งยั่วยุและ

⁷ อ้างแล้ว, คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง, หน้า 4.

กลับไปกระทำผิดขึ้นอีก⁸ การสงเคราะห์ผู้ต้องขังภายหลังการปลดปล่อย เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเพื่อให้กลับตนเป็นพลเมืองดี เป็นมาตรการในการป้องกันสังคมจากภัยอาชญากรรมที่ได้ผลมาก เป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกันดำเนินการ สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อยเพื่อให้เขาเหล่านั้นกลับสู่สังคมได้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ดังนั้นในแต่ละประเทศจึงได้จัดให้มีการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษอย่างกว้างขวาง โดยกำหนดเป็นกฎหมายและจัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบ ทั้งในการดำเนินงานและให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการและงบประมาณส่วนหนึ่งแก่องค์กรเอกชน ซึ่งบริการ ส่วนใหญ่ที่จัดให้กับผู้พ้นโทษ ได้แก่ การจัดตั้งบ้านกึ่งวิถีเพื่อให้เป็นที่พักพิงชั่วคราว การให้ความช่วยเหลือด้านเสื้อผ้า อาหาร คำแนะนำ ปรึกษาเงินทุนในการประกอบอาชีพ และการจัดหางาน การดำเนินการสงเคราะห์ผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ มีดังนี้

- (1) จ่ายเงินรางวัลปันผลอันเกิดจากการผลิตผลิตภัณฑ์การฝึกวิชาชีพที่ยังเหลือค้างอยู่ให้ทันที เมื่อได้รับการปลดปล่อยหรือพ้นโทษ
- (2) จ่ายค่าพาหนะและค่าเบี้ยเลี้ยงให้เพียงพอที่จะเดินทางกลับภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ของผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อย
- (3) จ่ายเครื่องแต่งกายใหม่ให้แก่ผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อยหนึ่งชุด ประกอบด้วยเสื้อเชิ้ตแขนสั้น และกางเกงขาสั้นอย่างละตัว
- (4) จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ต้องขังจะพ้นโทษเพื่อติดต่อให้ญาติหรือผู้ที่มีหลักฐานอันควรเชื่อถือได้ไปรับตัวผู้ต้องขังในวันพ้นโทษ
- (5) ประสานงานกับกรมคุมประพฤติ กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และองค์กรการกุศลต่าง ๆ เช่น มูลนิธิสโกล์ มูลนิธิอมตะ สมาคมสงเคราะห์เกี่ยวกับการให้การสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ
- (6) จัดตั้ง “มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 โดยมีวัตถุประสงค์ในเบื้องต้น เพื่อสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ ให้มีอาชีพและที่อยู่อาศัยเพื่อไม่ให้ไปกระทำผิดซ้ำ เช่น จัดที่พักอาศัยให้ ชั่วคราวในระหว่างที่ยังไม่มีที่พักอาศัยหรือผู้อุปการะ เป็นต้น การดำเนินสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยได้มีการจัดตั้งบ้านสวัสดิ์ ณ ถนนงามวงศ์วาน กรุงเทพมหานคร ที่ดำเนินงานในรูปแบบบ้านกึ่งวิถี หรือสถานที่พักพิงชั่วคราวสำหรับผู้พ้นโทษ
- (7) มูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดีของกรมราชทัณฑ์ มีวัตถุประสงค์สนับสนุนและส่งเสริมกิจการของกรมราชทัณฑ์ในการให้ทุนและสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่บุคคลและครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกคุมประพฤติและผู้พ้นโทษ อาทิ การสงเคราะห์ช่วยเหลือค่ายานพาหนะเดินทางและค่าอาหาร การสงเคราะห์ช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล การให้ทุนการศึกษาบุตร การให้ทุนประกอบอาชีพนอกเหนือจากโปรแกรมเฉพาะเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูแล้ว ยังมีการจัดโปรแกรมเพื่อสวัสดิการ เช่น โปรแกรมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ โปรแกรมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังป่วยทางกายหรือป่วยทางจิต โปรแกรมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังพิการ หรือโปรแกรมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังชาวต่างประเทศ โปรแกรมเหล่านี้ไม่ได้มุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูแต่มุ่งจัดสวัสดิการและการดูแลสวัสดิภาพแก่ผู้ต้องขัง

⁸ อ้างแล้ว, คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง, หน้า 4.

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการวัยรุ่น

พัฒนาของวัยรุ่นตามแนวคิดทฤษฎีทางตะวันตกทางด้านจิตวิทยา ได้ให้ความหมายคำว่า “วัยรุ่น” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Adolescence” มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Adolescere” ซึ่งมีความหมายว่า “การเจริญเข้าสู่ภาวะ”⁹ โดยมีนิยามคำว่า วัยรุ่น ดังนี้

ดูเซค (Dusek:1987)¹⁰ กล่าวว่า วัยรุ่น (Adolescence) หมายถึง การเจริญเข้าสู่ภาวะเป็นวัยที่เชื่อมต่อยาวระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นระยะที่ต้องมีการปรับตัว และปรับพฤติกรรมแบบเด็กไปสู่การมีพฤติกรรมแบบผู้ใหญ่ตามที่สังคมยอมรับภายในกรอบของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม วัยรุ่นจะเจริญเติบโตไปสู่การบรรลุภาวะ

กูด (Good, 1972)¹¹ ให้ความหมายของวัยรุ่น คือ เป็นช่วงวัยของการพัฒนาเข้าสู่วัยหนุ่มสาวและการมีภาวะ ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งความยากลำบาก เริ่มตั้งแต่อายุ 12-13 ปี จนถึงอายุ 20 ปี วัยหนุ่มสาวนี้จะดำเนินไปอีกหลายปีหลังจากมีภาวะทางเพศแล้ว และวัยรุ่นต้องมีความรับผิดชอบสู่ภาวะเป็นผู้ใหญ่

เฮอร์ล็อก (Hurlock, 1973)¹² ให้ความหมายว่า วัยรุ่น หมายถึงการเจริญเติบโตไปสู่การมีภาวะ เป็นช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจจากเด็กสู่ภาวะความเป็นผู้ใหญ่

วัยรุ่นในช่วงทศวรรษที่ผ่าน คือ วัยรุ่นประมาณอายุ 12-18 ปี แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ช่วงความเป็นวัยรุ่นได้ขยายออกไป ประมาณ 12-25 ปี เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ในสถาบันศึกษานานขึ้น¹³ โดยทั่วไปนักจิตวิทยาแบ่งช่วงวัยรุ่นเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1) วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) อายุ 13-15 ปี เป็นระยะเริ่มแรกในการเข้าสู่วัยรุ่น เป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตของร่างกายอย่างเต็มที่และรวดเร็วมาก สมบูรณ์ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย ทำให้วัยนี้ต้องปรับตัวต่อปัญหาทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม อย่างมาก

2) วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) อายุ 15-18 ปี เป็นช่วงที่ผ่านการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ มีพฤติกรรมก้ำกึ่งระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจและความนึกคิด มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป

⁹ Dusek,B.J, **Adolescent development and behavior**,.(Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1987), p. 4.

¹⁰ Op.cit.

¹¹ Good.T.,&Brophy,J,. “Behavioral expression of teacher attitude” **Journal of Education Psychology**, 63,617-624,1972 : 16.

¹² Hurlock,E.B., **Adolescent Development**, 3 rd ed, (New york:McGraw-Hill),Institute of Alcohol Studied.n.d. Adolescent Alcohol:Problem,1973, P. 2.

¹³ ศรีเรือน แก้วกังวาล, **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัยเล่ม 2**, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545, หน้า 329.

3) วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) อายุ 18-21 ปี วัยรุ่นในวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งมักมีการพัฒนาการด้านจิตใจมากกว่าทางร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเกี่ยวกับความนึกคิดและปรัชญาชีวิต¹⁴

วัยรุ่นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา คือ วัยรุ่นประมาณอายุ 12-18 ปี แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ช่วงความเป็นวัยรุ่นได้ขยายออกไป ประมาณ 12-25 ปี เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ในสถาบันศึกษานานขึ้น¹⁵ สำหรับในช่วงวัยรุ่นแท้จริง คือ อายุ 15-18 เป็นช่วงที่เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทางร่างกายเต็มที่ เป็นช่วงเปลี่ยนวัยที่ปรับเปลี่ยนชีวิตทางสังคม อารมณ์ จิตใจ ค่านิยม อุดมคติ เป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปต่างๆในช่วงวัยนี้ ล้วนเป็นรากฐานของความสนใจ ความมุ่งหมายในชีวิต หรือตัดสินใจประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง การรวมเป็นกลุ่มของเด็กไปโดยธรรมชาติ กลุ่มมีอิทธิพลสำคัญต่อชีวิตจิตใจและอนาคตของเด็กมากที่สุด เด็กจะสนใจรู้สึกเป็นสุข ปลอดภัย และสบายใจในการเล่น เทียว เรียน กิน นอน ทำงาน กับเพื่อนร่วมวัย การคบเพื่อนร่วมวัยเป็นพฤติกรรมสังคมที่สำคัญยิ่งต่อจิตใจของเด็กวัยรุ่น เด็กที่เข้ากลุ่มมีความจงรักภักดีต่อกัน ยอมรับเอาค่านิยม ความเชื่อ ความสนใจของกลุ่มด้วยความเต็มใจ¹⁶

ปรีชา วิหคโต¹⁷ ได้อธิบายว่า ลักษณะความเป็นวัยรุ่นสามารถพิจารณาได้จากลักษณะเฉพาะทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา วัยรุ่นจะเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตอย่าง พรวดพราด ทั้งส่วนสูงและน้ำหนัก รวมทั้งเพิ่มขนาดและ หน้าที่ของอวัยวะเพศ ขณะเดียวกันก็จะมีการแสดงออกของอารมณ์ที่รุนแรง อ่อนไหวและมักควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ไม่ค่อยได้ และความสัมพันธ์ทางสังคมของวัยรุ่น ยึดกลุ่มกลุ่มเพื่อนเป็นหลัก และเริ่มมีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ มีสติปัญญาขึ้นมีความสามารถคิดอย่างมีเหตุผลเชิงนามธรรมได้

นพ.สุริยเดว ทรีปาตี¹⁸ การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ สังคม ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายจะทำให้เกิดผลกระทบต่อด้านอารมณ์และจิตใจได้อย่าง ตรงไปตรงมา ทั้งความวิตกกังวล หงุดหงิด หงุดหงิด หงุดหงิด ไม่พอใจในรูปร่างที่เปลี่ยนไป

1. ความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย เด็กผู้ชายที่เข้าสู่วัยรุ่นช้า จะมีความวิตกกังวลสูงเกี่ยวกับความแข็งแรงของร่างกาย ซึ่งอาจจะไม่มั่นใจในความเป็นชาย รู้สึกว่าตัวเองไม่สมบูรณ์มักถูกล้อเลียน กลั่นแกล้งจากเพื่อนๆ ที่รูปร่างใหญ่โตกว่า มีความภาคภูมิใจในตนเองในระดับต่ำและรู้สึกว่าตัวเองมีปมด้อยฝังใจไปได้อีกนาน วัยรุ่นหญิงที่โตเร็วกว่าเพื่อนวัยเดียวกัน (early

¹⁴ Cole, L & Hall, *Psychology of adolescence*, (New York: Holt, Rinehart and Winston., 1970), p 3, เพ็ญพิไล ฤทธาณานนท์, *พัฒนาการมนุษย์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 181-184, ศรีเรือน แก้วกังวาล, *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัยเล่ม 2*, หน้า 330.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 329.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 329-330.

¹⁷ ปรีชา วิหคโต, *จิตวิทยากับพฤติกรรมวัยรุ่น*, เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมวัยรุ่น, หน่วยที่ 1-8, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2556, หน้า 5-9.

¹⁸ ผู้อำนวยการสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.nicfd.cf.mahidol.ac.th/th/images/documents/3.pdf> สืบค้น [วันที่ 27 ธ.ค. 2560].

mature) มักจะรู้สึกอึดอัดและรู้สึกเคอะเขิน ประหม่าอายต่อสายตาและคำพูดของเพศตรงข้าม ในขณะที่สภาพอารมณ์ จิตใจยังเป็นเด็ก

2. ความวิตกกังวลกับอารมณ์เพศที่สูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมนทางเพศ ซึ่งจะส่งผลทำให้วัยรุ่นเกิดอารมณ์เพศขึ้นมาได้บ่อย วัยรุ่นหลายคนที่มีกิจกรรมส่วนตัวที่เบี่ยงเบนความสนใจ ทำให้สามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างดี โดยเฉพาะในวัยรุ่นที่ชอบเล่นกีฬากลางแจ้งเป็นประจำวัยนี้จะมีความสนใจ อยากรู้อยากเห็นอยู่แล้วเป็นทุน และเมื่อมาผสมกับการที่มีระดับฮอร์โมนทางเพศเพิ่มสูงขึ้น จะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะหัดสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง อยากรู้อยากเห็นกิจกรรมทางเพศผู้ใหญ่ควรเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดร่วมกับความอยากรู้อยากเห็นของวัยรุ่น ควรให้ความรู้ในเรื่องเพศที่ถูกต้อง และถือว่าความรู้สึกในวัยนี้เป็นเรื่องธรรมดา เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งการที่วัยรุ่นจะสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองนั้น ไม่มีอันตรายต่อร่างกาย และไม่ถือว่าเป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรม ถ้ากระทำอย่างระมัดระวังเป็นส่วนตัว และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นต้น

3. ความวิตกกังวลกลัวการเป็นผู้ใหญ่ วัยนี้จะมีความคิดวิตกกังวล กลัวจะไม่ใช่ที่ยอมรับจากคนรอบข้าง มักจะ กลัวความรับผิดชอบ ซึ่งจะรู้สึกว่าเป็นภาระที่หนักหนา ยุ่งยาก บางครั้งอยากจะเป็นเด็ก อยากแสดงอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริง เบิกบาน

4. ความวิตกกังวลในความงามทางร่างกาย ไม่ว่าวัยรุ่นหญิงหรือชายก็จะมีความรู้สึกต้องการให้คนรอบข้าง ชื่นชมเกี่ยวกับรูปลักษณ์ภายนอกของตน สมเพศ สมวัย นั่นเป็นเพราะว่าเด็กจะสำนึกว่าความสวยงามทางกายเป็นแรงจูงใจ ทำให้คนยอมรับ ทำให้เพื่อนยอมรับเข้าไปในกลุ่มได้ง่าย เป็นวิถีทางหนึ่งที่จะเข้าสู่สังคมและเป็นที่ยึดดูใจของเพศตรงข้าม ช่วงนี้ก็จะเห็นว่าวัยรุ่นจะสนใจ พิถีพิถันในการเลือกเสื้อผ้า การหวีผม เอาใจใส่ต่อการออกกำลังกาย สนใจคุณค่าทางอาหาร เครื่องประดับ สุขภาพอนามัย การวางตัวให้สมบทบาททางเพศ การวางตัวในสังคม และความสนใจในแต่ละเรื่องอาจอยู่ได้ไม่นาน

นอกจากนี้ยังมีลักษณะเด่นๆที่มีการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นมีดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ

1) ความรักและความห่วงใย ความรู้สึกอยากที่จะถูกรัก และยังอยากได้รับความเอาใจใส่ ห่วงใยจากบุคคลที่มีความสำคัญต่อเด็ก แต่มักจะมีข้อแม้ว่าจะต้องไม่ใช่การแสดงออกของพ่อแม่ที่ทำกับเขาราวกับเด็กเล็กๆ ไม่ต้องการความเจ้ากี้เจ้าการ ไม่ต้องการให้แสดงความห่วงใยอยู่ตลอดเวลา

2) เป็นอิสระอยากทำอะไรได้ด้วยตัวของตัวเอง อยากทำในสิ่งที่ตัวเองคิดแล้วว่าดี อยากมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยากที่จะทำตัวห่างจากพ่อแม่ ห่างจากคำสั่งการเจริญเติบโตในการทำงานของสมอง ทำให้เด็กวัยนี้เริ่มมีความคิดอ่านเป็นของตนเอง เริ่มมีความคิดแบบนามธรรม (abstract thinking) การแยกจากพ่อแม่ในเกือบทุกรูปแบบ บางครั้งอาจทำให้วัยรุ่นเกิดความรู้สึกสับสน สองจิตสองใจ และอาจมีความรู้สึก "สูญเสีย" ในความรัก ความเอาใจใส่จากพ่อแม่ แต่ถ้าพวกเขาได้รับการดูแลหรือยอมทำตามคำสั่งของพ่อแม่ ก็จะไปขัดกับความต้องการที่จะเป็นเด็กโต เป็น

อิสระของตนเองที่ต้องการพึ่งพาตนเอง การให้การเลี้ยงดูจึงต้องอาศัยความเข้าใจ และเคารพในสิทธิส่วนบุคคลด้วย

3) ต้องการเป็นตัวของตัวเอง ความต้องการที่ ยอมรับในสิ่งที่มาจากตัวของตัวเขาทำให้พวกเขามั่นใจในตัวเอง พ่อแม่คงต้องส่งเสริมให้เด็กได้ช่วยเหลือตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ตามวัย เพราะในการฝึกเด็กนั้น นอกจากจะทำให้เด็กได้ใช้มือได้อย่างคล่องแคล่วแล้ว ยังช่วยทำให้เด็กได้หัดคิด หัดตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่างๆ ด้วย

4) อยากรู้, อยากเห็น, อยากลอง การลองผิดลองถูก และคอยสังเกตดูจากปฏิกิริยาของคนรอบข้าง เพื่อตัดสินใจว่าสิ่งที่ทำนั้น ดีเลวเป็นอย่างไรวัยที่โตขึ้น เมื่อความสามารถเพิ่มขึ้นร่างกายเจริญเติบโตขึ้นมา สิ่งรอบตัวต่างๆ ที่น่าสนใจ และท้าทายความสามารถก็จะเริ่มเข้ามาเพื่อทดลองการสนับสนุนส่งเสริมเด็กให้คงสภาพอยากรู้ อยากเห็น อยากลองและได้มีโอกาสทดลองสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ในขอบเขตที่เหมาะสมเพิ่มขึ้นตามวัย จะทำให้เด็กก้าวเข้าสู่วัยรุ่นด้วยความภาคภูมิใจที่ตนเองเคยมีประสบการณ์ต่างๆ มาบ้างสิ่งเหล่านี้จะมาเสริมความภาคภูมิใจในตนเองดังนั้นจะเห็นว่าการฝึกสอนและให้โอกาสเด็กได้ทดลองทำในสิ่งที่ถูกต้อง ควรฝึกสอนมาตั้งแต่เด็ก และควรค่อยๆ สอนถึงอันตรายในหลายสิ่งหลายอย่างที่มีอยู่ในสังคม และวิธีการแก้ไข เรียนรู้ทั้งสิ่งที่ดีและเลว การฝึกให้เด็กได้ลองในสิ่งที่น่าลอง แต่สอนให้หัดยังตัวเองในสิ่งที่อันตรายจึงเป็นวิธีที่สำคัญมาตั้งแต่วัยเรียน

แต่ในทางตรงกันข้ามในกลุ่มวัยรุ่นที่ไม่เคยถูกฝึกให้ลองคิด ลองทำก่อน จะเกิดความสับสน วุ่นวายใจขาดความรู้ ขาดทักษะ ขาดการฝึกฝน ขาดการลองทำผิดพลาดมาก่อน จึงทำให้กลุ่มนี้ตกอยู่ในกลุ่มที่มีอันตรายสูง และในกลุ่มเด็กวัยรุ่นที่พ่อแม่ปล่อยปละละเลย หรือไม่เคยสอนให้ยับยั้งชั่งใจมาก่อน นึกอยากทำอะไรก็จะทำ ไม่เคยต้องผิดหวัง ไม่เคยสนใจว่าการกระทำของตัวเองจะส่งผลกระทบต่อผู้คนรอบข้างอย่างไร พฤติกรรมอยากลองของ มักจะมีสูงสุดในช่วงวัยรุ่นตอนกลาง เป็นเด็กก็ไม่ใช่ เป็นผู้ใหญ่ก็ไม่เชิง แนวความคิดและการยับยั้งตัวเองมีไม่มากพอ

5) ความถูกต้อง ยุติธรรม โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนกลาง มักจะถือว่าความยุติธรรมเป็นลักษณะหนึ่งของความเป็นผู้ใหญ่ วัยรุ่นจึงให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับความถูกต้อง ยุติธรรมตามทัศนะของตนเป็นอย่างยิ่ง และอยากจะทำอะไรหลายๆ อย่าง เพื่อเรียกร้องความยุติธรรม ทั้งในแง่บุคคลและสังคมส่วนรวม จึงมักจะเห็นภาพวัยรุ่นถกเถียงกันเรื่องของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว

6) ความตื่นเต้น ท้าทาย ความต้องการหาประสบการณ์แปลกๆ ใหม่ๆ เกลียตความจำเจซ้ำซาก วัยรุ่นกลุ่มนี้จะสร้างความตื่นเต้นท้าทายกับการที่กระทำผิดต่อกฎเกณฑ์ต่างๆ ของทางบ้านและกฎของสังคมนั้นเป็นเพราะว่าเป็นความตื่นเต้นและความรู้สึกที่อยากท้าทาย แนวทางการเลี้ยงดูเด็กฝึกให้เด็กได้มีโอกาสทำงานที่ท้าทายความสามารถที่ละน้อยอยู่ตลอดเวลา จะส่งผลทำให้เด็กได้พัฒนาความเชี่ยวชาญขึ้นมาได้ แก้ปัญหาได้

7) ต้องการการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของบ้านของกลุ่มเพื่อน พื้นฐานการเลี้ยงดูที่ยอมรับและมีความรักความผูกพันระหว่างพ่อแม่เด็ก จะมีผลทำให้เด็กเกิดความรู้สึก ดังที่กล่าวมานี้ อย่างง่ายดาย จากการฝึกฝนให้โอกาสเด็กในการตัดสินใจลงมือกระทำหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ และรับฟังพยายามทำความเข้าใจตาม ถ้าเบี่ยงเบนก็ช่วยแก้ไข ถ้าถูกต้องก็ชมเชยและชื่นชม สิ่งเหล่านี้จะไปกระตุ้นให้เด็กเกิดความรู้สึกเป็นที่ยอมรับจากบุคคลภายในบ้าน ซึ่งจะส่งผลทำให้เด็กอยากเป็นที่ยอมรับจากเพื่อน จากครูและจากคนอื่นๆ ต่อไป จึงเป็นเหตุผลจูงใจกระทำความดีมากขึ้นๆ แต่ในกรณีตรงกันข้าม ถ้าเด็กคนใดเกิดมาในครอบครัวที่ยู่เหิง ทำให้พ่อแม่ไม่มีปัญหาพอที่จะดูแลเด็ก กลับจะต้องส่งเด็กมาฝากให้ญาติเลี้ยงเป็นภาระ ไม่มีใครเป็นธุระจัดการอะไรให้อย่างออกนอกหน้า ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ค่อยอยากจะได้รับรู้ รับฟังเรื่องของเด็ก ถึงเวลาจะนานก็ไม่รู้ว่าใครจะให้ความอบอุ่นเมตตาหรือรักได้ มีความรู้สึกโดดเดี่ยว ไม่เป็นที่ต้องการของใครแม้แต่คนเดียวในบ้านไม่ว่าจะถูกหรือทำผิด ทำดีหรือทำชั่วก็ไม่มีใครเห็นคนทัก หากคนที่หวังดีจริงจึงในการแนะนำตักเตือนอดทนช่วยฝึกสอนก็ไม่มี ในลักษณะเช่นนี้เด็กจะมีชีวิตที่เลื่อนลอย ไม่รู้สึกตัวตัวเองเป็นสมาชิกภายในบ้านเป็นคนหนึ่งภายในครอบครัว ไม่มีใครรับฟังปัญหา หรือไม่ว่าจะปรึกษาใคร เมื่อเติบโตไปโรงเรียนก็มักจะพบปะเอาความรู้สึกโดดเดี่ยว ว่าเหวนี้ไปที่โรงเรียน ความที่ทักษะไม่ได้ถูกฝึกสอนมาตั้งแต่ที่บ้าน จึงทำให้ผลการเรียนไม่ดี และมักจะแยกตัวออกจากกลุ่มเพื่อน

2. ปัญหาการปรับตัวในวัยรุ่น

ความขัดแย้งในจิตใจของวัยรุ่น ที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งที่ปกติธรรมดาของการเจริญพัฒนาไปเป็นผู้ใหญ่ แต่จะไม่รุนแรงมีผลกระทบต่อการเรียน การงานหรือด้านสังคม ในกรณีที่ปัญหารุนแรงส่งผลกระทบต่อด้านต่างๆ นั้น จึงจะจัดว่ามีปัญหาในการปรับตัว พบได้ร้อยละ 10-15 ของวัยรุ่นทั่วไป โดยเฉพาะปฏิกิริยาต่อการรับบทบาทหน้าที่ของความเป็นผู้ใหญ่ รู้สึกว่าการดูแลรับผิดชอบตัวเองเป็นภาระที่หนักหน่วงยากที่จะรับเอาไว้ได้เกิดความเครียด บางรายมีอาการวิตกกังวล กลุ่มใจ ท้อแท้ ทานอาหารไม่ได้ นอนไม่หลับ ติดพ่อแม่ ครูหรือเพื่อนเหมือนเด็กเล็ก หรือมีอาการแสดงออกมาทางร่างกาย เช่น ปวดหัว ปวดท้อง หรือมีอาการฉุนเฉียว วู่วาม ก้าวร้าว ต่อต้าน ซึ่งอาการเหล่านี้จะมีอยู่ไม่นาน ในที่สุดจะสามารถพัฒนาต่อไปได้ในที่สุด ชีวิตนี้แท้จริงมีปัญหาก็ทำให้เราต้องปรับตัว และแก้ไขความขัดแย้งประจำวันอยู่ตลอดเวลาแต่ในระยะวัยรุ่นซึ่งมีลักษณะพิเศษเพราะเกิดผลต่อเนื่องลูกหลานได้ง่าย ทั้งนี้เนื่องจากวัยรุ่นมีอารมณ์อ่อนไหวง่าย อยากเป็นอิสระ อยากเป็นผู้ใหญ่ ไม่อยากฟังเหตุผลของใคร เจ้าทิฐิ อวดดี ถือดี แต่ในขณะที่เดียวกันก็ยังขาดความเชี่ยวชาญในการแก้ไขปัญหา ในการพูด การทำงาน จึงทำให้เพลี่ยงพล้ำได้ง่าย วัยรุ่นผู้เข้าใจปัญหาประจำวันของตน และสามารถปรับตัวดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม คือ วัยรุ่นที่มีความสุข มีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในอนาคต

3. การสร้างบุคลิกภาพ

1) การค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง พัฒนาทางด้านความนึกคิด ค้นหาสิ่งต่างๆ ทั้งท่าทาง คำพูด การแสดงออก การแต่งกาย การเข้าสังคม วัยรุ่นที่สามารถผ่านพ้นภาวะวิกฤติในการ

ค้นหาตัวเองได้อย่างไม่ยุ่งยากนัก มักจะมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือเป็นผู้ที่ใช้สติปัญญาเผชิญกับเหตุการณ์ในชีวิตมากกว่าการใช้อารมณ์เป็นผู้ที่เลือกเผชิญหน้ากับปัญหามากกว่าเป็นผู้ที่จะยอมหลีกเลี่ยงปัญหาเป็นผู้ที่รู้เท่าทันธรรมชาติของตนมาก่อนเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้สึกว่าเขาตนเองโดดเดี่ยวมีหนทางที่จะไปขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้

วัยรุ่นที่สามารถผ่านวิกฤตการณ์และค้นพบตัวเอง ก็เท่ากับมีความสามารถที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มี บุคลิกภาพมั่นคง

2) การเอาชนะตัวเอง การควบคุมพฤติกรรม อารมณ์ให้ออกมาในรูปที่เหมาะสมในระยะแรกๆ จะพบลักษณะสองจิตสองใจระหว่างความอยากเป็นเด็กต่อไปกับความอยากเป็นผู้ใหญ่ จากความรู้สึกนึกคิดของวัยรุ่นมักจะมองว่าสภาวะผู้ใหญ่หมายความว่า พึ่งตนเองได้ ตัดสินใจได้ ถูกต้อง การที่จะเอาชนะใจตนเองนั้น เป็นสิ่งที่เด็กควรจะได้รับ การเรียนรู้ ได้รับโอกาสในการฝึกฝน มาตั้งแต่เด็กๆ ที่ละเล็กละน้อย ผ่านการที่พ่อแม่กำหนดขอบเขตต่างๆ ในชีวิต แต่ในวัยเด็กที่ไม่เคยเรียนรู้ที่จะยับยั้งชั่งใจมาก่อน ไม่เคยเอาชนะตัวเองโดยการทำให้ตัวเองเหมาะสมได้เลย หรือถูกเลี้ยงดูให้เอาแต่ใจตัวเอง อยากได้อะไรก็ได้ อยากทำอะไรก็จะทำ ครั้งเติบโตเข้าวัยรุ่นมีอิสระมากขึ้น ก็จะเห็นพฤติกรรมที่ไม่ยังคิดได้บ่อยๆ และบางครั้งกลับเป็นอันตรายทั้งต่อตนเองและผู้อื่นอีกด้วย

3) การแยกตัวเองเป็นอิสระ คำว่าอิสระในสายตาของวัยรุ่น ก็คือ มีสิทธิและเสรีภาพเท่าที่บุคคลหนึ่งพึงจะมี ซึ่งรวมทั้งการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจในเหตุการณ์ต่างๆ ขณะเดียวกัน พวกเขา ก็จะสังเกตดูการยอมรับจากพ่อแม่คนข้างเคียงด้วย

(3.1) การได้แสดงออก

(3.2) พึ่งตนเองได้

(3.3) มีความรับผิดชอบ

(3.4) ที่ค่านิยมที่ถูกต้อง

(3.5) มั่นใจและภูมิใจในตนเอง

4. การกระทำผิดของวัยรุ่น

เสรีน ปุณณะหิตานนท์¹⁹ ได้อธิบายว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนหมายถึง พฤติกรรมที่ขัดแย้งกับความต้องการในค่านิยมวัฒนธรรมที่ครอบงำของวิถีชีวิตของเยาวชนนั้น คือ พฤติกรรมที่ฝ่าฝืนค่านิยมหลัก ซึ่งเป็นระบบที่ก่อรูปลักษณะนิสัยใจคอของเยาวชน แม้ว่ากฎหมายบางอย่างไม่ได้ฝังรากลึกลงในจารีตประเพณีของสังคม แต่ก็ปรากฏว่าจารีตประเพณีหลายอย่างได้ถูกนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการบัญญัติกฎหมาย ดังนั้นการกระทำผิดของเยาวชน จึงมีความหมายไปในทางพฤติกรรมบางรูปแบบที่ขัดแย้งหรือต่อต้านสังคม ทำให้เกิดการเสียระเบียบทั้งในทางสังคมและตัวบุคคลและมีความหมายครอบคลุมไปถึงผลของการใช้ค่านิยมวินิจฉัย ความประพฤติว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา

¹⁹ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, อาชญากรรม การป้องกัน การควบคุม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: พรทิพย์การพิมพ์, 2550), หน้า 106.

หรือไม่พึงปรารถนา ภายในกรอบของบรรทัดฐานและกฎหมายของสังคมด้วย เป็นความประพฤตินี้ มักจะมีผลกระทบต่อคนอื่นไปในทางที่เสียหาย ถึงแม้ว่าบุคคลซึ่งเป็นผู้เยาว์ อาจได้รับความกระทบกระเทือนจากกระทำของตนเอง แต่ก็ไม่สำคัญเท่ากับข้อเท็จจริงที่ว่า พฤติกรรมใดที่มีผลกระทบต่อกลุ่มไปในทางที่ไม่ดี พฤติกรรมนั้นก็จะถือว่าต่อต้านสังคม

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของวัยรุ่น ที่เป็นเยาวชนที่ ผ่านมาพบว่าเกิดจากสภาพแวดล้อม ได้แก่ สัมพันธ์ภายในครอบครัว สภาพแวดล้อมในชุมชน และ อิทธิพลจากสื่อมวลชน ดังเช่น นวลจันทร์ ทศนชัยกุล²⁰ ได้กล่าวว่า ปัจจัยครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ กับอาชญากรรม เนื่องจากครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลที่ทำให้คนประกอบ อาชญากรรมได้ ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่อบรมขัดเกลานิสัย ปลูกฝังค่านิยม สั่งสอนให้ รู้จักรับผิดชอบชั่วดี การสอนให้เด็กรู้จักหน้าที่ของตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ถ้าเด็กเกิดมา ในครอบครัวที่ไม่เคารพต่อกฎหมายบ้านเมืองไม่มีศีลธรรม เด็กก็จะจดจำ พฤติกรรมเหล่านั้น คำพูด การกระทำ วิถีปฏิบัติของบิดามารดา ตลอดจนบุคคลในครอบครัวและบุคคลรอบข้าง จึงเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อเด็กเติบโตขึ้นมาก็จะเป็นคนไม่เคารพกฎหมาย ไม่มีศีลธรรมหรือไม่ปฏิบัติตามศีลธรรมจริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี นอกจากนี้ปัญหาการกระทำผิดของเยาวชนเกิดจากความแตกแยกทาง สภาพครอบครัว การแตกแยกทางจิตใจ การขาดความเข้าใจระหว่างบิดามารดาและวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า สภาพแวดล้อมชุมชนมีผลต่อการกระทำผิดของเยาวชน วัยรุ่น ดังเช่น Cifford²¹ ได้ศึกษาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน พบว่า ชุมชนที่ห่างจากจุด ศูนย์กลางเมือง มีอัตราหนีโรงเรียน การกระทำผิดของเยาวชนและอาชญากรรมวัยผู้ใหญ่ยิ่งลดน้อยลง ชุมชนที่มีอัตรากระทำผิดของเยาวชนมาก ก็จะมีอัตราการเกิดเด็กหนีโรงเรียนและอาชญากรรมวัย ผู้ใหญ่มากเช่นกัน

2.4 การเสริมสร้างจริยธรรมผู้ต้องขังเชิงพุทธบูรณาการ

2.4.1 ความหมายของจริยธรรม

คำว่า คุณธรรม กับคำว่า จริยธรรม เป็นคำที่แยกออกจากกันเป็น 2 คำ และมีความหมาย ที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำว่า คุณธรรม และจริยธรรม ให้ถ่องแท้ก่อนความหมายของคำว่า คุณธรรม(Virtue) Longman Dictionary of contemporary English ได้ให้ความหมาย ข อ ง คำ ว่า “คุณธรรม” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Virtue” ไว้ 2 ประการด้วยกัน คือ 1) หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่เกิด

²⁰ อ้างแล้ว, อาชญากรรม การป้องกัน การควบคุม, หน้า 112-114.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118-119.

จากการกระทำจนเคยชิน 2) หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคมเกี่ยวกับความประพฤติและศีลธรรม²²

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดี²³

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ 1/ยุติ) ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ ความดีงาม สภาพที่เกื้อหนุน²⁴

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้อรรถาธิบายคำว่า คุณธรรม ไว้ว่า คุณ หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย คือ ไม่ว่าจะทำให้จิตใจยินดีหรือยินร้ายก็เรียกว่า “คุณ” ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมาย 4 อย่าง คือ

1. ธรรมะ คือ ธรรมชาติ
2. ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติที่เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้
3. ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ
4. ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่จะต้องมี หรือใช้มันอย่างถูกต้อง²⁵

พระพรหมคุณาภรณ์²⁶ ได้กล่าวถึง จริยธรรม ไว้ว่า เป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) พฤติกรรมทางกาย วาจา และการใช้อิन्द्रีย ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
- 2) จิตใจของเรา ซึ่งมีเจตจำนง ความตั้งใจ แรงจูงใจที่จะทำให้เรามีพฤติกรรมสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร ตามภาวะและคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตใจนั้นๆ
- 3) ปัญญา ความรู้ ซึ่งเป็นตัวชี้ทางให้เราจะสัมพันธ์อย่างไรจึงจะได้ผล และเป็นตัวจำกัดขอบเขตว่าเราจะสัมพันธ์กับอะไร จะใช้พฤติกรรมได้แค่ไหน เรามีปัญญา มีความรู้แค่ไหนเราก็ใช้พฤติกรรมได้ในขอบเขตนั้น ถ้าเราขยายปัญญารู้สึกออกไป เราก็มีพฤติกรรมที่ซับซ้อนและได้ผลดียิ่งขึ้น

²² Longman. Dictionary of Contemporary English, (London : Longman Group 1995), p. 180.

²³ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, 2546), หน้า 253.

²⁴ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ 1/ยุติ), พิมพ์ครั้งที่ 17, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2554), หน้า 51.

²⁵ พุทธทาสภิกขุ, แนวทางจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิริพัทธ์, 2505), หน้า 3.

²⁶ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, (โครงการตำรา สำนักที่ปรึกษากรมอนามัย : กระทรวงสาธารณสุข, 2546), หน้า 15.

ทิตนา แชมมณี²⁷ ได้ให้ความหมายของ “จริยธรรม” หมายถึง ความประพฤติหรือการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่ตั้งงามเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งหลักเกณฑ์ มาตรฐานของความประพฤติที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ต่อสังคม เพื่อให้เกิดความสันติสุขในสังคม

เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และคณะ²⁸ ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ไว้ว่า หมายถึง หลักการ ศีลธรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี พฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล สามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่บุคคลในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี ควรจะทำหรือไม่ควรทำ

สุรางค์ ไคว์ตระกูล²⁹ ได้สรุปว่า ความหมายของจริยธรรมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มที่ 1 จริยธรรม หมายถึง หลักการหรือแนวทางปฏิบัติตน เพื่อให้อยู่กันได้อย่างร่มเย็นในสังคม มีโครงสร้างอย่างน้อย 2 ประการ คือ ศีลธรรม และ คุณธรรม กลุ่มที่ 2 จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมหรือการแสดงออกในรูปของการกระทำและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรกระทำด้วยความคิดรอบคอบรู้เหตุรู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล เป็นต้น

กิริติ บุญเจือ กล่าวว่า “จริยธรรม คือ ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ หรือมาตรการของความประพฤติ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญและมีการตัดสินใจ”

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า คำว่า จริยธรรม (Ethics) คือ ธรรมที่ควรประพฤติ มงคลในพระพุทธศาสนาเรียกว่า ธรรมจริยา ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ หลักแห่งความประพฤติหรือแนวทางของการประพฤติ ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติธรรม หมายถึง คุณความดี ความชอบการปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางศาสนาโดยทั่วไปจริยธรรมมักอิงอยู่กับศาสนา ทั้งนี้เพราะคำสั่งสอนทางศาสนามีส่วนร่วมสร้างระบบจริยธรรมให้สังคม จริยธรรมไม่แยกเด็ดขาดจากศีลธรรม แต่จริยธรรมจะมีความหมายกว้างกว่าศีลธรรม เพราะศีลธรรมเป็นหลักคำสอนทางศาสนาที่ว่าด้วยความประพฤติปฏิบัติชอบ ส่วนจริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติปฏิบัติชอบ อันวางรากฐานอยู่บนหลักคำสอนของศาสนาปรัชญา และขนบธรรมเนียมประเพณีแบบแผนของการกระทำที่ถูกต้องหรือเป็นเครื่องนำทางไปสู่หลักในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกหลักศีลธรรม³⁰ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา ในที่นี้จึงหมายถึง ความประพฤติของบุคคลที่ได้รับการอบรมดีแล้ว กล่าวคือ มีพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกทางกาย วาจา ด้วยความสรวมระวัง เป็นอยู่อย่างมีสติ (มี

²⁷ ทิตนา แชมมณี, ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 47.

²⁸ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และคณะ, รายงานการวิจัย การยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม : แนวทางและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551), หน้า 14.

²⁹ สุรางค์ ไคว์ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 369-371.

³⁰ บุษกร วัฒนบุตร, “การสร้างตัวแบบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21”, รายงานวิจัย, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2560, หน้า 17.

กายอบรมดีแล้ว) งดเว้นจากการทำบาปทั้งปวง ประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม (มีศีลอบรมดีแล้ว) และมีพฤติกรรมภายในคือจิตที่มีสมาธิ ผ่องใส (มีจิตอบรมดีแล้ว) ประกอบด้วยปัญญาสำหรับการคิดใคร่ครวญไตร่ตรองตามหลักความจริง และน้อมไปทางกุศล (มีปัญญาอบรมดีแล้ว)

2.4.2 ประเภทของจริยธรรม

ประสาธ อิศรปรีชา³¹ กล่าวว่า ประเภทของจริยธรรมไว้ว่า ลักษณะต่างๆของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1) ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนนั้น ถือเอากระกระทำชนิดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมหรือค่านิยมทางสังคมขึ้นอยู่กับระดับอายุ ระดับการศึกษาและพัฒนาทางสติปัญญาของบุคคล

2) เจตคติเชิงจริยธรรม คือ ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้นๆ เจตคติเชิงจริยธรรมจะมีความหมายกว้างกว่าความรู้จริงเชิงจริยธรรม เพราะเจตคติเชิงจริยธรรมจะรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้นๆเข้าด้วยกัน ฉะนั้นเจตคติเชิงจริยธรรม จึงมีคุณสมบัติที่สำคัญในการทำนวยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว

3) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่กระทำหรือไม่กระทำ พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุที่กล่าวถึงจะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง

4) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การให้ทานเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกจำพวกหนึ่ง คือ พฤติกรรมในสถานการณ์ที่ยั่วให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ เช่น การลักขโมย การกล่าวเท็จ

สรุปได้ว่า จริยธรรม เป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติชอบ อันวางรากฐานอยู่บนหลักคำสอนของศาสนาปรัชญา และขนบธรรมเนียมประเพณีแบบแผนของการกระทำที่ถูกต้องหลักการศีลธรรม เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นความประพฤติหรือการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ดีงามเป็นที่ยอมรับของสังคม ประเภทจริยธรรม แบ่งเป็น ความรู้เชิงจริยธรรม เจตคติเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

³¹ ประสาธ อิศรปรีชา, จิตวิทยาวัยรุ่น อ้างถึงใน พระชยานันท์มณี, การเรียนรู้กับแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนมัธยมศึกษา ช่วงชั้นที่ 4 เขตพื้นที่ จังหวัดน่าน, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557), หน้า 26-27.

2.4.3 แนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสมัยใหม่

ดวงเดือน พันธุนาวัน, เพ็ญแข ประจันปัจจุบัน ได้อธิบายว่า การเกิดจริยธรรม สามารถแบ่งลำดับขั้นได้ 4 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1. การเลียนแบบ หมายถึง การเลียนแบบเป็นกระบวนการได้จิตสำนึกซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาการของเด็ก โดยเด็กอาจเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่แล้วนำมาปรับใช้กับตนเอง เหมือนกับการเรียนรู้ภาษาพูดเด็ก การเลียนแบบทางจริยธรรมจึงเกิดขึ้นได้ทั้งจากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และชุมชน แต่มีบ่อยครั้งที่เด็กเลียนแบบพฤติกรรมบางอย่างเองโดยที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ตั้งใจสอน ดังนั้น ผู้ใหญ่ก็ควรมีจริยธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดกับเด็ก³²

ขั้นที่ 2. การแนะนำสั่งสอน นอกจากผู้ใหญ่จะกระทำพฤติกรรมทางจริยธรรมที่เป็นต้นแบบให้แก่เด็กโดยไม่รู้ตัวของทั้งสองฝ่ายแล้ว บ่อยครั้งที่ผู้ใหญ่จะให้คำแนะนำ สั่งสอนทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อมแก่เด็ก การรับคำแนะนำสั่งสอนจึงเป็นกระบวนการได้จิตสำนึกของเด็กเช่นเดียวกับการเลียนแบบ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเช่นกัน เพราะในขณะที่มีการเลียนแบบเป็นการดูดซึมการกระทำนั้น การแนะนำสั่งสอนก็เป็นการดูดซึมทางอารมณ์และเจตคติของบุคคลอื่น ทำให้อารมณ์ของเด็กไม่ได้พัฒนาการมาโดยอิสระ แต่ไปอิงอยู่กับกลุ่มซึ่งเป็นสัณฐานอย่างหนึ่งของฝูงสัตว์และเป็นรากฐานของชีวิตทางสังคม อย่างไรก็ตามการแนะนำสั่งสอนนี้ เป็นวิธีการที่มีประโยชน์สำหรับบิดา มารดาและครูในการพัฒนาจริยธรรม และได้ผลมากกว่าการสอนแบบให้เด็กรู้ตัว วิธีการนี้ แม้จะมีอิทธิพลต่อการสร้างลักษณะนิสัย แต่เนื่องจากการเรียนรู้โดยไร้สำนึก จึงเป็นการรับโดยขาดทั้งเหตุผลและการคิดวิเคราะห์ ดังนั้น บุคคลที่ถูกแนะนำสั่งสอนมากจนเกินไป จะเกิดปัญหาเป็นความอ่อนแอทั้งทางด้านลักษณะและบุคลิกภาพ วิธีการนี้ใช้ได้ดีกับเด็กมากกว่าผู้ใหญ่ เพราะเมื่อเด็กเติบโตขึ้นจนมีวุฒิภาวะพอที่จะใช้เหตุผลและการวิเคราะห์แล้ว เด็กก็อาจจะขัดขึ้นหรือไม่เชื่อคำแนะนำนั้น อย่างไรก็ตามการที่เด็กสามารถคิดวิเคราะห์จนเกิดจริยธรรมด้วยตนเองได้นับเป็นสิ่งที่ถือว่าเป็นอุดมการณ์ทางจริยธรรมขั้นสูงสุด

ขั้นที่ 3. การลอกแบบ ในการเลียนแบบเด็กจะรับเอาพฤติกรรมของผู้ใหญ่ ในขั้นการแนะนำสั่งสอนเด็กจะรับเจตคติอารมณ์ของผู้ใหญ่ และในขั้นการลอกแบบเด็กจะรับเอาบุคลิกภาพทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ไว้เป็นของตนเอง โดยอาศัยความและความชื่นชมในตัวผู้ใหญ่คนนั้น เช่น การชื่นชมวีรบุรุษ เป็นต้น การลอกแบบจริยธรรม จึงอาจจะทำให้เด็กเกิดการลอกแบบจริยธรรมทั้งที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ได้ทั้งสองทาง

ขั้นที่ 4. การสร้างจริยธรรมด้วยตนเอง เมื่อเด็กได้ผ่านขั้นตอนการลอกแบบมาแล้ว เด็กจะสร้างจริยธรรมด้วยตนเอง โดยสร้างมาจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติกับตนเองในสภาพที่มีจริยธรรมเข้าด้วยกัน การปรับจริยธรรมนี้มักจะเกิดในวัยผู้ใหญ่ซึ่งจะได้พบกลุ่มเพื่อนกลุ่มใหม่ ค่านิยมใหม่ที่อาจทำให้เขาละทิ้งจริยธรรมและค่านิยมเก่าที่รับไว้เมื่อตอนเด็ก วัยผู้ใหญ่จึงเป็นวัยของการปรับปรุงจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งในกระบวนการปรับปรุงจริยธรรมนี้ มนุษย์ต้องพิจารณาตนเองใน 3 ประเด็น คือ 1) ตัวเราที่เรารู้จัก 2) ตัวเราที่คนอื่นรู้จัก และ 3) ตัวเราในอุดมคติภาพพจน์ที่เกี่ยวกับ

³² ดวงเดือน พันธุนาวัน, พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 จิตวิทยาจริยธรรม และจิตวิทยาภาษา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2424), หน้า 17 – 25.

ตนเองเหล่านี้ จะได้รับอิทธิพลจากผู้อาวุโสกว่าที่อยู่รอบตัวเป็นอย่างมาก เช่น มารดา บิดา ครู อาจารย์ ที่จะตัดสินว่าเขาเป็นคนดีหรือคนเลวผู้ใหญ่จึงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการมีพัฒนาการทางจริยธรรมของลูกหลานและลูกศิษย์ของตน

จากการพัฒนาจริยธรรม 4 ขั้นตอน ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าจริยธรรมของมนุษย์ไม่ได้เป็นสิ่งที่ตายตัวอยู่ในสภาวะที่หยุดนิ่ง แต่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาโดยอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ใน 2 ลักษณะ คือ³³

จากการศึกษาเอกสาร พบว่าที่ผ่านมา นักจิตวิทยา นักวิชาการด้านพฤติกรรมศาสตร์ ได้ให้ความหมายของคำว่าพฤติกรรมไว้มากมาย พอจะสรุป ดังนี้

พฤติกรรม หมายถึง กิริยาอาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์หรือที่มนุษย์ได้แสดง หรือ ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นกับมนุษย์เมื่อได้เผชิญกับสิ่งเร้า จาแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) พฤติกรรม ที่ไม่สามารถควบคุมได้ เรียกว่า ปฏิกริยาสะท้อน เช่น การสะดุ้งเมื่อถูกเข็มแทง การกระพริบตาเมื่อมีสิ่งมากระทบกับสายตา เป็นต้น (2) พฤติกรรมที่สามารถควบคุมและจัดระเบียบได้ เนื่องจากมนุษย์มีสติปัญญาและอารมณ์ เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบ สติปัญญาหรืออารมณ์ จะเป็นตัวตัดสินว่า ควรจะปล่อย กิริยาใดออกไป นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เชื่อว่า อารมณ์มักจะมีอิทธิพลหรือพลังมากกว่าสติปัญญา ทั้งนี้ เพราะมนุษย์ทุกคนยังมีความโลภความโกรธ ความหลง ทำให้พฤติกรรมส่วนใหญ่เป็นไปตามความรู้สึก และอารมณ์เป็นพื้นฐาน รูปแบบพฤติกรรมของมนุษย์ แบ่งได้เป็น 2 อย่างคือ (1) พฤติกรรมเปิดเผย หรือพฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา ทำให้ผู้อื่นสามารถมองเห็นได้ สังเกตได้ เช่น การเดิน การหัวเราะ การพูด เป็นต้น (2) พฤติกรรมปกปิดหรือพฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงแล้ว แต่ผู้อื่นไม่สามารถมองเห็นได้ สังเกตได้โดยตรง จนกว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้บอกหรือแสดงบางอย่างเพื่อให้คนอื่นรับรู้ได้ เช่น ความคิด อารมณ์ การรับรู้ มนุษย์ได้พยายามที่จะศึกษาการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ จึงทำให้เกิดมีความเชื่อ หลักการ และทฤษฎีต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย³⁴ ซึ่งสามารถรวบรวมทัศนะต่างๆ เป็นหมวดหมู่ได้ 3 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นจากแรงผลักดันภายในตัวของมนุษย์ เช่น แนวคิดของ فروยด์ ที่เชื่อว่าโครงสร้างทางจิต มี 3 ส่วนคือ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) อิด เป็นสัญชาตญาณในตัวมนุษย์ จะอยู่ในรูปของพลังงานที่คอยผลักดันให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่างๆ เป็นจิตใต้สำนึก อิดจะผลักดันให้จิตอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนใหญ่และส่วนที่รู้ตัว ที่เรียกว่า อีโก้ กระทำในสิ่งต่างๆ ตามที่อิดต้องการ จึงเป็นตัวตอบสนองความต้องการของอิด ส่วนของจิตที่ทำหน้าที่ควบคุมสัญชาตญาณเหล่านี้คือ ซูเปอร์อีโก้ หรือ มโนธรรมที่มีอยู่ในจิตของแต่ละบุคคล³⁵ เป็น

³³ ดวงเดือน พันธุมนาวิน, เพ็ญแข ประจันปัจฉิม, ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524), หน้า 37 - 35.

³⁴ พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.novabizz.com/NovaAce/Behavior/> [22 พฤศจิกายน 2560].

³⁵ ดูรายละเอียดใน Freud, Sigmund. The Ego and the Id. (Revised Ed.). (New York: International Universities Press, 1948).

ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นผลเกิดจากการอบรมสั่งสอนของสังคม ทำให้ผิดและอ้อมีพฤติกรรมอยู่ในทางที่ถูกที่ควรเป็นที่ยอมรับของสังคม

2. พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นจากแรงผลักดันของสิ่งแวดล้อม เช่นแนวคิดของนักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม สกินเนอร์ ที่เชื่อว่า พฤติกรรมมนุษย์ถูกควบคุมโดยเงื่อนไขแห่งการเสริมแรง กล่าวคือ ผลการกระทำที่ทำให้พอใจ เช่น ทำแล้วได้รับคำชมเชยได้ตำแหน่ง ได้เงิน ได้รับการยกย่อง ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นแรงเสริมให้แกการกระทำนี้มีต่อไปและเงื่อนไขแห่งการลงโทษ กล่าวคือ ผลการกระทำที่ทำให้ไม่พอใจ เช่น ทำแล้วถูกตำหนิ เสียตำแหน่ง เสียเงิน ถูกทำร้าย ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ซึ่งจะเป็ตัวการทำให้คนเราหยุดพฤติกรรมหรือการกระทำเช่นนี้ในอนาคต³⁶

3. พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นจากทั้งแรงผลักดันภายในตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เช่นแนวคิดของ แบนดูรา ที่ให้ความสำคัญต่อลักษณะภายในตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวก่อให้เกิดพฤติกรรม เขาอธิบายว่า พฤติกรรมมนุษย์ องค์ประกอบภายในตัวมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน ในลักษณะที่แต่ละองค์ประกอบต้องสัมพันธ์กันอย่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันหมายความว่า ในบางครั้งสิ่งแวดล้อมอาจจะมีส่วนในการทำให้เกิดพฤติกรรมได้มากกว่าองค์ประกอบภายในตัวบุคคล ส่วนในเวลาอื่นองค์ประกอบภายในตัวบุคคลก็อาจจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์มากกว่าสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์เช่นนี้อยู่ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันเป็นกระบวนการที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน และทั้งคู่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในขณะเดียวกันพฤติกรรมมนุษย์ ก็มีอิทธิพลต่อทั้งสองสิ่งด้วยเหมือนกัน³⁷ ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือวัฒนธรรม ซึ่งเป็นตัวการในการกำหนดเงื่อนไขทางสังคม (Social Contingency) ให้กับเด็กตั้งแต่เกิด โดยนำเอาหลักการเสริมแรงและหลักการเชื่อมโยงมาอธิบายวิธีการและขบวนการที่บุคคลได้อิทธิพลจากสังคมในการควบคุมพฤติกรรม

แบนดูรา (Bandura) อธิบายว่า พฤติกรรมของมนุษย์ในลักษณะของการปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ระหว่างสติปัญญา (Cognitive) พฤติกรรม (Behavior) และตัวกำหนดสิ่งแวดล้อม (Environment) การพัฒนาด้านบุคลิกภาพของมนุษย์เริ่มขึ้นได้โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นๆ กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเริ่มต้นขึ้นในวัยเด็กและพัฒนาต่อเนื่องขึ้นตามลำดับตามวัย และเด็กสามารถเรียนรู้เหตุการณ์ทางสังคมด้วยการอาศัยการสังเกตและเลียนแบบผู้อื่น โดยแบนดูรา (Bandura) ได้ให้ข้อเสนอที่สำคัญว่า การเรียนรู้เสริมแรงและจากตัวแบบนั้น เด็กไม่ได้เรียนรู้จากการสังเกตจากภายนอกเท่านั้น แต่ยังเรียนรู้เกี่ยวกับความคิด ความคาดหวัง และรับเอามาตรฐานของสังคมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในตัวเขา ซึ่งบุคคลที่ใกล้ชิดแหล่งแรก คือ ครอบครัวเป็นแหล่งถ่ายทอดทาง

³⁶ ดูรายละเอียดใน Skinner, B.F. Science and Human Behavior. (New York: Macmillan, 1953).

³⁷ ดูรายละเอียดใน Bandura, A. "Behavior Modification through Modeling Procedures." In I. P. Ullman & L. Krasner (Eds.), Research in Behavior Modification, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1965).

สังคมและอิทธิพลต่อวัยรุ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมจากบิดามารดา³⁸ โดยตัวแบบ (Modeling) มีความสำคัญในการเรียนรู้ของมนุษย์แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริง (Live Modeling) คือ ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริง (Live Modeling) คือ ตัวแบบที่บุคคลได้มีโอกาสสังเกตและได้มีการปฏิสัมพันธ์ด้วยโดยตรง ไม่ต้องผ่านสื่อหรือสัญลักษณ์อื่น เช่น พ่อแม่ ครู เพื่อน ญาติ และบุคคลอื่นๆ ที่เป็นตัวแบบมีชีวิตจริง

2) ตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Modeling) เป็นตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิดีโอ โทรทัศน์ วีดิโอ ภาพยนตร์ การ์ตูน หนังสือ หนังสือพิมพ์ คำบอกเล่า คอมพิวเตอร์ หรือตัวแบบที่ผ่านมาทางระบบอินเทอร์เน็ต³⁹

การเรียนรู้ตัวแบบนี้ประกอบด้วย กระบวนการ 4 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการตั้งใจ (Attentional Processes) 2) กระบวนการเก็บจำ (Retention Processes) 3) กระบวนการกระทำ (Production Processes) 4) กระบวนการจูงใจ (Motivational Processes) ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล (Personal) ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Environmental) และปัจจัยทางพฤติกรรม (Behavioral)⁴⁰

สรุปหลักพื้นฐานของการเรียนรู้ มี 3 ประการ คือ

1) กระบวนการเรียนรู้ต้องอาศัยทั้งกระบวนการทางปัญญา และทักษะการตัดสินใจของผู้เรียน

2) การเรียนรู้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ 3 ประการ ระหว่างตัวบุคคล (Person) สิ่งแวดล้อม (Environment) และพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งมีอิทธิพลต่อกันและกัน

3) ผลของการเรียนรู้กับการแสดงออกอาจจะแตกต่างกัน สิ่งที่เรียนรู้แล้วอาจไม่มีการแสดงออกก็ได้ เช่น ผลของการกระทำ (Consequence) ด้านบวก เมื่อเรียนรู้แล้วจะเกิดการแสดงพฤติกรรมเลียนแบบ แต่ผลการกระทำด้านลบ อาจมีการเรียนรู้แต่ไม่มีการเลียนแบบ⁴¹

โดยตัวแบบถือว่ามีสำคัญในการเรียนรู้ของมนุษย์ มีหน้าที่ 3 ลักษณะดังนี้

1) ตัวแบบทำหน้าที่สร้างพฤติกรรมใหม่ คือ ผู้สังเกตยังไม่เคยได้เห็น ได้เรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ได้เห็นในปัจจุบันมาก่อน เมื่อได้เรียนรู้แล้ว จึงสามารถสร้างพฤติกรรมใหม่ให้เกิดขึ้นได้ เช่น เด็กเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตนเป็นคนดี เมื่อได้สังเกตเห็นผู้ปกครองทำให้เห็นผู้ปกครองปฏิบัติอยู่ก่อนแล้ว

³⁸ Dusek, B.J, **Adolescent development and behavior**, (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1987), p. 4.

³⁹ คูรายละเอียดยุทธศาสตร์ใน วิชาพร มาพบสุข, **จิตวิทยาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, 2540), หน้า 357.

⁴⁰ ทิศนา ขัมมณี, **การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, หน้า 20.

⁴¹ Bandura, A, **Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory**, (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1986), p. 44-50.

2) ตัวแบบทำหน้าที่เสริมพฤติกรรมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น คือ ทำหน้าที่เสริมพฤติกรรมให้ดีขึ้นนี้ ผู้สังเกตได้เห็นตัวแบบเคยเรียนรู้พฤติกรรมมาบ้างแล้วในอดีต ซึ่งตัวแบบนั้นได้ทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่เคยเรียนรู้พฤติกรรมดังกล่าวมาแล้ว ผู้สังเกตพยายามพัฒนาพฤติกรรมความรู้ความสามารถ ด้วยวิธีการจดจำและนำมาฝึกปฏิบัติพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม

3) ตัวแบบทำหน้าที่ยับยั้งการเกิดพฤติกรรม คือ ผู้สังเกตมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือไม่เคยมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มาก่อน ตัวแบบจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้พฤติกรรมของผู้สังเกตมีพฤติกรรมที่ไม่ดีลดลงได้ หรือไม่สามารถที่จะมีพฤติกรรมที่ไม่ดีเกิดขึ้นได้⁴²

โคลเบอร์ก ได้อธิบายบรรลุดัชนีภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นจะแสดงออกในทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเด่นชัดที่สุดเหตุผลทางจริยธรรมนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะเหตุผลเชิงจริยธรรมมิใช่การประเมินค่าการกระทำไปในทำนองที่ว่า ดีหรือเลว แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งที่ยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นไปตามลำดับ เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดคือ ขั้นที่ 6 ของโคลเบอร์กนั้นตรงกับสิ่งที่นักปราชญ์ยอมรับว่าเป็นเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บริสุทธิ์มิได้เจอเหตุผลประเภทอื่นๆใดเลย ดังนั้น เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดจึงเป็นสากลกว้างขวางไม่มีความขัดแย้งกันและมีรากฐานจากความรู้หลักการไม่เข้าข้างตัวเองและเป็นอุดมคติ เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 6 ขั้นนี้ โคลเบอร์กได้มาจากการวิเคราะห์ลักษณะคำตอบของเยาวชนชาวอเมริกันอายุ 10-16 ปี เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคลและกฎเกณฑ์ต่างๆของกลุ่มหรือสังคม โคลเบอร์กได้แบ่งประเภทเหตุผลเชิงจริยธรรมเหล่านี้ออกเป็น 6 ประเภท แล้วเรียงเหตุผลเหล่านั้นตามอายุของผู้ใช้เหตุผลนั้นๆ โดยเรียงเหตุผลประเภทที่มีอายุ 10 ปี ใช้ตอบมากที่สุดไปจนถึงประเภทที่ 6 ซึ่งผู้ตอบอายุ 16 ปี ใช้ตอบมากกว่าผู้ตอบอายุต่ำกว่าทั้งหมด ขั้นการพัฒนาจริยธรรมทั้ง 6 ขั้น ของโคลเบอร์กได้ถูกจัดเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 คือ ระดับก่อนเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น ในขั้นแรก คือ การมุ่งที่จะหลบหลีกมิให้ตนเองโดนลงโทษทางกายเพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับและยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่เพราะเป็นผู้ที่มีอำนาจทางกายเหนือตน ขั้นที่สอง คือ การเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้แก่ตนเอง เริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนแบบเด็กๆคือ เขาทำมาฉันต้องทำไป เขาให้ฉันมา ฉันก็ต้องให้เขาไป เป็นต้น

ระดับที่ 2 คือ ระดับตามเกณฑ์ หมายถึงการกระทำตามเกณฑ์ของกลุ่มย่อยๆของตนหรือทำตามกฎหมายและศาสนา บุคคลที่มีจริยธรรมตั้งแต่ระดับที่ 2 นี้ยังต้องการควบคุมจากภายนอกแต่ก็มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเราและความสามารถที่จะแสดงบทบาททางสังคมได้ในขั้นที่ 3 บุคคลยังไม่เป็นตัวเองชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อน ส่วนในขั้นที่ 4 บุคคลมี

⁴² ดูรายละเอียดใน สมโภช เอี่ยมสุภาจิต, **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 41, วิภาพร มาพบสุข, **จิตวิทยาทั่วไป**, หน้า 347, พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก (ประจักษ์), “ศึกษาเปรียบเทียบการเรียนรู้ของมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551), หน้า 106.

ความรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยงานหนึ่งในสังคมของตนจึงถือว่าตนมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆที่สังคมของตนกำหนดหรือคาดหวัง

ระดับที่ 3 คือ ระดับเหนือเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจขัดแย้งต่างๆ ด้วยการนำมาคิดตรึกตรองด้วยใจของตนเองแล้วตัดสินใจไปตามแต่ว่าจะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน ขั้นที่ 5 คือ การเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ไม่กระทำการขัดต่อสิทธิที่พึงมีพึงได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ ส่วนขั้นที่ 6 เป็นขั้นสูงสุด เป็นขั้นที่แสดงการมีความรู้สากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตนและการมีความยืดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายในอันปลาย อันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ยังมีหลักประจำใจซึ่งตรงกับหลักในพุทธศาสนาที่เรียกว่า หิริ โอตตัปปะ ด้วย คือ ความละอายใจต่อการทำความชั่วและกลัวบาป

โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้แบ่งพัฒนาทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ และแบ่งแต่ละระดับเป็น 2 ขั้น รวมทั้งหมดเป็นพัฒนาการ 6 ขั้น โดยพัฒนาการขั้นสูงสุดนั้นใช้หลักพิจารณาความถูกต้องตามหลักจริยธรรมสากล (Universal Ethical Principle)

ระดับที่ 1 ระดับก่อนบัญญัติในระดับนี้บุคคลจะพิจารณาว่าสิ่งใดถูก ผิด ดี ชั่ว โดยยึดถือกฎเกณฑ์ศีลธรรมของผู้ที่มีอิทธิพลเหนือกว่าตน ใช้การหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษหรือความต้องการได้รางวัลเป็นหลักพิจารณาตัดสินใจในการกระทำสิ่งดี หรือไม่กระทำความชั่ว พัฒนาการในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น ได้แก่

ขั้นที่ 1 ยึดถือการลงโทษและการเชื่อฟังเป็นหลัก พัฒนาการในช่วงนี้จะอยู่ในวัย 2-7 ปี บุคคลที่มีการพัฒนาทางจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้จะใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษเป็นเหตุผลในการกระทำบุคคลจะทำดีตามกฎเกณฑ์ของผู้มีอำนาจเหนือตนตามคำสั่งของผู้ใหญ่อยู่ภายใต้อำนาจของผู้ใหญ่เพราะกลัวถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ยึดถือว่ากฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ช่วยให้ตนได้รับผลตอบแทนเมื่อมีการกระทำในสิ่งดี และไม่กระทำความชั่ว พัฒนาการในขั้นนี้จะอยู่ในวัย 7 -10 ปี บุคคลที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้จะพิจารณาว่า ในการกระทำดีหรือการกระทำที่ถูกต้อง เกิดจากการที่เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือคำชมเชย

ระดับที่ 2 ระดับบัญญัติ ในระดับนี้บุคคลจะเห็นความสำคัญของหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ และรู้จักรักษากฎเกณฑ์ เพราะเห็นความสำคัญของกลุ่ม หรือเพราะมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหลัก การกระทำดีหรือไม่กระทำความผิดของเด็ก เกิดจากความต้องการให้ผู้อื่นยอมรับหรือชมเชย พัฒนาการทางจริยธรรมและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ยึดถือการยอมรับและการทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้อื่นเป็นหลัก พัฒนาการในขั้นนี้จะอยู่ในวัย 1 -18 ปี บุคคลที่มีการพัฒนาทางจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้จะคิดและกระทำสิ่งดีหรือกระทำสิ่งไม่ดีโดยมุ่งจะให้ผู้อื่นสบายใจพึงพอใจเพื่อตนเองจะได้ความยอมรับว่าเป็นคนดี

ขั้นที่ 2 ยึดถือการรักษากฎระเบียบเพื่อธำรงสังคมเป็นหลักเพื่อประโยชน์ต่อกลุ่มสังคมของตน พัฒนาการในขั้นนี้จะอยู่ในวัย 13-16 ปี บุคคลที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้จะคิดและเลือกที่จะกระทำดีหรือละเว้นชั่วเพื่อให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์และมาตรฐานทางสังคมปฏิบัติ

ตามกฎหมายและระเบียบของสังคม โดยถือเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องเคารพกติกา เพื่อความเรียบร้อยของสังคมเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่พึงปฏิบัติต่อส่วนร่วม

ระดับที่ 3 ระดับเหนือบัญญัติ (Post conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมและการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับนี้จะคิดพิจารณาสิ่งต่างๆอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางไม่ยึดหลักเกณฑ์ตายตัว ไม่ยึดตัวบุคคลหรือค่านิยมของกลุ่มเกณฑ์ มีความเที่ยงธรรม รู้จักไตร่ตรอง และตัดสินใจสิ่งต่างๆตามที่เห็นว่าสิ่งใดจะสำคัญมากกว่ากัน ถือว่าจริยธรรมที่แท้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ที่เป็นบัญญัติของสังคมแต่อยู่ที่ความยุติธรรมถูกต้องซึ่งเป็นเป้าหมายของบัญญัตินั้น พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ยึดถือกฎเกณฑ์ในฐานะสัญญาประชาคมเป็นหลักพัฒนาการในขั้นนี้จะอยู่ในวัย 16 ปีขึ้นไป บุคคลมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้จะคำนึงถึงสภาพการณ์และกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผล มีความเข้าใจว่ากฎเกณฑ์ต่างๆย่อมเปลี่ยนแปลงได้ ถ้ามีเหตุผลที่เหมาะสมกว่า รู้ตระหนักว่ากฎเกณฑ์ที่บัญญัติกันไว้เพียงเครื่องมือจัดสรรสังคมให้บรรลุความสงบเรียบร้อยและประโยชน์สุขจะต้องปฏิบัติตาม แต่ก็ต้องเป็นไปด้วยวิจรรณญาณโดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและประโยชน์สุขของสังคมนั้น

ขั้นที่ 2 ถือจริยธรรมสากลเป็นหลักพัฒนาการในขั้นนี้จะอยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ บุคคลที่มีการพัฒนาทางจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้จะสามารถแยกได้ชัดเจนระหว่างจริยธรรมที่แท้กับบัญญัติธรรมที่แท้ของสังคมกำหนดขึ้น เช่น กฎหมาย เป็นต้น ความถูกต้องชอบธรรม เป็นไปตามหลักจริยธรรมที่เป็นนามธรรม ซึ่งแต่ละบุคคลสามารถใช้วิจรรณญาณพิจารณาปฏิบัติให้ถูกต้องในแต่ละสถานการณ์หรือเป็นเรื่องๆเป็นกรณีๆไป คุณธรรมของบุคคลในขั้นนี้จะเป็นามธรรม เช่น การยอมรับในคุณค่าของมนุษย์ทุกคน การยอมรับว่าทุกคนมีสิทธิที่เท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ พัฒนาการทางจริยธรรมและการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นนี้จะเกิดขึ้นในบุคคลที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูง

ระดับขั้นของการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคลตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก พิจารณาจากการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่บุคคลนั้นตอบคำถามในสถานการณ์ทางจริยธรรมที่โคลเบอร์กสร้างขึ้น แต่ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นสูงสุด คือ ขั้นที่ 6 ขั้นของการใช้หลักจริยธรรมสากลนั้น จะมีบุคคลที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้น้อยมาก โคลเบอร์กจึงได้ตัดออกจากการใช้จำแนกการทางจริยธรรมของบุคคลเนื่องจากเขาไม่พบตัวอย่างในกลุ่มคนที่ทำการศึกษา นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมและการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์กในประเด็นต่างๆ⁴³

2.4.4 กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธพุทธบูรณาการ

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเอง วัดคุณค่าของบุคคลจากการกระทำมิให้วัดจากชาติกำเนิดหรือวงศ์ตระกูล⁴⁴ พระพุทธศาสนาจึงเชิดชูบุคคลที่ฝึกตนดีแล้วเป็นบุคคล ที่

⁴³ ชัชชัย คุ่มทวี, จริยศาสตร์ ทฤษฎีและการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: Mild Punishing, 2541), หน้า 279 – 213. บุษกร วัฒนบุตร, “การสร้างตัวแบบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21”, รายงานวิจัย, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2560, หน้า 22-23.

⁴⁴ ข.จ. (ไทย). 30/18/115.

ประเสริฐสุด⁴⁵ ในพระพุทธศาสนานั้นเป็นการอบรมพัฒนาตนเองให้ครบองค์รวมของชีวิต คือ ร่างกาย จิตใจ ปัญญา และ สังคม ผู้ที่มีตนอบรมดีแล้วได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์ ในการพัฒนาตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนาต้องมีการศึกษา การสำเหนียก การศึกษาเล่าเรียนให้รู้เข้าใจ และฝึกฝนปฏิบัติจนเป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตน หรือให้ทำได้ทำเป็น ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปจนถึงความสมบูรณ์ หลักในการอบรมพัฒนาตนเอง ในพระพุทธศาสนาก็คือ หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิสัสสิกขา อธิจิตตสิกขา และอภิปัญญาสิกขา⁴⁶

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายหลักภาวนา 4 ไว้อย่างละเอียด ซึ่งสามารถสรุปความสำคัญได้ ดังนี้⁴⁷

ภาวนา 4 คือ การเจริญ การพัฒนา ทั้งทางด้านสมณะและวิปัสสนาเพื่อให้มีผลปรากฏ เช่น มีบุคลิกภาพ ภาพลักษณ์ภายนอก และคุณธรรมภายในตนที่ดีขึ้น ซึ่งในความหมายนี้แบ่งผลที่ปรากฏออกเป็น 4 ด้าน คือ

1) กายภาวนา หรือ การพัฒนากาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือทางวัตถุ ให้รู้จัก กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น สามารถเสพสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ รู้จักควบคุมไม่ให้เกิดความต้องการที่ฟุ้งเฟ้อเกินความจำเป็น

2) ศีลภาวนา หรือ การพัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์ ตั้งอยู่ในกฎระเบียบเพื่อให้การตอบสนองความต้องการของตนนั้นไม่ไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายกับผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและเกื้อกูลกันได้ด้วยดี

3) จิตภาวนา หรือ การพัฒนาจิต คือ การมีจิตที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม ความดีงาม สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพ มีความเข้มแข็งมั่นคง และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพ มีความเบิกบานผ่องใส สงบ สุข

4) ปัญญาภาวนา หรือ การพัฒนาปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ อย่างเป็นนายความคิด และการหยั่งรู้ความจริง รู้เห็นเท่าทันโลกและชีวิตตามสภาวะจริง การที่บุคคลจะฝึกอบรม ขัดเกลา พัฒนา ตนเองตามหลักภาวนา 4 ให้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้นั้น จำเป็นที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยต้องนำหลักธรรมต่างๆ มาใช้ควบคู่กัน เพื่อฝึกอบรมพัฒนาตนเองให้ครอบคลุมทั้งทางด้าน ร่างกาย จิตใจ และ ปัญญา ธรรม 2 ประการ ที่ควรเจริญ คือ สมณะ (การฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ) และวิปัสสนา

⁴⁵ ชุ.สุ. (ไทย) 25/142/532.

⁴⁶ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548), หน้า 107.

⁴⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **หลักแม่บทของการพัฒนาตน**, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2545), หน้า 70-77.

หลักธรรมที่พระพุทธศาสนานำมาประกาศเป็นคุณธรรมที่สอดคล้องเชื่อมโยงกันทั้งหมด คือ การปฏิบัติตามหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมเกี่ยวโยงกับหลักธรรมข้ออื่น ๆ อันเป็นหลักแนวคิดทางจริยศาสตร์ ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกาย และทางจิตใจ เริ่มตั้งแต่สิ่งที่ เป็นข้อประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานทางการกระทำทางกาย เป็นลำดับไปสู่ข้อประพฤติปฏิบัติข้อสูงที่เป็นแนวคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์ ความหลุดพ้นทางจิตใจ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบาย กระบวนการพัฒนามนุษย์ ในหนังสือพุทธธรรมมีสาระสำคัญของการศึกษา มีองค์ประกอบ 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คำว่า สิกขา แปลว่า การศึกษา การสำเหนียก การฝึก ฝึกปรี้อ ฝึกอบรม ได้แก่ การปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ดังนี้

1) อธิศีลสิกขา การฝึกอบรมในด้านการประพฤติ ระเบียบวินัย ให้มีสุจริตทางกายวาจา และอาชีวะ การดำรงตนอยู่ด้วยดี มีชีวิตที่เกื้อกูล ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ตนมีส่วนช่วยสร้างสรรค์ รักษาให้อื้ออำนวยแก่การมีชีวิตที่ดีงามร่วมกัน เป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา

2) อธิจิตตสิกขา การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพจิต และรู้จักฝึกสมาธิ การพัฒนาคุณภาพจิต หรือการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพและสมรรถภาพสูง ซึ่งเอื้อแก่การมีชีวิตที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด

3) อธิปัญญาสิกขา การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ คือ การมองดูรู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารธรรมทั้งหลาย ที่ทำให้เป็นอยู่และทำการต่างๆด้วยปัญญา คือ รู้จักวางใจวางท่าทีและปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างเหมาะสม ในทางที่เป็นเพื่อแผ่ขยายประโยชน์สุข มีจิตใจผ่องใส ไร้ทุกข์ เป็นอิสระเสรี และสดชื่นเบิกบาน⁴⁸

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)⁴⁹ อธิบายว่า การพัฒนา การทำให้เจริญขึ้น โดยมีคุณภาพเพิ่มขึ้น การพัฒนาชีวิต การทำชีวิตให้เจริญงอกงามขึ้นไปจนกว่าจะถึงจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นอิสระ คือ อิสระภาพ หรือ ภาวะไร้ปัญหา ไร้ทุกข์ ประกอบด้วยความเต็มอิ่ม ไม่มีความพร่อง ไม่มีความขาดแคลน เป็นชีวิตที่มีความเต็มในตัวของมันเอง "ในทางพระพุทธศาสนานั้น การพัฒนาชีวิตให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องนั้นแหละเป็นธรรมอยู่ในตัววิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามนั้นเราเรียกกันว่า มรรค เป็นของคู่กันกับหลักการอีกอย่างหนึ่ง คือ สิกขา คือต้องมีการฝึกฝนหรือฝึกหัดที่ภาษาไทยเราเรียกว่า ศึกษา เพราะฉะนั้น การศึกษา ก็คือการฝึกฝนให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องดีงาม มรรคเป็นวิถีชีวิตที่ดีงามถูกต้อง หรือตัวการดำเนินชีวิต ส่วนการศึกษา เป็นการทำให้เกิดการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง หรือการฝึกฝนคนให้เข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามนั่นเอง ในทางพุทธศาสนาก็เลยใช้การฝึกฝน การ

⁴⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และสถาบันสันติธรรม, 2556), หน้า 34.

⁴⁹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, ธรรมกับการพัฒนาชีวิต, (กรุงเทพมหานคร ธรรมสภา, 2556).

พัฒนาชีวิตก็คือการศึกษานั่นเอง เพราะฉะนั้น การศึกษาก็คือการพัฒนาชีวิต ให้ดำเนินไปในวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม トラバไตชีวิตของเรายังไม่สมบูรณ์ ยังมีความพร่อง ยังมีความไม่เต็ม ยังมีทุกข์ ยังมีปัญหา トラบนั้นเราก็กัง ต้องพัฒนาชีวิตกันเรื่อยไป หมายความว่าเรายังต้องมีการศึกษากันเรื่อยไปตลอดชีวิตจนกว่าจะถึงจุดหมายดังกล่าว หลักการใหญ่ในการพัฒนาชีวิต ในทางพระพุทธศาสนามีคำที่มีความหมายว่าทำให้เจริญงอกงามหรือฝึกฝนให้เจริญยิ่งขึ้นไป ที่ใช้กับการทำชีวิตให้เจริญงอกงามได้แก่คำว่า ภาวนา เมื่อได้ศัพท์เฉพาะสำหรับการพัฒนาชีวิตแล้ว เราก็กะยกการใช้ถ้อยคำกันออกไปให้ชัดเจนได้ไม่สับสน คือ ถ้าพัฒนาสิ่งที่เป็นรูปธรรมภายนอก เช่น พัฒนาวัตถุ พัฒนาสังคม พัฒนาบ้านเมือง พัฒนากิจการต่าง ๆ ก็ใช้คำว่า พัฒนา ถ้าพัฒนาชีวิต หรือพัฒนาคน พัฒนามนุษย์ ก็ใช้คำว่า “ภาวนา” ในพระพุทธศาสนานั้น ท่านแสดง ภาวนา หรือ การพัฒนาชีวิตไว้ 4 อย่างด้วยกัน

สุชีพ ปุญญานุภาพ⁵⁰ ได้นำเสนอหลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธ ไว้ว่าหลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี 3 ชั้น คือ

1) จริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยศีล 5 ธรรม 5 ดังนี้

(1) เว้นจากการเบียดเบียน ทำร้ายชีวิตสัตว์หรือมนุษย์ การมีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ จัดเป็นศีล ในส่วนของการมีความเมตตาต่อมนุษย์ด้วยกัน จัดเป็นธรรม

(2) เว้นจากการลักทรัพย์ จัดเป็นศีล ในส่วนของการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประกอบอาชีพที่สุจริต จัดเป็นธรรม

(3) เว้นจากการประพฤติดินในกาม จัดเป็นศีล ส่วนการสำรวมในกาม จัดเป็นธรรม

(4) เว้นจากการพูดเท็จ จัดเป็นศีล การพูดแต่สิ่งที่เป็นจริง สร้างสรรค์ จัดเป็นธรรม

(5) เว้นจากการดื่มสุรา จัดเป็นศีล การมีสติ สำรวมระวังกาย ใจ และวาจาจัดเป็น

ธรรม

2) จริยศาสตร์ขั้นกลาง ประกอบด้วยกุศลกรรมบท 10 ดังนี้

(1) เว้นจากการฆ่า หรือทำร้ายเบียดเบียนชีวิตทั้งมนุษย์และสัตว์

(2) เว้นจากการลักทรัพย์

(3) เว้นจากการประพฤติดินในกาม

(4) เว้นจากการพูดเท็จ

(5) เว้นจากการพูดยุยงให้แตกร้าง

(6) เว้นจากการพูดคำหยาบ

(7) เว้นจากการพูดเหลวไหล พูดเพ้อเจ้อ

(8) ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

(9) ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้ผู้อื่นถึงความพินาศ

⁵⁰ สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิมกุฏราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 180 – 185.

- (10) ไม่มีความเห็นผิดไปจากทำนองคลองธรรม มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง
- 3) จริยศาสตร์ชั้นสูง ประกอบด้วยอริยมรรคคือ ทางอันประเสริฐมี 8 ประการดังนี้
- (1) ความเห็นชอบ หมายถึง มีปัญญาเห็นอริยสัจ 4 ประการ
 - (2) ความดำริชอบ หมายถึง ดำริในการออกจากกาม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
 - (3) การเจรจาชอบ หมายถึง ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ
 - (4) การกระทำชอบ หมายถึง ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดิฉินกาม
 - (5) การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การประกอบอาชีพโดยชอบธรรม ถูกกฎหมาย
 - (6) ความเพียรชอบ หมายถึง การเพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรสร้างความดี เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่
 - (7) การตั้งสติชอบ หมายถึง ตั้งสติพิจารณาร่างกาย เวทนา ความรู้สึกสุข-ทุกข์ ให้รู้เท่าทันเห็นความเกิดดับ
 - (8) การตั้งใจมั่นชอบ หมายถึง การทำจิตใจให้สงบเป็นสมาธิอย่างแน่วแน่
- ปวญ อิงภากรณ์ ได้เสนอแนวคิดบทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการพัฒนาประเทศไว้ว่า ถ้าปราศจากศีลธรรมเสียแล้ว การพัฒนาประเทศไม่ว่าจะพัฒนาไปทำนองใด ย่อมจะบกพร่องและไม่สมบูรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะพัฒนาไปในด้านเป้าหมายซึ่งจะผิด ผลสุดท้ายอาจจะพัฒนาไปทำนองที่จะเห็นความเจริญทางวัตถุซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องที่สำคัญแท้ๆ คือ ความเจริญในทางไปปัญญาและในทางศีลธรรม การขาดจากศีลธรรมนั้น จะทำให้โลกเสื่อมโทรม พระพุทธศาสนาจะช่วยเหลือในการพัฒนาชาติได้ ดินนั้น ย่อมอาศัยพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสื่อสำหรับสืบพระศาสนา และการที่พุทธศาสนาจะช่วยให้มีการพัฒนาชาติได้ดีจริงๆ ก็คืออาศัยหลักเกณฑ์บางประการ ดังนี้
- 1) ความเชื่อในพุทธศาสนา ต้องเป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ไม่เจือปนความเชื่อถือโชคลางทางไสยศาสตร์ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “คนโง่นั้นมัวแต่พิเคราะห์ดวงดาว” ฉะนั้นในการที่จะทำให้นุชนของโลกมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านวัตถุและสติปัญญาก็ควรที่จะพัฒนาศาสนาใหม่ให้เกิดความบริสุทธิ์
 - 2) ความเชื่อในพุทธศาสนาเป็นความเชื่อที่มีมูลฐานตั้งอยู่ในเหตุผลและวิชาไม่ใช่ตั้งอยู่ในความเชื่อโดยมงายอย่างเดียว หรือวิชา พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย อย่าพึงเชื่อสิ่งใดเพียงเพราะที่ได้ฟังตามๆ กันมา หรือเพราะเคยเห็นเช่นนั้นๆ ต่อมาท่านจงเอาข้อที่ได้เห็นได้ฟังได้ตรัสตรองดูด้วยเหตุผลจนเกิดความชัดเจนแล้วจึงค่อยเชื่อ
 - 3) การที่จะนำเอาคำสอนของพุทธศาสนามาประยุกต์กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งลักษณะของสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการประยุกต์พระธรรม ซึ่งเป็นอมตะอยู่แล้วมาใช้กับสภาพปัจจุบันซึ่งจะต้องมีการศึกษาและวิจัยอย่างถ่องแท้
 - 4) การพัฒนานั้น จำเป็นที่จะต้องใช้ทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้นทางฝ่ายพระสงฆ์ก็ดี ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ต้องร่วมมือกันอย่างมากมีหลายกรณีที่ฝ่ายบ้านเมืองเพิกเฉยต่อความสำคัญของวัดในชนบทและในเมืองและเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ในหมู่บ้านถ้า

ความร่วมมือทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสดำเนินไปด้วยดี ก็จะเป็นประโยชน์ทั้ง 2 เปลี่ยนแปลงเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญกับทุกคนถ้าทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข⁵¹

บุษกร วัฒนบุตร⁵² ได้อธิบายว่า จริยธรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี มีความสุข และทำให้มีการดำเนินชีวิต การครองชีพอย่างประเสริฐ เพราะฉะนั้น จริยธรรมจึงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวโลก การจัดระดับชั้นจริยธรรม สามารถจัดได้ ดังนี้

1. จริยธรรมขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นของธรรมจริยา หรืออกุศลกรรมบถ 10 ประการ และยังเป็นพื้นฐานของคุณธรรมขั้นสูงๆขึ้นไปจริยธรรมในระดับนี้จะเป็นจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เบญจศีล อันได้แก่ ศีล 5 (Five precepts) และเบญจธรรม อันได้แก่ ธรรม 5 ประการ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติฝ่ายศีลและธรรมที่สนับสนุนกันเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติควบคู่กัน ดังนี้⁵³

(1) เบญจศีล

1.1) เว้นจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติปาตา เวรมณี)

ระดับจริยธรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดี มุ่งให้มนุษย์ปลูกเมตตาจิตในสัตว์ทุกจำพวก หรือแม้ในมนุษย์ด้วยกัน เพราะเมตตาจิตนี้เป็นความดี มีทั่วไป ทั้งในมนุษย์และสัตว์เดียรัจฉาน

คำว่า “สัตว์” ในที่นี้หมายถึง สัตว์ที่มีชีวิตทุกชนิด ทั้งมนุษย์และสัตว์เดียรัจฉาน ที่ว่ามีชีวิตนั้น นับตั้งแต่สัตว์นั้นมีปราณหรือลมหายใจ ตั้งแต่อยู่ในครรภ์หรือในไข่ จนกระทั่งสิ้นลมหายใจ คือ ตายสัตว์ทุกชนิดย่อมมีสิทธิ์โดยชอบในการมีชีวิตของตนไปจนตาย ผู้ใดทำให้เขาเสียชีวิตด้วยเจตนา ศีลของผู้นั้นก็ขาด เมื่อเพ่งเจตนาจิตเป็นใหญ่ ข้อนี้นี้มีข้อห้าม 3 อย่าง (เว้นการกระทำ) คือ 1) การฆ่า 2) การทำร้ายร่างกาย 3) การทรมาน ทั้งหมดนี้ล้วนมีเจตนาเป็นมุ่งหมายชีวิต

1.2) เว้นจากการลักทรัพย์ (อทินนาทานา เวรมณี)

ข้อนี้บัญญัติขึ้น เพื่อป้องกันการทำลายกรรมสิทธิ์ ในทรัพย์สมบัติของกันและกัน โดยหวังจะให้เลี้ยงชีพในทางที่ชอบ เว้นจากการเบียดเบียนกันและกัน การประพฤติดังเช่นนี้ ได้ชื่อว่า ประพฤติผิธรรม เป็นบาปข้อนี้หมายถึง การเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ คือ ถือเอาด้วยอาการเป็นโจร สิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ กำหนดดังนี้

ก. สิ่งของที่มีเจ้าของ ทั้งที่เป็นวิญญูณกทรัพย์ และอวิญญูณกทรัพย์ อันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาด

⁵¹ ป่วย อังภากรณ์, ศาสนธรรมกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, 2430), หน้า 61 - 64.

⁵² บุษกร วัฒนบุตร, “การสร้างตัวแบบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21”, รายงานวิจัย, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. 2560, หน้า 26 - 30.

⁵³ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมานุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2545), หน้า 45.

ข. สิ่งของที่ไม่ใช่ของใคร แต่มีผู้รักษาหวงแหน ได้แก่ สิ่งของที่เขาอุทิศบูชาปูชนียวัตถุในศาสนานั้นๆ

ค. สิ่งของที่เป็นของในหมู่มนุษย์ไม่พึงแบ่งกัน ได้แก่ ของสงฆ์ และของมหาชนในสโมสรสถานนั้นๆ เมื่อเพ่งถึงความประพฤติชอบธรรม ในทรัพย์สมบัติของผู้อื่นเป็นสำคัญ พึงทราบในสิกขาบทนี้ ท่านห้าม 3 ประการ คือ 1) โจรกรรม ประพฤติเป็นโจร 2) ความเลี้ยงซีพอนุโลมโจรกรรม 3) กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม การกระทำในข้อนี้ พึงตัดสินด้วยเจตนา ถ้ามุ่งทำลายกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ของผู้อื่น ศีลขาด ถ้าไม่เจตนา ศีลต่างพร้อย

1.3) เว้นจากประพฤติผิดในกาม (กาเมสุ มิฉฉาจารา เวรมณี)

ข้อนี้บัญญัติขึ้น ด้วยหวังปลูกความสามัคคี สร้างความเป็นปึกแผ่น ป้องกันความแตกร้างในหมู่มนุษย์ และทำให้วางใจกันและกัน ชายกับหญิงแม้ไม่ได้เป็นญาติกัน ก็ยังมีความรักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ด้วยอำนาจความปฏิบัติในทางกาม แปลว่า เว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย คำว่า “กามทั้งหลาย” ในที่นี้ได้แก่ กิริยาที่รักใคร่กันทางประเวณี หมายถึง เมถุน คือ การสอเสพระหว่างชายหญิงการผิดในกาม หมายถึง การสอเสพเมถุนกับคนที่ต้องห้ามดังจะกล่าวต่อไป ผู้ใดสอเสพเมถุนกับคนที่ต้องห้าม ผู้นั้นทำผิดประเวณี ศีลข้อนี้ขาด เมื่อเพ่งความประพฤติไม่ให้ผิดเป็นใหญ่สำหรับชายและหญิงกาเมสุมิฉฉาจารา นี้ เป็นความประพฤติชั่วร้าย มีโทษทั้งทางโลก และทางธรรม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายลงโทษผู้ประพฤติล่วง ฝ่ายพุทธจักรก็จัดเป็นบาปแก่ผู้ทำเมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม จัดว่ามีโทษหนัก

1.4) เว้นจากการพูดปด (มุสาวาทา เวรมณี)

ข้อนี้บัญญัติขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันการทำลายประโยชน์ของกันและกัน ด้วยการพูด คือ ตัดประโยชน์ทางวาจา และรักษาวาจาของตนให้เป็นที่เชื่อถือของคนอื่น การพูดเท็จ คือ การโกหก กล่าวคือ การแสดงออกด้วยเจตนาบิดเบือนความจริง ให้คนหลงเชื่อแสดงออกได้ 2 ทาง คือ

1. ทางวาจา ได้แก่ พูดโกหกขัด ๆ

2. ทางกาย ทำเท็จทางกาย เช่น เขียนจดหมาย โกหก ทำรายงานเท็จ ทำหลักฐานปลอม หรือ มีใครถามข้อความที่ควรรับ ก็สั่งศิระแสดงปฏิเสธเพื่อความสะดวกในการเรียน และการปฏิบัติบุคคลพูดมุสา มีโทษทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลกปรับโทษทางกฎหมายที่หักประโยชน์ของผู้อื่น ทางธรรมปรับโทษอย่างหนักถึงปาราชิก อย่างเบาปรับเสมอปาจิตติย กล่าวโดยความเป็นกรรมมีโทษหนักเป็นขั้นกัน โดย วัตถุ เจตนา ประโยค

1.5) เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย (สุราเมรัยมชชปมาทภูฏานา เวรมณี)

ข้อนี้บัญญัติขึ้น เพื่อให้คนรู้จักรักษาสติของตนให้บริบูรณ์ เพราะสุราเป็นของที่ทำให้ผู้ดื่มมึนเมา เมื่อมึนเมาแล้วย่อมทำให้เสียสติ เป็นที่ตั้งของความประมาท จะทำอะไรก็ผิดพลาด ทั้งเป็นเหตุทอนคุณความดีที่มีอยู่ให้น้อยลงเมื่อเสพเข้าไปแล้วทำให้สติเลือนลอย ขาดการควบคุมตัวเอง ทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ พูดในสิ่งที่ไม่เคยพูด เป็นเหตุให้ล่วง อีก 4 ข้อข้างต้นได้ ศีลข้อ 5 นี้ นับว่ามีความสำคัญที่สุดในเบญจศีล น้ำเมา มี 2 ชนิด คือ

1. สุรา น้ำเมาที่กลั่นแล้ว ภาษาไทยเรียกว่า เหล้า

2. เมรัย น้ำเมาที่ไม่ได้กลั่น เป็นของหมักดอง เช่น เหล้าดิบ น้ำตาลเมา กระแจะ ของมึนเมาเสพติดต่างๆ เช่น ฝิ่น กัญชา ก็รวมเข้าในศีลข้อนี้ด้วยในปัจจุบันมีสิ่งเสพติดให้โทษ

ร้ายแรงระบอบอยู่ในหมู่ของประชาชนทั่วไป ทั้งหมดนี้เป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนเองให้มีความสมบูรณ์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยจริยธรรม ถ้านำไปปฏิบัติก็จะเกิดจริยธรรมที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

(2) เบญจธรรม

- 1) มีเมตตากรุณาต่อสัตว์ (เมตตา – กรุณา)
- 2) เลี้ยงชีวิตในทางที่ถูกต้อง (สัมมาอาชีวะ)
- 3) มีความสำรวมระวังในกาม (กามสังวร)
- 4) พูดแต่คำสัตย์จริง (สัจจะ)
- 5) มีสติรักษาตนไว้เสมอ (สติ – สัมปชัญญะ)

2. จริยธรรมชั้นกลาง ในระดับนี้เป็นการพัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้น คือ กุศลกรรมบถ 10 ประการ แบ่งประเภทออกเป็น 3 ทาง คือ

(1) ความดีทางกาย มี 3 อย่าง คือ

- 1) เว้นจากการฆ่าสัตว์
- 2) เว้นจากการลักทรัพย์
- 3) เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม

(2) ความดีทางวาจา มี 4 อย่าง คือ

- 1) เว้นจากการพูดปด
- 2) เว้นจากการพูดคำหยาบ
- 3) เว้นจากการพูดส่อเสียด
- 4) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อไร้สาระ

(3) ความดีทางใจ มี 3 อย่าง คือ

- 1) ไม่โลภอยากได้ของเขา
- 2) ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น
- 3) ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

3. จริยธรรมชั้นสูง คือ อริยอัฏฐังคิกมรรค ได้แก่ มรรคมิองค์ 8 หรือเรียกอีกอย่างว่า อริยมรรค มีความหมายว่า ทางอันประเสริฐหรือทางนำผู้ปฏิบัติให้เป็นผู้ประเสริฐมี 8 ข้อ คือ

(1) สัมมาทิฐิ มีความเข้าใจถูกต้อง ดังนี้ คือ

- 1) เห็นว่าทานที่ให้แล้วมีผล
- 2) เห็นว่าของที่เรายูชาแล้วมีผล
- 3) เห็นว่าของที่เรายบวงสรวงแล้วมีผล
- 4) เห็นผลของกรรมดี กรรมชั่วมี
- 5) เห็นว่าโลกนี้มี
- 6) เห็นว่าโลกหน้ามี
- 7) เห็นว่ามารดา มี

- 8) เห็นว่าบิดามี
- 9) เห็นว่าสัตว์ที่ผูกขึ้นเองมี
- 10) เห็นว่าสมณพราหมณ์ที่หมคกิเลสปฏิบัติดีมีอยู่
- (2) สัมมาสังกัปปะ มีความคิดถูกต้อง ดังนี้ คือ
 - 1) คิดออกจากกาม
 - 2) ไม่คิดพยาบาทปองร้ายใคร
 - 3) ไม่คิดเบียดเบียนใคร
- (3) สัมมาวาจา มีวาจาถูกต้อง ดังนี้ คือ
 - 1) พูดคำจริง
 - 2) ไม่พูดส่อเสียด
 - 3) พูดไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดคำหยาบ
 - 4) พูดอย่างมีสติใคร่ครวญ ไม่เหลวไหลเลื่อนลอย
- (4) สัมมากัมมันตะ มีการงานถูกต้อง ดังนี้ คือ
 - 1) ไม่ฆ่าสัตว์
 - 2) ไม่ลักทรัพย์
 - 3) ไม่ประพฤตินอกกามทั้งหลาย
- (5) สัมมาอาชีวะ มีอาชีพถูกต้อง ดังนี้ คือ
 - 1) ละอาชีวะที่ทุจริต
 - 2) ประกอบอาชีพที่สุจริต
- (6) สัมมาวายามะ มีความเพียรพยายามถูกต้อง ดังนี้ คือ
 - 1) เพียรระวังไม่ให้ความไม่ดีเกิดขึ้นตัวเอง
 - 2) เพียรพยายามละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป
 - 3) เพียรสร้างกุศลความดีที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดมีขึ้น
 - 4) เพียรรักษาความดีที่มีอยู่แล้วให้คงอยู่และให้เจริญยิ่งขึ้นไปตามลำดับ
- (7) สัมมาสติมีความระลึกทั่วพร้อมในสติปัฏฐาน 4 ดังนี้
 - 1) การพิจารณาภายในกาย
 - 2) การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา
 - 3) การพิจารณาเห็นจิตในจิต
 - 4) การพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
- (8) สัมมาสมาธิ การที่จิตตั้งมั่นในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ความที่จิตใจมั่งคงไม่
หวั่นไหว ไม่ฟุ้งซ่าน ท่านแสดงสมาธิไว้ 3 ระดับ คือ⁵⁴
 - 1) ขณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ
 - 2) อุปจารสมาธิ สมาธิเฉียดฉานหรือใกล้ฉาน
 - 3) อัปปนาสมาธิ สมาธิแน่วแน่หรือสมาธิในฉาน

⁵⁴ ดูรายละเอียดใน ท.ม.หา. (ไทย) 10/349/299.

แต่สมาธิที่หมายถึงในมรรคมี 8 องค์ นี้ คือ อัปปนาสมาธิ หรือสมาธิในฌาน 4 ฌาน แปลว่า ความเพ่ง หมายถึง ความที่จิตสงบนิ่งอยู่กับอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งปลอดจากนิर्वรณทั้ง 5 คือ

- 1) กามฉันทะ ความพอใจในกามคุณ
- 2) พยาบาท ความปองร้ายผู้อื่น
- 3) ถีนมิทธะ ความง่วงเหงา ความเกียจคร้าน
- 4) อุทธัจจกุกกุกจะ ความฟุ้งซ่านและรำคาญ
- 5) วิจิกิฉา ความลังเลสงสัย ตัดสินใจไม่ได้

เมื่อปลอดจากนิर्वรณทั้ง 5 แล้วเข้าสู่ฌาน ประกอบด้วยฌาน ดังนี้ คือ

- 1) ปฐมฌาน (ฌานที่ 1) มีองค์ 5 คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา
- 2) ทุตติยฌาน (ฌานที่ 2) มีองค์ 3 คือ ปีติ สุข เอกัคคตา
- 3) ตุตติยฌาน (ฌานที่ 3) มีองค์ 2 คือ สุข เอกัคคตา
- 4) จตุตถฌาน (ฌานที่ 4) มีองค์ 2 คือ อุเบกขา เอกัคคตา

อริยมรรคมีองค์ 8 นี้ เรียกว่า ทางสายกลาง คือ ข้อปฏิบัติที่อยู่ระหว่างกามสุขัลลิกานุโยคและอัตตakilมณานุโยค เป็นทางสายเอกเพื่อความบริสุทธิ์เปรียบเหมือนเชือกที่มี 8 เกลียว แต่รวมกันเข้าเป็นอันเดียว หมายถึง ผู้ปฏิบัติในอริยมรรคนี้ ต้องกระทำไปพร้อมๆ กัน

จากการจัดลำดับจริยธรรมที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปการจัดระดับจริยธรรมตามแนวมรรคมีองค์ 8 ประการ ดังกล่าวแล้วนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับย่อยลงในไตรสิกขา คือ ระดับศีล ระดับสมาธิและระดับปัญญาหรือแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้ดังนี้

- 1) ระดับต้น ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม
- 2) ระดับกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 ประการ
- 3) ระดับสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 ประการ

กล่าวโดยสรุปจริยธรรม ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ย่อเข้าในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาเพราะเป็นข้อปฏิบัติที่สามารถนำไปสู่ประโยชน์และความสุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะว่า การพัฒนามนุษย์แนวพุทธ ต้องมีการพัฒนาแยกเป็น 2 ส่วนส่วนหนึ่งคือการพัฒนาคนเรียกว่าภาวนาและอีกส่วนหนึ่งคือการพัฒนาวัตถุพัฒนาสภาพแวดล้อมเรียกว่าวัฒนาหรือพัฒนาพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธว่าองค์ประกอบฝ่ายมนุษย์มีความสำคัญยิ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องให้ความสำคัญที่สุดกับเรื่องการพัฒนาคนเป็นแกนกลางจึงต้องมีการพัฒนามนุษย์โดยถือเอาการพัฒนามนุษย์และเอามนุษย์ที่มีการพัฒนาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ซึ่งระบบการพัฒนามนุษย์ประกอบด้วย 3 ด้านของการดำรงชีวิตของมนุษย์คือพฤติกรรมจิตใจและปัญญา ซึ่งมีความสัมพันธ์อาศัยกันและส่งผลต่อกันเป็นปัจจัยแก่กันในการบวนการพัฒนาจึงต้องพัฒนาเต็มทั้งคนและด้วยเหตุที่มนุษย์มีปัจจัยที่มีเจตน์จำนงหรือเป็นปัจจัยตัวกระทำในขณะที่ตัวมนุษย์เองมีความหมายสองส่วนคือในฐานะบุคคลที่เป็นส่วนร่วมในสังคมและในฐานะชีวิตที่เป็นสภาวะ

อันมีในธรรมชาติดีคือธรรมชาติส่วนหนึ่งการแก้ปัญหาด้วยบูรณาการก็คือการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้โลกมนุษย์กับโลกธรรมชาติไปด้วยกันและดียิ่งขึ้นด้วยกันอย่างกลมกลืนและเกื้อกูลกัน

การพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคนก่อนจึงจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผลคือระบบแห่งไตรสิกขาได้แก่ศีลสมาธิปัญญาโดยเน้นเฉพาะประเด็นที่พึงพัฒนาเป็นสำคัญดังนี้

ด้านพฤติกรรม เป็นช่องทางให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่องไปถึงการพัฒนาด้านจิตใจและด้านปัญญาได้ดีด้วยด้านพฤติกรรมได้แก่ละความเคยชินที่ไม่เกื้อกูลโดยใช้วินัยและวัฒนธรรมเพื่อเร่งแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างเอาจริงทำนุฯให้ความสำคัญกับพฤติกรรมการหาความสุขเพราะมีผลกระทบต่อพัฒนามากจึงควรการให้คู่กับการได้การเอา

ด้านจิตใจ พัฒนาจิตใจให้มีศักยภาพในการหาความสุขได้ง่ายขึ้นเสพบริโภคด้วยท่าทีมีก็ได้ไม่มีก็ได้จนถึงขั้นมีก็ได้ไม่มีก็ได้คืออย่างฉลาดและมีจุดหมายที่นิรามิสสุขหมายถึง การมีความสุขเป็นอิสระโดยไม่อาศัยการเสพมียุทธธรรมและมีความเพียรพยายามขยันอดทน เกื้อกูลเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

ด้านปัญญา มีความรู้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงของธรรมชาติเสพบริโภคด้วยรู้เข้าใจคุณค่าแท้เป็นผู้บรรลุจุดหมายของการพัฒนามนุษย์และเป็นผู้ที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อสังคมมนุษย์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมจะบรรลุจุดหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวไว้ 4 อย่างคือ⁵⁵

1. พระพุทธศาสนามองว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมดาในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนั้น
2. ชีวิตและการกระทำของมนุษย์ย่อมเป็นไปตามระดับความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและทำให้เกิดผลตามระบบเหตุปัจจัยนั้นด้วย
3. มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึกเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ซึ่งแนวคิดรากฐานที่สำคัญที่สุดการเกิดระบบจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเพราะหลักการสำคัญนี้คือไตรสิกขาจริยธรรมจึงมีความหมายเท่ากับการศึกษาเมื่อมนุษย์พัฒนาแล้วก็สามารถเข้าถึงอิสรภาพและความสุขที่เกิดจากภายในของมนุษย์เองได้จริง
4. ศักยภาพของการพัฒนาคือการทำให้คนสามารถทำให้ความขัดแย้งมีความหมายเป็นความประสานเสริมกลมกลืนซึ่งกันและกันทำให้เกิดความสมบูรณ์และดุลยภาพซึ่งความสามารถของมนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะประยุกต์เข้ากับปัญหาสภาพแวดล้อมทั้งหมดได้

⁵⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), หน้า 238.

กระบวนการพัฒนามนุษย์ที่ยั่งยืนแยกได้เป็น 2 ส่วนดังนี้⁵⁶

1) ระบบการพัฒนาคคน โดยพัฒนาที่ตัวคนเป็นปัจจัยที่กระทำให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือ ครบทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา โดยทั้ง 3 ด้านนั้นมีความสัมพันธ์อิงอาศัยกันการพัฒนาคคนจะต้องทำทั้งหมดจึงจะเป็นการพัฒนาคคนเต็มคน

(1) พฤติกรรม พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงาม โดยให้ความพิเศษกับพฤติกรรมเคยชินที่ดีและเกื้อกูลซึ่งจะต้องฝึกแต่เด็ก

(2) จิตใจ จิตใจที่มีเจตจำนงที่เป็นตัวชี้้นำกำหนดพฤติกรรมและสภาพจิตที่พอใจมีความสุข ก็ทำให้พฤติกรรมมีความมั่นคง ปัญญาจะทำงานได้ผลและพัฒนาไปได้ ต้องอาศัยสภาพจิตใจที่เหมาะสม

(3) ปัญญา ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวจัดปรับทุกอย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี และเป็นตัวนำไปสู่จุดหมายแห่งความมีอิสรภาพและสันติสุข จะต้องพัฒนาควบคู่ประสานกันไป และอิงอาศัยการพัฒนาทั้งพฤติกรรมและจิตใจ ใช้ปัญญาบนความไม่ประมาท

2) ระบบการพัฒนายั่งยืน โดยคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นตัวกลางหรือเป็นแกนกลางด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการระบบสัมพันธ์องค์ประกอบทั้ง 4 ดำเนินไปที่ยั่งยืนและการพัฒนายั่งยืน จะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ดำเนินไปด้วยดี โดยทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลกัน และในระบบนี้มนุษย์ในฐานะปัจจัยตัวการที่มีความสำคัญที่สุด ที่จะให้ภาวะที่พึงประสงค์นี้เกิดขึ้นหรือไม่ โดยจะกล่าวถึงข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการปฏิบัติต่อองค์ประกอบทั้ง 4 เฉพาะที่เป็นแนวทางพื้นฐานบางประการ

1) มนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ เป็นหลักที่ควรให้ความสำคัญที่สูงที่สุด โดยมุ่งให้การศึกษา จัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนอื่นๆเพื่อให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญงอกงาม เข้าถึงความเต็มมนุษย์ที่สมบูรณ์ อันจะเป็นปัจจัยไปกระทำต่อระบบสัมพันธ์องค์ประกอบใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนายั่งยืน และมนุษย์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ คือทุนหรือปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พึงมีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ชยัน อดทน รับผิดชอบ มีความรู้ ฯลฯ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในการพัฒนายั่งยืน

2) สังคมระบบต่างๆทางสังคมนั้นเป็นการจัดการรูปแบบในระดับสังคม ต่างสังคมประเทศชาติที่เปิดถึงทั่วกัน จะต้องวางมาตรการร่วมกัน ปกป้องมิให้มีการกดขี่ บีบบังคับ เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่ว่าน้อยใหญ่ สังคมควรมีมาตรการพิทักษ์ ป้องกันมิให้คนเบียดเบียนทำลายธรรมชาติแวดล้อม

3) ธรรมชาติ การมีทัศนคติที่ดีของมนุษย์ต่อธรรมชาตินั้นไม่ควรหยุดมองแค่เล็กมองตนเองแยกต่างหากจากธรรมชาติ แล้วมองตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ แต่ควรจะก้าวต่อไปถึง

⁵⁶

ธีรชัย อาป่อง, แนวคิดทฤษฎีการพัฒนา, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://chornorpor.blogspot.com/2011/09/blog-post_26.html สืบค้น [23 มกราคม 2560].

ชั้นแสดงศักยภาพของมนุษย์ในการจัดวางสมมติต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้อำนาจสิทธิต่างๆ กลับมาอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล ไปเบียดเบียน ทำร้าย เอาเปรียบ ยอมเสียสละให้มาก แล้วทำความดีชดใช้หรือจะถือว่ากอบโกยจากเขามากพอแล้ว จะคืนให้แก่ธรรมชาติบ้างก็ได้

4) เทคโนโลยี การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกื้อกูลไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงานหรือใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพการผลิตสูงโดยมีของเสียน้อย กำจัดน้ำเสีย กำจัดขยะ เอาของเสียมาเวียนใช้ใหม่ ตลอดจนการวางมาตรการบังคับควบคุม มนุษย์เองจะต้องไม่ประมาทกับการใช้เทคโนโลยี เพราะเทคโนโลยีเป็นเครื่องสนองกิเลสของมนุษย์ จะต้องใช้อย่างมีสติ มิใช่ว่าเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าแต่มนุษย์กลับเสื่อมลง จะต้องเสพที่คุณค่าแท้มิใช่เสพเพราะตันทา ข้อปฏิบัติต้ององค์ประกอบแต่ละอย่างพอเป็นแนวทางแล้วขั้นที่จะบูรณาการทั้ง 4 องค์ประกอบเข้าด้วยกันเป็นระบบสัมพันธ์อันเดียว โดยเอาระบบพัฒนาตัวคนมาเป็นองค์แกนกลาง ที่จะทำหน้าที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้สำเร็จเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.4.5 หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาคือ การพัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา ตามหลักภาวนา 4 นั้นเอง โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)⁵⁷ ได้อธิบายไว้ว่า เมื่อมีสุขภาพดีก็มองแค่ร่างกายแข็งแรงไม่มีโรคปลอดโรคก็คือหายทุกข์ที่นี้เราบอกใหม่ ว่าให้มีความสุขด้วยคือเน้นไปที่ความสุขด้วยเป็นอันว่าจะมองทั้งในแง่หมดทุกข์และมีสุขตามหลักพุทธในการที่เราจะมีสุขภาวะหรือแม้แต่จะมีความสุขธรรมดาทั่วไปให้เป็นสุขแท้จริงสักหน่อยหนึ่งนั้นยังมีภาวะด้านอื่นๆ ประกอบอยู่ด้วยได้แก่

1. ความเสรี ได้แก่ ความปลอดโปร่ง โล่งเบา หลุดพ้น ไม่ถูกปิดกั้นจำกัดบีบคั้น ไม่ติดขัดคับข้อง ไม่ถูกผูกมัดกดทับไว้ แต่เคลื่อนไหวได้คล่องตามปรารถนา คือภาวะที่เป็น อิสระ (วิมุตติ)

2. ความสงบ ได้แก่ ภาวะที่ไม่มีความร้อนรนกระวนกระวาย ไม่กระสับกระส่าย ไม่เร่าร้อน ไม่ว้าวุ่น ไม่พลุ่งพล่าน ทั้งร่างกาย และจิตใจไม่ถูกรบกวน ไม่มีอะไรมาระคายเคือง คือ สงบ อยู่ตัวของมัน (สันติ)

3. ความสะอาด หรือความบริสุทธิ์ หมดจดสดใส ไม่มีความขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่เลอะเทอะเปรอะเปื้อน แต่มันไม่ใช่แค่ความสะอาดด้านวัตถุหรือรูปธรรม แต่หมายถึงทางด้านจิตใจที่ไม่มี ความหมองมัว ไม่มีความขุ่นมัวเศร้าหมอง (วิสุทธิ)

4. ความสว่าง กระฉ่างแจ่ม แจ่มชัด ใสสว่าง หรือผ่องใส มองเห็นทั่วตลอด (วิชชา) องค์ประกอบดังกล่าวเป็นลักษณะของภาวะที่เป็นความดีงามสมบูรณ์ของชีวิต และยังเป็นเครื่องตรวจสอบความสุข

หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความจำเป็นที่พุทธศาสนิกชนจะต้องฝึกฝนตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนให้อยู่

⁵⁷ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2549), หน้า 5 - 6.

ร่วมกับสังคม หรือ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข ทั้งศีลที่เป็นสิกขาบททั่วไป และศีลที่เป็นองค์มรรค คือ อธิศีลสิกขา ดังจะได้กล่าวถึงคำแปล ความหมาย และประเภทของศีลไปตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ศีลกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

คำว่า ศีล มีคำแปลหลายอย่าง ได้แก่ แปลว่า เคียง หมายความว่า ศีระ ถ้าคนมีศีระขาดก็ตาย ถ้าศีระขาดเจ็บก็ไม่สบาย ฉะนั้น ถ้าคนศีลขาดก็ตายจากความดีต่าง ๆ ศีล แปลว่า ปกติ หมายความว่า รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยดีเป็นปกติ ศีล แปลว่า เย็น หมายความว่า เย็นกาย เย็นใจ ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ไม่มีความเดือดร้อน มีแต่ความสงบสุข ศีล แปลว่า เกษม หมายความว่า ปลอดภัย ไม่มีอันตราย มีแต่ความสุขกาย สบายใจอยู่เสมอ ศีล แปลว่า ตั้งกายกรรม วาจากรรม ไว้ด้วยดี หมายความว่า รักษากายให้ตั้งอยู่ในสุจริต 3 รักษาวาจาให้ตั้งอยู่ในวจีสจจริต 4 ไว้เป็นปกติ ศีล แปลว่า เข้าไปรับรองกุศลกรรมไว้หมายความว่า เมื่อบุคคลมีศีลดีแล้ว คุณธรรมอื่น ๆ ที่ดีงาม เช่น ขันติ เมตตา สังขะ สันโดษ วิริยะ ปัญญา เป็นต้น ก็เกิดขึ้นมาตามลำดับ⁵⁸ โดยทั่วไปการจำแนกลักษณะพื้นฐานมุ่งที่จะจำแนกเพื่อการควบคุมจะเป็นการแยกผู้ต้องขังเป็นกลุ่มตามความจำเป็นในการควบคุม เช่น แยกโดยอาศัยกำหนดโทษ หรือพฤติการณ์การหลบหนี การก่อเหตุร้าย สำหรับการจำแนกเพื่อการแยกปฏิบัติจะมุ่งศึกษาข้อมูลผู้ต้องขังเพื่อนำไปใช้ในการแยกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกลุ่มต่าง ๆ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะทำให้สามารถรู้จักผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลจนสามารถแยกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้ตามความเหมาะสมทั้งรายบุคคลหรือกลุ่ม⁵⁹ ได้แก่

ในความหมายของการฝึกฝนตน ศีล คือ การฝึกฝนอบรมตนซึ่งเรียกว่า อธิศีล หรือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง หรือ การฝึกฝนอบรมความประพฤติทางกาย วาจา คือ ระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูลไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย เป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรมจิตใจในอธิจิตตสิกขา เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล 16 และศีลยังหมายถึง ระเบียบความประพฤติ หรือระเบียบความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัว และที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายวาจา ตลอดถึงท่ามาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งได้กำหนดวางไว้เพื่อทำให้ความเป็นอยู่นั้นกลายเป็นสภาพอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานต่าง ๆ ประจำวัน โดยเป็นไปเพื่อความหมายอันดีงาม นั่นคือ การทำให้คนในสังคม หรือ ชุมชนมีระเบียบวินัย ขณะเดียวกันศีลก็เป็นเครื่องป้องกันความชั่วไปในตัวอีกส่วนหนึ่งด้วย แล้วศีลยังช่วยส่งเสริมโอกาสสำหรับทำความดี โดยฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ ด้วยกายวาจาที่ดีงาม กับสภาพแวดล้อม ในทางอุดมคติแล้วศีลนั้นต้องการให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายกันและกัน และช่วยเหลือกันตามฐานะทางสังคมจะอำนวยให้อีกด้วย⁶⁰ นอกจากนั้น ศีลครอบคลุมไปถึง การไม่ละเมิดระเบียบ

⁵⁸ พระธรรมธีรราชมหามุนี, (โชดก ญาณสิทธิ), วิปัสสนาญาณโสภณ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : ศรีอนันต์การพิมพ์, 2446), หน้า 74 - 74.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า .

⁶⁰ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ 32, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พลีธรรม, 2555), หน้า 419.

วินัย หรือการไม่เจตนาล่วงเกินเปิดเผยผู้อื่น ถ้ามองในด้านการกระทำ ศิล จึงหมายถึง ความไม่ละเมิด และการไม่เปิดเผย สารของศิลอยู่ที่ความสำรวม หมายถึง การสำรวมระวังคอยปิดกั้น หลีกเว้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั่นเองเป็นศิล และสภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิด ไม่คิดเปิดเผยใคร นั่นแหละเป็นตัวศิล

ในแง่ของการเป็นระเบียบวินัยสำหรับสังคม ศิล หมายถึง กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำกับความประพฤติของบุคคล ตามความมุ่งหมายเฉพาะของหมู่ชน หรือ ชุมชนนั้น โดยมากมุ่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และผู้ฝ่าฝืน ต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชน หรือ สังคมนั้นอีกชั้นหนึ่ง ต่างจากผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาติ นั่นคือ วิธีฝึกคนให้มีศิล ซึ่งเป้าหมายของวินัยที่เป็นศิล⁶¹ ได้แก่ ศิลระดับสังคมสงฆ์ มีเป้าหมายที่สำคัญอยู่ 10 ประการ คือ เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ ความผาสุกแห่งสงฆ์ กำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย ความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศิลดีงาม ปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน บำบัดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง ความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนผู้เลื่อมใสแล้ว ความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม และส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น

อย่างไรก็ตามในระดับพื้นฐานของชาวพุทธการดำรงชีวิตตามวิถีของศิล 4 หรือที่เรียกว่า เบญจศิล ก็กล่าวได้ว่าเป็นผู้มีความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การหาเลี้ยงชีพที่ปราศจากการเปิดเผยทั้งตนเองและบุคคลอื่น โดย 4 ข้อเป็นพื้นฐาน คือ

1) เว้นปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเปิดเผยผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย

2) เว้นอทินนาทานา คือ การไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ การไม่ลักขโมย และความไม่ประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเปิดเผยผู้อื่นทางด้านทรัพย์สิน และกรรมสิทธิ์

3) เว้นกาเมสุมิจฉารา การไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเปิดเผยผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจในคู่ครองของตนเอง

4) เว้นมุสาวาหา คือ การไม่พูดเท็จ ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเปิดเผยผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวงตัดรอนประโยชน์หรือแก้ล้างทำลาย

5) เว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ ไม่เสพของมึนเมา ได้แก่ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาท พลังพลาด มัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ

⁶¹ อ้างแล้ว, พุทธธรรมฉบับปรับขยาย, หน้า 768.

2. มรรคกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักของมรรค อาจกล่าวได้ว่าเป็นการฝึกฝนอบรมในด้าน ความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ ในระดับการพัฒนาศีล เรียกว่า อธิ สัสสิกขา เรียกกันสั้น ๆ ว่า ศีล วิธีแก้ปัญหาดังนี้ เป็นวิธีของอารยชนระดับพื้นฐาน เรียกตามบาลี ว่า หลักของอริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน หรือ วิธีดำเนินชีวิตที่ ประเสริฐ อริยมรรคในระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตมี 3 ข้อที่สำคัญ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ซึ่งมีความละเอียดดังต่อไปนี้

1) สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายถึง การพูดหรือเจรจาชอบ มี 4 ประการ คือ ละ มุสาวาท คือ เว้นการพูดเท็จ ขณะเดียวกันให้พูดคำจริง เรียกว่า สัจจาจา ละปิสฺสุณวาจา คือ เว้น การพูดส่อเสียด ขณะเดียวกันให้พูดคำสมานสามัคคี เรียกว่า สมัคคกรณีวาจา ละมรฺสวาจา คือ เว้น จากพูดคำหยาบคาย ขณะเดียวกันก็ให้พูดแต่คำอ่อนหวานสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ที่เรียกว่า สันทวาจา ละสัมผัปปลาปะ คือ เว้นการพูดเพ้อเจ้อ เหลวไหล ไร้สาระ ขณะเดียวกันก็ให้พูดแต่คำมีประโยชน์ สร้างสรรค์ นำมาแต่คุณธรรมปรงจิตใจให้ ร่าเริง เบิกบาน เรียกว่าอัตถสัณทิตวาจา ดังพระพุทธ พจน์ตรัสแสดงสัมมาวาจาว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัมมาวาจา เป็นไฉน ? นี้เรียกว่าสัมมาวาจา คือ เจตนา งงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากวาจาส่อเสียด เจตนางดเว้นจากวาจาหยาบ เจตนางดเว้นจาก การพูดเพ้อเจ้อ”⁶²

2) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ คือ การกระทำชอบมี 3 ประการ ได้แก่ การละจาก ปาณาติบาต หมายถึง เว้นการทำลายชีวิตทั้งคนและสัตว์ทุกจำพวก ขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือเกื้อกูล แก่กัน ละอทินนาทาน คือ เว้นการเอาทรัพย์สินสมบัติ สิ่งของคนอื่นที่ไม่อนุญาต หรือ ไม่ได้มีเจตนาที่จะ ให้ ขณะเดียวกัน ก็ควรจะบริจาคทรัพย์ให้ทานตามโอกาส และฐานะ ละกาเมสุมิฉฉาจารา คือ เว้น ความประพฤติผิดในกาม หมายถึง ไม่ล่วงเกินในสามี ภรรยาอันเป็นที่รักยิ่งของคนอื่น ขณะเดียวกัน ก็ ประพฤติ สทธารสันโดษ คือ พอใจในคู่ครองของตนเองเท่านั้น ดังพระพุทธพจน์ตรัสสัมมากัมมันตะ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัมมากัมมันตะ เป็นไฉน ? นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ คือ เจตนางดเว้นจากการดัดรอน ชีวิตเจตนางดเว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย”⁶³

3) สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ ละมิฉฉาชีพ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ ขณะเดียวกันก็ มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ การงาน หน้าที่อันสุจริต เช่นทำงานไม่ให้ อากุล หมายถึง ไม่ค้ำงาน ไม่ผัดผ่อนงานไม่จับจดงาน ไม่ยุ่งเหยิงสับสน เป็นต้น

เมื่อกล่าวถึงหลักการของสัมมาอาชีวะนั้น พงเข้าใจว่าเป็นการแสวงหาทรัพย์แล้วใช้สอย ทรัพย์นั้นโดยชอบธรรม ตั้งแต่ปัจจัย 4 อันเป็นพื้นฐานในการครองชีพ และผลตอบแทนในด้านจิตใจ ด้วย ไม่ใช่ทำงานเพื่อวัตถุหรือเพียงเพื่อได้ทรัพย์มาเท่านั้น มีประเด็นควรพิจารณา ดังต่อไปนี้

⁶² ม.ม. (ไทย) 12/134/126 – 128.

⁶³ ม.ม. (ไทย) 12/134/126.

(1) มุ่งให้คนมีปัจจัย 4 ที่พอเพียงที่จะเป็นอยู่ได้ แต่ไม่ได้มุ่งว่าจะมีมากหรือน้อย คือ มุ่งให้คนทำงานเป็นมากกว่าจะมานั่งนับทรัพย์สิน ซึ่งเป็นผลของการทำงานอีกต่อหนึ่ง มิใช่เป้าหมายของพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จาก ธรรมะที่เกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง หน้าที่ของพระเจ้าแผ่นดินข้อที่หนึ่ง³⁰ คือ ทาน หมายถึง การช่วยเหลือด้วยวัตถุสิ่งของแก่ประชาชน คือนำสิ่งของไปช่วยเหลือชาวบ้าน ไม่ให้เก็บไว้จนเต็มท้องพระคลังหลวง ถ้าพิจารณาให้ครบด้าน จะเห็นว่า ก็เป็นการรายได้หลวงบริหารประเทศให้พลเมืองอยู่ดี กินดี และดำรงชีวิตได้ ด้วยองค์การของรัฐเข้าประคับประคอง

(2) ความสมบูรณ์ด้วยทรัพย์ มิใช่จุดมุ่งหมายแสวงหา แต่เป็นเพียงสิ่งเป็นอุปการะแก่การดำรงชีวิต อันเนื่องมาจากศีลเป็นตัวผลิตให้ ด้วยการทำงานสุจริตนั้น จุดมุ่งหมายจริง ๆ ก็คือ ต้องการให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา มากกว่ามาประกอบอาชีพเพื่อหาทรัพย์มาบำรุงตนฝ่ายเดียว แต่ทรัพย์ภายในอย่างอื่นต้องแสวงหาเพิ่มเติมด้วยเช่นกัน

(3) สัมมาชีพ มิได้หมายถึง มีหน้าที่ในการใช้แรงงาน เพื่อให้เกิดทรัพย์สินสมบัติเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การทำหน้าที่ การดำรงตำแหน่ง การมีคุณธรรม ศีลธรรมในหน้าที่ กิจการงานของตนเอง เช่น เป็นครู ก็มีธรรมะสำหรับครู เป็นต้น ไม่ใช่สอนเพื่อหวังแต่เงินเดือนตอบแทนเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกันจะต้องถ่ายทอดความรู้ ความสามารถวิชาการที่ก้าวหน้าแก่ศิษย์ ตามหน้าที่ จัดว่าเป็นสัมมาชีพของครู คือ มีการใช้แรงงานการสอนวิชาการ และมีผลผลิต คือ รายได้ต่อเดือนเพื่อนำไปเลี้ยงตนและคนที่เกี่ยวข้อง และเสียภาษีช่วยรัฐ

(4) สัมมาอาชีพะโดยทางธรรม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับอาชีพะและผลตอบแทน โดยพิจารณาแบ่งเป็น 2 อย่าง คือ สำหรับคฤหัสถ์ ได้แก่ การใช้แรงงานในหน้าที่ที่เป็นเรื่องของอาชีพะโดยตรง คือเป็นไปเพื่อได้ผลตอบแทนเป็นทรัพย์สินเงินทอง ใช้เป็นปัจจัยเลี้ยงชีพ เช่น อาชีพ กรรมกร ครู ทหาร ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา นายกรัฐมนตรี เป็นต้น ส่วนของพระสงฆ์ ได้แก่ การใช้แรงงานในหน้าที่ไม่เป็นเรื่องของอาชีพะ ไม่มีความมุ่งหมายในด้านอาชีพะ คือ ไม่เกี่ยวกับอาชีพะเลย เพราะไม่เป็นไปเพื่อได้ผลตอบแทนเป็นปัจจัยเครื่องยังชีพ แต่ปฏิบัติงานเพื่อธรรมและเพื่อผดุงธรรมในโลก ถ้าเอาแรงงานที่พึงใช้ในหน้าที่ มาใช้ในการแสวงหาปัจจัยเครื่องยังชีพ จัดว่าเป็นมิฉาชีพ⁶⁴

(5) สัมมาอาชีพะในแง่การพัฒนาจิตใจและปัญญา ได้แก่ การรู้จักทำงาน ใช้แรงงานเมื่อได้ทรัพย์อันเกิดจากกิจกรรมนั้น ๆ แล้ว ก็รู้จักวิจิตร วิถีปฏิบัติต่อทรัพย์ คือ ให้มีความรู้ ความเข้าใจคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม และเป็นไปด้วยนิสสรณปัญญา หมายถึง การรู้เท่าทันต่อทรัพย์ไม่ตกเป็นทาสของทรัพย์สิน ไม่หลงมัวเมาในสมบัติที่ตนหาได้แล้วนั้น คือ ให้เป็นนายทรัพย์ ต่อจากนั้น ก็นำทรัพย์ที่หามาได้ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ แก่ตนเอง ครอบครัว สังคมประเทศชาติตามลำดับ มีหลักในการปฏิบัติ คือ การแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ข่มเหง หรือ เบียดเบียนเขา

⁶⁴ ม.อ. (บาลี) 14/274/186.

ได้มา ส่วนการใช้ทรัพย์ คือ บริหารทรัพย์ เป็น 3 ส่วน ได้แก่ เลี้ยงตน (และคนที่เกี่ยวข้องกับตน) ให้เป็นสุข ช่วยเหลือแบ่งปันแก่คนอื่น เช่น บริจาคเสื้อผ้า ข้าวสารแก่ผู้ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างเครื่องมือแพทย์แก่โรงพยาบาล สร้างโรงเรียน สร้างสะพานข้ามแม่น้ำขุดบ่อน้ำขุดสระน้ำ เป็นต้น⁶⁵

(6) สัมมาอาชีวะที่มีคุณค่าทางจิตใจและปัญญา ได้แก่ เมื่อมีทรัพย์ก็ไม่มัวเมา ไม่ใช้จ่ายทรัพย์ไปในทางให้โทษแก่ตนและสังคม เช่น เล่นการพนันฟุตบอล หวย ไก่ชน เสพยาเสพติด นำไปลงทุนทางผิดศีลธรรม และกฎหมาย เป็นต้น ดังนั้น ทรัพย์จึงมีผลต่อจิตใจและปัญญาเพื่อการดำรงชีพอยู่อย่างปกติสุข ถ้าขาดหลักสัมมาอาชีวะ ย่อมผิดศีลได้เช่นกัน

(7) สัมมาอาชีวะในความหมายฝ่ายคฤหัสถ์ ได้แก่ สัมมาอาชีวะสำหรับคฤหัสถ์ ผู้ครองเรือน ทางพระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักพัฒนาด้านสัมมาอาชีวะ คือ ให้รู้จักการหาทรัพย์ การใช้ทรัพย์ และความสุขที่เกิดจากการใช้ทรัพย์ มีความหมายโดยสาระทางพุทธธรรม คือ หลักการแสวงหาทรัพย์ มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ (อุฏฐานสัมปทา) ความขยันหมั่นเพียรในการแสวงหา ไม่เกียจคร้านกิจการงานทุกอย่าง ทำงานไม่ทอดทิ้งงาน ไม่อาภูล ไม่จับจด (อารักขสัมปทา) รู้จักวิธีรักษาทรัพย์ที่ได้มานั้น รู้จักบำรุงดูแล หาของใหม่มาแทนของเก่า รู้จักซ่อมแซมปรับปรุงให้ใช้งานได้ดีและการบริหารทรัพย์ควรให้คนมีความซื่อสัตย์ไว้วางใจได้ดูแลทรัพย์สิน (กัลยาณมิตตา) การรู้จักคบหา เสวนากับบัณฑิต หรือสัตบุรุษ คนดี ผู้มีศีล เว้นคนทุศีล โจร ผู้ก่อการร้าย ผู้มีอิทธิพลซึ่งเป็นภัยต่อสังคมและประเทศชาติสมชีวิตา คือ ใช้จ่ายอย่างฉลาด ได้แก่มีรายไ้รายรับ และรายเหลือ⁶⁶

8) อาชีพที่ขัดต่อการพัฒนาด้านสัมมาอาชีวะสำหรับคฤหัสถ์ นอกจากการประกอบอาชีพที่สุจริตแล้ว บุคคลผู้หวังความเจริญด้านสัมมาอาชีวะพึงหลีกเลี่ยงโทษ ในการประกอบอาชีพค้าขายสิ่งที่ไม่เหมาะให้โทษ 4 อย่าง คือ ค้าขายอาวุธ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายเนื้อสัตว์ ค้าขายน้ำเมา (รวมถึงสิ่งเสพติดทุกประเภท เช่น ยาบ้า ฝิ่น เป็นต้น) และค้าขายยาพิษ⁶⁷

3. หลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สำหรับหลักธรรมอื่นๆ ที่มีความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่

3.1 หลักสังคหวัตถุ หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีกันเอาไว้ มี 4 ประการ ดังนี้

1) ทาน ได้แก่ การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

⁶⁵ อจ.ทสท. (บาลี) 24/91/194.

⁶⁶ อจ.อญฐก. (บาลี) 23/144/289.

⁶⁷ อจ.ปญจก. (บาลี) 22/177/233.

2) ปิยวาจา หรือ ปิยวาจา ได้แก่ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดตม่น้ำใจ วาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

3) อัถถจริยา ได้แก่ การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม

4) สมานัตตตา ได้แก่ ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในบุคคลทั่วไป และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ปัญหา ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี⁶⁸

3.2 หลักสุจริต 3 หมายถึง หาเลี้ยงชีวิตด้วยสุจริตชื่อตรงตามหลักพระพุทธศาสนานั้นครอบคลุมการดำเนินชีวิตทั้ง 3 ด้าน คือ

1) การหาเลี้ยงชีวิตชอบทางกาย เรียก กายสุจริต 3 อย่าง คือ

- 1.1) เว้นจากฆ่าสัตว์
- 1.2) เว้นจากลักฉ้อ
- 1.3) เว้นจากประพฤติดินในกาม

2) การหาเลี้ยงชีวิตชอบทางวาจา เรียก วาจาสุจริต 4 อย่าง คือ

- 2.1) เว้นจากพูดเท็จ
- 2.2) เว้นจากพูดส่อเสียด
- 2.3) เว้นจากพูดคำหยาบ
- 2.4) เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ

3) การหาเลี้ยงชีวิตชอบทางใจ เรียก มโนสุจริต 3 อย่างคือ

- 3.1) ไม่โลภอยากได้ของเขา
- 3.2) ไม่พยาบาทปองร้ายเขา
- 3.3) เห็นชอบตามครรลองคลองธรรม

3.3 หิริ โอตตัปปะ⁶⁹ หมายถึง ธรรมคุ้มครองโลก 2 (ธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย - virtues that protect the world)

1. หิริ (ความละอาย, ละอายใจต่อการทำความชั่ว - moral shame; conscience)
2. โอตตัปปะ (ความกลัวบาป, เกรงกลัวต่อความชั่ว - moral dread)

⁶⁸ วจ.จตุกก. (ไทย) 21/32/22.

⁶⁹ ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด), 2551, หน้า 65, 214.

หิริโอตตัปปะ หมายถึง ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป เป็นหลักที่คอยเตือนใจเมื่อเราจะทำบาปทั้งปวงหิริโอตตัปปะ มาจากคำว่าหิริ (ความละอาย) และโอตตัปปะ (ความเกรงกลัว) ถ้าเราแยกวิเคราะห์ตามหลักภาษาแล้ว เราจะสามารถแยกหลักธรรมนี้ออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1. หิริ หมายถึงความละอายต่อความชั่วของเรา ความละอายเมื่อตัวเรากำลังเดินไปสู่แนวทางที่ผิด เดินไปแนวทางเสื่อม หรือแม้กระทั่งความอายที่จิตใจของเราเอง คิดหรือเขวไปในทางที่ผิด คิดไปในทางอกุศล

2. โอตตัปปะ หมายถึง ความเกรงกลัวต่อบาปที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง กลัวเสียยิ่งกว่าเห็นสิ่งอันตรายใดๆ ความเกรงกลัวต่อบาปนี้เป็นความกลัวบาปที่เห็นด้วยใจ กลัวด้วยจิตใจภายในของตนเอง กลัวบาปนั้นๆ จะกลับมาหลอกหลอนและทิ่มแทงใจตน ดังนั้นคนที่มีโอตตัปปะ จะไม่ยอมทำบาปใดๆเลย

หิริโอตตัปปะ นั้น เรียกรวมกันว่า ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป ถือว่าเป็นธรรมะสำคัญ ต่อการใช้ชีวิต อยู่ร่วมกันของคนในสังคมนี้มาก เพราะบุคคลที่ไม่ละอายแก่ใจต่อการกระทำผิด ไม่เกรงกลัวต่อผล ของการกระทำความผิดแล้วนั้น บุคคลนั้น สามารถทำสิ่งเลวร้ายได้ทุกชนิด สามารถสร้างความเดือดร้อน ความเสียหายให้แก่ตนเอง และผู้คนในสังคมได้ไม่หยุดหย่อน เพราะเหตุนี้ โลกนี้ สังคมนี้ ต้องการธรรมะสองข้อนี้ปกป้องคุ้มครอง เรียกได้ว่า เป็นธรรมโลกบาล หรือ ธรรมะที่คุ้มครองโลก เลยทีเดียว

หิริ หรือความละอายแก่ใจในการทำบาป หากหิริเกิดขึ้น สามารถหยุดตัวเองไม่ให้ความชั่วชนะใจ เพราะมีความละอายที่จะคิด จะพูด หรือจะกระทำ ความชั่วเหล่านั้น หิริเกิดขึ้นได้จากการอบรมเลี้ยงดู ฝึกฝนตนเอง การคำนึงถึงชาติ วงศ์ตระกูล คนในสมัยโบราณอบรมเลี้ยงดูลูกหลานให้เกรงกลัวต่อบาป ด้วยการเล่าถึงนรก ยมบาล และการลงทัณฑ์ในเวจีขุมต่างๆ ทำให้คนเกรงกลัว ซึ่งไม่ใช่เรื่องเสียหาย หรือมลาย หากเรื่องเล่าเหล่านี้ สามารถคุ้มครองสังคม ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้ ผิดกับสังคมอุทมปัญญา ที่หาความละอายใจแก่บาปของคนในสังคมไม่ได้

โอตตัปปะ หรือ ความเกรงกลัวต่อบาป หากคนกลัวแต่กฎหมาย ไม่กลัวกฎแห่งกรรม สังคมนี้จะมีแต่คนหาकिनกับ การหาช่องโหว่ของกฎหมาย โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง เหมาะสม สังคมควรมีส่วนรับผิดชอบในเรื่องนี้ คือคนในสังคมควรยกย่องผู้กระทำดี มีศีลธรรม และตำหนิผู้ประพฤติชั่ว ไม่ใช่ยกย่องผู้มีเงิน มีอำนาจ โดยไม่สนใจที่มาของเงิน และอำนาจเหล่านั้น ซึ่งหากสังคมให้ยอมรับผู้มีศีลธรรม เป็นสำคัญ สังคมนั้นก็จะสงบร่มเย็น

3.4 หลักพรหมวิหาร 4⁷⁰ หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

1) เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีที่จะให้เป็นสุข เป็นความรู้สึกที่มีกำลังมากพอต่อการลดความอยาก ความโกรธ ความระแคะ ความรักฉันครวญมีใจเมตตาต่อคนอื่น หวังเห็นคน

⁷⁰ ที.ม. (ไทย) 10/ 188/ 225.

สัตว์สามารถดำรงชีวิตโดยไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละชีวิตสามารถครองตนให้อยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะ

2) กรุณา คือ ความสงสารต้องการช่วยให้คน สัตว์หลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นความรู้สึกต่อเนื่องมาจากเมตตา ที่คนมองสัตว์อื่นด้วยความเป็นมิตร ยามที่มีตรของตนประสบปัญหา ทำที่ที่ถูกต้องคือ กรุณา อันแสดงให้เห็นอุปนิสัยของธรรมชัดเจน

3) มุทิตา คือ ความพลอยชื่นชมยินดีในการที่คนสัตว์ ที่ตนมีเมตตาจิตเป็นฐานอยู่นั้นเองหรือในขณะที่เรากำลังช่วยเหลือเขาจากความทุกข์ หรือเขาหลุดพ้นจากปัญหาความทุกข์ จิตที่มีเมตตาพร้อมที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเขา จึงเกิดความชื่นชมยินดีกับเขา

4) อุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลาง วางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงดุจตราขัง ไม่เอนเอียง ไม่เป็นฝ่ายใดฝ่าย โดยมองตามความจริงว่าบุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว ตามสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบและพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการเหตุผลและความเที่ยงธรรม

2.5 การฝึกสมาธิเพื่อการพัฒนาจริยธรรมของผู้ต้องขัง

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้ต้องขังที่ผ่านการฝึกสมาธิตามหลักสูตรสัคคาสมาธิของหลวงพ่อดาวรังษี สถาบันจิตตานุภาพ ขอนำเสนอความหมาย ระดับสมาธิ และหลักสูตรสัคคาสมาธิ ดังนี้

ความหมายของสมาธิ

“สมาธิ” แปลกันว่าความตั้งมั่นของจิตหรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนดคำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอคือ “จิตตัสเสกัคคตา” หรือเรียกสั้นๆว่า “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่าภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งคือการที่จิตแน่วแน่มั่นคงอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ฟุ้งซ่านไม่ส่ายไม่วอกแวก

สมาธิ คือ ภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิตและไขความว่าหมายถึงการดำรงจิตและเจตสิกไว้ในอารมณ์หนึ่งเดียวอย่างเรียบสม่ำเสมอและด้วยดีหรือแม้แต่แค่จิตตั้งมั่น⁷¹

สัมมาสมาธิ ตามคำจำกัดความในพระสูตรทั่วไปเจาะจงว่าได้แก่สมาธิตามแนวฉาน 4 ดังนั้นภิกษุทั้งหลายสัมมาสมาธิเป็นไฉน? (คือ) ภิกษุในธรรมวินัยนี้

1. สัจจจากกามทั้งหลายสังตจากอกุศลธรรมทั้งหลายเข้าถึงปฐมฌานอันมีวิตกมีวิจารณ์ปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่
2. เข้าถึงทุติยฌานอันมีความผ่องใสแห่งจิตภายในมีภาวะใจเป็นหนึ่งผุดขึ้นไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์เพราะวิตกวิจารณ์ระงับไปมีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่
3. เพราะปีติจางไปเธอมีอุเบกขาอยู่มีสติสัมปชัญญะและเสวยสุขด้วยนามกายเข้าถึงตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวว่า ‘เป็นผู้มีอุเบกขามีสติอยู่เป็นสุข’
4. เพราะละสุขละทุกข์และเพราะโสมนัสโหม่นสดับหายไปก่อนเข้าถึงจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ไม่มีสุขมีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่”⁷²

⁷¹ วิสุทธิ.1/105; นิท.อ.2/99; ปฐก.อ.19; ในอกุศลจิตเอกัคคตาหรือสมาธิก็เกิดได้ดังที่อภิ.ส. 34/275-337/108-127แสดงการที่เอกัคคตาสมาธิในทริยและมิถยสมาธิประกอบรวมอยู่ในจิตที่เป็นอกุศลและอรรถกถา(ดูสงคณ.อ. 243, 380, 385)

⁷² ที.ม. (ไทย) 10/299/349; ม.ม. (ไทย) 12/149/125; ม.อ.14/704/455; อภิ.วิ.35/170/137

สมาธิสมาธิเป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิตความตั้งแน่วความมั่นลงไปความไม่ส่ายไปความไม่ฟุ้งซ่านภาวะที่มีใจไม่ซัดส่ายความสงบ (สมณะ) สมาธิในทรีสมาธิพละสมาธิสมาธิสัมโพชฌงค์ที่เป็นองค์แห่งมรรคนับเนื่องในมรรคอันใดนี้เรียกว่าสมาธิ⁷³

สมาธิตามหลักพระพุทธศาสนา⁷⁴ หมายถึงการมีจิตตั้งมั่นในอารมณ์เดียวในทางกุศลเป็นสมาธิตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ที่เริ่มต้นด้วยสัมมาทิฐิผู้มีปัญญาเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงเป็นสมาธิที่ควรคู่แก่การใช้งานการแก้ปัญหาชีวิตการบำบัดโรคทางกายจิตและความเจริญก้าวหน้าแห่งสมาธิสู่วิปัสสนาอันเป็นทางแห่งปัญญาสู่การสิ้นสุดแห่งกองทุกข์

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก⁷⁵ ให้ความหมายสมาธิว่า คือ ความตั้งใจมั่นอยู่ในเรื่องที่ต้องการเพียงเรื่องเดียวไม่ให้จิตคิดฟุ้งซ่านหรือส่ายไหว

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)⁷⁶ กล่าวว่าสมาธิ หมายถึงความตั้งมั่นของจิตหรือภาวะที่จิตแน่วแน่มุ่งต่อสิ่งที่กำหนด คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอ คือ “จิตตัสเสกัคคตา” หรือเรียกสั้นๆว่า “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือการที่จิตกำหนดแน่วแน่มุ่งอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป สมาธินั้นแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) ฌณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ (Momentary concentration) ซึ่งสามัญทั่วไปสามารถนำมาใช้ประโยชน์ ในการปฏิบัติหน้าที่กิจการงาน ในชีวิตประจำวัน ให้ได้ผลดี

2) อุปจารสมาธิ สมาธิเฉียดๆ หรือจวนจะแน่วแน่ม (Neighbourhood concentration)

3) อัปปนาสมาธิ คือ สมาธิที่แน่วแน่มั่นคง (Attainment concentration) สมาธิในขั้นนี้เป็นสมาธิระดับสูงสุด ซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จที่ต้องการของการเจริญสมาธิเป็นต้น

พระธรรมโกศาจารย์อภิวายความหมายของสมาธิว่าคือ รวมยอดเดียวขึ้นไปเล็กๆเข้าแล้วไปเล็กที่สุดที่ยอด นั่นคือ ความหมายรวบยอดแล้วมีความหมายว่าชานออกไปทิศไหนไม่ได้ ไม่ชานออกไปทิศไหนแล้วก็รวบแน่นเป็นยอดเดียว เหมือนฝาชีหรือรูปกรวย ความหมายของสมาธิเป็นเช่นนั้น

วริยา ชินวรรโณ และคณะ⁷⁷ ได้ให้ความหมายของสมาธิว่าคือ ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่มุ่งต่อสิ่งที่กำหนด ดังมีคำจำกัดความของคำว่า “สมาธิ” คือ “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งคือ การที่จิตกำหนดแน่วแน่มุ่งอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ฟุ้งซ่าน ซึ่งจิตที่เป็น

⁷³ อภ.วิ.35/183/140; 589/322.

⁷⁴ เจริญ ช่วงคิด, การศึกษาสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, 2557), หน้า 13.

⁷⁵ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, โอสถธรรม, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ป.สัมพันธ์การพิมพ์, 2526), หน้า 29.

⁷⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม (ฉบับเดิม), พิมพ์เผยแพร่ธรรมทานครั้งที่ 23. (กรุงเทพมหานคร, 2546), หน้า 330.

⁷⁷ วริยา ชินวรรโณ และคณะ, สมาธิในพระไตรปิฎก: วิวัฒนาการการตีความคำสอนเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 54.

สมาธินั้น ต้องมีลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ 1) ลักษณะบริสุทธิ์ 2) ลักษณะตั้งมั่น และ 3) ลักษณะควรแก่งานเป็นต้น

สุจิตรา อ่อนค้อม⁷⁸ สรุปความหมายของสมาธิว่า ภาวะของจิตที่มีอารมณ์เดียวแน่วแน่ต่ออารมณ์เดียว หรือภาวะของจิตที่แน่วแน่อยู่กับอารมณ์อันหนึ่ง

นงนุช แยมวงค์ ทศนีย์ ลิ้มปิโสภณ และอดิสร แยมวงค์⁷⁹ ให้ความหมายของ สมาธิว่า หมายถึง สัมมาสมาธิตามหลักพุทธศาสนากล่าวคือความตั้งมั่นแห่งจิตการมีจิตกำหนดแน่วแน่ว่าความตั้งมั่นคงในอารมณ์เดียวในปัจจุบันไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์อื่นๆที่เข้ามากระทบเป็นฐานแห่งการรู้จิตตามความเป็นจริงสามารถมีสติอยู่ทุกเมื่อเรียกว่ารู้ตัวทั่วพร้อมเป็นการกระทำทางจิตให้มีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียวโดยทำความรู้สึกให้อยู่กับลมหายใจเข้าออกตลอดเวลาไม่คิดถึงสิ่งต่าง ๆ จะก่อให้เกิดความตั้งมั่นของจิตรู้สึกเบาสบายและพิจารณาเห็นความเกิดดับของธรรมชาติทั้งหลายเกิดเป็นปัญญาทางธรรมส่งผลต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันอย่างถูกต้อง

จากความหมายของสมาธิข้างต้นจึงสรุปได้ว่า สมาธิหมายถึงความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตมีความแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด จิตความไม่ฟุ้งซ่านภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งอย่างเรียบร้อยสม่ำเสมอจิตตั้งมั่นจดจ่อไม่ซัดส่ายฟุ้งซ่านเมื่อใจรวมเป็นสมาธิความซัดส่ายปลิวไปกับสิ่งกระทบย่อมหมดไป

ระดับของสมาธิ

สมาธิคือการตั้งมั่นในอารมณ์มีอยู่ 3 ประเภทด้วยกันได้แก่

- 1) อุปจารสมาธิสมาธิใกล้ฉานหรือสมาธิใกล้จะแนบแน่น
- 2) อัปปนาสมาธิสมาธิแนบแน่นและ
- 3) ขณิกสมาธิสมาธิชั่วขณะ⁸⁰

ระดับสมาธิ⁸¹ ในชั้นอรรถกถาแยกสมาธิออกเป็น 3 ระดับคือ

1. ขณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ (Momentary concentration) เป็นสมาธิขั้นต้นซึ่งคนทั่วไปอาจใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานในชีวิตประจำวันให้ได้ผลดีและจะใช้เป็นจุดตั้งต้นในการเจริญวิปัสสนาก็ได้

2. อุปจารสมาธิ สมาธิเฉียดๆหรือสมาธิจวนจะแน่วแน่ (Access concentration) เป็นสมาธิขั้นระงับนิวรณ์ได้ก่อนที่จะเข้าสู่ภาวะแห่งฉานหรือสมาธิในบุพภาคแห่งอัปปนาสมาธิ

3. อัปปนาสมาธิ สมาธิแน่วแน่หรือสมาธิที่แนบสนิท (Attainment concentration) เป็นสมาธิระดับสูงสุดซึ่งมีในฉานทั้งหลายถือว่าเป็นผลสำเร็จที่ต้องการของการเจริญสมาธิ

⁷⁸ สุจิตรา อ่อนค้อม, การฝึกสมาธิ, พิมพ์ครั้งที่ 6. (กรุงเทพมหานคร: ดับเบิลยูเอสพีริ้นติ้ง, 2542), หน้า 5.

⁷⁹ นงนุช แยมวงค์ ทศนีย์ ลิ้มปิโสภณ และอดิสร แยมวงค์, ผลการเดินจงกรมสมาธิต่อสมรรถภาพทางกายระดับความจำและความฉลาดทางอารมณ์ของผู้สูงอายุ, สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.), 2558, หน้า 4.

⁸⁰ พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ) รจนา, วิปัสสนานัยเล่ม1, พระพรหมโมลี (สมศักดิ์อุปสโมป.ธ. 9, M.A., Ph.D.) ตรวจชำระ, พระคันธสราภวิวงศ์แปลและเรียบเรียง, (นครปฐม: ห้างหุ้นส่วนจำกัดซีไอเอเซ็นเตอร์ จำกัด, 2548), หน้า 59.

⁸¹ นิท.อ.1/158; ปฏิส.อ.221; สงคณ.อ.207; วิสุทธิ.1/184.

สมาธิอย่าง 2 และ 3 มีกล่าวถึงบ่อยๆในคำอธิบายเกี่ยวกับการเจริญกรรมฐานและมีที่
กำหนดค่อนข้างชัดเจนคือ **อุปจารสมาธิ** เป็นสมาธิเมื่อจิตตั้งมั่นโดยละนิวรณ์ทั้ง 5 ได้ถ้ามองในแง่การ
กำหนดอารมณ์กรรมฐานก็เป็นช่วงที่เกิดปฏิภาณนิมิต (ภาพที่มองเห็นในใจของสิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์
กรรมฐานซึ่งประณีตลึกซึ้งเลยจากขั้นที่เป็นภาพติดตาไปอีกขั้นหนึ่งเป็นของเกิดจากสัญญาบริสุทธิ์
ปราศจากสีปราศจากมลทินสามารถนึกขยายหรือย่อส่วนได้ตามปรารถนา)⁸²เป็นสมาธิจนเจียนจะ
แน่วแนโดยสมบูรณ์ใกล้จะถึงฌาน อุปจารสมาธินั้นแหละเป็นเมื่อชำนาญคุ้นดีแล้วก็จะแน่วแน่
กลายเป็น **อัปปนาสมาธิ** เป็นองค์แห่งฌานต่อไป แต่สมาธิอย่างแรกคือ **ขณิกสมาธิ** ดูเหมือนจะไม่มี
เครื่องหมายที่ชัดเจนจึงน่าจะพิจารณาพอให้เห็นเค้าว่าแค่ไหนเพียงไรคัมภีร์ปรมัตถ
มัชฌิมา⁸³ กล่าวว่า “มูลสมาธิ” (สมาธิขั้นมูลสมาธิเบื้องต้นหรือสมาธิต้นเค้า) และ **ปริกรรมสมาธิ** (สมาธิ
ขั้นเตรียมหรือเริ่มลงมือ) ที่กล่าวถึงในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็น **ขณิกสมาธิ**

หลักสูตรสัคคสมาธิ

สถาบันจิตตานุภาพ ก่อตั้งโดย พระเดชพระคุณพระธรรมมงคลญาณ(หลวงพ่อดาวทอง)
สิรินธร)มีจุดประสงค์ในการเผยแผ่วิชาสมาธิ เพื่อความสันติสุขของโลก เริ่มเปิดดำเนินการเรียนการ
สอนมาตั้งแต่วันที่ 24กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ได้เปิดหลักสูตรสำหรับประชาชน ทั้งภาคทฤษฎีและ
ภาคปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตและปัญญา ในที่นี้ขอแนะนำเฉพาะหลักสูตรสัคคสมาธิ ซึ่งพระเดชพระคุณ
พระธรรมมงคลญาณ(หลวงพ่อดาวทอง) ได้อธิบายไว้ตอนหนึ่งว่า

"สัคคสมาธิ" แปลว่า สมาธิเพื่อหนทางสู่สวรรค์ "สัคคสา" แปลว่า สวรรค์การปฏิบัติ
สมาธินั้น ก็เริ่มจากการบริกรรมพุทโธ คำว่า พุทโธ นี่เป็นพุทธานุสติ เมื่อเริ่มบริกรรมก็ถือได้ว่า ปิด
หนทางสู่รอกได้ เมื่อใครนึก "พุทโธ" เพียงคำเดียว เวลาจะละจากกายหยาบเข้าสู่กายละเอียด จะไม่ไป
ทางอบายจุดประสงค์ของการทำสมาธิ คือ สะสมพลังจิต ก่อนที่จะทำสมาธิ เรามีอารมณ์มากมาย เมื่อ
เริ่มบริกรรม อารมณ์ก็จะหายไปหมด เหลือคำบริกรรมเพียงอย่างเดียว คือจิตเป็นหนึ่ง เมื่อจิตเป็น
หนึ่งก็จะเกิดการผลัดพลังจิต การทำสมาธิในครั้งที่ 2 ครั้งที่ 3 ทำเรื่อย ๆ จะเกิดการสะสมพลังจิต
และพลังจิตนี้จะไม่หายไปไหน จะอยู่ติดตัวของเราไปพลังจิตนี้จะสามารถควบคุมตนเองได้ ในที่สุดก็
จะเกิดการเปลี่ยนพฤติกรรม นี่คือการปฏิบัติสมาธิ เมื่อสมาธิควบคุมจิตใจได้แล้ว ความ
ขัดแย้งใหญ่โตแค่ไหน สมาธิจะสามารถช่วยได้ ก่อให้เกิดสันติสุขต่อครอบครัว สังคม ประเทศชาติ
และโลกเมื่อทำสมาธิมากขึ้นจะเกิด "ตัวเตือน" มาช่วยเราได้ ตัวเตือนนี้จะเกิดขึ้นเอง หลวงพ่อสอน
สมาธิไม่เฉพาะคนไทย สอนคนแคนาดาด้วย (ยกตัวอย่างชาวแคนาดา ที่เรียนสมาธิจนจบนำไป
ประกาศนียบัตรมาคืนหลวงพ่อดาวทอง) เหมือนกับการที่พวกเขาทั้งหลายไปเรียนหนังสือทุกวัน อ่านหนังสือ
ถูกไม่เป็นไร แต่พออ่านผิดจะมีตัวเตือน มาบอกว่า อ่านผิดแล้ว หากไม่เคยเรียนหนังสือ เปิดหนังสือ
อ่านก็ไม่รู้ว่าอ่านถูกหรือผิด ไม่มีตัวเตือนมาบอก เช่นเดียวกับคนที่ไม่ทำสมาธิ เมื่อเกิดเหตุวิกฤติ หรือ
คับขัน ก็ไม่มีตัวเตือนคอยบอก จนอาจทำให้เกิดการตัดสินใจผิดพลาดได้ การทำสมาธิเป็นบุญ ทำให้
เกิดวาสนา บารมี สมัยหลวงพ่อดาวทอง อายุ 13 ปี ก็ไปหาปู่หาลามาทำกิน แต่พอมาทำสมาธิแล้ว แม้แต่ยุ่ง
มาก็ด หลวงพ่อดาวทองก็ไม่เคยตี สิ่งเหล่านี้มันเกิดขึ้นเอง

⁸² วิสุทธิ.1/107; 160,175,187; วินย.อ.1/523.

⁸³ วิสุทธิ.ฎีกา2/142, 300.

นอกจากนี้สมาธิ จะทำให้เกิดปัญญา ปัญญาจะทำให้พวกเขารู้ทั้งหลายสร้างตัวเป็นบุคคลใหม่ขึ้นมา พวกเขามีโอกาสในการทำสมาธิตั้งเยอะ เพราะไม่ต้องกังวลเรื่องการทำงาน พวกเขามีโอกาสมากกว่าคนอื่นหลาย ๆ คน จึงควรใช้โอกาสนี้ทำสมาธิ คนบางคนไม่มีโอกาสเข้าวัด ไม่มีโอกาสได้ทำสมาธิ หากเราเกิดมาแล้วไม่ได้ทำสมาธิ ก็ถือว่าไม่มีประโยชน์ เกิดมาตายเปล่า

"เมื่อ พ.ศ. 315 หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ 300 ปี มีเณรคนหนึ่งเดินเข้าไปในคุก คุณนี้พระเจ้าอโศกสร้างไว้ เพื่อประหารชีวิตคน ถ้าใครเข้าไปในคุกให้สามารถประหารได้เลย เณรเผลอเดินไปบิณฑบาตรในคุก จึงถูกขัง ขณะที่เณรถูกขังอยู่ในคุก ก็ได้พบผู้เฒ่าคนหนึ่ง เป็นชู้กัน และถูกประหารโดยการดำด้วยครกจนตายทั้งสองคน เมื่อเณรได้เห็นจึงบรรลุพระอรหันต์ สามารถเหาะได้เรื่องรู้ถึงพระเจ้าอโศก ว่ามีเณรเหาะได้ ท่านจึงอยากเห็นคนเหาะได้ จึงเดินทางไปที่คุก แล้วบอกให้เณรเหาะให้ดู แต่เณรไม่ทำเพราะผิดข้อบัญญัติของพระพุทธเจ้าพระเจ้าอโศกจึงสั่งประหารเณร เณรจึงเหาะให้ดู หลังจากนั้นมาพระเจ้าอโศกก็เกิดความเลื่อมใสในพุทธศาสนา "สัปดาห์สมาธิ หลวงพ่อใช้เวลาเขียนหลักสูตรกว่า 20 ปี ขอให้พวกเขารู้ทั้งหลายจงตั้งใจเรียน"

กรมราชทัณฑ์ ได้มีกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยบรรจุหลักสูตรสัปดาห์สมาธิ เป็นภาคบังคับหลักสูตรหนึ่งสำหรับผู้ต้องขังมีคุณสมบัติเป็นนักโทษเด็ดขาด ภายใน 15 วัน หลังจากผ่านหลักสูตรปฐมนิเทศนักโทษเด็ดขาด ซึ่งมีระยะเวลา ในการฝึกอบรม 21 วัน (100 ชั่วโมง) มีกรอบเนื้อหาเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมทราบถึงการปฏิบัติสมาธิแบบง่ายๆ และได้ผลเร็วสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี คลายความเครียด มีสติ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีเนื้อหาดังนี้

- 1) จุดประสงค์ของการทำสมาธิ
- 2) จุดเริ่มต้น
- 3) ลักษณะต่อต้านสมาธิ
- 4) วิธีการ
- 5) การบริหาร
- 6) สมาธิ

โดยทั้ง 6 หัวข้อข้างต้นจะมีการเรียนด้านทฤษฎีและภาคปฏิบัติ (จงกรม-นั่งสมาธิ) ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องมีชั่วโมงเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 จึงมีสิทธิสอบ เมื่อจบหลักสูตรแล้ว จะมีการสอบภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ต้องทำคะแนนได้ ร้อยละ 50 ขึ้นไป จึงถือว่าจบหลักสูตร จึงมอบประกาศนียบัตรให้แก่ผู้อบรม⁸⁴ (ดูตารางอบรมภาคผนวก) ในการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ โดยใช้แบบสอบถามวัดผลก่อนและหลังการเข้าร่วมสัปดาห์สมาธิของผู้ต้องขัง

⁸⁴ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการพัฒนาพฤตินิสัย, เอกสารอัดสำเนา, 2560 หน้า 5-6.

2.6 การวัดผลการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ

เมื่อพิจารณาความหมายของการพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามแนวทางพระพุทธศาสนาแล้วพบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยมีภาวิตต์ หรือภavana 4 ด้านเป็นเป้าหมายนั้นสามารถอธิบายสภาวะองค์รวมได้อย่างสอดคล้องกัน กล่าวคือ สุขภาพแบบองค์รวม เป็นปรัชญาของการมีสุขภาวะที่ดี โดยพิจารณาถึงทุกๆ องค์ประกอบในร่างกาย ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ ไม่ได้พิจารณาเฉพาะโรคที่เป็นหรือเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย แต่จะพิจารณาจากปฏิภิกิริยาความสัมพันธ์ระหว่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสภาพแวดล้อม ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องอยู่ในภาวะสมดุลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการมีสุขภาวะที่ดีที่สุดสำหรับคำจำกัดความ ของสุขภาพแบบองค์รวมของไทย ตาม (ร่าง) พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ระบุไว้ว่า เป็นสภาวะที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ไม่ได้หมายถึง ความไม่พิการและการไม่มีโรคเท่านั้น วารสารการส่งเสริมสุขภาพของอเมริกา ระบุ สุขภาพไว้ 5 มิติ⁸⁵ ได้แก่

1) มิติทางกาย (Physical dimension) เป็นมิติทางร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคหรือความเจ็บป่วย มีปัจจัยสำคัญในมิตินี้ คือ อาหารและโภชนาการ สมรรถนะทางกาย สิ่งแวดล้อมทางกายภาพต่างๆ ที่อยู่อาศัย สภาวะทางเศรษฐกิจที่เพียงพอ ส่งเสริมภาวะสุขภาพ ฯลฯ

2) มิติทางจิตใจ (Psychological dimension) เป็นมิติของสภาวะทางจิตใจหรืออารมณ์ (Emotion) เช่น อารมณ์แจ่มใส ปลอดภัย ไม่มีความกังวล มีความสุข ปัจจัยสำคัญในมิตินี้ คือ การจัดการกับความเครียด การดูแลไม่ให้เกิดภาวะวิกฤตทางอารมณ์

3) มิติทางสังคม (Social dimension) เป็นความผาสุกของครอบครัว สังคม และชุมชน โดยการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สามารถให้การดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทร เสมอภาค มีความยุติธรรม สันติสุข วัฒนธรรมชุมชน และมีระบบบริการที่ดีและทั่วถึง

4) มิติทางจิตวิญญาณ (Spiritual dimension) เป็นความผาสุกที่เกิดจากการมีความหวังในชีวิต มีความรัก ความอบอุ่น ความเชื่อมั่นศรัทธา มีสิ่งยึดมั่นและเคารพ มีการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามด้วยความมีเมตตา กรุณา ไม่เห็นแก่ตัว มีความเสียสละ และยินดีในการที่ได้มองเห็นความสุข หรือช่วยเหลือผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จ (Transcendence) มิตินี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของคน สามารถสร้างได้ในครอบครัวและชุมชน สร้างด้วยความรักความอบอุ่น ความเข้าใจกันและกัน เห็นใจกัน ยอมรับกัน เคารพในศักดิ์ศรีของกันและกันในฐานะที่เป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน ไม่รังเกียจเหยียดฉันท ไม่แบ่งพวกและเข่นฆ่าราวี แต่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่ร่วมกัน อย่างสันติ ครอบครัว ชุมชน และสังคมที่มีสภาวะทางจิตวิญญาณดี ไม่ได้แปลว่าไม่มีปัญหา แต่สามารถจัดการปัญหาได้ ถ้าแก้ไข ไม่ได้ก็สามารถสร้างความสมดุล จัดการให้คนอยู่กับปัญหา ที่แก้ไขไม่ได้นั้นโดยไม่ทุกข์และเดือดร้อนจนเกินไป

⁸⁵ กรรณิกา ปัญญาวงศ์, พนัส พฤกษ์สุนันท์, นายแพทย์, วิชาการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (เอกสารประกอบการสอน), (สมุทรสงคราม: สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน, 2555), หน้า 10.

5) มิติทางปัญญา (Intellectual dimension) เป็นสุขภาพในด้านการเป็น ผู้มีการศึกษา มีความรู้ เฉลียวฉลาด รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นภูมิคุ้มกันทางสังคม สามารถประกอบอาชีพ และ ประสบความสำเร็จในชีวิต

พระไพศาล วิสาโล⁸⁶ กล่าวว่า สุขภาพองค์รวม หมายถึง สุขภาพที่ครอบคลุมทุกมิติของชีวิต เป็นสุขภาวะโดยรวมอันเกิดจากสุขภาวะทางกาย จิต และสังคม ซึ่งต่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดยากที่จะแยกออกจากกันเป็นส่วนๆ หรืออย่างโดดๆ ได้ ด้วยเหตุนี้กายและใจจะต้องสัมพันธ์กันด้วยดี ควบคู่ไปกับความสัมพันธ์ทางสังคมถึงจะทำให้ชีวิตมีความเจริญงอกงามหรือมีสุขภาพที่ดีได้ กล่าวโดยสรุป การรักษาสุขภาพแบบองค์รวมนั้นมี 4 ด้านคือ 1) ด้านกาย ได้แก่ การฟื้นฟูและรักษา ร่างกายทั้งระบบ โดยอาศัยการรักษาที่เหมาะสม กระบวนการบำบัดทางกาย ตลอดจนการปรับเปลี่ยน พฤติกรรม อาทิ การกิน การนอน การพักผ่อน การออกกำลังกาย และการทำงาน 2) ด้านจิต ได้แก่ การผ่อนคลายจิต ทำให้เกิดความสงบ ชำ่มชื่น ผ่องใส มีเมตตา และกำลังใจ ไม่ท้อแท้สิ้นหวัง 3) ด้าน ปัญญา ได้แก่ การเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับโรคและชีวิต เพื่อละวางความติดยึด และเป็นอิสระจาก ความผันผวนแปรปรวนของชีวิต

ด้านสังคม ได้แก่ การมีความสัมพันธ์ที่ราบรื่นกับผู้อื่น มีครอบครัว ญาติมิตร หรือชุมชนที่พร้อมเป็นกำลังใจให้ความช่วยเหลือ มีความเอื้ออาทรต่อกัน

พระครรรชิต คุณวโร ได้กล่าวถึง องค์ประกอบหลักในการประเมินสุขภาพแนวพุทธ ได้แก่

1. กายภาวนา แบ่งออกเป็นด้านต่างๆ คือ

1.1) ด้านสิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบต่างๆ คือ อยู่ใกล้ชิดประสานสอดคล้องไม่ เบียดเบียนธรรมชาติ เห็นคุณค่าดูแลรักษา ชาบซึ่ง มีความสุข ในการได้อยู่กับธรรมชาติ มีทัศนคติที่ดี ต่อธรรมชาติอยากรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลัง

1.2) ปัจจัย 4 ได้แก่อุปกรณ์และเทคโนโลยี หมายถึงการเสพ การบริโภค ใช้สอย ไม่ ลุ่มหลงมัวเมาไม่ติดอยู่ในคุณค่าเทียม เสพ บริโภค ใช้สอยด้วยปัญญา เพื่อคุณค่าแท้ เพื่อการพัฒนา และสร้างสรรค์

1.3) การใช้อินทรีย์ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างมีสติ มุ่งให้ได้ความรู้และคุณค่า ที่ดี งามไม่เห็นแก่สนุกสนานบันเทิง รู้จักเลือกเฟ้นแต่สิ่งที่ดีประโยชน์ 1.4) สุขภาพร่างกาย หมายถึง ความแข็งแรง และความสามารถในการทำงาน การดูแล เอาใจใส่สุขภาพร่างกาย ความสะอาด และ ทัศนคติต่อการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงเพื่อเป็นเครื่องเกื้อหนุนชีวิตที่ดีงาม

2. ศีลภาวนา แบ่งออกเป็นด้านต่างๆ คือ

2.1) ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนต่อผู้อื่น รู้จักสงเคราะห์ เกื้อหนุน เอาใจใส่ ทำให้เกิดไมตรี และความสามัคคี รู้จักสื่อสาร เพื่อชักจูงและชักนำในการพัฒนา

⁸⁶ พระไพศาล วิสาโล, “สุขภาพ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม” ใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ และเพ็ญ- จันทร ประดับมุข (บก. สิ่งแวดล้อมกับสุขภาพ ชำนาญงานวิจัยพฤติกรรมสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2535)

และสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

2.2) อาชีพ หมายถึง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเสื่อมเสียแก่สังคมไม่ทุจริตผิดกฎหมาย สุจริต สร้างสรรค์ ดีงาม เกื้อกูล แก้ไขปัญหา พัฒนาตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม ทรัพย์สิน การใช้เพื่อเลี้ยงตนเองและคนที่เกี่ยวข้องให้เป็นสุข สงเคราะห์ เผื่อแผ่ แบ่งปัน และทำสิ่งที่ดีงาม เป็นบุญ มีการเก็บออมเป็นทุนและรู้จักคุณค่าทางจิตปัญญา กล่าวคือ ไม่ลุ่มหลงมัวเมา รู้เท่าทัน เป็นอิสระ และใช้ พัฒนาจิตปัญญายิ่งๆ ขึ้นไป ทศนคติที่ดีต่ออาชีพ ประกอบด้วย ประกอบอาชีพเพื่อผลตอบแทนสำหรับเป็นปัจจัยยังชีพ เป็นเครื่องมือฝึกฝนพัฒนาตนเอง และใช้แก้ปัญหา พัฒนา สังคม สิ่งแวดล้อม

2.3) วินัย หมายถึง ความเคารพรักษากฎเกณฑ์ กติกา สิกขาบท ระเบียบ จรรยาบรรณ กฎหมาย รู้จักใช้วินัยในการดำรงชีวิต กล่าวคือ จัดแบ่งวัตถุประสงค์ของ จัดแบ่งเวลา จัดสภาพแวดล้อม และการจัดระเบียบในการอยู่ร่วมกัน

3. จิตตภาวนา แบ่งออกเป็นด้านต่างๆ คือ

3.1) คุณภาพ ประกอบด้วย ศรัทธา คือ ความเชื่อมั่นที่ประกอบด้วยปัญญา เชื่อมมั่น ในการทำคุณงามความดี พรหมวิหาร 4 ความเคารพ อ่อนน้อม สุภาพ อ่อนโยน กตัญญูทวาที จิตใจ กว้างขวาง เสียสละ โอบอ้อมอารี มีหิริโอตตปปะ

3.2) สมรรถภาพ ประกอบด้วย ฉันทะ ความเพียรพยายาม บากบั่น อุตทน รับผิดชอบ เข้มแข็ง มีกำลังใจเด็ดเดี่ยว มีสติไม่เลือนลอย ไม่เผลอเผลอ หรือตกไปทางเสื่อม ไม่ทิ้งโอกาส ที่จะสร้างสรรค์ มีสมาธิ สงบ ตั้งมั่น ไม่วอกแวกหวั่นไหว ไสกระจ่าง ร่าเริงเรียบ มีพลัง นุ่มนวลควรแก่ งาน

4. ปัญญาภาวนา แบ่งออกเป็นด้านต่างๆ คือ

4.1) การปฏิบัติต่อความรู้ ได้แก่ การมีความรู้ในวิชาชีพการงานที่เป็นหน้าที่ของตน การแสวงหาความรู้เพิ่มเติม การนำความรู้มาใช้งานได้ (คิดเป็น-แก้ปัญหาเป็น-ดับทุกข์ได้)

4.2) ระดับความรู้ แบ่งเป็น สุตะ ทิฎฐิ และญาณทัสสนะ

โดยการศึกษาครั้งนี้ได้ให้ความหมายของการเชิงปฏิบัติการของการวัดผลการเปลี่ยนแปลง จริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ดังนี้

กระบวนการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธสามารถกำหนดแนวทางในการระบุพฤติกรรมทาง จริยธรรมตามกรอบภาวนา 4 ดังนี้ ดังนี้

1) การพัฒนาทางกาย หมายถึง การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิรู้จักดูแลสุขภาพ ร่างกายให้แข็งแรง พิจารณาอาหารอย่างพอดี คำนึงถึงคุณและโทษ มีการดูแลอุปกรณ์เครื่องใช้ และ ทำความสะอาดอุปกรณ์ โดยไม่ต้องรอคำสั่ง สามารถจัดการสภาพแวดล้อมที่ฉันอาศัยอยู่ ให้มีความ สะอาด เรียบร้อย

2) การพัฒนาด้านสังคม หมายถึง การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิ มีพฤติกรรมการอยู่ ร่วมกับผู้อื่น มีความอดทนและรู้จักให้อภัยซึ่งกันและมีส่วนร่วมในการจัดหรือทำกิจกรรมของส่วนรวม

แบ่งปันสิ่งของและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น พุดจาแนะนำผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน และไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางกาย วาจา และใจ

3) การพัฒนาด้านจิตใจ คือ การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิ รู้จักวิธีควบคุมตนเองในการกระทำสิ่งไม่ดีงาม มีรู้สึกมีจิตใจปลอดโปร่ง ผ่อนคลาย ไม่เศร้าหมอง ความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เชื่อมั่นว่าความขยัน ประกอบอาชีพสุจริต จะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้ และมีจิตใจเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น

4) การพัฒนาด้านปัญญา หมายถึง การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิ แสดงออกความตั้งใจจะแสวงหาความรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง หลีกเลี่ยงกระทำสิ่งที่ไม่ดี มีจิตใจปลอดวางได้ ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและการรับรู้สิ่งต่างๆตามความเป็นจริง รักษาใจให้สงบและปลอดวางได้ หลีกเลี่ยงและไม่กระทำบาปทั้งทางกายและทางใจต่อผู้อื่น

2.7 ข้อมูลพื้นฐานทัศนสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์⁸⁷

1. ชื่อหน่วยงาน ทัศนสถานบำบัดพิเศษกลาง

2. หัวหน้าหน่วยงาน นายวุฒิชัย เจนวิริยกุล

เบอร์โทรศัพท์ติดต่อหัวหน้าหน่วยงาน 02 589 5247

3. ที่ทำการ/ข้อมูลทั่วไป

3.1 ที่ทำการ 33/2 ทัศนสถานบำบัดพิเศษกลาง ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 02 591 0555 โทรสาร 02 589 6303

3.2 ข้อมูลทั่วไป

พื้นที่ทัศนสถานบำบัดพิเศษกลางทั้งหมด 45 ไร่ 52 ตารางวา

มีพื้นที่ภายใน จำนวน 42 ไร่ 2 งาน 37 ตารางวา

พื้นที่ภายนอก 3 ไร่ 1 งาน

แบ่งออกเป็น 12 แดน ได้แก่ ฝ่ายปกครอง แดน 1-12

พื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตกำแพงเดียวกันกับเรือนจำกลางคลองเปรม

ทิศเหนือ ติดกำแพงเรือนจำกลางเปรม

ทิศใต้ ติดแนวคลองส่งน้ำ

ทิศตะวันออก ติดแนวคลองส่งน้ำ

ทิศตะวันตก ติดกำแพงเรือนจำกลางเปรม

4. เจ้าหน้าที่

จำนวนบุคลากรทั้งหมด 239 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

⁸⁷ ข้อมูลรายงานเอกสารจากทัศนสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์ เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2561.

- ข้าราชการ 213 คน
- พนักงานราชการ 8 คน
- ลูกจ้างประจำ 2 คน
- ลูกจ้างชั่วคราว 1 คน
- พนักงานจ้างเหมา 1 คน
- ลูกจ้างร้านสงเคราะห์ 13 คน
- ลูกจ้างเงินทุน 1 คน

(ข้อมูลวันที่ 1 พฤษภาคม 2560)

โดยกรอบอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ไม่เพียงพอต่อการควบคุมผู้ต้องขัง เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราส่วนผู้ต้องขัง

5. ผู้ต้องขัง

จำนวนผู้ต้องขังชาย ทั้งสิ้น 8,170 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 19 มีนาคม 2561) แยกเป็น

ประเภทผู้ต้องขัง	จำนวน(คน)
นักโทษเด็ดขาด	5,699
ระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา	863
พิจารณาไต่สวน	713
สอบสวน	895
รวม	8,170

ผู้ต้องขังที่เข้ามาคุมขังในทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง เป็นคดียาเสพติดโดยเฉพาะ ตั้งแต่ผู้เสพยาเสพติด ผู้ครอบครอง และผู้จำหน่ายยาเสพติด คดีตั้งแต่ระหว่างสอบสวน พิจารณาคดีระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา จนกระทั่งคดีถึงที่สุดเป็นนักโทษเด็ดขาด พฤติกรรมผู้ต้องขังโดยทั่วไปค่อนข้างก้าวร้าว และหากลอบทุบายทุกวิถีทางที่จะทำในสิ่งที่จะทำให้ขัดต่อระเบียบของทัณฑสถานฯ เมื่อมีโอกาสนี้สามารถจะกระทำได้เนื่องจากเป็นผู้ต้องขังที่มีศักยภาพทางการเงินสูง มีเครือข่ายภายใน-ภายนอกกว้างขวาง

6. หน้าที่ความรับผิดชอบทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง

- ควบคุมและดำเนินการกับผู้ต้องขังคดียาเสพติดให้โทษ ให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลที่มีกำหนดถึงโทษสูงสุดถึงตลอดชีวิต
- จัดการศึกษา อบรม พัฒนา ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมเสียและฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง
- ดำเนินเกี่ยวกับการงาน และการใช้แรงงานผู้ต้องขัง
- ดำเนินการทางทัณฑปฏิบัติ จัดสวัสดิการให้การสงเคราะห์ และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขัง

- ศึกษาวิเคราะห์ และพัฒนามาตรการ หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดียาเสพติดให้โทษ

7. ผู้ต้องขังวัยรุ่น

ผู้ต้องขังวัยรุ่นอายุ 18-25 ปี มีจำนวน 1,716 คน อยู่ระหว่างสอบสวนและพิจารณาคดี จำนวน 361 คน ระหว่างอุทธรณ์ฎีกา และคดีเด็ดขาด (มีกำหนดโทษ) จำนวน 1,355 คน

กำหนดโทษ มีดังนี้

- ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน, 1,137 คน
- ตั้งแต่ 10-25 ปี จำนวน 143 คน
- ตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป จำนวน 36 คน
- ตลอดชีวิต จำนวน 39 คน

จำนวนครั้งที่ต้องโทษ

- ครั้งแรก จำนวน 1,512 คน
- ครั้งที่ 2 จำนวน 183 คน
- ครั้งที่ 3 ขึ้นไป จำนวน 21 คน

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษา ผู้ต้องขังวัยรุ่นอายุ 18-25 ปี โดยเห็นว่า กลุ่มช่วงวัยนี้เป็นวัยการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ สังคม ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทำให้เกิดผลกระทบต่ออารมณ์และจิตใจได้อย่างตรงไปตรงมา มีความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในลำดับต่อไป

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัยดังนี้

สวัสดี จิรัฎฐิติกาลการ⁸⁸ การศึกษาวิจัย เรื่อง การปฏิบัติธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรการฝึกปฏิบัติธรรมให้ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม และเพื่อทดลองใช้ ประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรการฝึกปฏิบัติธรรมให้ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม ผลวิจัยพบว่า ความเห็นของผู้ต้องขังเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนา จำแนกตามกลุ่มก่อนและหลังผ่านหลักสูตร พบว่า ผู้ต้องขังหลังผ่านหลักสูตรสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนมากกว่าผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตร ผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตรส่วนใหญ่ไม่ต้องการติดบาตรเลยแต่เมื่อผ่านหลักสูตรแล้ว ส่วนใหญ่ต้องการติดบาตรบ่อยๆ ผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตรส่วนใหญ่ไม่ต้องการฟังเทศน์ แต่เมื่อผ่านหลักสูตรแล้ว ส่วนใหญ่ต้องการฟังเทศน์บ่อยๆ ผู้ต้องขังก่อนผ่าน

⁸⁸ สวัสดี จิรัฎฐิติกาล, “การปฏิบัติธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม”, รายงานวิจัย, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

หลักสูตร ส่วนใหญ่ไม่ต้องการทอดผ้าป่าหรือกุฐิน แต่เมื่อผ่านหลักสูตรแล้ว ส่วนใหญ่ต้องการทอดผ้าป่าหรือกุฐินบ่อย ๆ จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังหลังผ่านหลักสูตรการปฏิบัติธรรมโดยการปฏิบัติวิปัสสนา จะมีพฤติกรรม และความคิดเห็นต่อการปฏิบัติธรรม และการปฏิบัติวิปัสสนาสูงขึ้น ดังนั้นทางผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือเรือนจำต่าง ๆ ควรมีโปรแกรมให้ผู้ต้องขังได้ปฏิบัติธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อกล่อมเกล่าจิตใจของผู้ต้องขังให้มีพฤติกรรม และความคิดเห็นต่อการปฏิบัติธรรมสูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ปภาดา อารมณฺเจริญ⁸⁹ ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจังหวัดระนองมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจังหวัดระนองและเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจังหวัดระนอง พบว่า ด้านสังคม มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี เป็นอันดับที่ 1 รองลงมา คือ ด้านจิตใจ ด้านสิ่งแวดล้อม และอันดับสุดท้าย คือ ด้านร่างกาย และผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจังหวัดระนอง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มผู้ต้องขังหญิงที่มีอายุ 31-40 ปี สถานภาพเป็นหม้าย ภูมิลำเนาที่สุราษฎร์ธานีการศึกษาระดับมัธยมต้น อาชีพเกษตรกร ประเภทคดีอื่น ๆ และระยะเวลาถูกคุมขัง 1-2 ปี มีคุณภาพชีวิตดีกว่า ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มอื่นในแต่ละปัจจัยส่วนบุคคล

ฤทธิชัย แกมมากและสุภัชชา พันเลิศพาณิชย์⁹⁰ ได้ศึกษาการบูรณาการหลักไตรสิกขากับจิตวิทยาวัยรุ่นในการพัฒนาเชิงบวกแก่เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงราย ผลวิจัยพบว่า ด้านสุขภาวะจิต พบว่าเยาวชนมีความหวังว่าในอนาคตพ่อแม่จะภูมิใจในตัวเยาวชน ด้านบูรณาการหลักไตรสิกขา พบว่า เยาวชนสามารถพัฒนาตนเองเพื่อสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขต่อไป ด้านสนับสนุนการบูรณาการหลักไตรสิกขา พบว่า พระสงฆ์บรรยายให้เยาวชนมีความเข้าใจเรื่องความชั่ว ความดี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด หลักธรรมที่ควรนำมาประกอบการสอนเยาวชนได้แก่ หลักอหิเมศ 4 นอกจากนั้นควรสอนเรื่องความขยันหมั่นเพียร การเอาใจใส่ในการทำงาน รู้จักการเอาตัวรอด ห่วง ครอบครองให้เยาวชนเข้าใจที่มาของชีวิตตนเอง การฝึกสมาธิเบื้องต้น จะทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกได้

พรพรรณ ศิลปวัฒนาพร⁹¹ การรับรู้วัฒนธรรมองค์กร บุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ บุคลิกภาพต่อต้านสังคม และการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี ปี พ.ศ. 2555 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะ ความสัมพันธ์ และสร้างสมการทำนายการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี ด้วยการรับรู้วัฒนธรรมองค์กร

⁸⁹ ปภาดา อารมณฺเจริญ, “คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจังหวัดระนอง”, หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2556.

⁹⁰ ฤทธิชัย แกมมากและสุภัชชา พันเลิศพาณิชย์, “การบูรณาการหลักไตรสิกขากับจิตวิทยาวัยรุ่นในการพัฒนาเชิงบวกแก่เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงราย, รายงานวิจัย, วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย,มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, 2558.

⁹¹ พรพรรณ ศิลปวัฒนาพร, “การรับรู้วัฒนธรรมองค์กร บุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ บุคลิกภาพต่อต้านสังคม และการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี ปี พ.ศ. 2555”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ ภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.

บุคลิกภาพห้วงค์ประกอบ และบุคลิกภาพต่อต้านสังคม กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี จำนวน 429 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง แบบสอบถามการรับรู้วัฒนธรรมองค์กร แบบทดสอบบุคลิกภาพห้วงค์ประกอบ แบบประเมินลักษณะบุคลิกภาพต่อต้านสังคมของผู้ต้องขังไทย และแบบประเมินการเห็นคุณค่าในตนเองของโรเซนเบิร์ก พบวิจัยพบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย (79.3%) อายุ 26-35 ปี (52.9%) สถานภาพโสด (45.9%) ศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (37.3%) ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (26.1%) รายได้ต่อเดือน 5,001-10,000 บาท (34.3%) ต้องโทษจำคุกครั้งแรก (82.8%) ผลการตัดสินคดีตัดสินเด็ดขาด (88.6%) กำหนดโทษจำคุก 3-6 ปี (32.2%) ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำ 1-2 ปี (44.3%) ปัจจุบันต้องโทษจำคุกในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ (49.7%) ไม่เคยกระทำความผิดวินัยในเรือนจำ (80.2%) ส่วนกลุ่มที่เคยกระทำความผิดวินัยในเรือนจำ (19.8%) โทษฐานในการกระทำความผิดวินัยในเรือนจำส่วนใหญ่ คือ ฝ่าฝืนกฎระเบียบของเรือนจำ เช่น นำสิ่งของต้องห้ามเข้าเรือนจำลักลอบเล่นการพนัน ลักลอบสูบบุหรี่ (10.5%)

2. การรับรู้วัฒนธรรมองค์กรในลักษณะหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน ลักษณะการมีส่วนร่วมในระดับสถาบัน และลักษณะการใช้อำนาจอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ลักษณะการเน้นผลงาน ลักษณะการรักษาสิทธิของตนเอง ลักษณะการมีส่วนร่วมในระดับกลุ่ม ลักษณะเน้นความมีมนุษยธรรม และลักษณะการเน้นอนาคตอยู่ในระดับปานกลาง และลักษณะความเสมอภาคทางเพศอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

3. บุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก และบุคลิกภาพแบบประนีประนอมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง บุคลิกภาพแบบแสดงตัว บุคลิกภาพแบบหัวนไหว และบุคลิกภาพแบบเปิดรับประสบการณ์อยู่ในระดับปานกลาง

อุ้นเอื้อ สิงห์คำ⁹² การวิจัยเรื่อง กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธโดยมีคำถามวิจัยว่า การสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธมีกระบวนการอย่างไร และก่อให้เกิดผลต่อสุขภาวะทางกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณอย่างไรใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบแนวทางการศึกษาอัตชีวประวัติ (Autobiography) จากคำบอกเล่าของผู้ที่มีประสบการณ์เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ในกลุ่มผู้เข้าร่วมค่ายล้างพิษระหว่างปี พ.ศ. 2550-2555 ในพื้นที่ลำปาง แบบสุ่มเจาะลึกจำนวน 10 คน สังเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) กระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธจัดขึ้นเป็นระยะเวลา 5 วัน เพื่อเรียนรู้ทฤษฎีการสร้างสุขภาพควบคู่กับการปฏิบัติ โดยบูรณาการองค์ความรู้บนความเชื่อจากวิถีการดำรงชีวิตของสังคมไทยและวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ เน้นองค์ความรู้เพื่อการ “พึ่งตนเองจนเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้” มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายจิตใจ สังคมและจิตวิญญาณมีการฟังและสนทนาธรรมจากนักบวชเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณสู่การลด ละ เลิก ความโลภ โกรธ หลง

⁹² อุ้นเอื้อ สิงห์คำ, “กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธ”, วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2557), หน้า 73-85.

2) ผลจากระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธทำให้คนมีสุขภาพที่ดีขึ้นเกิดจิตใจที่ดีงาม มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีอารมณ์เบิกบาน แจ่มใส ทำให้เกิดพลังในการช่วยเหลือผู้อื่นที่ทุกข์ทรมาน เพื่อให้มีสุขภาพดี และช่วยทำให้สุขภาวะของสังคมดีขึ้น

สาริกา หาญพานิชย์⁹³ การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของศาสตร์สมัยใหม่ และพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชน บ้านดงบัง ตำบลคอนนิม อำเภอบางใหญ่ จังหวัดขอนแก่น และ 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ ผลวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติของศาสตร์สมัยใหม่ เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มุ่งการตอบสนองภายนอกเป็นส่วนใหญ่ เช่น การมีปัจจัย 4 บริโภคอย่างเพียงพอ การมีระบบเศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตที่มั่นคง และการมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล แต่การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางพระพุทธศาสนา จะให้ความสำคัญทั้งกายและจิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงของมนุษย์ต้องทำให้ครบทั้งสองด้านไปพร้อมๆ กัน รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของชุมชน ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบของคน มีหลักการสำคัญคือ การกล้าปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากแบบเดิมมาเป็นแนวคิด ใหม่ โดยการศึกษาหาความรู้จากบุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จโดยการแนะนำของท่านผู้รู้หรือกัลยาณมิตร

2) รูปแบบการทำงานเป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เน้นทำการเกษตรแบบพออยู่พอกินและเน้นให้การพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เพราะรากฐานเดิมของเกษตรกรนั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

3) รูปแบบการใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะแม้เกษตรกรจะมีการไปศึกษาหาความรู้แล้วนำหลักการเกษตรมาทำจนประสบความสำเร็จเพียงใด แต่หากขาดหลักคุณธรรมเสียอย่างเดียว ชีวิตย่อมไม่ประสบความสำเร็จได้ เพราะหลักคุณธรรมนั้นเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการโดยใช้หลักไตรสิกขาคือศีล สมาธิและปัญญา พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านตั้งบนพื้นฐานของไตรสิกขา โดยการดำรงชีวิตตามกฎเกณฑ์ของสังคม การทำหน้าที่ของตนให้เป็นปกติตามสถานะและบทบาทนับเป็นการใช้หลักการของศีล ความตั้งใจมั่นในการประกอบสัมมาอาชีพจนประสบความสำเร็จ การมีสุขภาพจิตที่ดี การมีสมรรถภาพทางจิตที่เข้มแข็งมีความพากเพียรพยายามในการประกอบหน้าที่การงานนับเป็นการใช้หลักการของสมาธิ และการมีความรู้ทั้งในการประกอบอาชีพการพิจารณาแยกแยะสิ่งที่ควรไม่ควร การสามารถปรับเปลี่ยนแนวความคิดจากการดำรงชีวิตในรูปแบบเดิมมาใช้แนวความคิดใหม่ การมีเหตุผลในการดำรงชีวิตนับเป็นการใช้หลักการของปัญญา

⁹³ สาริกา หาญพานิชย์, “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ”, วารสาร มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, 32 (3) ก.ย. - ธ.ค. 2558.

อ้อมเดือน สดมณี และคณะ⁹⁴ ได้ทำการศึกษาสภาพการจัดฝึกอบรมและการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยในเชิงลึก จากองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการฝึกอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 20 แห่ง จากการศึกษาพบว่า สภาพการจัดฝึกอบรมและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การพัฒนาคุณธรรมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ โดยจะเน้นทั้งความรู้การปฏิบัติ และความตระหนักในความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ในการอบรมจะใช้สื่อต่าง ๆ เข้ามาประกอบการฝึกอบรม และใช้เทคนิคการสอนของครูมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

2. การพัฒนาคุณธรรมโดยผ่านการปฏิบัติธรรม โดยใช้การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 แนวทางในการปฏิบัติมีอยู่หลายแนวทาง ทั้งที่เน้นภาคปริยัติ (ภาคทฤษฎี) และปฏิบัติควบคู่กันไป โดยจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับระดับความสามารถ พื้นฐานด้านความรู้ของผู้เข้าร่วมปฏิบัติ

3. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านกระบวนการทักษะชีวิต โดยผ่านตัวแทนทางสังคม ไม่ว่าจะเป็น พระสงฆ์ ครู-อาจารย์ พ่อ-แม่ หรือแม้กระทั่งเพื่อน เป็นต้น การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านกระบวนการทักษะชีวิต โดยผ่านองค์กรต่าง ๆ เป็นรูปแบบ ที่เป็นการผสมผสานการพัฒนาเข้ากับวิถีการดำเนินชีวิต โดยที่เน้นการใช้ธรรมะควบคู่กันไปสรุปได้ว่า การส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมของนักศึกษา มีวิธีการดำเนินงาน คือ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดกิจกรรม การจัดงบประมาณ เพื่อประเมินคุณธรรมด้าน ความซื่อสัตย์ ความข่มใจ ความอดทน เป็นต้น ส่วนปัจจัยเงื่อนไขในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม ได้แก่ สถาบันทางศาสนา สถาบันครอบครัว สื่อมวลชน ชุมชน สิ่งที่พบต่อมาก็คือ การส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม จะต้องดำเนินการโดยการเป็นแบบอย่างที่ดี การมีสื่อที่ส่งเสริมคุณธรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมของเยาวชน และนักศึกษา

ไพฑูรย์ สวนมะไฟ⁹⁵ ได้ศึกษารูปแบบการปฏิบัติธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการปฏิบัติธรรมของวัดและพุทธศาสนิกชน จังหวัดร้อยเอ็ด 2) ศึกษาผลของการปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน 3) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนจังหวัดร้อยเอ็ด ผลวิจัยพบว่า การปฏิบัติกัมมัฏฐาน ทำให้เกิดความสำรวมระวัง ทำให้มีสติดีขึ้น คือ มีสติเตือนตนทั้งความคิด การกระทำ และการพูด จิตใจสงบและสุขุมเยือกเย็น สุขภาพจิตดีขึ้น ไม่ค่อยมีความกังวลใจกับชีวิตประจำวัน เมื่อประสบกับปัญหาที่มีสติพิจารณาตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแล้วก็ทำใจยอมรับได้ ไม่มีความยึดมั่นมาก ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางความคิดคือ มองเห็นความสำคัญของ

⁹⁴ อ้อมเดือน สดมณี และคณะ, ประสิทธิผลในการฝึกอบรมทักษะและจิตลักษณะที่มีผลต่อพฤติกรรมประหยัดน้ำ และไฟฟ้าของนักเรียนระดับประถมศึกษา, รายงานการวิจัย, ฉบับที่ 98, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพุทธธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548), หน้า 122 – 123.

⁹⁵ ไพฑูรย์ สวนมะไฟ, รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน จังหวัดร้อยเอ็ด, รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนจังหวัดร้อยเอ็ด, 2557.

คุณค่าชีวิตตนและคนอื่นมากขึ้น เป็นการได้พัฒนาจิตใจของตนให้สูงขึ้น มีความอดทนมากขึ้น ทำงานไม่ค่อยผิดพลาด นอกจากนี้ผลการปฏิบัติยังทำให้บรรเทาความทุกข์เวทนาที่เกิดความเจ็บไข้ได้ การปฏิบัติที่ไม่ได้ผล เพราะยังไม่สามารถจัดนิรณได้ เช่น ความง่วง ความฟุ้งซ่าน

สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และคณะ⁹⁶ การพัฒนากิจกรรมเพื่อสร้างชีวิตสุขตามแนวทางการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดกระบวนการพัฒนาจิตและปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมสร้างชีวิตสุขตามแนวทางการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม 3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของการเข้าร่วมกิจกรรมชีวิตสุขตามแนวทางการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวมด้วยกระบวนการไปโอฟิตแบบ ผลวิจัยพบว่า 1) กระบวนการพัฒนาจิตและปัญญาในทางพระพุทธศาสนามีเครื่องมือที่เรียกว่า ไตรสิกขา หลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เป็นการฝึกปฏิบัติอบรมกาย ฝึกอบรมจิต ฝึกอบรมศีล และฝึกอบรมปัญญา วิธีการทางสายเอก ได้แก่ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 แปลว่า ที่ตั้งของสติ ซึ่งได้แก่ กาย เวทนา จิต และธรรม ในอีกความหมายหนึ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติ แปลว่า สติกำหนด คือการกำหนดสักแต่ว่ารู้ ที่กาย เวทนา จิตและธรรม สติปัฏฐาน 4 การฝึกวิปัสสนาจะเกิดความเห็นแจ้งคือเห็นตรงต่อความเป็นจริงของสภาวะธรรมปัญญา มีการพัฒนาคุณภาพของจิตด้วยการฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูงให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใสผู้ที่ได้รับการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม คือ การพัฒนามนุษย์ให้มีความสุขให้มีพัฒนาการ 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนากาย พัฒนาจิต พัฒนาศีล และพัฒนาปัญญาโดยเครื่องมือชีวิตการฝึกปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า หลักภาวนา 4

2) การพัฒนากิจกรรมชีวิตสุขมีองค์ประกอบ (1) การออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม มีกิจกรรมปฏิบัติประจำวันระยะเวลา 9 วัน มีกิจกรรมได้แก่ สวดมนต์ ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น เดินจงกรม และการนั่งสมาธิโดยใช้หลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ด้วยการตั้งสติไว้ที่หน้าท้องพร้อมกับคำภาวนาว่า “พองหนอ” และ “ยุบหนอ” ตามการเคลื่อนไหวของท้อง โดยลมหายใจเข้า-ออก เป็นอารมณ์ของกรรมฐานที่กำหนด มีการเดินจงกรม 6 ระยะ (2) จัดสภาพแวดล้อมเหมาะสม ที่เอื้อต่อการปฏิบัติโดยใช้หลักสถานที่สงบสงัดไม่ให้มีเสียงและอารมณ์อื่นรบกวนเพื่อช่วยสนับสนุนและเกื้อกูลในการปฏิบัติวิปัสสนาฐานให้ได้ผลดี (3) กัลยาณมิตร ได้แก่ พระวิปัสสนาจารย์ที่มีประสบการณ์การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและสอบอารมณ์กรรมฐานต่อเนื่อง (4) การตรวจวัดคลื่นสมอง EGG ควบคู่กับเทคนิคการบันทึกแบบสะท้อนความคิดและความรู้สึกในขณะวัดคลื่นสมอง และการสอบอารมณ์กรรมฐาน

3) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนความสุขเชิงพุทธก่อนและหลังฝึกปฏิบัติเพื่อการพัฒนา กิจกรรมเพื่อสร้างชีวิตสุขตามแนวทางทางการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวมของพระนิสิตเกี่ยวกับ

⁹⁶ สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และคณะ, “การพัฒนากิจกรรมเพื่อสร้างชีวิตสุขตามแนวทางการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม”, รายงานวิจัย, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

ความสุขพบว่า คะแนนความสุขเชิงพุทธหลังการทดลองจะสูงกว่าก่อนทดลอง แต่ก็ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างความคลื่อนสมองกับจำนวนครั้งในการวัดและความสุขโดยภาพ โดยพบว่า กลุ่มทดลองมีแนวโน้มมีความสุขเพิ่มขึ้นหลังจากการเข้าร่วมโครงการพบว่า เมื่อพิจารณาต่อเนื่องถึงความสัมพันธ์อัตราเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงสัญญาณคลื่นไฟฟ้าสมอง Alpha/Beta ของกลุ่มตัวอย่างก่อน ระหว่างและหลังปฏิบัติธรรมจำนวน 17 รูป เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างอัตราเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงสัญญาณคลื่นไฟฟ้าสมอง Alpha/Beta ของกลุ่มตัวอย่างก่อน และหลังปฏิบัติธรรม พบว่ามีจำนวนพระภิกษุที่มีพัฒนาการที่ดีขึ้น ซึ่งสะท้อนถึงความสงบ ความผ่อนคลายทางด้านจิตใจ จำนวน 12 รูป คิดเป็น 70.59% จำนวนพระภิกษุที่มีพัฒนาการลดลงมีจำนวน 4 รูป คิดเป็น 23.53% และไม่มีการเปลี่ยนแปลงจำนวน 1 รูปคิดเป็น 5.88%

จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้ต้องขังจะเห็นได้ว่า กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังและช่วยแก้ไขฟื้นฟูการกระทำผิดซ้ำได้ โดยที่ผ่านมาได้มีอบรมคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาให้กับผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะเป็นการจัดการอบรมการปฏิบัติธรรม พระสงฆ์บรรยายให้เยาวชนมีความเข้าใจเรื่องความชั่ว ความดี และการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาระดับจริยธรรมของผู้ต้องขังและกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้ต้องขัง เพื่อหารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังเชิงพุทธบูรณาการ โดยศึกษาจากผู้ต้องขังที่ผ่านการอบรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อวิเคราะห์ผลเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ต้องขังมีคุณภาพชีวิตที่ดี คืบสู่สังคมต่อไป

สรุปได้ว่า จริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ เป็นวิธีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการฝึกอบรมกาย ฝึกอบรมศีล ฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมปัญญา โดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมีองค์ 8 หลักสัจจัตถิ 3 และหิริ โอตตัปปะ การพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธบูรณาการเป็นการมนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ได้แก่ การพัฒนาด้านกาย การพัฒนาด้านศีล การพัฒนาจิตใจ และการพัฒนาปัญญา โดยผู้ที่ได้รับการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ จะมีคุณลักษณะของผู้ที่ได้รับการพัฒนาตามกรอบภาวนา 4 ได้แก่

- 1) การพัฒนาทางกาย หมายถึง การรู้จักดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง พิจารณาอาหารอย่างพอดี คำนึงถึงคุณและโทษ มีการดูแลอุปกรณ์เครื่องใช้ และทำความสะอาดอุปกรณ์ โดยไม่ต้องรอคำสั่ง สามารถจัดการสภาพแวดล้อมที่ฉันอาศัยอยู่ ให้มีความสะอาด เรียบร้อย

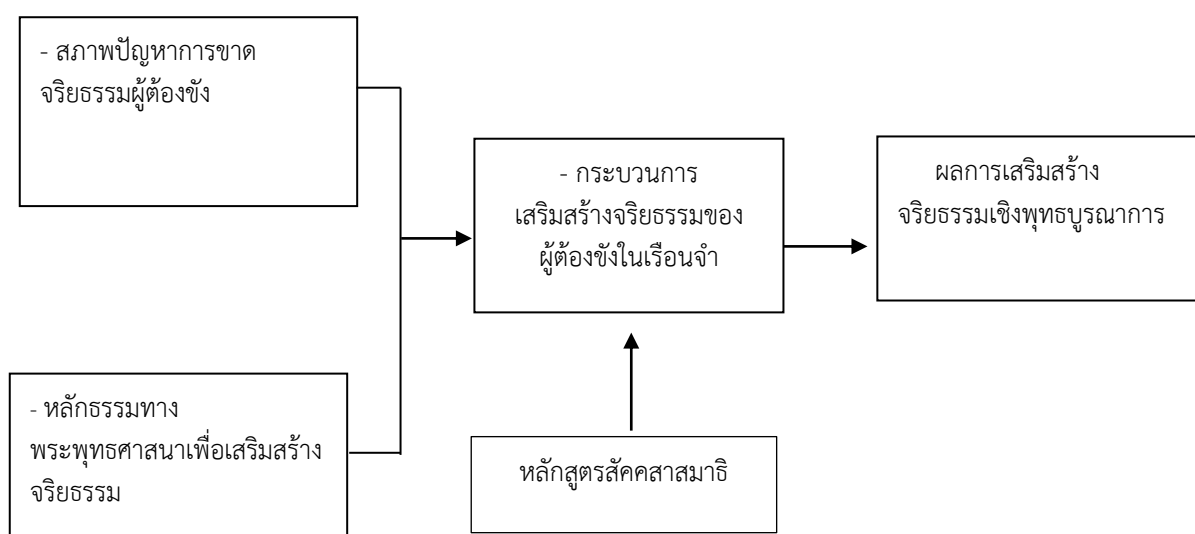
- 2) การพัฒนาด้านสังคม หมายถึง รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความอดทนและรู้จักให้อภัยซึ่งกันและมีส่วนร่วมในการจัดหรือทำกิจกรรมของส่วนรวม แบ่งปันสิ่งของและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น พุดจาแนะนำผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน และไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางกาย วาจา และใจ

3) การพัฒนาด้านจิตใจ คือ รู้จักวิธีควบคุมตนเองในการกระทำสิ่งไม่ดีงาม มีรู้สึกมีจิตใจปลอดโปร่ง ผ่อนคลาย ไม่เศร้าหมอง ความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เชื่อมั่นว่าความขยัน ประกอบอาชีพสุจริต จะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้ และมีจิตใจเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น

4) การพัฒนาด้านปัญญา หมายถึง การแสดงออกความตั้งใจที่จะแสวงหาความรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง หลีกเลี่ยงกระทำสิ่งที่ไม่ดี มีจิตใจปลอดวางได้ ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต และการรับรู้สิ่งต่างๆตามความเป็นจริง รักษาใจให้นิ่งสงบและปลอดวางได้ หลีกเลี่ยงและไม่กระทำบาปทั้งทางกายและทางใจต่อผู้อื่น

2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้ต้องขังเชิงพุทธบูรณาการ โดยอาศัยหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับวิธีการอบรมคุณธรรม จริยธรรม และวิเคราะห์ผลของกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อได้แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อไป

แผนภาพที่ 2.1 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนของชุมชนตามแนวทางพระพุทธศาสนา” นี้ การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมของผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอผลการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.3 เครื่องมือในการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 รูปแบบการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยและสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารเกี่ยวกับการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้ต้องขังทั้งแนวคิด ทฤษฎีทางตะวันตกและทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในภาคสนาม

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงสภาพปัญหา และกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในกรุงเทพมหานครเชิงพุทธบูรณาการ ในระดับนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

- 1) ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ศึกษา โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์

- 2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้ต้องขัง ผู้บริหาร บุคลากร เจ้าหน้าที่ และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

3) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และแนวทางการพัฒนา การประยุกต์ใช้ประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขต กรุงเทพมหานคร จากการประชุมกลุ่มย่อยและลงพื้นที่จริงในทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง

4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขต กรุงเทพมหานคร

3. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ วัดผลก่อน และหลังการเข้าร่วมโครงการ สัปดาห์สมาธิ ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม-17 เมษายน พ.ศ.2561 ที่ สถานบำบัดกลางพิเศษกลาง กรุงเทพมหานคร และมีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมการเข้าร่วม โครงการสัปดาห์สมาธิ ระหว่างการปฏิบัติสมาธิ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยกำหนดวิธีการไว้

3 วิธีคือ

1) สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกผู้ดูแลผู้ต้องขังระดับผู้บริหาร และระดับปฏิบัติการ ที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์ ดังนี้

(1) นายวุฒิชัย เจนวิริยะกุล	ผู้อำนวยการทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง
(2) นายวิศิษฐ์ ปัญญา	ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง
(3) นายทองพูน พาประจง	นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพชำนาญการ
(4) นายอุทัย แฝ้วพลสง	นักทัณฑวิทยาชำนาญการ
(5) นายชยพล แก้วพวง	นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ

2) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) 1 กลุ่ม คือ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนา ผู้ต้องขังสอนจริยธรรมผู้ต้องขัง มีประสบการณ์การสอนไม่ต่ำกว่า 10 ปี และผู้เชี่ยวชาญทาง พระพุทธศาสนาและผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา จำนวน 6 คน

(1) นายวิศิษฐ์ ปัญญา	ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง
(2) นายทองพูน พาประจง	นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพชำนาญการ
(3) นายอุทัย แฝ้วพลสง	นักทัณฑวิทยาชำนาญการ
(4) นายชยพล แก้วพวง	นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ
(5) ผศ.ดร.สมโภช วิจิตรศรีวรกุล	ผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา
(6) ดร.พุทธชาติ แผนสมบุญ	ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์ ที่สมัครเข้าร่วม โครงการ สัปดาห์สมาธิ รุ่นที่ 2 ผู้ต้องขังมีคุณสมบัติเป็นนักโทษเด็ดขาด ภายใน 15 วัน หลังจากผ่าน

หลักสูตรปริญญานิเทศน์โทษเด็คขาด จำนวน 144 คน อายุระหว่าง 18-25 ปี ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม-17 เมษายน 2561

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- 1) แบบสอบถาม ที่พัฒนาจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้องการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นตัวชี้วัดจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง
- 2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อทราบถึงสภาพปัญหาการขาดจริยธรรมและกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
- 3) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติหน้าที่เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
- 4) การสังเกต ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้ต้องขัง และเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ต้องขัง เพื่อให้สามารถสามารถวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
- 5) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับผู้บริหาร บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์หรือแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview guideline) สำหรับ ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องและดูแลผู้ต้องขัง ได้แก่ 1) ท่านมีหลักการและกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เพื่อแก้ไขและป้องกันกระทำผิดซ้ำ มีขั้นตอนอะไรบ้าง ผลเป็นอย่างไร 2) ท่านมีหลักสูตรฝึกอบรมที่เสริมสร้างจริยธรรม โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ มีหลักสูตรอะไรบ้าง มีวิธีการอย่างไร 3) ท่านได้มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมจริยธรรมผู้ต้องขัง ประกอบด้วยหลักธรรมอะไรบ้าง 4) ท่านได้นำกระบวนการอบรมทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ไปใช้กับวัตรประจำวันของผู้ต้องขังวิธีการใดบ้าง 5) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการอบรมผู้ต้องขังมีกิจกรรมอะไรบ้าง มีกระบวนการฝึกอบรมอย่างไร 6) ท่านคิดว่าการนำกระบวนการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา มาส่งเสริมจริยธรรมของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรกับผู้ต้องขัง

- 2) แบบสอบถามจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ สร้างมาจากแนวคิดการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการตามหลักท้าวานา 4 แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา สถานภาพ ประสบการณ์ในเข้าอบรมฝึกสมาธิ ประสบการณ์ในเข้าอบรมหลักสูตรจริยธรรมในทัณฑสถาน จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเชิงพุทธบูรณาการ คำถามปลายปิดประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ โดยมีนิยามปฏิบัติการคำถามว่าการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ หมายถึง

วิธีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการฝึกอบรมกาย ฝึกอบรมศีล ฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมปัญญาให้กับผู้ต้องขัง บูรณาการแบบองค์รวม วัดโดยแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีองค์ประกอบดังนี้

1) การพัฒนาทางกาย หมายถึง การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิผ่านการแสดงออก การรู้จักดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง พิจารณาอาหารอย่างพอดี คำนึงถึงคุณและโทษ มีการดูแลอุปกรณ์เครื่องใช้ และทำความสะอาดอุปกรณ์ โดยไม่ต้องรอคำสั่ง สามารถจัดการสภาพแวดล้อมที่ฉันอาศัยอยู่ ให้มีความสะอาด เรียบร้อย จำนวน 10 ข้อ

2) การพัฒนาด้านสังคม หมายถึง การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิผ่านการแสดงออก ด้านพฤติกรรมการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความอดทนและรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกันและมีส่วนร่วมในการจัดหรือทำกิจกรรมของส่วนรวม แบ่งปันสิ่งของและให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น พุดจาแนะนำผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน และไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางกาย วาจา และใจ จำนวน 10 ข้อ

3) การพัฒนาด้านจิตใจ คือ การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิผ่านการรู้จักวิธีควบคุมตนเองในการกระทำสิ่งไม่ดีงาม มีรู้สึกมีจิตใจปลอดโปร่ง ผ่อนคลาย ไม่เศร้าหมอง ความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เชื่อมั่นว่าความขยัน ประกอบบารมีสุจริต จะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้ และมีจิตใจเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น จำนวน 10 ข้อ

4) การพัฒนาด้านปัญญา หมายถึง การกระทำของผู้เข้าร่วมฝึกสมาธิผ่านแสดงออก ความตั้งใจจะแสวงหาความรู้สิ่งใหม่ๆเพื่อพัฒนาตนเอง หลีกเลี่ยงกระทำสิ่งที่ไม่ดี มีจิตใจปลอดวางได้ ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและการรับรู้สิ่งต่างๆตามความเป็นจริง รักษาใจให้หนึ่งสงบและปลอดวางได้ หลีกเลี่ยงและไม่กระทำบาปทั้งทางกายและทางใจต่อผู้อื่น จำนวน 10 ข้อ

ลักษณะข้อคำถามเป็น rating scale 5 ระดับ ดังนี้

- 5 = เห็นด้วยมากที่สุด หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับความเป็นจริงของท่านอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 = เห็นด้วยมาก หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับความเป็นจริงของท่านอยู่ในระดับมาก
- 3 = เห็นด้วยปานกลาง หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับความเป็นจริงของท่านอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 = เห็นด้วยน้อย หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับความเป็นจริงของท่านอยู่ในระดับน้อย
- 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับความเป็นจริงของท่านอยู่ในระดับน้อยที่สุด

โดยมีเกณฑ์แปลผล ผู้ที่ตอบคำถามได้คะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย เป็นผู้ที่มีจริยธรรมเชิงพุทธสูงกว่า ผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย

ตอนที่ 3 แบบบันทึกประสบการณ์ต่อการเข้าร่วมฝึกสมาธิ

เป็นแบบบันทึกให้กลุ่มตัวอย่าง เขียนความรู้สึก และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในการเข้าร่วมกิจกรรมฝึกสมาธิครั้ง ในประเด็นดังนี้ 1) ท่านได้เรียนรู้อะไรจากการเข้าร่วมโครงการฝึกสมาธิ 2) ท่านคิดว่าประสบการณ์การเข้าร่วมฝึกสมาธิครั้งนี้ ทำให้ท่านเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไรบ้าง (พัฒนาทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจ และทางปัญญา) 3) ความประทับใจที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมฝึกสมาธิครั้งนี้เป็นอย่างไร 4) “ธรรมะในใจของท่าน” ท่านจะนำหลักธรรมะข้อใด ไปใช้ในการดำเนินชีวิตของท่าน 5) ท่านตั้งใจที่นำสิ่งที่เรียนรู้จากการเข้าร่วมฝึกสมาธิไปใช้อย่างไรบ้าง 6) ปัญหาอุปสรรค / ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3) หลักสูตรสัปดาห์สมาธิ เป็นหลักสูตรสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ สำหรับผู้ต้องขัง มีระยะเวลา ในการฝึกอบรม 21 วัน (100 ชั่วโมง) มีกรอบเนื้อหาเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมทราบถึง

การปฏิบัติสมาธิแบบง่ายๆ และได้ผลเร็วสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี คลายความเครียด มีสติ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีเนื้อหาดังนี้

- 1) จุดประสงค์ของการทำสมาธิ
- 2) จุดเริ่มต้น
- 3) ลักษณะต่อต้านสมาธิ
- 4) วิธีการ
- 5) การบริหาร
- 6) สมาธิ

โดยทั้ง 6 หัวข้อข้างต้นจะมีการเรียนด้านทฤษฎีและภาคปฏิบัติ (จกรม-นั่งสมาธิ) ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องมีชั่วโมงเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 จึงมีสิทธิสอบ เมื่อจบหลักสูตรแล้ว จะมีการสอบภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ต้องทำคะแนนได้ ร้อยละ 50 ขึ้นไป จึงถือว่าจบหลักสูตร จึงมอบประกาศนียบัตรให้แก่ผู้อบรม

การหาคุณภาพเครื่องมือ โดยการหาความตรงของเนื้อหา ค่า IOC จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ปรับปรุงข้อคำถาม นำไปทดลอง try out กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ .953 และนำไปเก็บข้อมูลก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสัปดาห์สมาธิ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 การวิเคราะห์ สังเคราะห์เชิงเอกสาร

สำหรับการศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เชิงเอกสารผู้วิจัยมีกระบวนการในการสังเคราะห์และวิเคราะห์เอกสารดังนี้

1) ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) ฉบับ มหาจุฬาลงกรณ 2500 และพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักการ ทฤษฎีการเสริมสร้างจริยธรรมตามหลักทฤษฎีตะวันตก และตามหลักพระพุทธศาสนาตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษา และแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงบทความงานวิจัยในวารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ แล้ว ทำให้เห็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ประเด็นปัญหาของการวิจัย จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(1) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักด้านกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา และสร้างเครื่องมือวัดผลการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรม เป็นแบบสอบถามสำหรับผู้ต้องขัง

(2) ดำเนินการขอหนังสือรับรองจริยธรรมในการวิจัย ผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(3) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ จำนวนอย่างน้อย 5 ท่าน เช่น ด้านจิตวิทยา ด้านพระพุทธศาสนา และด้านการวิจัย เป็นต้น ในการตรวจเครื่องมือการวิจัยว่ามีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้

(4) ติดต่อขอหนังสือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงกรมราชทัณฑ์ที่จะขอเข้าสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลในการวิจัย

(5) นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยกำหนดวันที่จะไปขอสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

(6) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสัมภาษณ์แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้า และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสารทางวิชาการ บทความงานวิจัย วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์มาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ (Key-Expert Informants) ที่มีประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง (Structure In-Depth Interview) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกตัวต่อตัว (Face-to-Face In-Depth Interview) ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสอนจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขัง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติการฝ่ายพัฒนาผู้ต้องขัง นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและเชี่ยวชาญจริยธรรม ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 รูป/คน

กลุ่มที่ 2 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) 1 กลุ่ม คือ ครูสมาธิสอนผู้ต้องขัง มีประสบการณ์การสอนไม่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 4 คน ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา 2 คน รวม 6 คน

กลุ่มที่ 3 เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการแจกแบบสอบถามจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการกลุ่มตัวอย่าง ผู้ต้องขังจำนวน 144 คน วัดผลก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ สัปดาห์สมาธิ ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม-17 เมษายน พ.ศ.2561 ระยะเวลาเข้าร่วมโครงการ 15 วัน ที่สถานบำบัดกลางพิเศษกลางกรุงเทพมหานคร และมีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมการเข้าร่วมโครงการสัปดาห์สมาธิ ระหว่างการปฏิบัติสมาธิ

3.3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง (Structure In-Depth Interview) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกตัวต่อตัว (Face-to-Face In-Depth Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้งหมด มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่สัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้

ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล การเตรียมพร้อมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาร่วมกันกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง ในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่า ข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

3.3.3 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) วัตถุประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ในเบื้องต้น เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยกำหนดจำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 1 กลุ่ม รวม 6 คน ทั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการสนทนากลุ่ม โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการตามระเบียบวิธี ดังต่อไปนี้

- 1) การทำหนังสือขออนุญาตนัดหมาย กำหนดวันเวลาจัดประชุมกลุ่มย่อย
- 2) หลังจากสรุปกำหนดการนัดหมายแล้ว คณะผู้วิจัยจะเดินทางไปยังพื้นที่ของผู้ให้ข้อมูลหลักก่อนเวลานัดหมาย เพื่อเตรียมความพร้อมของการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม
- 3) ดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม โดยที่คณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินรายการการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์
- 4) ขณะสนทนากลุ่ม มีการบันทึกการดำเนินกิจกรรมด้วยเครื่องบันทึก (Recorder) และถ่ายภาพ (Camera)
- 5) สรุปผลจากการประชุมกลุ่มย่อย

3.3.4 การแจกแบบสอบถาม วัตถุประสงค์เพื่อวัดผลการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมเชิงพุทธของผู้ต้องขังก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ สัปดาห์สมาธิ ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม-17 เมษายน พ.ศ.2561 ระยะเวลาเข้าร่วมโครงการ 15 วัน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 144 คน ที่สถานบำบัดกลางพิเศษกลาง กรุงเทพมหานคร และมีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมการเข้าร่วมโครงการสัปดาห์สมาธิ ระหว่างการปฏิบัติสมาธิ โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการตอบแบบสอบถามและขอชี้แจงสิทธิกลุ่มตัวอย่างตามหลักการวิจัยจริยธรรมในคน คำนึงถึงสิทธิและเคารพศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของกลุ่มทดลอง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1) วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานได้ ร้อยละ(percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(standard deviation) สำหรับอธิบายข้อมูลแบบสอบถามเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง และใช้ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(standard deviation) สำหรับอธิบายข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจริยธรรมเชิงพุทธเชิงบูรณาการ

2) วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยใช้สถิติ Paired t test ได้แก่ แบบวัดจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการและและทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปร โดยใช้สถิติ Person Correlation

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการสรุปความตามประเด็นข้อพบ

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยใช้วิธีการประมวลความคิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดแล้วยึดหลักในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย กระบวนการดังต่อไปนี้ (1) Concept กำหนดมโนทัศน์ สร้างแนวคิดเพื่อการวิเคราะห์ (2) Content รวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย (3) Classification วิเคราะห์จำแนกกลุ่มข้อมูล (4) Category จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้ให้เป็นระบบ

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วทำการตรวจสอบข้อมูลแบบ “Triangulation” หรือที่เรียกว่า “การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation)” เป็นการใช้กระบวนการวิธีที่หลากหลาย (the multiple-method approach) ในการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) โดยการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบด้วย และการยืนยันข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม

3.6 การขอจริยธรรมในคน

ในการทำวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยได้คำนึงถึงสิทธิและเคารพศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของกลุ่มทดลองดังนั้นผู้วิจัยได้มีการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่างโดยเสนอโครงการวิจัยเพื่อรับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เมื่อได้รับการอนุมัติแล้วผู้วิจัยจะทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้กับทดลองรวมทั้งระยะเวลาของการดำเนินการเก็บข้อมูลประโยชน์ที่จะได้รับจากการร่วมโครงการวิจัยและอธิบายว่าข้อมูลของกลุ่มทดลองจะถูกเก็บเป็นความลับจะไม่มีการเปิดเผยชื่อนามสกุลและการนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมเท่านั้นโดยกลุ่มตัวอย่างจะเป็นผู้ตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัยและตอบข้อมูลในแบบสอบถามด้วยความสมัครใจกลุ่มทดลองมีสิทธิที่จะปฏิเสธการให้ข้อมูลหรือไม่เข้าร่วมโครงการระหว่างการดำเนินการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่มีผลกระทบต่อการรักษาตามปกติและมีสิทธิที่จะทราบผลของการวิจัยหลังจากการวิจัยได้สิ้นสุดลงหากกลุ่มทดลองตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัยจึงให้เซ็นชื่อยินยอมในแบบฟอร์มการเข้าร่วมโครงการวิจัยทางผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกที่อยู่หมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้เพื่อความสะดวกในการนัดหมายเข้าร่วมโครงการวิจัย ระหว่าง วันที่ 15 มีนาคม – 17 เมษายน 2561

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) วิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมของผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอผลการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร การเสนอผลตามลำดับดังนี้

4.1 ผลวิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมของผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

จากการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดเสวนากลุ่มย่อย และการตอบแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลวิจัยสรุปได้ว่า

1. สภาพปัญหาจริยธรรมผู้ต้องขังในสังคมไทย พบว่า

1) ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมโดยตรง มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของสังคมไทย มีสาเหตุมาจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว เป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม และมีค่านิยมการดำเนินชีวิตที่รักความสบาย อยากรวยเร็ว มีพฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ผิด ดังเช่นคำสัมภาษณ์

“เราก็ไม่ได้เก็บสถิติ แต่ปริมาณมันเพิ่มขึ้น ผู้ต้องขังถ้าปล่อยสภาพให้เป็นแบบนี้ อยู่ ผนวว่าปลายปีก็สี่แสนแล้ว ขึ้นหลักสี่แสน ก็คิดว่า ปัญหาสำคัญใหม่ คือเฉพาะตัวอยู่ในเรือนจำนี้ ก็ประมาณสามแสนกว่า ไม่รวมพวกที่ติดแล้วปล่อยออกไปนะ เฉพาะมีตัวอยู่ในเรือนจำ ณ ปัจจุบัน คนที่ผ่านเข้าออกเรือนจำ ยังไม่นับนะ มันจะใกล้ล้านไหมล่ะ แล้วญาติเขาอีกล่ะ พวกไม่ถูกจับล่ะ แล้วปัญหานี้ ถ้าดูดีๆ ก็เป็นปัญหาของปากท้องนั่นแหละ เพราะว่าคนเข้างงจรรยาเสพติดนี้ ไม่ได้ติดยานะ อยากขาย ได้ตั้งค์ บางคนก็ทำให้ลูกเมีย ทำให้ครอบครัว หาเงินให้ครอบครัว ชุมชนบางชุมชน ชุมชนอิสลามบางที่ทั้งหมู่บ้านเลย ค้ายาหมด”¹

“สภาพปัญหาผู้ต้องขังที่เข้ามาส่วนใหญ่ อย่างเรือนจำนี้ เป็นเรือนจำบำบัด เขาเรียกทัณฑสถานบำบัดพิเศษ ก็คือเรือนจำแยกประเภท คุมกับยาเสพติดโดยตรง แต่ถ้ามองดูเรือนจำทั่วไป คดียาก็ประมาณ 70 % เราไปดูเรือนจำไหนก็ได้ในประเทศ ก็จะประมาณ 70% เป็นคดียานะครับ เป็นคดีอาชญากรรมโดยตรง แต่ถ้าเป็นคดีอื่น อาจจะเสพยาแล้วไปก่อคดีอื่น ลัก วิ่ง ชิง ปล้น อะไรแบบนี้ หรือไปฆ่าข่มขืนอะไรแบบนี้ อาจจะสาเหตุมาจากยา ผนวว่ามันจะสูงถึงประมาณสัก 80 – 90 % นะครับ มันสะท้อนให้เห็นถึงปัญหา

¹ A 2, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน, 2561.

สังคม สังคมไทยปัญหามาจากยาเสพติดอย่างเดียวเลย ถ้าถอดเรื่องคดียาออก คุณนี่ว่างเลยครับ อย่างในปัจจุบันนี้ กรมราชทัณฑ์มีผู้ต้องขังอยู่สามแสนคน สมัยก่อนนี้ ผู้ต้องขังตอนประมาณสักปี 34 มี 8 – 9 หมื่นคน ปี ก็ขึ้นหลักประมาณสักแสนกว่าๆ แสนสี่ แสนห้า มันก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เหมือนกับ ปี 45 การปราบยาเสพติด ถ้ามองว่าสาเหตุทำไมคนมาติดคดียาเยอะ คดียาเนี่ยมันสะท้อนสังคมไทยอย่างหนึ่งก็คือจากตัวผู้ต้องขังเอง คือความไม่มีกิน ปัญหาเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพรายได้ไม่พอ อยากมี อยากได้ เรื่องปัญหาเศรษฐกิจหนึ่ง เรื่องอาชีพหนึ่ง สองเรื่องค่านิยมการดำเนินชีวิต มันประกอบกัน สองอย่างหลักๆ เลย แล้วก็สาม คนที่ติดคุกเข้ามา คือ คนด้อยโอกาสทางสังคมทั้งนั้นเลย อย่างดูที่บำบัดนี่ ผู้ต้องขังแปดพันกว่าคน ผมว่าเกิน 95% พวกนี้จบการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรีจะเห็นน้อย สัก 5% ปริญญาโท ปริญญาเอกก็มีนะครับ แต่ก็เป็นเปอร์เซ็นต์ที่น้อยมาก คือหลักๆ คือ ค่านิยมการดำเนินชีวิต แล้วก็ความสามารถในการประกอบอาชีพ คือเป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม มันก็ประกอบกัน”²

2) ปัญหาการกลับมากระทำผิดซ้ำอีก โดยพบว่า เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้ว กลับมากระทำผิดซ้ำอีกสาเหตุหลักมาจากการไม่ยอมรับของสังคม ไม่มีงานทำ และผู้ต้องขังคิดว่าเป็นคนไร้ค่า ไม่มีที่ยืนในสังคม หันมากระทำผิดซ้ำอีก เป็นปัญหาใหญ่ที่รัฐบาลทุกยุคพยายามแก้ไข แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ดังคำสัมภาษณ์ของพ.ต.อ.ดร.ณรัชต์ เศวตนันทน์ อธิบดีกรมราชทัณฑ์ พบว่า

“ผู้ต้องขังเฉลี่ยรับเข้าวันละ 216 คน ปล่อยออกวันละ 145 คน เป็นตัวเลขที่ต้องแก้ไข คนทำผิดที่ยังเพิ่มขึ้น และผู้ทำผิดซ้ำเฉลี่ยใน 1 ปี มีผู้ต้องขังที่ปล่อยตัวไปแล้วทำผิดซ้ำ 17.1 เปอร์เซ็นต์ จังหวัดที่กระทำผิดซ้ำมากที่สุดคือ บึงกาฬ สิงห์บุรี และอำนาจเจริญ ส่วนจังหวัดที่กระทำผิดน้อยที่สุด คือ ลำปาง พังงา และพิษณุโลก”³

โดยรัฐต้องสูญเสียงบประมาณมหาศาลใช้ดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำเพิ่มขึ้นทุกวัน นำไปสู่ปัญหานักโทษล้นคุกผู้คุมดูแลไม่ทั่วถึง ทางกรมราชทัณฑ์ ได้พยายามแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพิ่มคุณค่าพัฒนาอาชีพให้ผู้ต้องขังก่อนคืนสู่สังคม ให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานไทย และลดผู้ต้องขัง 1 ใน 4 ที่พ้นโทษจากเรือนจำในเวลา 3 ปี ไม่ให้กลับมากระทำผิดซ้ำอีก ซึ่ง พ.ต.อ.ดร.ณรัชต์ เศวตนันทน์ อธิบดีกรมราชทัณฑ์ ได้กล่าวว่า

“ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะทำให้ผู้ต้องขังกว่า 335,075 คน ได้รับการดูแลความเป็นอยู่ที่ดี มีการศึกษาและวิชาชีพ พ้นโทษออกไปเป็นคนดีเป็นที่ต้องการของสังคม”⁴

นโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน จึงมุ่งเน้นการเพิ่มคุณค่าผู้ต้องขังให้มีวิชาชีพ ก่อนที่จะปล่อยตัวออกไปเน้นวิชาที่เรียนตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานไทย ให้ออกมามีงานทำทันที สามารถประกอบอาชีพได้ จัดให้เรือนจำกลางวางรากฐานการศึกษาให้เป็นระบบ เพื่อลดการกระทำผิดซ้ำอีก

² A1, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน, 2561.

³ : กรมราชทัณฑ์ สร้างอาชีพให้นักโทษลดการทำผิดซ้ำ หลังพ้นโทษคืนสู่สังคม (ออนไลน์) แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/content/1230867/1230867> สืบค้น วันที่ 22 พ.ค 2561.

⁴ : กรมราชทัณฑ์ สร้างอาชีพให้นักโทษลดการทำผิดซ้ำ หลังพ้นโทษคืนสู่สังคม (ออนไลน์) แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/content/1230867/1230867> สืบค้น วันที่ 22 พ.ค 2561.

4.2 ผลวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

ผลวิจัยสรุปได้ว่า ขั้นตอนการสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังเป็นกระบวนการงานพัฒนาพฤติกรรม แนวทางหนึ่งของกรมราชทัณฑ์ มีการดำเนินงานเริ่มจากการรับนโยบาย นำมาปฏิบัติเป็นการแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีภารกิจสำคัญคือ การควบคุมและพัฒนาพฤติกรรม มีหลักการทั่วไปของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ได้แก่

- (1) หลักยุทธศาสตร์หรือนโยบายหลักของชาติในด้านการแก้ไขพัฒนาของผู้ต้องขัง
- (2) นโยบายราชทัณฑ์ด้านการแก้ไขพัฒนา พฤติกรรม ตลอดทั้งแนวทางการปฏิบัติแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- (3) การทำนโยบายสู่ภาคปฏิบัติในระดับ “หน่วยปฏิบัติ” ตามหลักสูตรหรือโครงการ, โปรแกรม
- (4) การตรวจสอบผลสะท้อนกลับ/การติดตามและจากสถิติการติดซ้ำ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาแก้ไขกระบวนการแก้ไขฯ ต่อไป

กระบวนการดำเนินงาน การจำแนก (แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล Sentence Plan) โดยแบ่งเป็น 1) ระหว่างพิจารณาคดี 2) ผู้ต้องขังนักโทษเด็ดขาด มีขั้นตอนการดำเนินงาน มี 6 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 ศึกษารวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของผู้ต้องขัง เป็นขั้นสำรวจพื้นฐานของผู้ต้องขัง ประวัติพื้นฐานครอบครัว

“ผู้ต้องขังที่มาอยู่กับเราทุกเรือนจำ ส่วนใหญ่จะค่อนข้างพฤติกรรมมีปัญหา น้อยรายที่ทุกอย่างพื้นฐานทางครอบครัวที่ดีพร้อมอยู่แล้ว แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องดีเพราะผู้ต้องขังที่อยู่บำบัดกลาง ซึ่งเป็นเรื่องศรัทธาเสพติด มีภูมิลำเนาครอบครัว ของเรานะครับ ตั้งแต่ท่านลูกนายพลยันลูกประชาชนทั่วไปพื้นที่บ้านๆ ฐานะตั้งแต่ร่ำรวยถึงยากจนมีหมดนะครับ ในวันนี้ฉะนั้นการปรับเปลี่ยน ถ้ามุมมองของผมแล้ว ในฐานะการทำหน้าที่ของผู้คุม ซึ่งจะต้องดูแลผู้ต้องขัง ฉะนั้นเป้าหมายของทุกคน เป้าหมายก็คือต้องการให้เขาเป็นคนดีนะครับ แต่ว่าข้อจำกัดก็อย่างที่ผมว่า ทุกคนที่มาทำหน้าที่ ไม่ใช่ทำหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังอย่างเดียว นะครับ”⁵

ขั้นที่ 2 วางแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เป็นขั้นการรับนโยบายของกรมราชทัณฑ์มาวางแผนสู่การปฏิบัติกับผู้ต้องขัง โดยภารกิจของกรมราชทัณฑ์ ได้แก่การควบคุมและการแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขัง

“ภารกิจของกรมราชทัณฑ์มี 2 ภารกิจก็คือ ภารกิจของการควบคุม กับการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรม นะครับ ส่วนใหญ่โดยหลักแล้ว เราจะเน้นงานในส่วนของการควบคุม ที่สื่อกันมานานะครับ ฉะนั้นการแก้ไข ส่วนใหญ่มันจะเข้าไปสู่คอร์สของการฝึกอบรม ซึ่งมีหลากหลายหลักสูตร ทางด้านการพัฒนาจิตใจด้วย การศึกษาด้วย ทุกระดับ ซึ่งมันจะเกี่ยวโยงที่เราจะแก้ไข ฉะนั้น พื้นฐานเราจะทำให้คนดีได้ ไม่ใช่เฉพาะหลักสูตร มัน

⁵ A 3, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน, 2561.

จะต้องเข้าถึงจิตใจของเขา เขาพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนไหม ฉะนั้น หลักสูตรของเราก็จะมีข้อจำกัดอีกเช่นเดียวกัน อย่างเช่น สักคสาสมาธิ ซึ่งตอนเปิดใหม่ๆ มียอดเปอร์เซ็นต์หมายถึงเปอร์เซ็นต์ของผู้จบนะครบต่อปี ต้องก็เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด ซึ่งในส่วนในเรื่องนโยบายบางอย่าง กับสิ่งที่เราปฏิบัติจริง คืออยากจะทำจริง ให้เขาออกไปแล้ว มีสามัญสำนึก บางอย่างมันก็สวนทางนะครบ ในเรื่องของนโยบาย แต่หลักโดยส่วนตัวแล้ว ส่วนใหญ่แล้ว มันก็อยู่ที่ตัวเขาด้วยแหละ”⁶

ขั้นที่ 3 ทำแผนที่กำหนดมาสู่การปฏิบัติ เป็นขั้นการรับนโยบายมากำหนดแผนปฏิบัติงานแต่ละส่วนงาน การจัดทำแผนปฏิบัติงานตามภาระงาน เป็นขั้นกระบวนการทำงานเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ โดยหน้าที่ความรับผิดชอบของทัณฑสถานบำบัดกลาง

- ควบคุมและดำเนินการกับผู้ต้องขังคดียาเสพติดให้โทษ ให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลที่มีกำหนดถึงโทษสูงสุดถึงตลอดชีวิต
- จัดการศึกษา อบรม พัฒนา ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมเสียและฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง
- ดำเนินเกี่ยวกับการงาน และการใช้แรงงานผู้ต้องขัง
- ดำเนินการทางทัณฑปฏิบัติ จัดสวัสดิการให้การสงเคราะห์ และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขัง
- ศึกษาวิเคราะห์ และพัฒนามาตรการ หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดียาเสพติดให้โทษ

ยกตัวอย่างเช่น การให้ความรู้ผู้ต้องขังการกำหนด การกำหนดกฎระเบียบ และฝึกริณัยพื้นฐาน เพื่อปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเสีย สวัสดิการต่างๆ เป็นการวางแผนกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมเสียของผู้ต้องขัง จัดทำโปรแกรมปฐมนิเทศ และจัดทำแผนที่การทำงานตั้งแต่ปฐมนิเทศไปสู่หลักสูตรเตรียมความพร้อมการปล่อยตัว

ขั้นที่ 4 กระบวนการในการจำแนกผู้ต้องขังเป็นกระบวนการจำแนกลักษณะเฉพาะราย เพื่อจะนำไปสู่การช่วยเหลือการวางแผนแก้ไขอย่างเป็นระบบ การที่จะปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างไรนั้นจะต้องเริ่มจากการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เพื่อที่จะได้แยกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้เหมาะสม

การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารงานเรือนจำเพราะ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะเป็นประโยชน์ต่อการควบคุมผู้ต้องขัง และการแก้ไขฟื้นฟูการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เมื่อผู้ต้องขังเข้ามาในเรือนจำ เจ้าหน้าที่จะดำเนินการจัดแยกผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคัดออกจากนักโทษเด็ดขาด แยกผู้ต้องขังที่เป็นเด็กออกจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่ แยกผู้ต้องขังหญิงไว้ในแดนหญิง แยกผู้ต้องขังป่วยไว้ในแดนพยาบาล และรวมผู้ต้องขังคดีเดียวกันไว้ด้วยกันแยกผู้ต้องขังคดีต่างประเภทออกจากกัน เพื่อป้องกันการถ่ายทอดลักษณะนิสัยชั่วร้ายจากผู้ต้องขังร้ายไปสู่ผู้ต้องขังที่สามารถแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมเสียให้เป็นคนดีได้ และเป็นการให้การคุ้มครองแก่ตัวผู้ต้องขัง การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่จำแนกลักษณะผู้ต้องขังซึ่งมีหน้าที่มาดำเนินการสัมภาษณ์ประวัติของผู้ต้องขังทุกราย เพื่อหาข้อมูลต่างๆของผู้ต้องขังใช้ประโยชน์ข้อมูลในการวิเคราะห์จัดจำแนกควบคุมให้การศึกษอบรมและฝึกวิชาชีพ โดยมี

⁶ A 4, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน, 2561.

คณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเป็นผู้พิจารณาลงความเห็น ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่พยาบาล เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานยุติธรรมในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์⁷

ขั้นที่ 5 การติดตามผลการจำแนกลักษณะ เป็นขั้นติดตามผู้ต้องขังที่จำแนกลักษณะตามขั้นตอนที่ 4 การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเฉพาะราย เช่นผู้ต้องขังที่มีลักษณะพฤติกรรมแตกต่างซับซ้อน ผู้ต้องขังทั่วไปเข้ารับการบำบัดแก้ไขด้วย กระบวนการเฉพาะทาง โดยใช้โปรแกรมผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ โปรแกรมผู้ต้องขังซ้ำความรุนแรง โปรแกรมบำบัดสำหรับผู้เสพยา โปรแกรมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ นอกจากนี้ การจัดการฝึกอบรมทางวิชาชีพ การให้การศึกษา การฝึกทักษะทำงาน การพัฒนาพัฒนาจิตใจ และการพัฒนาร่างกายและบุคลิกภาพ มีการติดตามผลแต่ละโครงการ นอกจากนี้ โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะราย อาจแยกตามประเภทคดี หรือแยกตามพฤติกรรมของผู้ต้องขังก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการจัดโปรแกรมว่าจะมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลุ่มใด เนื่องจากโปรแกรมดังกล่าวเป็นการมุ่งที่จะปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง จึงจะต้องอบรมติดต่อกันเป็นหลักสูตรระยะยาว ถึงจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม ทั้งนี้แล้วแต่ความเข้มข้นของแต่ละโปรแกรม⁸

ขั้นที่ 6 การวางแผนชื่อโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็นวิธีการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องขังที่จะได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำหรือทัณฑสถาน ให้สามารถปรับตัวปรับตัวและจิตใจให้พร้อมที่จะกลับคืนสู่ครอบครัว สังคม และการดำเนินชีวิตตามปกติ ตลอดจนการมีอาชีพที่สุจริตเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ เป็นการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยวิธีทางทัณฑวิทยาแนวใหม่ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ซึ่งเรือนจำ/ทัณฑสถาน นอกจากจะมีหน้าที่ในการดำเนินการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล และคำสั่ง ของเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตามกฎหมาย โดยมีแนวทางการควบคุมผู้ต้องขังให้เป็นไปตามหลักทัณฑวิทยา สมัยใหม่ และตามข้อกำหนดตามมาตรา ฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของสหประชาชาติ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะเริ่มตั้ง แต่การรับตัวผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในความควบคุมดูแลผู้ต้องขังทุกรายจะได้รับการจำแนกลักษณะเพื่อศึกษาหาข้อมูลในการวางแผนปฏิบัติเป็นรายบุคคล

จากนั้นจะเข้าสู่กระบวนการอบรมแก้ไขและฟื้นฟูจิตใจจนกระทั่งเมื่อใกล้จะพ้นโทษ แล้ว ยังจะต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อน ให้กับผู้ต้องขังก่อนที่จะปล่อยตัวพ้นโทษ ให้ออกไปใช้ชีวิตในชุมชน และสังคมภายนอก สามารถปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวและสังคมที่มีการปรับเปลี่ยนไปอย่าง

⁷ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2548), หน้า 5., กรมราชทัณฑ์, คู่มือหลักสูตรการพัฒนานิสัย, รวบรวมโดยสำนักพัฒนาพฤตินิสัย, เอกสารอัดสำเนา, 2560, หน้า ก-ข, นายมนตรี รัชศรี, “การกระทำผิดซ้ำของเรือนจำธนบุรี”, หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 68-70.

⁸ นที จิตสง่าง, โปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนพงศ์การพิมพ์, 2546), หน้า 7.

รวดเร็วทั้งในด้านเทคโนโลยี การศึกษา การประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตประจำวันได้ เพื่อไม่ให้หลวงกลับมากระทำผิดซ้ำอีกการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เรือนจำ/ทัณฑสถานจะดำเนินการสำรวจผู้ต้องขังที่มีระยะเวลาต้องโทษเหลือไม่เกิน 6 เดือน เข้ารับการเตรียมความพร้อม ก่อนปล่อยตามหลักสูตรที่กรมราชทัณฑ์กำหนด ซึ่งจะได้รับแนวทางการใช้ชีวิตในชุมชน การหางานทำ การขอรับการบริการสงเคราะห์ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และฝึกทักษะในการดำรงชีวิต การดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยทุกครั้ง เรือนจำ/ทัณฑสถานได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากพันธมิตรราชทัณฑ์ด้วยดี อาทิเช่น สำนักงานจัดหางาน สำนักงานอัยการ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โรงพยาบาลจิตเวช สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานคุมประพฤติ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม พระภิกษุสงฆ์และผู้นำทางศาสนาอิสลาม นักสังคมสงเคราะห์ นักทฤษฎีวิทยา อนุศาสนาจารย์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์⁹

“ฉะนั้นการปฏิบัติในการควบคุมผู้ต้องขัง ตั้งแต่เขาเข้ามาจนกระทั่งออกไป เราก็มียุทธศาสตร์ของเรา ของทุกเรือนจำ ไม่ใช่เราอยู่แล้ว ให้มาอยู่ข้างในแล้วเพื่อให้สังคมภายนอกสบายอย่างเดียว มันก็ไม่ได้ เราก็ต้องปรับเปลี่ยนเขาด้วย เป้าหมายเหมือนกันนะครับแต่วิธีการต่างกัน ซึ่งนโยบาย ณ ปัจจุบันเชื่อว่าเราจะควบคุมแก้ไขพฤติกรรมเสียภายในเรือนจำอย่างเดียว ออกไปถึงข้างนอก อย่างเช่นการติดตาม มีศูนย์แคร์เซนเตอร์ ดูแลเขา ปล่อยมาแล้วไม่มีงานทำ จะทำงานเราก้ประสานให้ ประสานและติดตาม ส่วนของนายแพทย์ ประสาททอง ทุนประกอบอาชีพรายละ 30,000 บาท เขาก็มีให้พร้อม แต่ว่าทั้งนี้ ทั้งนั้นสิ่งที่เราจะปล่อยไป เราก้ต้องมั่นใจว่า เขาไปแล้วไม่เสียนะครับ ให้ทุนประกอบแล้วต้องติดตาม ก่อนจะให้ก็ต้องดูประวัติ ดูพื้นเพ มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งไหม ฉะนั้น ถ้าเกิดปล่อยไปแล้วเสียก็เสียเราด้วย เสียหน่วยงาน เสียกรมราชทัณฑ์ด้วยนะครับ เพราะฉะนั้นเปอร์เซ็นต์ของการกระทำผิดซ้ำ ค่อนข้างที่จะเยอะอยู่”¹⁰

กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง เป็นการพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยหลักสูตรอบรมที่เสริมสร้างจริยธรรมนั้นเน้นไปตามหลักสูตรที่กรมราชทัณฑ์กำหนด โดยมีหน่วยปฏิบัติในระดับเรือนจำ/ทัณฑสถานฯ คือ ฝ่ายการศึกษาฯ งานพัฒนาจิตใจ เช่น โครงการพัฒนาจิตใจ หลักสูตรสัจธรรมสมาธิ , โครงการอบรม, วันสำคัญของชาติ, ศาสนาและสถาบัน, โครงการวิวัฒน์พลเมืองฯ,โครงการเยี่ยมอบรมศึกษา, และโครงการเรือนจำเรือนความ เป็นต้น โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะการนำกระบวนการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นวิธีสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตให้เข้มแข็งไม่ให้เกิดกลับมากระทำผิดซ้ำได้ หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมีองค์ 8 หลักสังคัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 โยนิโสมนสิการ และหิริ โอตตัปปะ ดังเช่นผลสัมฤทธิ์ ดังนี้

⁹ นายมนตรี รักศรี , “การกระทำผิดซ้ำของเรือนจำธนบุรี” ,หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553, หน้า 68-70.

¹⁰ A 1, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน, 2561.

1) ฝึกสมาธิภาวนา ให้เกิดขึ้นเป็นการแนวคิดที่ถูกต้อง ความเห็นชอบตามทำนองคลอง

ธรรม

“ผมก็มองไม่เห็นว่าจะทำให้มันถาวรได้ นอกจากเปลี่ยนสมาธิภาวนา เปลี่ยนให้เป็นมรรคจิตเกิด ครั้งแรกรับประกันได้เลยครับ ปล่อยไปไหนก็ไป ต้องไปตามแล้ว ทำให้หมดพิษสงได้ ด้วยหลักของพุทธศาสนานะครับ ศีล สมาธิ ปัญญา นี่แหละ เปลี่ยนนี้มันจะต้องคือของเรื่อนจำนี้จะทำแบบข้างนอกไม่ได้ ทำแบบสบายๆ ท่านอาจารย์ วิปัสสนาญาณบาล คือ เอาหลักสูงๆ มาต่ำๆ สนุกสนาน ผมเคยทำแดน 8,9,10 ติดใจทุกราย ครับ อันนี้เวลาส่วนมากเขาไม่มีเวลาให้เราครับ ทุกวันนี้ก็ยังเรียกร้องอยู่ว่า มาเมื่อไหร่ อาจารย์ คือมันเป็นลักษณะว่า คุณจะใช้วิธีอะไรก็ตาม ไม่มีทางเลย นอกจากเปลี่ยนเป็นมรรคจิตเกิด แค่นั้นแหละ ศีลจะสมบูรณ์ ที่นี้จบเลย แค่นี้แหละครับ เข้าขั้นนี้ สมาธิภาวนา โยนิโสมนสิการ เขาจะคิดของเขาเองได้หมดเลย แต่เราจะต้องเข้าไปจุดนี้ให้ได้ก่อน เราจะไปทำเป็นรูปแบบอะไรไม่ได้ เพราะว่ามันมีเงื่อนไขเยอะ ผมก็เลยไปเจาะ ไปเล่นเอา นิดๆหน่อยๆ ครับ แต่ต้องเป็นของจริงนะครับ อยากไปทำกิจกรรมกะโหลกกะลาไปเรื่อยๆ ไม่ใช่ เราจะต้องทำจากพุทธศาสนา พุทธวิธี จะสติปัฏฐาน จะวิปัสสนา จะสมณะ อะไรก็ตามขอให้เขาเปลี่ยนมาจากข้างใน ระเบิดออกมาเลย อย่าไปค้ำคางใจ ต้องเปลี่ยนคนไปเลย ครับ เปลี่ยนเป็นอีกคนไปเลย ถ้าคุณบอกว่า จะไม่ทำผิดซ้ำ ไม่ทำผิดซ้ำเลยครับ ภาวนา จาใจ จบเลยครับ”¹¹

2) ฝึกกระบวนการไตรสิกขา เป็นการฝึกอบรมศีล สมาธิ และปัญญา เป็นพัฒนาด้าน

ความประพฤติทางกาย วาจา และใจ

“ใช้วัตรกรรมพุทธจิต คือ กระบวนการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อแก้ไขการกระทำผิดซ้ำทางกาย ทางวาจา และทั้งทางใจโดยมีขั้นตอน ดังนี้ (1) ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ให้ข้อมูลว่า ดี ชั่ว ถูก ผิด ชี้แจงแสดงโทษและประโยชน์ ปรับความคิดความเห็นให้ถูกต้องก่อนเป็นเบื้องต้น (2) จากนั้นให้ตั้งอยู่ในเบญจศีล คือเจตนางดเว้นเด็ดขาดที่จะไม่ละเมิดศีล แล้วให้ฝึกจิตตามสติปัฏฐานสูตร เพื่อพิสูจน์ตามความสำคัญ ผลที่ได้คือ ทางสายกลาง ไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก”¹²

“หลักสูตรวิปัสสนาญาณบาล ดำเนินตามหลักสติปัฏฐานสูตร กายานุปัสสนา, จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา โดยให้ผู้ปฏิบัติสมาทานศีล จากนั้นให้ฝึกสติตามพิจารณา กำหนดกาย เวทนา จิต และความกลัว แต่อารมณ์อะไรปรากฏชัดเพื่อให้จิตบริสุทธิ์ เพื่อปฏิบัติภาวนาตามทศสนวิสุทธิ และเพื่อญาณทศสนวิสุทธิ ตามลำดับ (วิสุทธิ 7)”

¹¹ A 5, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน, 2561.

¹² A 6, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน, 2561.

“ส่วนตัวก็เน้นในเรื่องของการนี้แหละครับ การปฏิบัติ คือปฏิบัติในอย่างในเรื่องของ ศักตสมาธิ มันเป็นสมาธิเบื้องต้น จุดประสงค์ก็เพื่อสะสมพลังจิตอย่างที่ว่า มันก็เป็นเรื่องจริง เหมือนกับว่า คนเรานี้คือจิตมันเป็นเรื่องสำคัญนะ จิตที่ขาดสมาธิ สมาธิก็คือความตั้งใจมันอย่างที่ว่า คนเรากล้าเกิดว่าเหมือนหลบอยู่ในสังคมที่ไม่มีสมาธิ หรือไม่มี ความตั้งมั่น จิตมันไม่ปกติแล้ว มันได้รับแรงกระทบจากอารมณ์ภายนอกเยอะๆ มันสู้ไม่ไหวครับ เหมือนกับว่าสภาพแวดล้อมภายนอกเราสู้ไม่ไหว อิทธิพลทางด้านภายนอก สิ่งแวดล้อม เองง่าย ๆ อย่างไม่อยู่ในสังคมเท่าที่ดูแล้วนี้ คือพวกผู้ต้องขังที่มาจากที่เป็นผู้ เสพหรือผู้จำหน่ายหรือเป็นผู้ขายอะไรก็แล้วแต่ อยู่ครองเปรมบ้างอยู่ดินแดนบ้านอยู่ยาน นาวาบ้าง ซึ่งมันเป็นแหล่งของมัน อิทธิพลพวกนี้มันจะสูงในขณะที่จิตใจเรามันไม่พอแล้ว”

“หลักสูตรศักตสมาธิ ตามแนวทางพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร) หลักสูตร 1 เดือน 100 ชั่วโมง บรรยาย อบรม เป็นรุ่นรุ่นละประมาณ 300 คน นั่งสมาธิ เติมน้ำมันวิทย์ากร จากสถาบันพลังจิตตานุภาพ ปัจจุบันมีการอบรม 12 รุ่น” อย่างไรก็ตาม หลักสูตรแต่ละหลักสูตรที่ผู้ต้องขังเข้าอบรมก็จะมีในส่วนที่เป็นเชิงนโยบาย ที่ไปใช้ในการเป็นเอกสารประกอบในการพิจารณาขอออกก่อนกำหนดโดยมีเงื่อนไข อย่างเช่น วันพัก จะเอาหลักสูตรในการอบรมมาเป็นข้อจำกัด ในการอบรมของแต่ละ หลักสูตร ผู้ต้องขังมีปริมาณก็ค่อนข้างจะเยอะ ฉะนั้นคุณภาพสิ่งที่เราป้อนก็อาจจะขาด หายไปบ้าง แต่ว่าเป้าหมายโดยรวมก็คือ ประโยชน์ผู้ต้องขังเป็นตัวตั้ง แต่ทุกอย่าง เรา ไม่ใช่ทำงานแล้วอยู่ในกรอบกำแพงสี่เหลี่ยม ทุกวันนี้ต้องออกติดตามด้วย ปัญหาใน ระบบของการทำงานเราค่อนข้างจะขยาย ไม่ใช่เฉพาะในกรอบกำแพงสี่เหลี่ยม¹³

3) การปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในกิจวัตรประจำวันและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

การนำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา แบ่งเป็นกิจกรรมในกิจวัตรประจำวัน เช่น การใช้ สื่อนายกลาง เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับฟังเสียงธรรมจากพระสงฆ์ ผู้ทรงภูมิรู้ภูมิธรรม ช่วงเช้าเวลา 05.30 น. เป็นต้น การทำวัดสวนมนต์ วัดเย็นตั้งแต่เวลา 16.30 น. เป็นต้นไป การนำวิทยากรภายนอก เข้า อบรม การเปิดอบรมหลักสูตร ธรรมะต่างๆ คลินิกคลายทุกข์ ให้คำแนะนำรายบุคคลตลอดเวลา ราชการทั้งนี้ทำได้ภายใต้เงื่อนไขทางเรือนจำ (ภายใต้ข้อจำกัด)

กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วัน อาสาฬหบูชา วันพระเป็นต้น กระบวนการที่ใช้ส่วนมาก ก็นิมนต์พระสงฆ์เข้าอบรมจัดปฏิบัติอบรม ทำบุญตักบาตร ทำเป็นส่วนรวม ภาพรวม ไม่ค่อยได้ผลเท่าไร ทำๆ ตามกัน เวลาก็น้อย เน้นพิธีกรรม เสียเป็นส่วนใหญ่ เป็นกิจกรรมสิ้นเปลืองงบประมาณ สูญเปล่า ไม่ได้สาระ ควรจะทำกิจกรรมต่อเนื่อง ระยะยาว ไม่ต้องอะไรมาก จับจุดที่ อริยสัจ 4 อย่างจริงจัง ต่อเนื่อง สม่าเสมอ 7 ปี 7 เดือน 7 วัน ได้ผลแน่นอน ในภาคปฏิบัติคือ สติปัฏฐาน 4 นั่นเอง¹⁴

¹³ A 2, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน, 2561.

¹⁴ A 1, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน, 2561.

4.3 ผลวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

การส่วนนี้เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามก่อนและหลังเข้าอบรมหลักสูตรสัปดาห์ศาสนาเป็นเวลา 15 วัน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 144 คน มีสมมุติฐานการวิจัย คือ ผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรสัปดาห์ศาสนามีจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสูงกว่าก่อนเข้าอบรม ขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

4.3.1 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

4.3.2 ผลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบด้วยพัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาทางจิตใจ และพัฒนาทางปัญญา

4.3.3 ผลวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการก่อนและหลังการทดลอง

4.3.4 ผลแบบสรุปบันทึกประสบการณ์ต่อการเข้าร่วมฝึกสมาธิ

ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อความสะดวกในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและให้เกิดความเข้าใจ ผู้วิจัยจึงได้ใช้สัญลักษณ์ที่ชี้แทนความหมายของตัวแปรต่างๆ ดังนี้

N	หมายถึง	จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
Σ	หมายถึง	ผลรวม
$\bar{X}$	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย
SD	หมายถึง	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	หมายถึง	ค่า สถิติ t ที่ได้จากการคำนวณ
p	หมายถึง	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ

4.3.1 ผลวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพ การศึกษา ประสบการณ์ในการเข้าอบรมฝึกสมาธิ และประสบการณ์ในการเข้าอบรมหลักสูตรจริยธรรมทัณฑสถาน จำนวน 144 คน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ต้องขัง

N=144		
ตัวแปร	ความถี่	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	144	100.00
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	11	7.64
21-25 ปี	133	92.36
อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	30	20.83
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	2	1.39
พนักงานบริษัทเอกชน	12	8.33
ค้าขาย/ประกอบอาชีพส่วนตัว	43	29.86
เกษตรกร/รับจ้าง	39	27.08
อื่นๆ ได้แก่ ว่างงาน และอื่นๆ	18	12.50
สถานภาพ		
โสด	127	88.19
สมรส	12	8.33
หย่าร้าง	2	1.39
อื่นๆ	3	2.08
การศึกษา		
ประถมศึกษา	55	38.19
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	79	54.86
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	8	5.56
ปริญญาตรี	1	.69
สูงกว่าปริญญาตรี	1	.69
ประสบการณ์ในเข้าอบรมสมาธิ		
1-5 ครั้ง	128	88.89
7-10 ครั้ง	5	3.47
มากกว่า 10 ครั้งขึ้นไป	4	2.78
อื่นๆ ไม่เคย	7	4.86

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ตัวแปร	ความถี่	ร้อยละ
ประสบการณ์ในเข้าอบรมหลักสูตรจริยธรรมสนทนทตสถาน		
1-5 ครั้ง	132	91.67
7-10 ครั้ง	4	2.78
มากกว่า 10 ครั้งขึ้นไป	1	.69
อื่นๆ ไม่เคย	7	4.86
รวม	144	100.00

จากตารางที่ 4.1 ผลการศึกษาพบว่า เพศ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 144 คน คิดเป็น 100.00

อายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 92.36 รองลงมาอายุน้อยกว่า 20 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 7.64 ตามลำดับ

อาชีพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย/ประกอบอาชีพส่วนตัว จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 29.86 รองลงมาอาชีพเกษตรกร/รับจ้าง จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 27.08 และเป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 20.83 เป็นต้น

สถานภาพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 88.19 รองลงมาสมรส จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 8.33 และหย่าร้าง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.39 เป็นต้น

การศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับไฮมศึกษาหรือเทียบเท่า จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 54.86 รองลงมาประถมศึกษา จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 38.19 อนุปริญญาหรือเทียบเท่า จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 5.56 และตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.39 เป็นต้น

ประสบการณ์ในเข้าอบรมสมาธิ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในเข้าอบรมสมาธิ 1-5 ครั้ง จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 รองลงมา 2-10 ครั้ง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 3.47 มากกว่า 10 ครั้งขึ้นไป จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 2.78 และไม่เคยอบรมสมาธิเลย จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.86 ตามลำดับ

ประสบการณ์ในเข้าอบรมหลักสูตรจริยธรรมสนทนทตสถาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในเข้าอบรมหลักสูตรจริยธรรมสนทนทตสถาน 1-5 ครั้ง จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 91.67 รองลงมา 2-7 ครั้ง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 2.78 มากกว่า 10 ครั้งขึ้นไป จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ .69 และไม่เคยเข้าอบรมเลย จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.86 ตามลำดับ

4.3.2 ผลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบด้วย พัฒนาการทางกาย พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางจิตใจ และพัฒนาทางปัญญา

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบด้วย พัฒนาการทางกาย พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางจิตใจ และพัฒนาทางปัญญา ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) รายละเอียดสถิติพื้นฐานของ ตัวแปรแสดงไว้ในตาราง

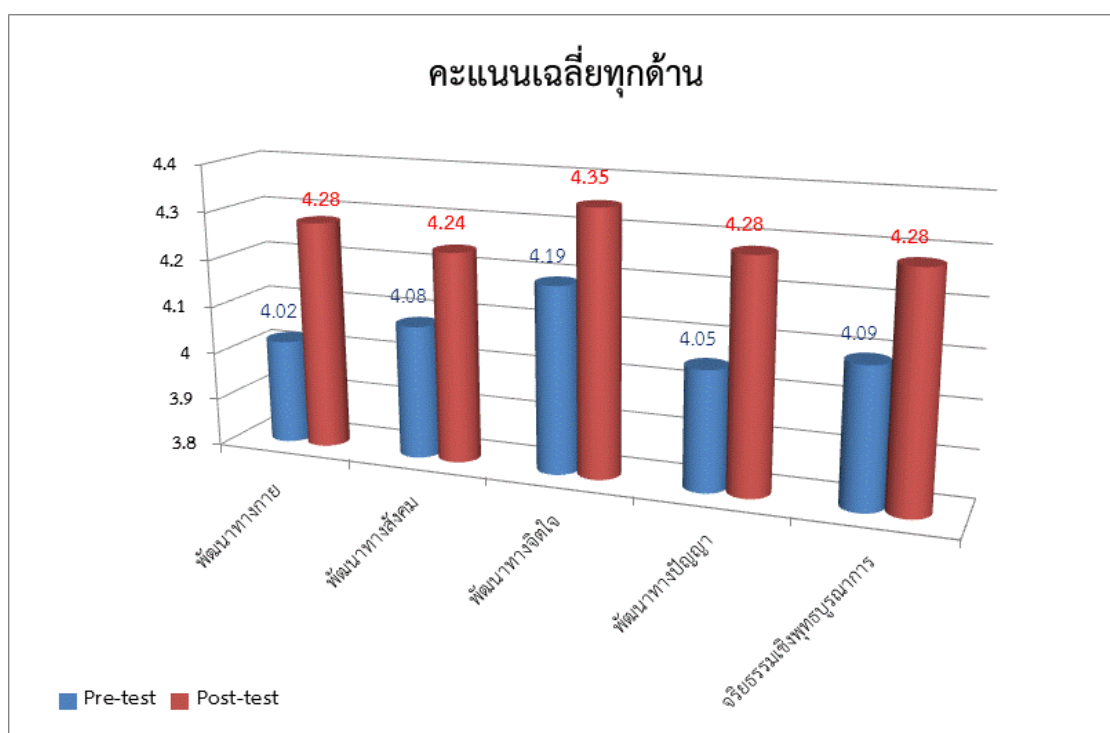
คะแนนเฉลี่ย	ระดับ
4.21-5.00	เห็นด้วยมากที่สุด
3.41-4.20	เห็นด้วยมาก
2.61-3.40	เห็นด้วยปานกลาง
1.81-2.60	เห็นด้วยน้อย
1.00-1.80	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ตารางที่ 4.2 แสดงค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบด้วยค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานข้อมูลที่ได้จากการวัดตัวแปรในกลุ่มรวม

N=144

ตัวแปร	Mean		Standard deviation		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
พัฒนาทางกาย	4.02	4.28	.554	.509	มาก	มากที่สุด
พัฒนาทางสังคม	4.08	4.24	.571	.555	มาก	มากที่สุด
พัฒนาทางจิตใจ	4.19	4.35	.572	.534	มาก	มากที่สุด
พัฒนาทางปัญญา	4.05	4.28	.553	.488	มาก	มากที่สุด
จริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	4.09	4.28	.478	.464	มาก	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.2 แสดงค่าสถิติพื้นฐานก่อนและหลังทดลองของตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า หลังทดลองคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมและรายด้านมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองเท่ากับ 4.09 และ 4.28 (SD. = .477 และ .464) จากคะแนนเฉลี่ยเต็ม 5 คะแนน และพิจารณารายด้านพบว่า หลังการทดลองด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการพัฒนาทางจิตใจเท่ากับ 4.35 และ SD. = .534 รองลงมา ด้านการพัฒนากาย และพัฒนาทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และ SD. = .554 และ .553) และ ด้านการพัฒนาทางสังคมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 4.24 และ SD. = .555 โดยทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านตามลำดับ

ภาพประกอบ 4.1 แสดงคะแนนของตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ เปรียบเทียบเป็นรายด้าน

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และระดับความคิดเห็นของตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านพัฒนาทางกาย

N=144

ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	Mean		SD.		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
พัฒนากาย	4.02	4.28	.554	.509	มาก	มากที่สุด
1. ฉันพยายามออกกำลังกาย เพราะช่วยให้สุขภาพแข็งแรง	4.16	4.53	.906	.738	มาก	มากที่สุด
2. ฉันดูแลสุขภาพของฉันเป็นอย่างดี	4.25	4.48	.824	.766	มากที่สุด	มากที่สุด
3. ฉันรู้จักพิจารณา ก่อนรับประทานอาหาร	3.74	4.07	.934	.833	มาก	มาก
4. ฉันรู้จักควบคุมตัวเองในการรับประทานอาหารอย่างพอดีไม่รับประทานมากเกินไป หรือน้อยเกินไป	3.73	4.07	.925	.799	มาก	มาก
5. ฉันรู้จักรักษาความสะอาดของร่างกายและแต่งกายสะอาดเรียบร้อย เมื่อออกมาปฏิบัติกิจกรรม	4.40	4.44	.750	.736	มากที่สุด	มากที่สุด

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	Mean		SD.		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
พัฒนาทางกาย	4.02	4.28	.554	.509	มาก	มากที่สุด
6. ฉันรู้จักแยกแยะข้อมูลข่าวสารว่าสิ่งใดที่มีประโยชน์และโทษสำหรับชีวิตของฉัน	4.18	4.27	.745	.741	มาก	มากที่สุด
7. ฉันพิจารณาเลือกติดตามข่าวสารฯ	3.98	4.32	.832	.745	มาก	มากที่สุด
8. ฉันดูแลท่าความสะอาดสถานที่	3.75	4.10	.889	.825	มาก	มาก
9. เมื่อปฏิบัติงานเสร็จฉันจัดเก็บอุปกรณ์	3.87	4.19	.847	.741	มาก	มาก
10. ฉันพยายามจัดการสภาพแวดล้อมฯ	4.17	4.28	.719	.772	มาก	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.3 พบว่าตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านการพัฒนาทางกายหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยก่อนทดลองมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.73 ถึง 4.40 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง .719 ถึง .934 มีความคิดเห็นมากถึงมากที่สุด และหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.07 ถึง 4.53 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง .509 ถึง .833 ตามลำดับและมีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากถึงมากที่สุด

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และระดับความคิดเห็นของตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านพัฒนาทางสังคม

N=144

ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	Mean		SD.		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
พัฒนาทางสังคม	4.08	4.24	.571	.555	มาก	มากที่สุด
1. เมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น ฉันมีความอดทนและรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน	4.25	4.28	.762	.818	มากที่สุด	มากที่สุด
2. ฉันมีส่วนร่วมในการจัดหรือทำกิจกรรมของส่วนรวม	3.99	4.19	.873	.702	มาก	มาก
3. ฉันมักแบ่งปันสิ่งของและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น เมื่อมีโอกาส	4.19	4.28	.757	.752	มาก	มากที่สุด
4. เมื่อเห็นผู้อื่นมีปัญหาทุกข์ใจ ฉันจะพูดจาปลอบโยน แนะนำวิธีแก้ปัญหา	4.10	4.08	.799	.798	มาก	มาก
5. ฉันเชื่อว่าการหยิ่งของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตจะทำให้ติดเป็นนิสัยก่อให้เกิดความทุกข์ภายหลัง	4.17	4.44	1.024	.764	มาก	มากที่สุด

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	Mean		SD.		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
พัฒนาทางสังคม	4.08	4.24	.571	.555	มาก	มากที่สุด
6. ฉันเห็นการเบียดเบียนตนเอง (การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ การเสพยาเสพติด) เป็นการทำลายสุขภาพให้เสื่อมโทรม	4.00	4.13	.975	.887	มาก	มากที่สุด
7. ฉันหลีกเลี่ยงการเล่นพนันทุกชนิด เพราะจะทำให้เกิดความเสียหายขึ้นภายหลัง	3.99	4.26	1.028	.908	มาก	มากที่สุด
8. ฉันปฏิบัติตามกฎระเบียบการอยู่ร่วมกันอย่างเคร่งครัด	4.12	4.13	.840	.847	มาก	มาก
9. ฉันหลีกเลี่ยงการพูดจาก้าวร้าวเท็จและใช้คำพูดส่งเสริม ยั่วยุ ให้ผู้อื่นเดือดร้อนทุกข์ใจและเกิดความหวาดระแวงต่อกัน	3.91	4.26	1.121	.793	มาก	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านการพัฒนาทางสังคม หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.91 ถึง 4.25 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง .757 ถึง 1.028 มีความคิดเห็นมากถึงมากที่สุด และหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.08 ถึง 4.88 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง .555 ถึง .908 มีความคิดเห็นมากถึงมากที่สุด

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และระดับความคิดเห็นของตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านพัฒนาทางจิตใจ

N=144

ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	Mean		SD.		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
พัฒนาทางจิต	4.19	4.32	.572	.534	มาก	มากที่สุด
1. ฉันเป็นคนมองโลกในแง่ดี แม้จะมีเหตุการณ์ร้ายเข้ามาในชีวิต	3.92	4.23	.979	.817	มาก	มากที่สุด
2. ฉันรู้สึกมีจิตใจปลอดโปร่ง ผ่อนคลาย ไม่เศร้าหมอง	4.00	4.19	.845	.811	มาก	มาก
3. ฉันรู้จักควบคุมตนเองในการกระทำสิ่งไม่ดีงาม	4.08	4.19	.845	.741	มาก	มาก
4. ฉันเชื่อว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน	4.24	4.40	.901	.786	มากที่สุด	มากที่สุด

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	Mean		SD.		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
พัฒนาทางจิต	4.19	4.32	.572	.534	มาก	มากที่สุด
5. ฉันเชื่อมั่นว่าความขยัน ประกอบอาชีพ สุจริตจะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้	4.35	4.38	.771	.766	มากที่สุด	มากที่สุด
6. ฉันมั่นใจว่าความอดทนในการดำเนิน ชีวิต จะช่วยให้ฉันผ่านพ้นต่ออุปสรรคได้	4.37	4.35	.799	.823	มากที่สุด	มากที่สุด
7. ฉันมีสมาธิแน่วแน่ในการทำงานที่ได้รับ มอบหมาย	4.09	4.27	.766	.750	มาก	มากที่สุด
8. ฉันมีสติและความรู้สึกตัวในการทำงาน ร่วมกับผู้อื่น	4.16	4.29	.799	.756	มาก	มากที่สุด
9. ฉันมักจะให้ความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือ ผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน	4.24	4.35	.819	.752	มากที่สุด	มากที่สุด
10. ฉันมักระลึกถึงบุญคุณและตอบแทน บุญคุณผู้อื่น เมื่อมีโอกาส	4.49	4.53	.784	.668	มากที่สุด	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.5 พบว่าตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านการพัฒนาทางจิตหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.92 ถึง 4.49 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง .784 ถึง .979 มีความคิดเห็นมากถึงมากที่สุด และหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.19 ถึง 4.53 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง .534 ถึง .823 มีความคิดเห็นมากถึงมากที่สุด

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และระดับความคิดเห็นของตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านพัฒนาทางปัญญา

N=144

ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	Mean		SD.		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
พัฒนาทางปัญญา	4.05	4.28	.553	.488	มาก	มากที่สุด
1. ฉันแสวงหาความรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อ พัฒนาตนเองแม้มีข้อจำกัดเรื่อง สภาพแวดล้อมก็ตาม	4.15	4.32	.805	.735	มาก	มากที่สุด
2. ฉันเร่งชวนช่วยทำความดี หลีกเลี่ยง กระทำการที่ไม่ควรทำโดยไม่ปล่อย เวลาให้สูญเปล่า	4.02	4.15	.865	.729	มาก	มาก

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	Mean		SD.		ระดับความคิดเห็น	
	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
พัฒนาทางปัญญา	4.05	4.28	.553	.488	มาก	มากที่สุด
3. ฉันทลักษณ์การใช้ชีวิตแบบ ประมาท โดยกล้าตัวปล่อยตัวไปใน สิ่งที่เสื่อมเสียอีก	4.09	4.40	.868	.639	มาก	มากที่สุด
4. ฉันทยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วน ตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม	4.03	4.18	.757	.665	มาก	มาก
5. ฉันทยอมรับความเปลี่ยนแปลงของ ชีวิตและการรับรู้สิ่งต่างๆตามความ เป็นจริง	4.10	4.33	.707	.898	มาก	มากที่สุด
6. ฉันทรักษาใจให้สงบและปล่อยวาง ได้ เมื่อมีปัญหาเข้ามาในชีวิต	3.99	4.23	.819	.764	มาก	มากที่สุด
7. ฉันทหลีกเลี่ยงและไม่กระทำความปั้ง กายและทางใจต่อผู้อื่น	3.91	4.24	.827	.760	มาก	มากที่สุด
8. ฉันทมีคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใน การดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง	3.95	4.22	.831	.752	มาก	มากที่สุด
9. ฉันทเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักคำสอน ของพระพุทธเจ้า ทำให้จิตใจมีอิสระ สงบเย็น ไม่พึงพาวัตถุภายนอก	4.22	4.44	.759	.736	มากที่สุด	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.6 พบว่าตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านการพัฒนาทางปัญญา หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.91 ถึง 4.22 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง .707 ถึง .868 มีความคิดเห็นมากถึงมากที่สุด และหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.15 ถึง 4.44 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ระหว่าง .488 ถึง .898 มีความคิดเห็นมากถึงมากที่สุด

4.3.3 ผลวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการก่อนและหลังการทดลอง

สำหรับการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ โดยวิเคราะห์ทั้งรายด้านและภาพรวม 4 ด้าน ได้แก่ พัฒนากาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาทางจิตใจ และพัฒนาทางปัญญา) ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ Paired t-test รายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 ผลการเปรียบเทียบคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการก่อนและหลังการทดลองในภาพรวม

N=144				
จริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	t	p -value
Pre-test	4.09	.484	-3.551*	.001
Post-test	4.28	.478		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.7 พบว่า คะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการหลังการทดลองมีคะแนนสูงกว่า ก่อนการทดลอง (คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และ 4.09 ตามลำดับ) ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($t=-3.551^*$, p -value=.001)

ตารางที่ 4.8 ผลการเปรียบเทียบคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการก่อนและหลังการทดลองในรายด้าน

N=144				
จริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	t	p -value
พัฒนาทางกาย	Pre-test	4.02	-4.042*	.000
	Post-test	4.28		
พัฒนาทางสังคม	Pre-test	4.08	-2.504*	.013
	Post-test	4.24		
พัฒนาทางจิตใจ	Pre-test	4.19	-2.023*	.045
	Post-test	4.32		
พัฒนาทางปัญญา	Pre-test	4.05	-3.779*	.000
	Post-test	4.28		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.8 พบว่า คะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในรายด้าน หลังการทดลองมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

การพัฒนาทางกาย พบว่า หลังการทดลองและก่อนการทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติระดับ .05 ($t=4.042^*$, p -value=.000) โดยหลังการทดลองมีคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ด้านการพัฒนาทางกายสูงกว่าก่อนการทดลอง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และ 4.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .509 และ .554 ตามลำดับ

การพัฒนาทางสังคม พบว่า หลังการทดลองและก่อนการทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติระดับ .05 ($t=2.504^*$, p -value=.013) โดยหลังการทดลองมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลอง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และ 4.02 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .509 และ .554 ตามลำดับ

การพัฒนาทางจิตใจ พบว่า หลังการทดลองและก่อนการทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติระดับ .05 ($t=2.023^*$, $p\text{-value}=.013$) โดยหลังการทดลองมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลอง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 และ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .509 และ .554 ตามลำดับ

การพัฒนาทางปัญญา พบว่า หลังการทดลองและก่อนการทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติระดับ .05 ($t=3.779^*$, $p\text{-value}=.000$) โดยหลังการทดลองมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลอง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.779 และ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .528 และ .405 ตามลำดับ

4.3.4 ผลแบบสรุปบันทึกประสบการณ์ต่อการเข้าร่วมฝึกสมาธิ

	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
1. ท่านได้เรียนรู้อะไรจากการเข้าร่วมโครงการฝึกสมาธิ	1. ได้ฝึกสมาธิ จิตใจ สติ ทำจิตใจให้สงบ ผ่อนคลาย (38) 2. ได้รู้วิธีเดินจงกรมอย่างถูกต้อง การนั่งสมาธิ แผ่เมตตา ก่อนและหลังปฏิบัติ (6) 3. ได้เรียนรู้การฝึกสมาธิได้คำสอนของพระพุทธเจ้า (6) 4. การพัฒนาจิตใจให้ไปในทางที่ดีขึ้น (4) 5. ได้เรียนรู้ปัญญา สมาธิ สติ การรู้จักดับอารมณ์ (3) 6. ได้เรียนรู้ความอดทน มีสมาธิมากขึ้น (3) 7. ได้ฝึกสมาธิทำให้ควบคุมความคิดได้ ทำให้ไม่เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกัน ไม่คิดฟุ้งซ่าน (2) 8. รู้สึกดีใจที่ได้เข้าร่วมโครงการฯ (2) 9. ได้เรียนการฝึกสมาธิ และได้ปฏิบัติการทำงานสมาธิ มีหลายแบบเช่น นอน นั่ง ยืน เป็นต้น (2) 10. มีจิตใจดี ตั้งมั่นและสงบ รวมถึงได้เรียนรู้ธรรมะ เรื่องพุทธเจ้าเพิ่มขึ้น (2) 11. รู้จักควบคุมสติ และอารมณ์ตนเองได้ดี (2) 12. ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปล่อยวางหรือทำจิตใจให้สงบและการทำสมาธิอย่างถูกวิธี (2) 13. ทำให้มีสติ ปัญญาดีขึ้น ได้ข้อคิดหลายอย่าง รู้คุณธรรม และรู้จักให้อภัยผู้อื่นรวมทั้งตัวเองมากขึ้น 14. ได้เรียนรู้เรื่องความอดทน 15. ทำสมาธินานขึ้น	1. ทำให้มีสติ สมาธิมากขึ้น จิตใจสงบ นิ่งขึ้น (20) 2. ได้เรียนรู้การบริการรับ นั่งสมาธิ และเดินจงกรม (8) 3. รู้จักการฝึกสมาธิ สติ และอารมณ์ รวบรวมพลังจิตให้มั่นคง (4) 4. ใช้สติให้เกิดประโยชน์ (2) 5. ได้รู้หลักของการใช้ชีวิตประจำวัน และหลักสูตรการทำสมาธิอย่างถูกต้อง (2) 6. ทำใจให้มีสติและสมาธิก่อนเสมอ และทำให้จิตใจสงบและมีความสุขมาก ทำให้นอนหลับสนิททุกคืน 7. ได้สมาธิดีขึ้น ใจเย็นขึ้น รู้สึกดีกับตัวเอง สมาธิเป็นสิ่งสวยงาม 8. การควบคุมอารมณ์ 9. การควบคุมความคิด 10. ได้รับการพัฒนาจิตใจ และรู้จักตัวเองมากขึ้น 11. การเรียนรู้การทำจิตใจให้สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน 12. การสะสมพลังชีวิตเพื่อใช้เป็นกำลังใจในชีวิตประจำวัน 13. มีสติ ปัญญา และความรู้/ประโยชน์ของสมาธิ 14. รู้สึกเบิกบานใจไม่ค่อยคิดมาก

	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
2. ท่านคิดว่าประสบการณ์การเข้าร่วมฝึกสมาธิครั้งนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไร	1. พัฒนากาย - มีความรับผิดชอบมากขึ้น (4) - ได้ผ่อนคลาย/แจ่มใส - ทำให้มีความเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น - การใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาทจะทำให้ไม่สูญเสียทางกาย - รู้สึกแข็งแรงขึ้น 2. พัฒนาทางสังคม - ทำให้เราได้เจอเพื่อนใหม่และเข้าร่วมกับเพื่อนใหม่ได้ดีขึ้น (2) - มีสติก่อนจะทำอะไร คิดก่อนทำอารมณ์เย็นลง (2) - เข้ากับเพื่อนๆ ได้ง่ายขึ้น เรียนรู้นิสัยเร็วขึ้น (2) - พัฒนาด้านสติ สมาธิไปใช้ในสังคม - สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข - สามารถพูดคุยกับผู้อื่นโดยไม่ต้องตำ และเป็นมิตรที่ดีต่อกัน - ทำให้เราอยู่ร่วมกลุ่มคนหมู่มากได้ 3. พัฒนาทางจิตใจ - จิตใจสงบ จิตใจดีขึ้น ใจเย็นลง มีสมาธิ เพราะปล่อยวางเรื่องอื่นๆ ได้มาก (22) - ได้รับจิตใจใหม่จากใจร้อนให้ใจเย็นลง/สงบสงี่ยมมากยิ่งขึ้น (10) - ทำจิตใจให้เย็นลง มีสติ รู้สึกสบายใจเพิ่มขึ้น (4) - คิดดีทำแต่สิ่งดีๆ คิดก่อนทำ (3) - มีความอดทนกว่าเดิม (3) - หลีกเลี่ยงการทำบาปทั้งกาย/ใจต่อผู้อื่น เสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อสังคม (2)	1. พัฒนากาย - สุขภาพ อ่อนโยน - ทำให้การหลงลืมหายไป - หลับง่ายขึ้น - มีความอดทน ในการปวดเมื่อย เหนื่อย 2. พัฒนาทางสังคม - ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น - เข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นได้ดี 3. พัฒนาทางจิตใจ - ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ (7) - ทำให้จิตใจสงบ นอนหลับสบาย จิตใจเย็น ยับยั้งอารมณ์ได้มากขึ้น (23) - คิดก่อนทำ คิดแต่เรื่องที่ถูกต้อง (2) - มีใจเมตตา อารมณ์ไม่ร้อน - รู้สึกสงบในจิตใจ รู้สึกว่าควบคุมตัวเองในเวลาที่เกิดอารมณ์ได้ดี - ยับยั้งชั่งใจก่อนจะทำอะไร - ใจเย็นขึ้นเมื่อมีปัญหาเข้ามา - จิตใจผ่องใส - ควบคุมอารมณ์ได้ดี

	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
	- หัวใจไม่หลงไม่สับสน (2) - มีจิตใจที่ดีขึ้น ไม่ฟุ้งซ่าน (2) - รู้จักแยกแยะสิ่งดีและไม่ดี (2) - สุขภาพจิตใจดีขึ้น อยู่ร่วมกับสังคมได้ - ทำให้มองโลกในแง่ดี ไม่อารมณ์ร้อน เวลาทำอะไรให้คิดก่อนทำ รู้ผิดชอบชั่วดี - มีแนวคิดที่เปลี่ยนไป นึกถึงจิตสำนึกจากการฝึกสมาธิ - ได้รับจิตใจใหม่จากเป็นคนใจร้อนก็เย็นลงและได้รับความกระตือรือร้นมากขึ้น - ทำให้คิดและมีมุมมองที่ดีขึ้น ใจเย็นรับฟังผู้อื่น 4. <u>พัฒนาทางปัญญา</u> - รู้จักวิเคราะห์ แยกแยะผิดชอบชั่วดี ได้ดีขึ้น (4) - มีสติก่อนทำ/มีการคิดก่อนวางแผนทำกิจกรรม (4) - ทำให้เรามีสติปัญญามากขึ้น (3) - มีคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวรักษาใจให้สงบและปล่อยวาง เมื่อมีปัญหาเข้ามาในชีวิต (2) - ใช้สติไตร่ตรองและหาทางแก้ปัญหาที่เข้ามาในชีวิตได้เป็นอย่างดี - มีความคิดรอบคอบขึ้นในการจะพูดจะทำสิ่งใด - รู้จักสติตัวเองมากยิ่งขึ้นไม่ได้ใช้อารมณ์อย่างเมื่อก่อน - ได้เกิดการใช้ชีวิตที่ดีขึ้น - ทำให้คิดได้หลายอย่าง - ทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้นไม่คิดมาก ทำให้จิตใจสบาย	4. <u>พัฒนาทางปัญญา</u> - คิดก่อนทำ มีปัญญาดีขึ้น (17) - มีสติ รู้ทันตนเอง (9) - มีสมาธิดีขึ้น ทำให้เรามีปัญญาแก้ปัญหา (3) - คิดดีทำดี

	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
3. ความประทับใจที่เกิดจากการเข้าร่วมฝึกสมาธิครั้งนี้เป็นอย่างไร	1. คณะครูอาจารย์ วิทยากร อธิบายเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน ปฏิบัติตามได้ง่าย ไม่ยากจนเกินไปที่สำคัญมีเสียงหลวงพ่อบรรยาย ฟังแล้วนำไปปฏิบัติได้จริง (11) 2. ได้รู้จักการทำสมาธิ ได้มีสมาธิที่ดีขึ้น (10) 3. สบายใจมากขึ้นได้รู้จักการฝึกสมาธิ และสวดมนต์ (8) 4. ได้มีเพื่อนมากขึ้น ได้รู้จักการเข้ากลุ่มเพื่อนๆ มากขึ้น (7) 5. พระอาจารย์ไม่ทิ้ง ได้รับสิ่งดีๆ จากหลวงพ่อบรรยาย ประทับใจหลวงพ่อบรรยาย เห็นคุณค่าของนักโทษอย่างเรา (6) 6. รู้สึกดี ใจนิ่ง สงบ และเย็นขึ้นทำอะไรคิดก่อนตลอด (6) 7. พี่ๆทุกคน และคุณครูมาสอนให้ความรู้เกี่ยวกับการนั่งสมาธิ ได้ความรู้ทำให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ให้ข้อคิดหลายอย่าง คิดแต่สิ่งดีๆ (5) 8. ดีใจที่ได้เข้าร่วมทำให้ใจสบาย สงบลง (4) 9. รู้สึกดี พอใจที่สามารถฝึกสมาธิอย่างถูกต้อง ถูกวิธีทำให้เรารู้จักปล่อยวางและทำจิตใจให้สงบมีสติรู้คิด รู้ว่าสิ่งไหนควรทำและสิ่งไหนไม่ควรทำ สิ่งนี้ทำให้เราสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (3) 10. เป็นครั้งแรกที่ได้นั่งสมาธิ (3) 11. ดีใจที่มีกิจกรรมนี้ อยากให้มีโครงการแบบนี้อีก (3) 12. สื่อการเรียนการสอน ทำให้เราเข้าใจง่ายมากขึ้น (2) 13. จิตใจดีขึ้น เพราะได้สวดมนต์มีสติมากขึ้น (2) 14. รู้สึกดีใจมากที่ได้เข้าร่วมสมาธิครั้งนี้ ทำให้เป็นคนใจเย็น ทำให้มีความเมตตา ทำอะไรต้องคิดก่อนทำ และเป็นคนมีเหตุผลมากขึ้น (2) 15. รู้สึกได้บุญ อิ่มอก อิ่มใจ จิตใจเราจริง แจ่มใส มีความสุข (2)	1. จิตใจสบายขึ้น สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน (22) 2. พระอาจารย์ และอาจารย์ทุกท่าน และวิทยากรที่มาสอน การใช้แนวทางในชีวิตประจำวัน ให้ความรู้ (17) 3. รู้สึกดีมีความสุขมาก ดีใจที่ได้เข้าร่วมฝึกสมาธิครั้งนี้ ปรารถนา อิ่มอกอิ่มใจ (8) 4. ดีใจที่ได้รู้จักการทำสมาธิ ได้นั่งสมาธิ และเดินจงกรม (7) 5. ทำให้คิดก่อนทำ (2) 6. ทำให้มีสติและมีสมาธิมากยิ่งขึ้น และทำให้จิตใจสงบเพิ่มมากขึ้น (2) 7. รู้สึกดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (2) 8. ไม่คิดมาก่อนว่าจิตใจสามารถพัฒนาได้เพิ่มขึ้นเยอะ 9. ได้รู้จักการทำสมาธิมากขึ้น และได้ใช้สมาธิในทางที่ถูกต้อง 10. ทำให้เรามีจิตใจสงบขึ้น มีความอดทนในการปวดเมื่อยของร่างกาย 11. ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่ดีแก่ชีวิต 12. ได้ฟังธรรมะจากหลวงพ่อบรรยาย

	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
	16. รู้สึกดี ได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ (2) 17. ได้ความรู้ เยอะมาก 18. ทำให้เราเปลี่ยนแปลงตัวเอง 19. จากที่ไม่เคยทำอะไรแบบไม่ค่อยมีสติ พอได้ฝึกก็มีสติสมาธิมากขึ้น 20. ปลื้มปิติสุดๆ	
4. “ธรรมะในใจของท่าน” ท่านจะนำหลักธรรมข้อใดไปใช้ในการดำเนินชีวิตของท่าน	1. การทำสมาธิ การปล่อยวาง ช่วยในการฝึกจิตใจ สงบ ช่วยให้เย็นลง (20) 2. ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (6) 3. ไม่เบียดเบียนผู้อื่น แล้วรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา (5) 4. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (5) 5. จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมให้มากที่สุด (5) 6. มีสติ สมาธิ และปัญญา 3 ข้อในการดำเนินชีวิต สติคือ ความระลึก คอยนึกถึงผลก่อนทำและหลังทำ สมาธิ คือ จิตที่เป็นหนึ่งในการทำเพื่อบริปฏิบัติดี และปัญญา คือ ความรอบรู้ รู้ผิด ชอบ ชั่วดี (5) 7. อิทธิบาท 4 (2) 8. จะตั้งใจทำดีกว่านี้ (2) 9. ได้ใช้สติและปัญญา ไม่ใช้อารมณ์ รู้เท่าทันอารมณ์ (2) 10. ซื่อสัตย์ กตัญญู รู้ธรรม (2) 11. ทุกๆข้อ คำสอนของหลวงปู่ (2) 12. ไม่ใช้อย่างถูกต้องในการดำเนินชีวิต 13. ทำอะไรต้องทางกาย ทางจิตใจ ทางปัญญาและสติ 14. หลักการใช้สติ การระงับอารมณ์	1. อิทธิบาท 4 /สมาธิ เป็นหลักธรรมที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (29) 2. ธรรมะในการฝึกสมาธิ การนั่งสมาธิทุกวัน การเดินจงกรม การนั่งสมาธิทำให้จิตใจสงบ การยับยั้งอารมณ์ (25) 3. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มารไม่มีบารมีไม่เกิด (17) 4. ทำให้ดีที่สุด ทำให้ดีที่สุด ทำทุกวัน ทำให้ได้ดีกว่าเมื่อก่อน (3) 5. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (3) 6. ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (3) 7. การรวบรวมสติและปัญญาเป็นการทำให้การดำเนินชีวิตทุกก้าวมีสติและปัญญาเป็นตัวกำหนดในการดำเนินชีวิตของทุกคน และทุกคนรอบรู้ 8. การนำสมาธิไปสอนผู้อื่น/นำไปสอนน้องกับพ่อ เพราะว่าเป็นสิ่งที่ดี 9. เราไม่เคยพูดให้เร็วมากนัก เพราะคำพูดเมื่อออกไปแล้วแก้ไขลำบากเมื่อเกิดปัญหา 10. ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท 11. ตัวเราต้องมีสมาธิก่อน

	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
	15. ธรรมะทางด้านสมาธิ 16. ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีสติตลอดเวลาและพยายามทำจิตใจให้สงบ 17. ให้ความมั่นใจในตัวเอง และก็ให้เข้ากับคนในสังคม คิดแต่สิ่งดีๆ ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน 18. การคิดก่อนจะทำหรือพูดอะไร 19. การควบคุมจิตใจ ทำให้มีสมาธิมากขึ้น 20. มีเมตตาทำให้เราเป็นคนใจบุญ ไม่เบียดเบียนใคร ทำให้ตัวเราเองมีความสุขยิ่งขึ้นไป 21. คิดก่อนทำอะไร เพราะถ้าทำไปแล้วมันไม่สามารถกลับไปแก้ไขได้อีก 22. ธรรมะคือชีวิต 23. เอาใจเค้ามามาใส่ใจเรา ทำอะไรต้องคิดดีๆ	
5. ท่านตั้งใจที่จะสิ่งๆที่เรียนรู้จากการเข้าร่วมฝึกสมาธิไปใช้อย่างไรบ้าง	1. นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สวดมนต์ การเดินจงกรม การนั่งสมาธิ ให้เป็นนิสัย ใช้ในการทำงาน ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (28) 2. มีสติก่อนที่จะทำอะไร คิดก่อนทำเสมอ (12) 3. อดทน มีสติ ใช้ให้เกิดประโยชน์ และนำไปใช้ในทางที่ถูกต้อง (10) 4. นำไปสอนต่อพี่น้อง คนในครอบครัว ว่าการใช้แต่กำลังมันไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาแต่เราต้องใช้ปัญญาแก้ปัญหาและการนั่งสมาธิทำให้เกิดปัญญา (4) 5. ฝึกนั่งสมาธิก่อนนอน/เป็นประจำ (4) 6. ทำให้จิตใจเราสงบ ฝึกจิตใจตนเองให้นำไปใช้ในทางที่ดีที่ถูกต้อง (4) 7. รู้จักให้อภัยซึ่งกันและกันอารมณ์เย็นขึ้นทำอะไรก็มีสติ (2)	1. จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ในการทำงาน การอยู่ร่วมกันในสังคม หากเกิดปัญหา (31) 2. จะทำอะไรก็ต้องคิดก่อนทำ ไตร่ตรอง (7) 3. เอาไว้ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีสมาธิ คิดก่อนทำ (2) 4. ไปสอนผู้อื่นในบางเวลา บอกต่อผู้อื่น (7) 5. ใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา แก้ไขอารมณ์ (3) 6. นำไปทำต่อเมื่อมีเวลาที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ไม่สบายใจ 7. ใช้เวลาหาทางออก 8. ต้องมีสติ

	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
	8. นำไปใช้เป็นแบบอย่างในงานและในสังคม (2) 9. จะทำอะไรก็ต้องใช้สมาธิตั้งสติทุกปัญหา ไม่ว่าจะมาหรือน้อย รู้จักยับยั้งชั่งใจ (2) 10. เข้าวัดเพื่อทำจิตใจให้สงบที่สุด 11. รู้จักพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น 12. เอาไว้ใช้เวลาว่างๆ เวลาเบื่อๆ นั่งสมาธิชิวๆ 13. ไปใช้ได้หลายด้าน เช่น ถ้าเราทำงาน ถ้าเราฝึกสมาธิเราจะมีสติในสิ่งที่เรากำลังจะทำ 14. พื้นที่อบรมน้อยเกินไป ถ้ามีรอบหน้าอยากขอพื้นที่ใหม่นะ	9. มันฝึกฝนการทำสมาธิ เพื่อที่จะให้เกิดสติและสมาธิเพิ่มมากขึ้น 10. ทำจิตใจให้นิ่ง 11. พัฒนาสังคม
6. ปัญหา อุปสรรค/ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	1. ปัญหา คือ สถานที่เดินจงกรม พื้นที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ คับแคบ (8) 2. เป็นคนสมาธิสั้นก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรค 3. เวลานั้นน้อยมาก เวลาที่ใช้ในชีวิตประจำวันเช่น กินข้าว อาบน้ำ แทบจะไม่มีเวลาเลย บิ๊บทุกทาง ถ้ามีเวลามากกว่านี้จะดีมากเลย ทำกิจกรรมนานเกินไป 4. แรกๆก็ยังไม่ชินกับการนั่งสมาธิ อยากฝึกให้มากกว่านี้จะได้ไม่มีอุปสรรค 5. ไม่ว่าปัญหาหรืออุปสรรค จะลำบากแค่ไหนขอให้เราไม่ย่อท้อ และลุกขึ้นสู้เราจะทำได้ดีที่สุด 6. เป็นคนจิตใจไม่นิ่ง อยากให้คลิปหลวงพ่อบ้างเป็นหลวงพ่อบ้างแบบภาพเคลื่อนไหว 7. ทุกอย่างดีหมด ขอบคุณท่านวิทยากรและพระอาจารย์ที่มาให้ความรู้ในเรื่องสมาธิ 8. ปวดขา เป็นตะคิว 9. ติดคุก 10. แค่นี้ก็เป็นสิ่งที่ดีที่สุด 11. อยากให้มีกิจกรรมแบบนี้เข้ามาตลอดเลย	1. พื้นที่เพียงพอต่อความต้องการ คับแคบ (3) 2. เวลา 3. จิตใจไม่นิ่ง 4. ปวดหลัง ปวดคอ เมื่อย และง่วง แต่ก็ดีจะได้ฝึกความอดทน 5. เป็นคนสมาธิสั้น อยากให้มีหนังสือ 6. ชุดปฏิบัติไม่เพียงพอ

นอกจากนี้จากผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพยังพบ ผลการใช้กระบวนการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมจริยธรรมของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขังสรุปได้ว่า

1. ด้านพัฒนาการด้านร่างกาย ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง มีความอ่อนนุ่ม อ่อนโยน มีสัมมาคารวะมากขึ้น ด้านร่างกายที่เห็นชัดที่สุด ที่เกิดจากการนำกระบวนการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาส่งเสริม จริยธรรมของผู้ต้องขังคือ พัฒนาด้านร่างกาย การรับร้อนทางร่างกาย ลดลง หมายถึง ความสงบเสถียร การจัดระเบียบทางร่างกายเป็นไปด้วยความเรียบร้อย การยืน เดิน นั่งและนอน สง่างาม น่าดูน่าชม มีสัมมาคารวะ สะอาดสะอาด มีความเป็นระเบียบ การทะเลาะเบาะแว้ง ลดลงอย่างชัดเจน เมื่อเข้าใจและนำหลักการหรือแนวปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาไปใช้แล้ว ย่อมสามารถควบคุม กาย วาจา ได้ในเบื้องต้น เช่น ศีล 5 ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักธรรม หลักการเบื้องต้น ที่สอนให้กิริยาหรือ พัฒนาทางด้านร่างกายอย่างชัดเจน เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤติดีกในกาม ห้ามกล่าวคำเท็จและห้ามดื่มสุรายาเมา เสพติด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านร่างกาย หรือการแสดงออกต่อบุคคลอื่น ให้อยู่ด้วยศีลธรรม

2. ด้านพัฒนาการด้านสังคม สามารถเข้าร่วมสังคมอื่นๆ ได้ง่าย เพราะรู้จักการช่วยเหลือ เสียสละ ให้อภัย อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ไม่ก่อให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาท ในหมู่คณะ ในด้านสังคมนั้น เราเน้นไปที่การเรียนรู้ทศ 6 การเกี่ยวข้องกับสังคม โดยมีผู้ต้องหาเป็นศูนย์กลางและปฏิบัติต่อสังคมรอบด้าน ตามสิทธิหน้าที่ที่สังคมสมมุติ ดังนั้น ผู้ต้องขังยุคใหม่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคม ไม่ต่อต้าน ไม่เบียดเบียน มุ่งทำหน้าที่ของตน เกื้อกูลสังคม และจิตสาธารณะ นั่นคือ เปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง คือคนดีที่สังคมต้องการ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง เพราะคำสอนของพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้มนุษย์ทุกคน มิใช่แค่ ผู้ต้องขังเท่านั้น ที่สามารถพัฒนาให้เกิดความสุขสงบ สันติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นทั้งหลักและเครื่องมือในการใช้เป็นแนวทางในการใช้ชีวิตต่อส่วนรวม ของคนในสังคมอย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่มาทำร้ายกัน ส่งเสริมชีวิตของคนในสังคมให้เกิดความรักสามัคคีกันในทุกสังคม เช่น หลักทวิโธตปะ เป็นต้น

3. ด้านพัฒนาการด้านจิตใจ ทำให้ผู้ต้องขังมีจิตใจดีขึ้น ลดความวิตกกังวลในเรื่องต่างๆ ของชีวิต จิตใจสงบ มีวิธีคิดอย่างเป็นระบบ ละเอียตรอบคอบมากขึ้น มีสมาธิดีขึ้น มีความอดทน อดกลั้นต่อการกระทำผิดต่างๆ ในขณะที่ใช้ชีวิตในทุกสถานการณ์ ด้วยหลักการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เมื่อผ่านกระบวนการนี้แล้ว สภาวะจิตของผู้ต้องขังได้รับประสบการณ์ทางจิต ทำให้เขามีภาวะของจิตบริสุทธิ์ ตั้งมั่น และปราดเปรียว สามารถยืนหยัดต่ออารมณ์ที่ชั่วร้ายได้ ก็ถือว่าเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น ไม่มุ่งจะได้ทางวัดตุมากเกินไป สามารถพาความสุขทางใจ จากอารมณ์มารได้ด้วย ไม่หมกมุ่นทางวัดตุมากเหมือนแต่ก่อน เป้าหมายหลักของพระพุทธศาสนา คือ การยกระดับจิตใจของคนในทุกระดับ ตามหลักของกลไกการปฏิบัติ คือ “หลักไตรสิกขา” คือ “ศีล สมาธิ ปัญญา” โดยมีจุดหมายสูงสุดคือ การกำจัด “อนัตตา” หรือกิเลสภายในจิตใจของตัวเอง อันเกิดจาก อภิสกมล 3 ประการ คือ “โลภะ โทสะ โมหะ” อันเป็นสาเหตุให้เกิดความวุ่นวาย ในสังคมทุกสังคมในโลก ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพหรือ มนุษย์ทุกกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ก็มีเพียงหลักการเดียว คือ การมุ่งพัฒนาจิตใจนั่นเอง

4. ด้านพัฒนาการด้านปัญญา ทำให้ผู้ต้องขังมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมมากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เกิดทักษะ การเรียนรู้ที่หลากหลาย มีสติคอยเตือนและควบคุมพฤติกรรมว่าสิ่งไหนผิดสิ่งไหนถูก ด้านปัญญานี้ก็เปลี่ยนแปลงทางตันทฤษฎี ความเห็นเป็นทางถูกมากขึ้น คือเห็นตรงตามหลักธรรมชาติ หลักความจริง เข้าในชีวิต เข้าใจถูกตรง และโดยเฉพาะ เข้าใจตัวตน ของตนตามหลักไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และมีตัวตน ถอดถอนความเห็นผิดหยาบๆ ละเสียได้ ไม่เห็นแก่ตัวจัดแล้ว เขากก็เข้าใจในระดับหนึ่ง มีเป้าหมายชัดเจนแล้ว งัดweinได้เด็ดขาดในความเชื่อผิดๆ ในการกระทำทุจริตทางกายและวาจาแล้ว¹⁵ กระบวนการในการอบรม ผู้ต้องขังส่วนหนึ่งที่มีเป้าหมายร่วมกันทุกครั้ง คือ การให้ ผู้ต้องขัง เกิดจิตสำนึกที่ดี และรู้ข้อรวมทั้งผลเสียของการกระทำของตนเอง นั่นคือ เกิดกระบวนการแบบมีเหตุผล คือ ปัญญา นั้นเอง ปัญญาจะต้องกำหนดให้เด็กเหล่านั้นไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ทั้งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

4.4 ผลวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขัง

จากการเสวนากลุ่มย่อย ได้พบประเด็นที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขัง เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันกระทำผิดซ้ำสำหรับเยาวชนวัยรุ่น มีประเด็นดังนี้

1. สถาบันการศึกษาร่วมสร้างศูนย์พัฒนาจริยธรรมในทัณฑสถาน

หน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย นำความรู้เชิงวิชาการเข้ามาช่วยกันส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมให้ผู้ต้องขัง ตั้งเป็นศูนย์พัฒนาจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังภายในกรมราชทัณฑ์ ดังเช่น

“ถ้าหน่วยงานอย่างมหาวิทยาลัยยังมีกำลังสูงเชิงวิชาการต่างๆ เขายอมรับกันอยู่แล้ว เพราะเขามาเสนอครับเขามาเสนอที่กรมราชทัณฑ์ ทางท่านก็ได้ เป็นนโยบายขึ้นไป ผมว่ามันน่าทำมากกว่า แล้วขณะเดียวกันสถานที่ที่เหมาะสมที่สุด ตอนนี้อยู่ตรงที่จะพาอาจารย์ท่านไป ดู ผมว่า บำบัดกลางนี้เหมาะ แดน 12 นี้ ซึ่งในอนาคตผู้หลักผู้ใหญ่ในกรมท่านรองอธิบดี ท่านต้องการให้แดน 12 เป็นศูนย์เลย ศูนย์แก้ไขเลย ศูนย์พัฒนาเลยเพราะมันอยู่ตรงกลาง จะกระบวนการไหนไม่จำเป็นครับ มนุษย์เราเป็นสัตว์ที่มีอะไรเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผมเคยไม่เห็นว่ามีสิ่งไหนจะต้องมันคงตามหลักกอนิจจังอยู่แล้ว อะไรก็ได้ ท่านเห็นอะไรดีก็เอาเข้ามาสิ มนุษย์เราจะเหมือนเดิมตลอดเวลาได้ยังไง ผมถึงบอกว่ามันไม่ การเล่นกับมนุษย์เป็นอะไรที่มันไม่อยู่นิ่ง สนุกจะตายแต่ว่าอยู่ที่การเล่นมันก็ถือว่าทำงานแบบเล่นมันก็จะสนุก เขาเรียกอะไรมันมาก”¹⁶

¹⁵ A 1 , ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ 2 เมษายน, 2561.

¹⁶ A 1 , ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ 2 เมษายน, 2561.

2. การจัดกิจกรรมฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

กระบวนการสะท้อนความคิดให้เกิดโยนิโสมนสิการผ่านกิจกรรม การจัดกิจกรรมสะท้อนความคิดเป็นกลุ่มเล็กๆ ให้เกิดการตระหนักรู้ ผ่านหลักสูตรการอบรมสมมติ เช่น สักคสาสมาธิ หรือ อาจผ่านชิ้นงาน การฝึกอาชีพ ใช้แรงเสริมด้านบวกจากผู้ปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำ เพื่อส่งเสริมให้เกิดโยนิโสมนสิการ การคิดอย่างรอบคอบ ปรับเปลี่ยนวิธีคิด จากการสะท้อนบทเรียนวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

“เรื่องของการใช้สักคสาสมาธิเข้ามาคือในเรื่องของการศีล จิต ปัญญา ถ้าเรามองในเชิงพุทธศาสนาเอง คือเราเน้นเรื่องของโยนิโสมนสิการ ทางเรื่องวิชาการ เราเห็นด้วยว่าคนเราเมื่อจะเปลี่ยนพฤติกรรม ทัศนคติมันต้องเปลี่ยน คือสัมมาทิฐิ ที่นี้ด้วยกระบวนการ คือเรื่องของสิ่งที่สร้างให้เขามีความภาคภูมิใจในตัวเอง จากผลงาน สร้างให้มีความภาคภูมิใจจากการที่เมื่อมีอะไรบางอย่างที่มันแปลกๆออกไปแล้ว คนทั่วไปนิยมชมชอบเขา เมื่อเรามีตัวตน มีพื้นที่ในสังคม ทำให้เกิดโยนิโสมนสิการยังไง ด้วยอย่างที่ท่านบอกว่า จะเปลี่ยนวิธีคิด เมื่อออกไปแล้วจะได้ไม่กลับมาซ้ำ เพราะว่าเราไม่สามารถเปลี่ยนสังคมแวดล้อมได้ ถูกไหมคะ แต่ถ้ามีโยนิโสมนสิการในเชิงพุทธ ก็ไม่ได้เกิดกันง่ายๆ อย่างที่ท่านบอกว่า ไม่ว่าจะทำให้เกิดรายได้ก็ดี เกิดกระบวนการเรียนรู้ อะไรบ้างอย่างที่ทำให้สร้างผลงานขึ้นมา ในฐานะที่เราทำงานในเชิงวิชาการ สร้างงานวิจัยด้วยก็จะเห็นว่า สิ่งหนึ่งที่เข้าไปเสริมคือ กระบวนการที่ทำแล้วอาจจะต้องมีตั้งวง แล้วก็มีการสะท้อนบทเรียนกัน เพื่อให้เกิดการสะท้อนความคิด เกิดการตระหนักรู้ แล้วก็แรงเสริมจากผู้คุม หรือว่า ท่าน ผ.บ. ทั้งหลายจะเป็นแรงกระตุ้นเขา เพราะคนเหล่านี้ เมื่อกลับเข้ามาในชุมชนแบบนี้แล้ว เขาจะเห็นท่านเหมือนพ่อ ถูกไหมคะ เหมือนเป็นคนในครอบครัว แรงเสริมจากท่านจะกระตุ้นความตระหนักรู้ของเขาได้มาก”¹⁷

3. การจัดตั้งเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนการพัฒนาจริยธรรม

การจัดตั้งเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนกรมราชทัณฑ์ในการพัฒนาจริยธรรมของผู้ต้องขัง เช่น การศึกษา การฝึกอาชีพ การจัดหลักสูตรที่หลากหลายใช้หลักพระพุทธศาสนาเป็นฐาน นอกเหนือจากหลักสูตรที่ขึ้นกับนโยบายของกรมราชทัณฑ์ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางมาอบรม ตลอดจนหน่วยงานที่จะสนับสนุนและติดตามผู้ต้องขังหลังจากพ้นโทษ ให้มีอาชีพและมีงานทำ เช่น กระทรวงแรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม มีนักสังคมสงเคราะห์ อาสาสมัครมาช่วยเหลือ แบ่งภาระงานกันทำ เนื่องจากเรือนจำเป็นหน่วยงานเล็ก มีข้อจำกัดด้านบุคลากร และจำนวนผู้ต้องขังมีจำนวนมาก

¹⁷ A 3 , ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ 2 เมษายน, 2561.

“เรือนจำมันเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ เพราะว่า มันเป็นจุดเปลี่ยนของกลุ่มผู้ต้องขังว่าจะไปซ้ายไปขวา มันอยู่ที่ตรงนี้ ไม่ได้อยู่ที่ตำรวจ ไม่ได้อยู่ที่อัยการ ไม่ได้อยู่ที่ศาล แต่มันอยู่เรือนจำ เพราะว่า เรือนจำเป็นหน่วยคุมตัวปัญหาของสังคมที่เขาตัดสิน คือศาลตัดสิน สังคมทั่วไปเขาบอกว่า ศาลตัดสินแล้ว จบแล้ว มันติดคุก จบแล้ว ได้รับโทษแล้ว แต่เขาไม่มองว่า รับโทษไป เดียวมันก็ออก ออกไปก็กลับคืนสังคม เรือนจำเองก็เป็นหน่วยงานที่ถูกมองข้าม แต่จริงๆ บทบาทสำคัญ เป็นเหมือนมหาวิทยาลัยชีวิต ในชีวิตจริงของคนด้อยโอกาส ไข่มุขครับ เพราะเรือนจำให้หมดเลย ครับ เป็นโรงงานก็เป็น เป็นที่เรียนหนังสือ เป็นอะไรให้หมด คือจะว่าไป เรือนจำก็ยังเอาตัวไม่รอด เขาไม่ได้ตีค่าหน่วยงานเราสูงเท่าไร”¹⁸

“ฉะนั้นเวลาผู้ต้องขังปล่อยตัวพ้นโทษจากเราไปแล้ว ผมคิดว่า หน่วยงานที่จะสามารถสนับสนุนกับกรมราชทัณฑ์ได้ มันต้องระดับนั้นแล้วครับ อย่างในเรื่องหลักสูตรการอบรมของเราก็เช่นเดียวกัน ผู้คุมเชื่อว่า จะเก่งทุกอย่าง หลักๆ ของเราก็คืองานควบคุมอยู่แล้ว งานควบคุมไม่มีปัญหา แต่พอหลักสูตรนั้นนี้มา ทุกคนก็ไม่ได้จบแต่ละสาขา ต้องไปให้ความรู้กับผู้ต้องขัง คือเราทำได้ แต่ว่าดี ไม่ดี ไม่แม่นยำ อันนั้นก็อีกประเด็นหนึ่ง แต่ว่าเราต้องทำด้วยหน้าที่ แต่พื้นฐานของความรู้ภายใน อาจจะถึงหรือไม่ถึง แต่เราทำได้ เพื่อให้มันจบหลักสูตร คือเป้าหมายเรา ตรงนั้นมากกว่า ในการบริการผู้ต้องขังของเรา ในเรื่องของประโยชน์อะไรต่างๆ ถ้าไม่ทั่วถึง ระบบการร้องเรียนมันก็จะเกิด ในฐานะผู้ปกครอง เราทำอย่างไรก็ได้ ให้ผู้ต้องขังที่อยู่ในการควบคุมของเราสงบเรียบร้อย ถ้ามีปัญหาขึ้นมา ร้องเรียนในเรื่อง สิทธิประโยชน์เขา ในเรื่องประโยชน์ที่เขาจะได้รับ มีหลักสูตรอบรมแล้ว ไม่พอเพียงที่เขาจะไปยื่นขอรับประโยชน์ได้ ก็เป็นปัญหาเช่นเดียวกัน ทำให้หลักสูตรที่เราเปิด มันต้องหลากหลาย ถ้าไม่อย่างนั้นมันไม่ทั่วถึง เพราะฉะนั้นหลักสูตรที่นอกเหนือจากที่นโยบายกรมกำหนด ก็อย่างที่เราจะมาเปิดเพิ่มเป็นหลักสูตรที่เราเสนอขึ้นไปแล้ว ผบ. ท่านอนุวัติ เราถึงจะเปิดได้ เป็นหลักสูตรเสริม ฉะนั้นไม่ใช่ทุกอย่างไม่ใช่ ในหลักพระพุทธศาสนาอย่างเดียว อย่างเรื่องพื้นฐานของการศึกษาที่เราต้องให้เขามีความรู้ มีวุฒิการศึกษาที่ต้องไปใช้หลักจากที่เขาออกไปแล้ว เป็นเรื่องสำคัญ สองก็คือเรื่องอาชีพ ก็เป็นเรื่องสำคัญ เช่นเดียวกัน ถ้าคนออกไปแล้วไม่มีวุฒิการศึกษาไปสมัครงาน ไม่มีอาชีพที่จะไปทำ มันก็เป็นปัญหาต่อสังคม แล้วรอบที่สอง สาม สี่ ห้า ก็จะตามมา อันนั้นคือปัญหา ส่วนที่อาจารย์ถามก็เป็นเกี่ยวกับเรื่องที่เราจะให้คนดีสักคนเข้าสู่กระบวนการเรือนจำ”

“ตามความคิดผมนะ อาจารย์ กรมราชทัณฑ์ต้องแยกเรือนจำออกเลยครับ เป็นประจำเรื่องรับผู้ต้องขังความผิดครั้งแรก ทุกวันนี้ของเราเป็นสหอยู่นะครับ หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า มากี่มาอยู่รวมกัน มันกลายเป็นว่า โรงเรียนฝึกสอนแล้ว มันมีทั้งคนดี และ

¹⁸ A 4, ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ 2 เมษายน, 2561.

ไม่ดี อันนี้โดยความคิดส่วนตัวนะครับ เพราะว่าที่เรียนรู้อะไรมา รับราชการมา 20 ปี ผมว่าความผิดครั้งแรกพอได้ อาจารย์ พอจะให้โอกาส แต่ถ้าเรากันตรงนี้ออกไปได้ เป็นเรื่องจำเฉพาะนะครับ เฉพาะเลยความผิดครั้งแรก ผมว่าแก้ไขได้ครับ แต่ถ้ามีครั้งสองครั้งสาม ก็จะมี สี่ ห้า หก ไปอีกเรื่อยๆ แล้วเราก็ก่อนหลักสูตรอะไรที่สำคัญอย่างเช่นที่มาคุยกันวันนี้ครับ ป้อนเข้าไป จะเป็นวิชาชีพ จะเป็นงานด้านวิชาการ จะเป็นการศึกษา ได้หมด พวกความผิดครั้งแรกอะนะครับ แต่ทุกวันนี้ ปริมาณมันเยอะมาก มันแยกแยะยากนะครับ ครั้งแรกนี่แก้ไขได้ ในความรู้สึกนะครับที่เราสัมผัส จะสอนง่ายกว่า แก้ไขปรับเปลี่ยนง่าย”¹⁹

“ประเด็น 3 ประเด็น ประเด็นแรกเรื่องโยนโสมนสิการ ประเด็นที่สองคือเรื่องการติดตามผลงาน แล้วก็ประเด็นที่สามคือ หาวิธีจะทำยังไง ผมกำลังเสนอดังนี้นะ เพื่อทำให้ผมเห็นด้วยกับท่านที่จะต้องมีการติดตามผล แต่ที่นี้จะให้พวกเราติดตามคงเป็นไปได้ คือสมมุตินะ ฝากโอเคโดยตรงที่ว่า ให้กระทรวงแรงงานก็ดี อุตสาหกรรมก็ดี ตำรวจก็ดี นักสังคมสงเคราะห์ อาสาสมัครก็ดี มาแบ่งเค้กกัน แบ่งเค้กกันไม่ถึงขนาดที่จะต้องใช้ บัตรประชาชนเจ็ดแปดหลักหรอก มันผิดหลักมนุษยชน เพียงแต่ว่า ระยะเวลาใหม่ๆ สัก 15 วัน หรือ 30 วัน สัก 70 วัน สัก 60 วันก็ได้ มาหามาแยกกันหน่อยได้ไหมมาคุยกันหน่อยว่าไปถึงไหนได้ไหม จุดประสงค์หลักก็คือว่า เป็นยังไงบ้าง เป็นการป้องกันปราบปรามชั่วคราวชั่วคราวนิดหน่อย แล้วนานๆก็ห่างไป ๆ เป็นลักษณะที่ให้เราเห็นว่า ฉันทัดอยู่อย่างนี้ ถ้าหากว่ามีพอสมควรแล้ว โอเคโอเคดีไป อันนี้ก็เป็นเพียงว่า ติดตามหลายๆ เรายังดูแลอยู่ เพราะว่าถ้าทำงาน ถ้าไม่มีการติดตามผล จบเลย”²⁰

4. การขัดเกลาจากครอบครัว

การอบรมสั่งสอนของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้น เริ่มจากครอบครัวอบรมสั่งสอน ขัดเกลาทางจริยธรรม การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ สร้างคนดีมีคุณภาพสู่สังคม ต้องผ่านกระบวนการปลูกฝังมาก่อน กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่ควบคุมกับแก้ไข ไม่สามารถพัฒนาจริยธรรมผู้ต้องขังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แบบองค์รวมทั้งหมด จำเป็นต้องอาศัยหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมมือกัน

“ก่อนที่เข้ามาสู่คุก เขาผ่านกระบวนการอะไร ตั้งแต่อนุบาล สังคม ครอบครัว พ่อแม่ เรื่องนี้เราจะมาพูดจุดใดจุดหนึ่งไม่ได้ แต่สิ่งที่อาจารย์กำลังจะถามผมเรื่องนี้ที่ผมชอบ แล้วผมอยากเสนอมากับผู้ใหญ่ว่า กระบวนการที่กรมราชทัณฑ์หรือว่า สังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องของผู้ต้องขังควรกระทำที่สุด คือ การติดตาม ตรงนี้คือบกพร่องของพวกเขา

¹⁹ A 4, ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ 2 เมษายน, 2561.

²⁰ A 5, ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ 2 เมษายน, 2561.

เรา ไม่ใช่ของยุติธรรม หรือของใครทั้งนั้น ของสังคมไทย คุณมีคนอยู่ในมือแล้วปล่อยออกไป แต่คุณไม่สามารถตามพวกนี้ได้เลย คุณรู้ไหม เขาไปทำอะไรหลังจากออกไป คุณหางานให้เขาทำ แต่ว่าคุณตามเขาไม่มาละ หน่วยงานไหนตาม กรมราชทัณฑ์มีแค่สามหมื่นคน สังคมสงเคราะห์ กรมต่างๆ กระทรวงต่างๆ มีหมด มหาวิทยาลัยมีหมด เคยเข้ามาดูไหมละครับ กระทรวงแรงงานมีหมด แล้วคุณก็บอกว่า กรมราชทัณฑ์ทำอะไร เราคิดภาพตั้งแต่ว่า เรามีคนเหมือนมีปลาอยู่ในมือ แต่คุณไม่สามารถจะเอาปลาไปทำอะไรอย่างที่คุณต้องการได้เลย กระบวนการ ขอบเขตอำนาจของราชทัณฑ์ก็มีแค่ควบคุมกับแก้ไขเท่านั้นเอง เขาอยู่กับเรา แต่ต่อจากนั้นละ สังคมเคยตั้งคำถามไหมละว่าใครจะดูแล พวกผมก็มีหน้าที่รับจากตำรวจ ศาล เขาใช้ชีวิตอยู่กับพวกผมก็ปี แล้วเขาใช้ชีวิตอยู่ข้างนอกก็ปี ตรงนี้ต่างหากที่เราควรจะตั้งคำถาม”²¹

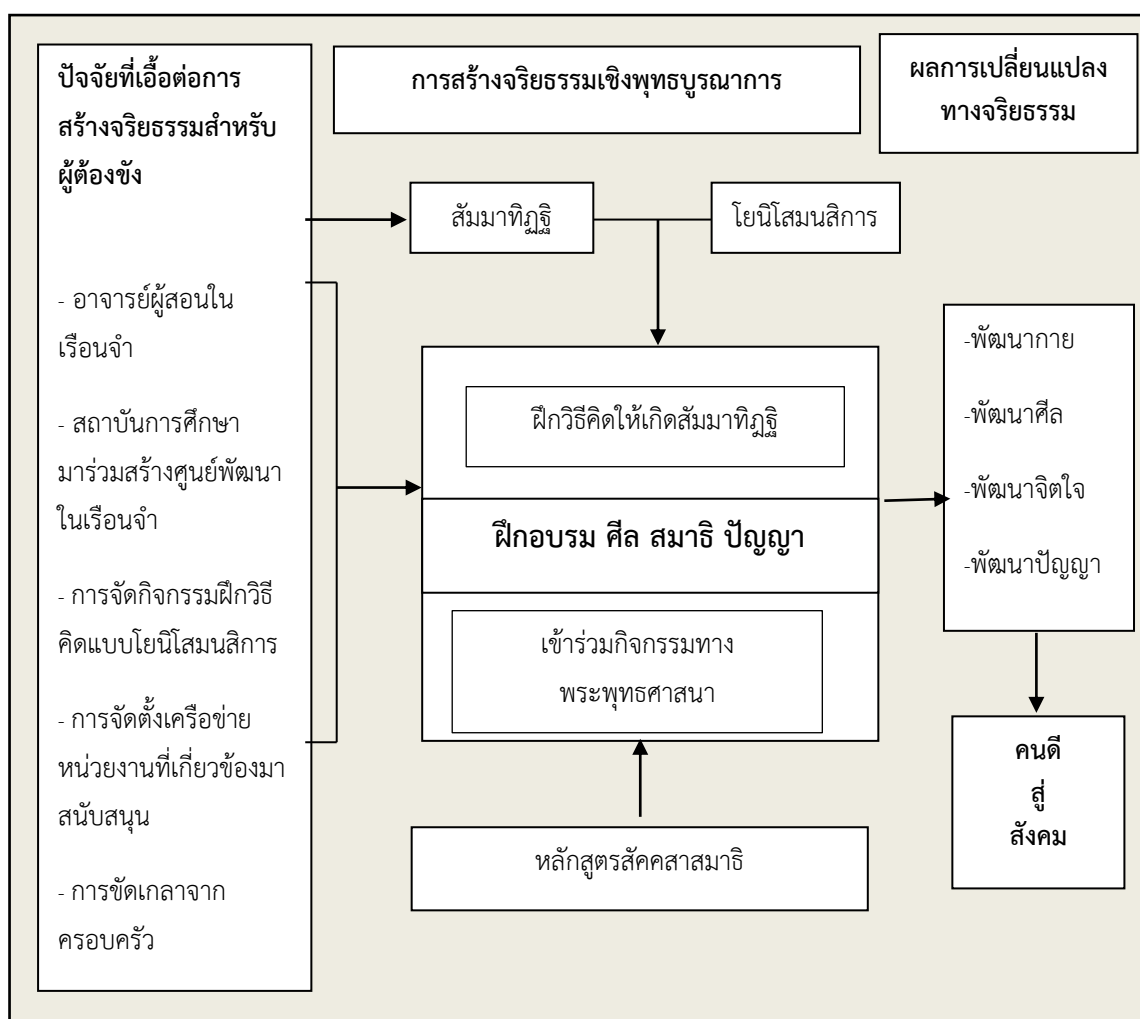
“ส่วนกระบวนการที่จะใช้หลักธรรม ฝึกวิชาชีพการศึกษา พวกเราก็ทำตามเท่าที่ขอบเขตทำอยู่แล้ว แต่คนนะครับคือคน โปรแกรมที่จะยึดเข้าไป เขาไม่ใช่คอมพิวเตอร์ เขามีความคิดอะไรต่างๆ แม้ว่าเราจะให้อะไร แต่ไม่มีกระบวนการตรวจสอบ ผมอยากจะให้มีกระบวนการหนึ่ง คือ จ้องเลยครับ ใช้คำนี้เลยครับ หมายเลขสิบสามหลัก เขาไปอยู่ตรงไหน ต้องติดตาม เพราะคนที่กระทำผิดซ้ำส่วนใหญ่เป็นคนเดิมๆ ตรงนี้ต่างหาก ที่เราต้องคุยกัน”²²

4.5 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากข้อค้นพบผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขังจากข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ นอกจากนี้ได้พบผลเชิงประจักษ์จากกลุ่มตัวอย่างผู้ต้องขังผู้เข้าร่วมปฏิบัติหลักสูตรสมานิสัยคต สานามิมีการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการแบบองค์รวมทุกด้านสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมอบรม ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นแผนผังกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการดังนี้

²¹ A 5 , ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ 2 เมษายน, 2561.

²² A 6 , ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ 2 เมษายน, 2561.

แผนภาพ 4.2 กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการของผู้ต้องขัง

จากแผนภาพ สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ของการวิจัยจะเห็นได้ว่า กระบวนการสร้างจริยธรรม จะต้องอาศัยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมตั้งแต่ครอบครัวเป็นอันดับแรก ที่จะปลูกฝังจริยธรรมให้กับเยาวชน และสภาพแวดล้อมทางสังคมจะเป็นตัวหล่อหลอมพฤติกรรม ส่วนการพัฒนาจริยธรรมของผู้ต้องขัง จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาจัดศูนย์พัฒนาจริยธรรมในเรือนจำ จัดหลักสูตรเพิ่มเติม นอกเหนือจากหลักสูตรที่กำหนดจากกรมราชทัณฑ์ อาศัยผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เข้ามาจัดตั้งเครือข่ายในการพัฒนาร่วมกัน ตลอดจนการติดตามผล เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

การจัดอบรมพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและกระบวนการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขา เป็นการฝึกอบรมกาย ฝึกอบรมศีล ฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมทางปัญญา ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาการด้านกาย พัฒนาด้านศีล พัฒนาด้านจิตใจ และพัฒนาด้านปัญญาของผู้ต้องขังให้มี 2

จริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ เป็นวิธีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการฝึกอบรมกาย ฝึกอบรมศีล ฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมปัญญา โดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมีองค์ 8 หลักสังคัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 หลักสุจริต 3 และหิริ โอตตัปปะ การพัฒนาพฤติกรรมเชิงพุทธบูรณาการ เป็นหลักการพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ได้แก่ การพัฒนาด้านกาย การพัฒนาด้านศีล การพัฒนาจิตใจ และการพัฒนาปัญญา โดยผู้ที่ได้รับการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ จะมีคุณลักษณะของผู้ที่ได้รับการพัฒนาตามกรอบภavana 4 ได้แก่

1) การพัฒนาทางกาย ได้แก่ การรู้จักดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง พิจารณาอาหารอย่างพอดี คำนึงถึงคุณและโทษ มีการดูแลอุปกรณ์เครื่องใช้ และทำความสะอาดอุปกรณ์ โดยไม่ต้องรอคำสั่ง สามารถจัดการสภาพแวดล้อมที่ฉันอาศัยอยู่ ให้มีความสะอาด เรียบร้อย

2) การพัฒนาด้านสังคม ได้แก่ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความอดทนและรู้จักให้อภัยซึ่งกัน และมีส่วนร่วมในการจัดหรือทำกิจกรรมของส่วนรวม แบ่งปันสิ่งของและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น พุดจาแนะนำผู้อื่นเมื่อผู้อื่นเดือดร้อน และไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางกาย วาจา และใจ

3) การพัฒนาด้านจิตใจ ได้แก่ รู้จักวิธีควบคุมตนเองในการกระทำสิ่งไม่ดีงาม มีรู้สึกมีจิตใจปลอดโปร่ง ผ่อนคลาย ไม่เศร้าหมอง ความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เชื่อมั่นว่าความขยัน ประกอบอาชีพสุจริต จะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้ และมีจิตใจเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น

4) การพัฒนาด้านปัญญา ได้แก่ การแสดงออกความตั้งใจที่จะแสวงหาความรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง หลีกเลี่ยงกระทำสิ่งที่ไม่ดี มีจิตใจปล่อยวางได้ ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและการรับรู้สิ่งต่างๆตามความเป็นจริง รักษาใจให้สงบและปล่อยวางได้ หลีกเลี่ยงและไม่กระทำบาปทั้งทางกายและทางใจต่อผู้อื่น

ผู้ได้รับการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดกลับมากระทำผิดซ้ำอีก และสร้างคนดีที่จะสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) วิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมของผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอผลการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร การเสนอผลตามลำดับดังนี้ดังนี้

5.1 รูปแบบการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารเกี่ยวกับการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้ต้องขังทั้งแนวคิด ทฤษฎีทางตะวันตกและทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในภาคสนาม

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงสภาพปัญหา และกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในกรุงเทพมหานครเชิงพุทธบูรณาการ ในระดับนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1) ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ศึกษา โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ทณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์

2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้ต้องขัง ผู้บริหาร บุคลากร เจ้าหน้าที่ และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

3) ดำเนินการศึกษาวិเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และแนวทางการพัฒนา การประยุกต์ใช้ประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร จากการประชุมกลุ่มย่อยและลงพื้นที่จริงในทณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง

4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

3. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ วัดผลก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ สักคาสมาธิ ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม-17 เมษายน พ.ศ.2561 ที่สถานบำบัดกลางพิเศษกลาง กรุงเทพมหานคร และมีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมการเข้าร่วมโครงการสักคาสมาธิ ระหว่างการปฏิบัติสมาธิ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1) วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานได้ ร้อยละ(percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(standard deviation) สำหรับอธิบายข้อมูลแบบสอบถามเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง และใช้ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(standard deviation) สำหรับอธิบายข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจริยธรรมเชิงพุทธเชิงบูรณาการ

2) วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยใช้สถิติ Paired t test ได้แก่ แบบวัดจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการและทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปร โดยใช้สถิติ Person Correlation

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการแบบสรุปความเป็นประเด็นตามข้อค้นพบ

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยใช้วิธีการประมวลความคิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดแล้วยึดหลักในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย กระบวนการดังต่อไปนี้ (1) Concept กำหนดมโนทัศน์ สร้างแนวคิดเพื่อการวิเคราะห์ (2) Content รวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย (3) Classification วิเคราะห์จำแนกกลุ่มข้อมูล (4) Category จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้ให้เป็นระบบ

5.2 สรุปผลวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยขอสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้การวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัญหาจริยธรรมผู้ต้องขังในสังคมไทย พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติดโดยตรง มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี เมื่อพ้นโทษกลับมาก่อทำผิดซ้ำอีก สะท้อนให้เห็นถึงขาดจริยธรรมของสังคมไทย มีสาเหตุมาจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพมีรายได้ไม่เพียงพอกับการเลี้ยงครอบครัว เป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม และมีค่านิยมการดำเนินชีวิตรักความสบาย อายากรวยเร็ว มีพฤติกรรมการเล่นแบบทางสังคมที่ผิด และปัญหาการกลับมาก่อทำผิดซ้ำอีกพบว่า เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้ว กลับมาก่อทำผิดซ้ำอีกสาเหตุหลักมาจากการไม่ยอมรับของสังคม ไม่มีงานทำ และผู้ต้องขังคิดว่าตัวเองเป็นคนไร้ค่า ไม่มีที่ยืนในสังคม จึงหันมาก่อทำผิดซ้ำอีก

2. กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร ผลวิจัยสรุปได้ว่า ขั้นตอนการสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังเป็นกระบวนการพัฒนาพฤติกรรม แนวทางหนึ่งของกรมราชทัณฑ์ มีการดำเนินงานเริ่มจากการรับนโยบาย นำมาปฏิบัติเป็นการแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีภารกิจสำคัญคือ การควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง เป็นการพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนา

แบบองค์รวม โดยหลักสูตรอบรมที่เสริมสร้างจริยธรรมนั้นเน้นไปตามหลักสูตรที่กรมราชทัณฑ์ กำหนด โดยมีหน่วยปฏิบัติในระดับเรือนจำ/ทัณฑสถานฯ คือ ฝ่ายการศึกษาฯ งานพัฒนาจิตใจ เช่น โครงการพัฒนาจิตใจ หลักสูตรศีลคสามาธิ , โครงการอบรม, วันสำคัญของชาติ, ศาสนาและสถาบัน, โครงการวิวัฒน์พลเมืองฯ,โครงการเยี่ยมอบรมศึกษา, และโครงการเรือนจำเรือนความ เป็นต้น โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะการนำกระบวนการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นวิธีสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตให้เข้มแข็งไม่ให้เกิดมากระทำความผิดซ้ำได้ หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมีองค์ 8 หลักสังคัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 โยนิโสมนสิการ และหิริ โอตตัปปะ มีกระบวนการสำคัญ ได้แก่

1) การฝึกสมาธิภาวนา ให้เกิดขึ้นเป็นการแนวคิดที่ถูกต้อง ความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

2) ฝึกกระบวนการไตรสิกขา เป็นการฝึกอบรมศีล สมาธิ และปัญญา เป็นพัฒนาด้านความประพฤติทางกาย วาจา และใจ

3) การปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในกิจวัตรประจำวันและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3. ผลกระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรศีลคสามาธิมีจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสูงกว่าก่อนเข้าอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบด้วย พัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาทางจิตใจ และพัฒนาทางปัญญา พบว่า หลังทดลองคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมและรายด้านมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองเท่ากับ 4.09 และ 4.28 (SD. = .477 และ .464) จากคะแนนเฉลี่ยเต็ม 5 คะแนน และพิจารณา รายด้านพบว่า หลังการทดลองด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการพัฒนาทางจิตใจเท่ากับ 4.35 และ SD = 534 รองลงมา ด้านการพัฒนาทางกาย และพัฒนาทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และ SD. = 554. และ .553) และ ด้านการพัฒนาทางสังคมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 4.24 และ SD. = .555 โดยทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ตามลำดับ

นอกจากนี้จากผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพยังพบ ผลการใช้กระบวนการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมจริยธรรมของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขังสรุปได้ว่า

1. ด้านพัฒนาการด้านร่างกาย ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง มีความอ่อนนุ่ม อ่อนโยน มีสมาธิมากขึ้น ด้านร่างกายที่เห็นชัดที่สุด ที่เกิดจากการนำกระบวนการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาส่งเสริม จริยธรรมของผู้ต้องขังคือ พัฒนาด้านร่างกาย การรับร้อนทางร่างกาย ลดลง หมายถึง ความสงบเสถียร การจัดระเบียบทางร่างกายเป็นไปด้วยความเรียบร้อย การยืน เดิน นั่งและนอน สง่างาม น่าดูน่าชม มีสมาธิมากขึ้น สะอาดสะอ้าน มีความเป็นระเบียบ การทะเลาะเบาะแว้ง ลดลงอย่างชัดเจน เมื่อเข้าใจและนำหลักการหรือแนวปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาไปใช้แล้ว ย่อมสามารถควบคุม กาย วาจา ได้ในเบื้องต้น เช่น ศีล 5 ซึ่งถือได้ว่าเป็น

หลักธรรม หลักการเบื้องต้น ที่สอนให้กิริยาหรือ พัฒนาทางด้านร่างกายอย่างชัดเจน เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤติดินกาม ห้ามกล่าวคำเท็จและห้ามดื่มสุรายาเมา เสพติด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านร่างกาย หรือการแสดงออกต่อบุคคลอื่น ให้อยู่ด้วย ศีลธรรม

2. ด้านพัฒนาการด้านสังคม สามารถเข้าร่วมสังคมอื่นๆ ได้ง่าย เพราะรู้จักการช่วยเหลือ เสียสละ ให้อภัย อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ไม่ก่อให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาท ในหมู่คณะ ในด้าน สังคมนั้น เราเน้นไปที่การเรียนรู้ทิศ 6 การเกี่ยวข้องกับสังคม โดยมีผู้ต้องหาเป็นศูนย์กลางและปฏิบัติ ต่อสังคมรอบด้าน ตามสิทธิหน้าที่ที่สังคมสมมุติ ดังนั้น ผู้ต้องขังยุคใหม่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคม ไม่ต่อต้าน ไม่เบียดเบียน มุ่งทำหน้าที่ของตน เกื้อกูลสังคม และจิตสาธารณะ นั่นคือ เปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง คือคนดีที่สังคมต้องการ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง เพราะคำสอน ของพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้มนุษย์ทุกคน มิใช่แค่ ผู้ต้องขังเท่านั้น ที่สามารถพัฒนาให้เกิดความสุข สงบ สันติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นทั้งหลักและเครื่องมือในการใช้เป็นแนวทางในการใช้ ชีวิตต่อส่วนรวม ของคนในสังคมอย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่มาทำร้ายกัน ส่งเสริมชีวิตของคนใน สังคมให้เกิดความรักสามัคคีกันในทุกสังคม เช่น หลักหิริโอตตัปปะ เป็นต้น

3. ด้านพัฒนาการด้านจิตใจ ทำให้ผู้ต้องขังมีจิตใจดีขึ้น ลดความวิตกกังวลในเรื่องต่างๆ ของชีวิต จิตใจสงบ มีวิธีคิดอย่างเป็นระบบ ละเอียดยรอบคอบมากขึ้น มีสมาธิดีขึ้น มีความอดทน อด กลั้นต่อการกระทำความผิดต่างๆ ในขณะที่ใช้ชีวิตในทุกสถานการณ์ ด้วยหลักการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เมื่อผ่านกระบวนการนี้แล้ว สภาวะจิตของผู้ต้องขังได้รับประสบการณ์ทางจิต ทำให้ เขามีภาวะของจิตบริสุทธิ์ ตั้งมั่น และปราดเปรียว สามารถยืนหยัดต่ออารมณ์ที่ยั่วยุได้ ก็ถือว่า เปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น ไม่มุ่งจะได้ทางวัดมากเกินไป สามารถพาความสุขทางใจ จากอารมณ์มาร ได้ด้วย ไม่หมกมุ่นทางวัดมากเหมือนแต่ก่อน เป้าหมายหลักของพระพุทธศาสนา คือ การยกระดับ จิตใจของคนในทุกระดับ ตามหลักของกลไกการปฏิบัติ คือ “หลักไตรสิกขา” คือ “ศีล สมาธิ ปัญญา” โดยมีจุดหมายสูงสุดคือ การกำจัด “อนัตตา” หรือกิเลสภายในจิตใจของตนเอง อันเกิดจาก อกุศลมูล 3 ประการ คือ “โลภะ โทสะ โมหะ” อันเป็นสาเหตุให้เกิดความวุ่นวาย ในสังคมทุกสังคมในโลก ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพหรือ มนุษย์ทุกกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ก็มีเพียงหลักการเดียว คือ การ มุ่งพัฒนาจิตใจนั่นเอง

4. ด้านพัฒนาการด้านปัญญา ทำให้ผู้ต้องขังมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมมากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เกิดทักษะ การเรียนรู้ที่หลากหลาย มีสติคอย เตือนและควบคุมพฤติกรรมว่าสิ่งไหนผิดสิ่งไหนถูก ด้านปัญญานี้ก็เปลี่ยนแปลงทางตันทิวา ความเห็น เป็นทางถูกมากขึ้น คือเห็นตรงตามหลักธรรมชาติ หลักความจริง เข้าในชีวิต เข้าใจถูกตรง และ โดยเฉพาะ เข้าใจตัวตน ของตนตามหลักไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และมีตัวตน ถอดถอน ความเห็นผิดหยาบๆ ละเสียได้ ไม่เห็นแก่ตัวจัดแล้ว เขากลับเข้าใจในระดับหนึ่ง มีเป้าหมายชัดเจนแล้ว งดเว้นได้เด็ดขาดในความเชื่อผิดๆ ในการกระทำทุจริตทางกายและวาจาแล้ว¹ กระบวนการในการ

¹ ผลสรุปการประชุมกลุ่มย่อย, ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์, เมื่อวันที่ 2 เมษายน, 2561.

อบรม ผู้ต้องขังส่วนหนึ่งที่มีเป้าหมายร่วมกันทุกครั้ง คือ การให้ ผู้ต้องขัง เกิดจิตสำนึกที่ดี และรู้ชื่อรวมทั้งผลเสียของการกระทำของตนเอง นั่นคือ เกิดกระบวนการแบบมีเหตุผล คือ ปัญญา นั่นเอง ปัญญาจะต้องกำหนดให้เด็กเหล่านั้นไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ทั้งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

5.3 อภิปรายผล

ในส่วนนี้ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามประเด็นข้อค้นพบดังนี้

จากผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติดโดยตรง และมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี เมื่อพ้นโทษกลับมากระทำผิดซ้ำอีก สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการขาดจริยธรรมของสังคมไทย มีสาเหตุมาจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพมีรายได้ไม่เพียงพอกับการเลี้ยงครอบครัว เป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม และมีค่านิยมการดำเนินชีวิตรักความสบาย อยากรวยเร็ว มีพฤติกรรมการเล่นแบบทางสังคมที่ผิด สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และค่านิยมการดำเนินชีวิตของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยสภาพปัญหาดังกล่าว ถือว่าเป็นวิกฤตทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมอันก่อให้เกิดภาวะสังคมไร้ระเบียบ ซึ่งได้ส่งผลกระทบในทางลบต่อเด็กและเยาวชนอย่างมหาศาลจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกันในการดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพให้กับเด็กและเยาวชนในทุกๆ ด้านซึ่งเปรียบเสมือนการป้องกันปัญหาระยะยาวของประเทศชาติมิให้เด็กและเยาวชนมีค่านิยมและพฤติกรรมที่เป็นปัญหาทางสังคม เริ่มจากการปลูกฝังจริยธรรม การขัดเกลาอบรมภายในครอบครัวเป็นอันดับแรก ดังเช่น แนวคิดของแบนดูรา (Bandura) ที่ให้ความสำคัญต่อลักษณะภายในตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวก่อให้เกิดพฤติกรรม เขาอธิบายว่า พฤติกรรมมนุษย์ องค์ประกอบภายในตัวมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน ในลักษณะที่แต่ละองค์ประกอบต้องสัมพันธ์กันอย่างถ้อยที่ยถ้อยอาศัยกัน หมายความว่า ในบางครั้งสิ่งแวดล้อมอาจจะมีส่วนในการทำให้เกิดพฤติกรรมได้มากกว่าองค์ประกอบภายในตัวบุคคล ส่วนในเวลาอื่นองค์ประกอบภายในตัวบุคคลก็อาจจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์มากกว่าสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์เช่นนี้อยู่ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน เป็นกระบวนการที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน และทั้งคู่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ในขณะเดียวกันพฤติกรรมมนุษย์ก็มีอิทธิพลต่อทั้งสองสิ่งด้วยเหมือนกัน² และเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้ว กลับมากระทำผิดซ้ำอีกสาเหตุหลักมาจากการไม่ยอมรับของสังคม ไม่มีงานทำ และผู้ต้องขังคิดว่าตัวเองเป็นคนไร้ค่า ไม่มีที่ยืนในสังคม จึงหันมากระทำผิดซ้ำอีก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกัน สร้างคนดีสู่สังคมทุกฝ่าย เริ่มจากการเตรียมพร้อมด้านอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมภายนอก รวมทั้งทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ ในการแก้ไขผู้กระทำความผิดซ้ำ เมื่อพ้นโทษแล้ว สถานบันครอบครัวต้อง

² ดูรายละเอียดใน Bandura, A. "Behavior Modification through Modeling Procedures."

In I., P. Ullman & L., Krasner (Eds.), Research in Behavior Modification, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1965).

ให้ความอบอุ่น เพื่อไม่ให้ผู้ต้องหามีการกระทำความผิดซ้ำ และการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาที่มีอาชีพหลังพ้นโทษ

จากผลการศึกษาที่พบว่า กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการนำกระบวนการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นวิธีสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตให้เข้มแข็งไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำได้และช่วยฟื้นฟูและป้องกันการกระทำผิดซ้ำทางกาย ทางวาจา และกัทางใจ ผลการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมทำให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาทางด้านกาย พัฒนาด้านศีล พัฒนาด้านจิตใจ และพัฒนาด้านปัญญาสูงขึ้น ดังคำอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ในพระพุทธศาสนา นั้นเป็นการอบรมพัฒนาตนเองให้ครบองค์รวมของชีวิต คือ ร่างกาย จิตใจ ปัญญา และ สังคม ผู้ที่มีตนอบรมดีแล้วได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์ ในการพัฒนาตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนาต้องมีการศึกษา การสำเหนียก การศึกษาเล่าเรียนให้รู้เข้าใจ และฝึกฝนปฏิบัติจนเป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตน หรือให้ทำได้ทำเป็น ตลอดจนแก้ไขปรับปรุง หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปจนถึงความสมบูรณ์ หลักในการอบรมพัฒนาตนเอง ในพระพุทธศาสนาก็คือหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และ อธิปัญญาสิกขา³

ผลวิจัยดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกับ อุ่นเอื้อ สิงห์คำ⁴ การวิจัยเรื่อง กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธจัดขึ้นเป็นระยะเวลา 5 วัน เพื่อเรียนรู้ทฤษฎีการสร้างสุขภาพควบคู่กับการปฏิบัติ โดยบูรณาการองค์ความรู้บนความเชื่อจากวิถีการดำรงชีวิตของสังคมไทยและวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ เน้นองค์ความรู้เพื่อการ “พึ่งตนเองจนเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้” มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายจิตใจ สังคมและจิตวิญญาณมีการฟังและสนทนาธรรมจากนักบวชเพื่อ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณสู่การลด ละ เลิกความโลภ โกรธ หลง

จากผลการศึกษาที่พบว่า ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขังโดยผลเชิงประจักษ์ จากกลุ่มตัวอย่างผู้ต้องขังผู้เข้าร่วมปฏิบัติหลักสูตรสมาธิศาสตร์ศาสนามีการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ โดยหลังทดลองคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมและรายด้านมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน ได้แก่ การพัฒนาด้านกาย การพัฒนาด้านศีล การพัฒนาด้านจิตใจ และการพัฒนาด้านปัญญาสูงขึ้น ซึ่งหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมีองค์ 8 หลักสังคัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 โยนิโสมนสิการ และหิริ โอตตัปปะ สอดคล้องฤทธิชัย แกมมณาคและสุภัชชา พันเลิศพานิชย์⁵ ได้ศึกษาการบูรณาการหลักไตรสิกขากับจิตวิทยาวัยรุ่นในการพัฒนาเชิงบวกแก่เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัด

³ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548), หน้า 107.

⁴ อุ่นเอื้อ สิงห์คำ, “กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธ”, **วารสารสมาคมนักวิจัย**, ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2557), หน้า 73-85.

⁵ ฤทธิชัย แกมมณาคและสุภัชชา พันเลิศพานิชย์, “การบูรณาการหลักไตรสิกขากับจิตวิทยาวัยรุ่นในการพัฒนาเชิงบวกแก่เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงราย, **รายงานวิจัย**, วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.

เชิงราย ผลวิจัยพบว่า ด้านสุขภาวะจิต พบว่าเยาวชนมีความหวังว่าในอนาคตพ่อแม่จะภูมิใจในตัวเยาวชน ด้านบูรณาการหลักไตรสิกขา โดยพบว่า เยาวชนสามารถพัฒนาตนเองเพื่อสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขต่อไป ด้านสนับสนุนการบูรณาการหลักไตรสิกขา พบว่า พระสงฆ์บรรยายให้เยาวชนมีความเข้าใจเรื่องความชั่ว ความดี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด หลักธรรมที่ควรนำมาประกอบการสอนเยาวชนได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 นอกจากนั้นควรสอนเรื่องความขยันหมั่นเพียร การเอาใจใส่ในการทำงาน รู้จักการเอาตัวรอด ห่วง ควสอนให้เยาวชนเข้าใจที่มาของชีวิตตนเอง การฝึกสมาธิเบื้องต้น จะทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับสวส์ดี จิรัฎฐิติกาลการ⁶ ผลวิจัยพบว่า ความเห็นของผู้ต้องขังเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนา จำแนกตามกลุ่มก่อนและหลังผ่านหลักสูตร พบว่า ผู้ต้องขังหลังผ่านหลักสูตรสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนมากกว่าผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตร ผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตรส่วนใหญ่ไม่ต้องการตักบาตรเลยแต่เมื่อผ่านหลักสูตรแล้ว ส่วนใหญ่ต้องการตักบาตรบ่อยๆ ผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตรส่วนใหญ่ไม่ต้องการฟังเทศน์ แต่เมื่อผ่านหลักสูตรแล้ว ส่วนใหญ่ต้องการฟังเทศน์บ่อยๆ ผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตร ส่วนใหญ่ไม่ต้องการทอดผ้าป่าหรือกฐิน แต่เมื่อผ่านหลักสูตรแล้ว ส่วนใหญ่ต้องการทอดผ้าป่าหรือกฐินบ่อย ๆ จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังหลังผ่านหลักสูตรการปฏิบัติธรรมโดยการปฏิบัติวิปัสสนา จะมีพฤติกรรมและความคิดเห็นต่อการปฏิบัติธรรม และการปฏิบัติวิปัสสนาสูงขึ้น ดังนั้นทางผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือเรือนจำต่าง ๆ ควรมีโปรแกรมให้ผู้ต้องขังได้ปฏิบัติธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อกล่อมเกลาคิดใจของผู้ต้องขังให้มีพฤติกรรม และความคิดเห็นต่อการปฏิบัติธรรมสูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ของการวิจัยจะเห็นได้ว่า กระบวนการสร้างจริยธรรมจะต้องอาศัยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมตั้งแต่ครอบครัวเป็นอันดับแรก ที่จะปลูกฝังจริยธรรมให้กับเยาวชน และสภาพแวดล้อมทางสังคมจะเป็นตัวหล่อหลอมพฤติกรรม ส่วนการพัฒนาจริยธรรมของผู้ต้องขัง จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาจัดศูนย์พัฒนาจริยธรรมในเรือนจำ จัดหลักสูตรเพิ่มเติม นอกเหนือจากหลักสูตรที่กำหนดจากกรมราชทัณฑ์ อาศัยผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เข้ามาจัดตั้งเครือข่ายในการพัฒนาร่วมกัน ตลอดจนการติดตามผลเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ การจัดอบรมพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและกระบวนการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขา เป็นการฝึกอบรมกาย ฝึกอบรมศีล ฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมทางปัญญา ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาการด้านกาย พัฒนาด้านศีล พัฒนาด้านจิตใจ และพัฒนาด้านปัญญาของผู้ต้องขังให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่กลับมากระทำผิดซ้ำอีก เป็นคนดีที่จะสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้

⁶ สวส์ดี จิรัฎฐิติกาล, “การปฏิบัติธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม”, รายงานวิจัย, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

5.4 ข้อเสนอแนะ

จากการเสวนากลุ่มย่อย ได้พบประเด็นที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขัง เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันกระทำผิดซ้ำสำหรับเยาวชนวัยรุ่น

5.4.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ

1. สถาบันการศึกษามาร่วมสร้างศูนย์พัฒนาจริยธรรมในทัณฑสถาน

หน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย นำความรู้เชิงวิชาการเข้ามาช่วยกันส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมให้ผู้ต้องขัง ตั้งเป็นศูนย์พัฒนาจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังภายในกรมราชทัณฑ์ ดังเช่น

2. การจัดกิจกรรมฝึกวิถีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

กระบวนการสะท้อนความคิดให้เกิดโยนิโสมนสิการผ่านกิจกรรม การจัดกิจกรรมสะท้อนความคิดเป็นกลุ่มเล็กๆ ให้เกิดการตระหนักรู้ ผ่านหลักสูตรการอบรมรวมสมาธิ เช่น สักคาสมาธิ หรือ อาจผ่านชิ้นงาน การฝึกอาชีพ ใช้แรงเสริมด้านบวกจากผู้ปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำ เพื่อส่งเสริมให้เกิดโยนิโสมนสิการ การคิดอย่างรอบคอบ ปรับเปลี่ยนวิถีคิด จากการสะท้อนบทเรียน วิถีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

3. การจัดตั้งเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนการพัฒนาจริยธรรม

การจัดตั้งเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนกรมราชทัณฑ์ในการพัฒนาจริยธรรมของผู้ต้องขัง เช่น การศึกษา การฝึกอาชีพ การจัดหลักสูตรที่หลากหลายใช้หลักพระพุทธศาสนาเป็นฐาน นอกเหนือจากหลักสูตรที่ขึ้นกับนโยบายของกรมราชทัณฑ์ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางมาอบรม ตลอดจนหน่วยงานที่จะสนับสนุนและติดตามผู้ต้องขังหลังจากพ้นโทษ ให้มีอาชีพและมีงานทำ เช่น กระทรวงแรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม มีนักสังคมสงเคราะห์ อาสาสมัครมาช่วยเหลือ แบ่งภาระงานกันทำ เนื่องจากเรือนจำเป็นหน่วยงานเล็ก มีข้อจำกัดด้านบุคลากร และจำนวนผู้ต้องขังมีจำนวนมาก

4. การขัดเกลาจากครอบครัว

การอบรมสั่งสอนของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้น เริ่มจากครอบครัวอบรมสั่งสอน ขัดเกลาทางจริยธรรม การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ สร้างคนดีมีคุณภาพสู่สังคม ต้องผ่านกระบวนการปลูกฝังมาก่อน กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่ควบคุมกับแก้ไข ไม่สามารถพัฒนาจริยธรรมผู้ต้องขังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แบบองค์รวมทั้งหมด จำเป็นต้องอาศัยหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

5.4.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ต้องขังมีจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสูงกว่าก่อนเข้าอบรมหลักสูตรสักคาสมาธิ ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยเพื่อวัดผลการเปลี่ยนแปลงกลุ่มทดลองอื่นๆ โดยจัดคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลองไม่เกิน 30 คน เพื่อควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนที่เกิดขึ้นเนื่องจากข้อจำกัดในการทดลองในครั้งนี้ เป็นกลุ่มใหญ่ เพื่อทดลองประสิทธิภาพของแบบวัด และทดลองวัดซ้ำกับกลุ่มเดิม เพื่อดูความคงทนของพฤติกรรมจริยธรรม นำมาเป็นแนวทางการจัดหลักสูตรที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดป้องกันการกระทำผิดซ้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิญญาน, 2533-2534. 2549.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, 2534.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ

_____. คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2548.

_____. คู่มือการพัฒนาพฤตินิสัย. เอกสารอัดสำเนา, 2560.

_____. ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

_____. หลักทฤษฎีวิทยา. กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, 2542.

กรมราชทัณฑ์. คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2550.

กรณีศึกษา ปัญญาณรงค์, พันธุ์ พงษ์สุนันท์, นายแพทย์. วิชาการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (เอกสารประกอบการสอน). สมุทรสงคราม : สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน, 2555.

เจริญ ช่างคิด. การศึกษาสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.

ชัยชัย คุ่มทวี. จริยศาสตร์ ทฤษฎีและการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: Mild Punishing, 2541.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน, เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 จิตวิทยาจริยธรรม และจิตวิทยาภาษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2424.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ และเพ็ญจันทร์ ประดับมุข. บก. สิ่งแวดล้อมกับสุขภาพ ชำนาญวิจัยพฤติกรรมสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2535.

ทศนา แคมมณี. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.

นนุช แยม่วงศ์ ทศนีย์ ลิ้มปิโสภณ และอดิซ ศรแยม่วงศ์. ผลการเดินกิจกรรมสมาธิต่อสมรรถภาพทางกายระดับความจำและความฉลาดทางอารมณ์ของผู้สูงอายุ. สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.), 2558.

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. อาชญากรรม การป้องกัน การควบคุม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พรทิพย์การพิมพ์, 2550.

นัทธิ จิตสว่าง. โปรแกรมแก้ไขพื้นที่ผู้กระทำความผิด. กรุงเทพมหานคร: วัฒนพงศ์การพิมพ์, 2546.

ปภาดา อารมณ์เจริญ. คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจังหวัดระนอง. หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2556.

ปรีชา วิหคโต. จิตวิทยากับพฤติกรรมวัยรุ่น. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมวัยรุ่น. หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, 2556.

ปวย อังภากรณ์. ศาสนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, 2430.

พระธรรมธีรราชมหามุนี, (โชดก ญาณสิทธิ). วิปัสสนาญาณโสภณ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ศรีอนันต์การพิมพ์, 2446.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาตนที่ยั่งยืน. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.

_____. ธรรมบุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2545.

_____. หลักแม่บทของการพัฒนาตน. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2545.

_____. พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2556.

_____. พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์เผยแพร่ธรรมทานครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร, 2546.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). ธรรมกับการพัฒนาชีวิต. กรุงเทพมหานคร ธรรมสภา, 2556.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ขำระ-เพิ่มเติมช่วงที่ 1/ยุค. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธานุภาพของธรรมสภา, 2554.

_____. พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย. โครงการตำรา สำนักที่ปรึกษากรมอนามัย : กระทรวงสาธารณสุข, 2546.

_____. พุทธธรรมฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 32. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ผลิธัมม, 2555

_____. การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2549.

- **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2551.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) รจนา. **วิปัสสนาญลัม**1. พระพรหมโมลี (สมศักดิ์อุปสมป.ธ. 9, M.A., Ph.D.) ตรวจชำระ. พระคันธสราภวรงค์แปลและเรียบเรียง. นครปฐม: ห้างหุ้นส่วน จำกัดซีไอโอเซ็นเตอร์จำกัด, 2548.
- พุทธทาสภิกขุ. **แนะแนวจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิริพัทธ์, 2505.
- เพ็ญพิไล ฤทธาณานนท์. **พัฒนาการมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **เอกสารการสอนวิชาการบริหารงานยุติธรรม หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, 2546.
- วริยา ชินวรรณ และคณะ. **สมาธิในพระไตรปิฎก: วิวัฒนาการการตีความคำสอนเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548).
- วิภาพร มาพบสุข. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, 2540.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัยเล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **โอสถธรรม**. กรุงเทพมหานคร: หจก.ป.สัมพันธ์การพิมพ์, 2526.
- สวัสดิ์ จิรัฐติกาล. **การปฏิบัติธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม**. คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- สุจิตรา อ่อนค้อม. **การฝึกสมาธิ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. (กรุงเทพมหานคร: ดับเบิลยูเอ็นพริ้นติ้ง, 2542).
- สุชีพ ปุณฺณภาพ. **ประวัติศาสตร์ศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิมกุฏราชวิทยาลัย, 2540.
- สุรพล ไกรสรารุฒิ. **ความสุขทุกมิติ ตามหลักพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

(2) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์

บุษกร วัฒนบุตร. การสร้างตัวแบบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21. **รายงานวิจัย**, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

พรพรรณ ศิลปวัฒนาพร. “การรับรู้วัฒนธรรมองค์กร บุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ บุคลิกภาพต่อต้านสังคม และการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี ปี พ.ศ. 2555”. **วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ ภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.

พระชนานันท์. การเรียนรู้กับแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนมัธยมศึกษา ช่วงชั้นที่ 4 เขตพื้นที่ จังหวัดน่าน. **รายงานวิจัย**. วิทยาลัยสงฆ์ครุฑน่าน,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.

เพ็ญแข ประจันปัจฉินีก และคณะ. **รายงานการวิจัย การยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม : แนวทางและการปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551.

ไพฑูรย์ สอนมะไฟ. รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนจังหวัดร้อยเอ็ด. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนจังหวัดร้อยเอ็ด, 2557.

ฤทธิชัย แกมนาคและสุภัชชา พันเลิศพาณิชย์. การบูรณาการหลักไตรสิกขากับจิตวิทยาวัยรุ่นในการพัฒนาเชิงบวกแก่เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงราย. **รายงานวิจัย**. วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย,มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.

สวัสต์ จิรัญจิตติกาล. “การปฏิบัติธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม”. **รายงานวิจัย**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และคณะ. การพัฒนานักกิจกรรมเพื่อสร้างชีวิตสุขตามแนวทางการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม. **รายงานวิจัย**. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

อ้อมเดือน สดมณี และคณะ. ประสิทธิภาพในการฝึกอบรมทักษะและจิตลักษณะที่มีผลต่อพฤติกรรมประหยัดน้ำ และไฟฟ้าของนักเรียนระดับประถมศึกษา. **รายงานการวิจัย**. ฉบับที่ 98. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.

(3) บทความ/วารสาร

- สาริกา หาญพานิชย์. การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ. **วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์**, 32 (3) ก.ย. - ธ.ค. 2558.
- อุ้นเอื้อ สึงห์คำ. กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธ. **วารสารสมาคมนักวิจัย**. ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2557).

(4) เอกสาร/หนังสือภาษาอังกฤษ

- _____. **Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory**, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1986.
- Allen, Harry E., **Correction in America**, (California : Glencoe Publishing Co. Inc., 1998
- Bandura, A. **Behavior Modification through Modeling Procedures**. In I., P. Ullman & L., Krasner (Eds.), **Research in Behavior Modification**, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1965.
- Cole, L. & Hall, **Psychology of adolescence**, (New York: Holt, Rinehart and Winston., 1970.
- Dusek, B.J. **Adolescent development and behavior**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1987.
- Freud, Sigmund. **The Ego and the Id. (Revised Ed.)**. New York: International Universities Press, 1948.
- Good, T., & Brophy, J. Behavioral expression of teacher attitude. **Journal of Education Psychology**, 1972.
- Hurlock, E.B. **Adolescent Development**, 3rd ed, (New York: McGraw-Hill. Institute of Alcohol Studies. n.d. Adolescent Alcohol: Problem, 1973.
- Longman. **Dictionary of Contemporary English**, (London : Longman Group 1995.
- Skinner, B.F. **Science and Human Behavior**. New York: Macmillan, 1953.

(5) Internet

ธีรชัย อาป่อง. แนวคิดทฤษฎีการพัฒนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://chornorpor.blogspot.com/2011/09/blog-post_26.html สืบค้น [23 มกราคม 2560].

ผู้อำนวยการสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nicfd.cf.mahidol.ac.th/th/images/documents/3.pdf> สืบค้น [27 ธ.ค. 2560].

พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.novabizz.com/NovaAce/Behavior/> [22 พฤศจิกายน 2560].

**สัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย ณ ท้นทสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์
เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2561**

นายวุฒิชัย เจนวนิธิกุล

นายวิศิษฐ์ ปัญญา

นายทองพูน พาประจง

นายอุทัย แผ้วพลสง

นายชยพล แก้วพวง

ผศ.ดร.สมโภช วิจิตรศรีวรกุล

ดร.พุทธชาติ แผนสมบูรณ์

ผู้อำนวยการท้นทสถานบำบัดพิเศษกลาง

ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง

นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพชำนาญการ

นักทัณฑวิทยาชำนาญการ

นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ

ผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา

ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
บทความวิจัย

การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร Strengthening Ethics for Prisoners in Bangkok.

พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี)

Phramaha Nuntawit Dhirabhaddo (Kaewbooddee)

Email: sakorn_49@hotmail.com¹

ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงษ์

Kamalas Phoowachanathipong

Email:Kamalas2013@gmail.com²

ดร.อัคนันท์ อริยศรีพงษ์

Akaranon Ariyasriping

Email:smcbat51@yahoo.com³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้จุดมุ่งหมาย 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมของผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอผลการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลางและนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง ที่สมัครเข้าร่วมโครงการสัปดาห์สมาธิ รุ่นที่ 2 จำนวน 144 คน อายุระหว่าง 18-25 ปี การวิจัยนี้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย (focus group) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติ paired sample t-test และวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาแบบสร้างข้อสรุป ผลการวิจัยพบว่า 1). ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติด มีสาเหตุการกระทำผิดมาจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ มีรายได้ไม่เพียงพอกับการเลี้ยงครอบครัว มีค่านิยมการดำเนินชีวิตรักความสบาย อยากรวยเร็ว เมื่อพ้นโทษได้กลับมากระทำผิดซ้ำอีก สาเหตุสำคัญเกิดจากการไม่ยอมรับของสังคม และไม่มีความทำ 2). กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง มีขั้นตอนคือ การควบคุมและพัฒนาพฤติกรรม และได้นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมีองค์ 8 หลักสังคัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 โยนิโสมนสิการ และหิริโอตตปละ มีกระบวนการสำคัญ ได้แก่ (1) การฝึกสมาธิภาวนา (2) ฝึกอบรมศีล สมาธิ และปัญญา (3) การปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาประจำวันและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และ 3) ผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรสัปดาห์สมาธิมีจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสูงกว่าก่อนเข้าอบรมอย่างมี

¹ นักวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³ อาจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์และก่อสร้างและอสังหาริมทรัพย์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี

นัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่าหลังทดลองคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองเท่ากับ 4.09 และ 4.28 (SD. = .477 และ .464)

คำสำคัญ : การเสริมสร้างจริยธรรม, ผู้ต้องขัง

Abstract

The objectives of this research were 1) to analyze ethics problems situation of prisoners in Bangkok 2) to analyze the ethics strengthening process according to Buddhist integration for prisoners in Bangkok and 3) to present the results of the ethics strengthening process according to Buddhist integration for prisoners in Bangkok. This research was a mixed method research. The sample consisted of 144 prisoners in the central correction institution for drug addicts, aged 18-25 years, who enrolled in Sakkasa Concentration Project 2. The tools of data collection were questionnaires, in-depth interview and focus group. Pair sample t-test and analytic induction were used for data analysis.

Research findings were as follow:

1. Ethics problems situation of prisoners in Thai society found that most prisoners were prisoners of drug cases. Most causes of this issues are from economic problems, inadequate income to support the family, the value of comfort, rich shortcuts and wrong social imitation behavior. The main causes of offence recidivism are the lack of social acceptance and unemployed.

2. The ethics strengthening process according to Buddhist integration for prisoners are to control , to develop habitual behavior and to apply principles which are the five precepts (*Sāla*), the noble eightfold path (*Magga*), the four bases of social solidarity (*Saigahavatthu*), the four holy abiding, critical reflection (*Yonisomanasikàra*) and two Lokapala-dhamma; moral shame and moral dread (*Hiri and Ottappa*). The main processes are: 1) the practice of right view(*Sammàdiññhi*) 2) the process of threefold Learning (*Sikkhàttaya*) which are morality, concentration and wisdom training 3) the practice of Buddhist activities in daily life and in Important Buddhist Day

3. The participants in the Sakkasa Concentration Project 2 had higher scores on Buddhist ethics as a total at the significance level. The before and after the experiment overall mean of the ethics scores according to Buddhist integration were 4.09 and 4.28 (SD. = .477 and .464)

Keywords: The ethics strengthening process , The prisoners

1. บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสถิติปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ได้อาศัยหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมที่ประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล โดยกรมราชทัณฑ์ถือว่ามีส่วนที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกือบทุกขั้นตอนโดยคุณผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการดำเนินคดีอาชญากรรมในศาลพิจารณาระหว่างพิจารณา ซึ่งการกระทำความผิดเป็นปัญหาที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเท่าใดจำนวนผู้ที่กระทำความผิดก็จะยิ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอความรุนแรงของการกระทำความผิดนั้นจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แต่ในสังคมแต่ละสังคมนั้นก็จะมีกฎเกณฑ์สำหรับควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมเพื่อมิให้เกิดปัญหาระหว่างกัน ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมจะต้องถูกลงโทษ เพราะถ้าหากในสังคมใดไม่จัดการกับผู้กระทำความผิดก็เท่ากับว่ายอมรับว่าการกระทำความผิดนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ในอดีตการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในสังคม มักจะปฏิบัติด้วยวิธีการที่รุนแรงและทารุณ โหดร้ายให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำไป ทั้งนี้เพื่อสร้างความยุติธรรมให้แก่สมาชิกในสังคม เป็นการมุ่งลงโทษเพื่อจะให้เกิดความเจ็บปวดทรมาน และไม่กล้าที่จะกระทำความผิดซ้ำอีก ต่อมาเมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทำให้อัตรการกระทำผิดกฎเกณฑ์ของสังคมเพิ่มขึ้นตาม การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจึงได้มีการพัฒนารูปแบบจากวิธีการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายมาเป็นการปฏิบัติโดยใช้เรือนจำและทัณฑสถานแทน⁴

ปัจจุบันรัฐต้องสูญเสียงบประมาณมหาศาลใช้ดูแลผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้น นำไปสู่ปัญหานักโทษล้นคุก ผู้คุมดูแลไม่ทั่วถึง ทางรัฐบาลจึงมีนโยบายให้กรมราชทัณฑ์ ไปแก้ปัญหาเร่งด่วน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพิ่มคุณค่าพัฒนาอาชีพให้นักโทษสู่สังคม ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และลดผู้ต้องขัง 1 ใน 4 ที่พ้นโทษจากเรือนจำในเวลา 3 ปี ไม่ให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก⁵ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้ต้องขังให้เป็นคนดี จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะคนในสังคมต่างเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแม้เป็นเรื่องที่มีความยากเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน และมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รัฐบาล ได้พิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ ในเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสงบสุขของสังคมไทย

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า การกระทำความผิดของผู้ต้องขังชายเกิดจากขาดการขัดเกลาและความอบอุ่นจากครอบครัว จากกลุ่มเพื่อน จากความคึกคะนอง การไม่ได้รับความไว้วางใจจากสังคม การอาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม และยาเสพติด ครอบครัวมีรายได้น้อย อีกทั้งผู้ต้องขังมี

⁴ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2550), หน้า 24.

⁵ กรมราชทัณฑ์ สร้างอาชีพให้นักโทษลดการทำความผิดซ้ำ หลังพ้นโทษคืนสู่สังคม (ออนไลน์) แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/content/1230867/1230867> สืบค้น วันที่ 22 พ.ค 2561.

การศึกษาต่ำ⁶ และผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่กลับมากระทำผิดซ้ำ เกิดจากไปรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายในเรือนจำ แลกเปลี่ยน สร้างเครือข่ายภายในเรือนจำ เมื่อออกจากเรือนจำจะกลับไปเพื่อนกลุ่มเดิมที่เคยมีความสัมพันธ์หรือเพื่อนในเรือนจำแนะนำต่อกัน ขยายเครือข่ายจนติดคุกซ้ำอีก สาเหตุเกิดจากปัญหาครอบครัว หางานทำไม่ได้ จึงหันไปค้ายาเสพติด ไม่เกรงกลัวการติดคุก⁷ จากสภาพปัญหาดังกล่าว จะเห็นว่าปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องการส่งเสริมจริยธรรมของเยาวชน เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคม ชุมชน ครอบครัว และตัวเยาวชน การปลูกฝังทักษะชีวิตในการสั่งสอน และปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมผู้ต้องขังโดยจัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาคุณภาพ ท่างไกลยาเสพติด เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และช่วยแก้ปัญหาให้ผู้ต้องขังที่จะได้กลับตัวกลับใจเป็นคนดีตลอดจนเป็นแนวทางไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข และสารเสพติด ให้ผู้ต้องขังได้เป็นคุณค่าของชีวิตที่มีคุณภาพ ที่จะช่วยสร้างความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงให้กับประเทศชาติได้

แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมด้วยวิธีการปฏิบัติสมาธิ เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรม ดังเช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคนก่อน จึงจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผลคือระบบแห่งไตรสิกขาได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา⁸ และการปฏิบัติสมาธิเป็นวิธีการพัฒนาจิตใจและปัญญาของมนุษย์ ดังเช่น สุรพล ไกรสรารูต⁹ ได้อธิบายว่า การปฏิบัติสมาธิ นอกจากจะทำให้เกิดความสุขแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์มากมายอย่างที่บุคคลอาจนึกไม่ถึงเพื่อให้เห็นความสำคัญของสมาธิและเป็นกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติให้มีความขวนขวายและตั้งใจปฏิบัติสมาธิให้มากยิ่งขึ้น ได้แก่

- 1) การทำสมาธิเป็นการฝึกหัดควบคุมจิตให้อยู่ในอำนาจของสติ
- 2) การทำสมาธิเป็นการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพที่เหมาะสมแก่การทำงาน เป็นการทำให้นิรโรค สิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมองและสิ่งบั่นทอนปัญญาสงบลง มีผลทำให้จิตมีคุณภาพที่บริสุทธิ์ผ่องใส มีสมาธิมั่นคง ควรแก่การนำไปใช้ทำหน้าที่ต่างๆ ให้บรรลุผลด้วยดี
- 3) การทำสมาธิเป็นการเสริมสร้างพลังให้กับจิต มีสติระลึกรู้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเท่านั้นการทำเช่นนี้เป็นารรวมกระแสดิจิตที่กระจัดกระจายไปในการรับรู้ในหลายเรื่องและหลายช่องทางให้มารวมอยู่ที่เดียวเป็นต้น

⁶ อัครกร ไชยพงษ์, “การพัฒนากลยุทธ์การป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังชายในเรือนจำ เขต 8”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ Journal of Humanities and Social Sciences, Vol.4 (1) (ออนไลน์) (แหล่งที่มา) <http://e-journal.sru.ac.th/index.php/jhsc/article/view/81> สืบค้น 11 กุมภาพันธ์ 2560.

⁷ นายมนตรี รักศรี, “การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษธนบุรี” (ออนไลน์) (แหล่งที่มา) <http://digi.library.tu.ac.th/thesis/sw/2863/01title-tables.pdf> สืบค้น 11 กุมภาพันธ์ 2560.

⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาตนที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2539), หน้า 238.

⁹ สุรพล ไกรสรารูต, ความสุขทุกมิติ ตามหลักพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), หน้า 38-42.

4) การทำสมาธิเป็นการสร้างบ้านทางจิต ชีวิตในฝ่ายกายมีความจำเป็นที่จะต้องมียานทางกายอย่างไรชีวิตในฝ่ายจิตก็มีความจำเป็นที่จะต้องมียานทางจิตอย่างนั้น เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยศึกษาจริยธรรมของผู้ต้องขัง โดยมุ่งศึกษากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้ต้องขัง โดยใช้หลักพุทธธรรมมาบูรณาการ เพื่อพัฒนากาย ศีล จิต ปัญญา โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้ต้องขังที่เข้าฝึกอบรมหลักสูตร สักคาสมาธิ ทำการวัดผลเปลี่ยนแปลงจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการหลังจากเข้าฝึกอบรมหลักสูตร สักคาสมาธิ เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการของผู้ต้องขัง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมของผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
- 3) เพื่อเสนอผลการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

2. วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่ายเอกสารเกี่ยวกับการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้ต้องขังทั้งแนวคิด ทฤษฎีทางตะวันตกและทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในภาคสนาม

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงสภาพปัญหา และกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในกรุงเทพมหานครเชิงพุทธบูรณาการ ในระดับนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1) ทำการศึกษาและคัดเลือกพื้นที่ศึกษา โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ทณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์

2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้ต้องขัง ผู้บริหาร บุคลากร เจ้าหน้าที่ และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

3) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และแนวทางการพัฒนา การประยุกต์ใช้ประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร จากการประชุมกลุ่มย่อยและลงพื้นที่จริงในทณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง

4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

3. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ วัดผลก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ สักคาสมาธิ ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม-17 เมษายน พ.ศ.2561 ที่สถานบำบัดกลางพิเศษกลาง กรุงเทพมหานคร และมีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมการเข้าร่วมโครงการสักคาสมาธิ ระหว่างการปฏิบัติสมาธิ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้ดูแลผู้ต้องขังระดับผู้บริหารและระดับปฏิบัติการ ที่ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์ 2) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) 1 กลุ่ม คือ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาผู้ต้องขังสอนจริยธรรมผู้ต้องขัง มีประสบการณ์การสอนไม่ต่ำกว่า 10 ปี และผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาและผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา จำนวน 6 คน

กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์ ที่สมัครเข้าร่วมโครงการ สักคาสมาธิ รุ่นที่ 2 ผู้ต้องขังมีคุณสมบัติเป็นนักโทษเด็ดขาด ภายใน 15 วัน หลังจากผ่านหลักสูตรปฐมนิเทศนักโทษเด็ดขาด จำนวน 144 คน อายุระหว่าง 18-25 ปี ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม-17 เมษายน 2561

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- 1) แบบสอบถาม ที่พัฒนาจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้องการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นตัวชี้วัดจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง
- 2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อทราบถึงสภาพปัญหาการขาดจริยธรรมและกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
- 3) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติหน้าที่เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
- 4) การสังเกต ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้ต้องขัง และเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ต้องขัง เพื่อให้สามารถสามารถวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
- 5) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับผู้บริหาร บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์หรือแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview guideline) สำหรับ ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องและดูแลผู้ต้องขัง ได้แก่ 1) หลักการและกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เพื่อแก้ไขและป้องกันกระทำผิดซ้ำ 2) หลักสูตรฝึกอบรมที่เสริมสร้างจริยธรรม โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ มีหลักสูตรอะไรบ้าง มีวิธีการอย่างไร

3) การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมจริยธรรมผู้ต้องขัง 4) กระบวนการอบรมทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ไปใช้กิจกรรมประจำวันของผู้ต้องขัง 5) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการอบรมผู้ต้องขัง 6) การนำกระบวนการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาไปส่งเสริมจริยธรรมของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรกับผู้ต้องขัง

2) แบบสอบถามจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ สร้างมาจากแนวคิดการพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการตามหลักภาวนา 4 แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา สถานภาพ ประสบการณ์ในเข้าอบรมฝึกสมาธิ ประสบการณ์ในเข้าอบรมหลักสูตรจริยธรรมในทัณฑสถาน จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเชิงพุทธบูรณาการ คำถามปลายปิดประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ โดยมีนิยามปฏิบัติการคำว่า การเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ หมายถึง วิธีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการฝึกอบรมกาย ฝึกอบรมศีล ฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมปัญญาให้กับผู้ต้องขัง บูรณาการแบบองค์รวม วัดโดยแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

ตอนที่ 3 แบบบันทึกประสบการณ์ต่อการเข้าร่วมฝึกสมาธิเป็นแบบบันทึกให้กลุ่มตัวอย่างเขียนความรู้สึก และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในการเข้าร่วมกิจกรรมฝึกสมาธิครั้ง ในประเด็นดังนี้ 1) ท่านได้เรียนรู้อะไรจากการเข้าร่วมโครงการฝึกสมาธิ 2) ท่านคิดว่าประสบการณ์การเข้าร่วมฝึกสมาธิครั้งนี้ ทำให้ท่านเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไรบ้าง (พัฒนาทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจ และทางปัญญา) 3) ความประทับใจที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมฝึกสมาธิครั้งนี้เป็นอย่างไร 4) “ธรรมะในใจของท่าน” ท่านจะนำหลักธรรมข้อใด ไปใช้ในการดำเนินชีวิตของท่าน 5) ท่านตั้งใจที่นำสิ่งที่เรียนรู้จากการเข้าร่วมฝึกสมาธิไปใช้อย่างไรบ้าง 6) ปัญหา อุปสรรค / ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3) หลักสูตรสัปดาห์สมาธิ เป็นหลักสูตรสมาธิของสถาบันพลังจิตตานุภาพ สำหรับผู้ต้องขังซึ่งมีระยะเวลา ในการฝึกอบรม 21 วัน (100 ชั่วโมง) มีกรอบเนื้อหาเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมทราบถึงการปฏิบัติสมาธิแบบง่ายๆ และได้ผลเร็วสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี คลายความเครียด มีสติ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การหาคุณภาพเครื่องมือ โดยการหาความตรงของเนื้อหา ค่า IOC จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ปรับปรุงข้อคำถาม นำไปทดลอง try out กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ .953 และนำไปเก็บข้อมูลก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสัปดาห์สมาธิ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้า และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสารทางวิชาการ บทความงานวิจัย วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์มาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ (Key-Expert Informants) ที่มีประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง (Structure In-Depth Interview) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกตัวต่อตัว (Face-to-Face In-Depth Interview) ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสอนจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขัง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติการฝ่ายพัฒนาผู้ต้องขัง นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและเชี่ยวชาญจริยธรรม ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 รูป/คน

กลุ่มที่ 2 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) 1 กลุ่ม คือ ครูสมาธิสอนผู้ต้องขัง มีประสบการณ์การสอนไม่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 4 คน ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา 2 คน รวม 6 คน

กลุ่มที่ 3 เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการแจกแบบสอบถามจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการกลุ่มตัวอย่าง ผู้ต้องขังจำนวน 144 คน วัดผลก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ สักคาสมาธิ ระหว่างวันที่ 15 มีนาคม-17 เมษายน พ.ศ.2561 ระยะเวลาเข้าร่วมโครงการ 15 วัน ที่สถานบำบัดกลางพิเศษกลาง กรุงเทพมหานคร และมีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมการเข้าร่วมโครงการสักคาสมาธิระหว่างการปฏิบัติสมาธิ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1) วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานได้ ร้อยละ(percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(standard deviation) สำหรับอธิบายข้อมูลแบบสอบถามเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง และใช้ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(standard deviation) สำหรับอธิบายข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจริยธรรมเชิงพุทธเชิงบูรณาการ

2) วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยใช้สถิติ Paired t test ได้แก่ แบบวัดจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการและทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้สถิติ Person Correlation

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการสรุปความตามเนื้อหาที่ค้นพบเป็นประเด็นตามลำดับ

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยใช้วิธีการประมวลผลความคิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดแล้วยึดหลักในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้ (1) Concept กำหนดมโนทัศน์ สร้างแนวคิดเพื่อการวิเคราะห์ (2) Content รวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย (3) Classification วิเคราะห์จำแนกกลุ่มข้อมูล (4) Category จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้ให้เป็นระบบ

3. ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยขอสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้การวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัญหาจริยธรรมผู้ต้องขังในสังคมไทย พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติดโดยตรง มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เมื่อพ้นโทษกลับมาก่อทำผิดซ้ำอีก สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของสังคมไทย มีสาเหตุมาจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว เป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม และมีค่านิยมการดำเนินชีวิตรักความสบาย อยากรวยเร็ว มีพฤติกรรมการเล่นแบบทางสังคมที่ผิด และปัญหาการกลับมาก่อทำผิดซ้ำอีก พบว่า เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้ว กลับมาก่อทำผิดซ้ำอีกสาเหตุหลักมาจากการไม่ยอมรับของสังคม ไม่มีงานทำ และผู้ต้องขังคิดว่าตัวเองเป็นคนไร้ค่า ไม่มีที่ยืนในสังคม จึงหันมาก่อทำผิดซ้ำอีก

2. กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร ผลวิจัยสรุปได้ว่า ขั้นตอนการสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังเป็นกระบวนการงานพัฒนาพฤติกรรมนิสัย แนวทางหนึ่งของกรมราชทัณฑ์ มีการดำเนินงานเริ่มจากการรับนโยบาย นำมาปฏิบัติเป็นการแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีภารกิจสำคัญคือ การควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมนิสัย กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง เป็นการพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยหลักสูตรอบรมที่เสริมสร้างจริยธรรมนั้นเน้นไปตามหลักสูตรที่กรมราชทัณฑ์กำหนด โดยมีหน่วยปฏิบัติในระดับเรือนจำ/ทัณฑสถานฯ คือ ฝ่ายการศึกษาฯ งานพัฒนาจิตใจ เช่น โครงการพัฒนาจิตใจ หลักสูตรศีลคสามาธิ , โครงการอบรม, วันสำคัญของชาติ, ศาสนาและสถาบัน, โครงการวิวัฒนาการเมืองฯ,โครงการเยี่ยมอบรมศึกษา, และโครงการเรือนจำเรือนความ เป็นต้น โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะการนำกระบวนการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นวิธีสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตให้เข้มแข็งไม่ให้อีกกลับมาก่อทำผิดซ้ำได้ หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมีองค์ 8 หลักสังคัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 โยนิโสมนสิการ และหิริ โอตปปะ โดยมีกระบวนการสำคัญ ได้แก่

1) การฝึกสมาธิภาวนา ให้เกิดขึ้นเป็นการแนวคิดที่ถูกต้อง ความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

2) ฝึกกระบวนการไตรสิกขา เป็นการฝึกอบรมศีล สมาธิ และปัญญา เป็นพัฒนาด้านความประพฤติทางกาย วาจา และใจ

3) การปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในกิจวัตรประจำวันและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3. ผลกระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรศีลคสามาธิมีจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสูงกว่าก่อนเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบด้วย พัฒนาการทางกาย พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางจิตใจ และพัฒนาทางปัญญา พบว่า หลังทดลองคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมและรายด้านมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่

ในระดับมากทุกด้าน โดยคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองเท่ากับ 4.09 และ 4.28 (SD. = .477 และ .464) จากคะแนนเฉลี่ยเต็ม 5 คะแนน และพิจารณาทางด้านพบว่า หลังการทดลองด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการพัฒนาทางจิตใจเท่ากับ 4.35 และ SD = 534 รองลงมา ด้านการพัฒนาทางกาย และพัฒนาทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และ SD. = 554. และ .553) และ ด้านการพัฒนาทางสังคมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 4.24 และ SD. = .555 โดยทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ตามลำดับ

นอกจากนี้จากผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพยังพบ ผลการใช้กระบวนการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมจริยธรรมของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขังสรุปได้ว่า

1. ด้านพัฒนาการด้านร่างกาย ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง มีความอ่อนนุ่ม อ่อนโยน มีสมาธิมากขึ้น ด้านร่างกายที่เห็นชัดที่สุด ที่เกิดจากการนำกระบวนการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนาส่งเสริม จริยธรรมของผู้ต้องขังคือ พัฒนาด้านร่างกาย การรับร้อนทางร่างกายลดลง หมายถึง ความสงบเสงี่ยม การจัดระเบียบทางร่างกายเป็นไปด้วยความเรียบร้อย การยืน เดิน นั่งและนอน สง่างาม น่าดูน่าชม มีสมาธิมากขึ้น สะอาดสะอ้าน มีความเป็นระเบียบ การทะเลาะเบาะแว้งลดลงอย่างชัดเจน เมื่อเข้าใจและนำหลักการหรือแนวปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาไปใช้แล้ว ย่อมสามารถควบคุม กาย วาจา ใจในเบื้องต้น เช่น ศีล 5 ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักธรรม หลักการเบื้องต้นที่สอนให้กิริยาหรือ พัฒนาทางด้านร่างกายอย่างชัดเจน เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤติดิฉันในกาม ห้ามกล่าวคำเท็จและห้ามดื่มสุรายาเมา เสพติด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านร่างกาย หรือการแสดงออกต่อบุคคลอื่น ให้อยู่ด้วยศีลธรรม

2. ด้านพัฒนาการด้านสังคม สามารถเข้าร่วมสังคมอื่นๆ ได้ง่าย เพราะรู้จักการช่วยเหลือ เสียสละ ให้อภัย อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ไม่ก่อให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาท ในหมู่คณะ ในด้านสังคมนั้น เราเน้นไปที่การเรียนรู้ทศ 6 การเกี่ยวข้องกับสังคม โดยมีผู้ต้องหาเป็นศูนย์กลางและปฏิบัติต่อสังคมรอบด้าน ตามสิทธิหน้าที่ที่สังคมสมมุติ ดังนั้น ผู้ต้องขังยุคใหม่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคม ไม่ต่อต้าน ไม่เบียดเบียน มุ่งทำหน้าที่ของตน เกื้อกูลสังคม และจิตสาธารณะ นี้อคือ เปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง คือคนที่สังคมต้องการ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง เพราะคำสอนของพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้มนุษย์ทุกคน มีใจแคบ ผู้ต้องขังเท่านั้น ที่สามารถพัฒนาให้เกิดความสุข สงบ สันติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นทั้งหลักและเครื่องมือในการใช้เป็นแนวทางในการใช้ชีวิต ต่อส่วนรวม ของคนในสังคมอย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่มาทำร้ายกัน ส่งเสริมชีวิตของคนในสังคมให้เกิดความรักสามัคคีกันในทุกสังคม เช่น หลักทศโอตปปะ เป็นต้น

3. ด้านพัฒนาการด้านจิตใจ ทำให้ผู้ต้องขังมีจิตใจดีขึ้น ลดความวิตกกังวลในเรื่องต่างๆ ของชีวิต จิตใจสงบ มีวิธีคิดอย่างเป็นระบบ ละเอียดยรอบคอบมากขึ้น มีสมาธิขึ้น มีความอดทน อดกลั้นต่อการกระทำผิดต่างๆ ในขณะที่ใช้ชีวิตในทุกสถานการณ์ ด้วยหลักการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เมื่อผ่านกระบวนการนี้แล้ว สภาพจิตใจของผู้ต้องขังได้รับประสบการณ์ทางจิต ทำให้เขามีภาวะของจิตบริสุทธิ์ ตั้งมั่น และปราดเปรียว สามารถยืนหยัดต่ออารมณ์ที่ชั่วร้ายได้ ก็ถือว่าเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น ไม่มุ่งจะได้ทางวัตถุมากเกินไป สามารถพาความสุขทางใจ จากอารมณ์มารได้ด้วย ไม่หมกมุ่นทางวัตถุมากเกินไปเหมือนแต่ก่อน เป้าหมายหลักของพระพุทธศาสนา คือ การยกระดับ

จิตใจของคนในทุกระดับ ตามหลักของกลไกการปฏิบัติ คือ “หลักไตรสิกขา” คือ “ศีล สมาธิ ปัญญา” โดยมีจุดหมายสูงสุดคือ การกำจัด “อนัตตา” หรือกิเลสภายในจิตใจของตัวเอง อันเกิดจาก อกุศลมูล 3 ประการ คือ “โลภะ โทสะ โมหะ” อันเป็นสาเหตุให้เกิดความวุ่นวาย ในสังคมทุกสังคมในโลก ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพหรือ มนุษย์ทุกกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ก็มีเพียงหลักการเดียว คือ การมุ่งพัฒนาจิตใจนั่นเอง

4. ด้านพัฒนาการด้านปัญญา ทำให้ผู้ต้องขังมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมมากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เกิดทักษะ การเรียนรู้ที่หลากหลาย มีสติคอยเตือนและควบคุมพฤติกรรมว่าสิ่งไหนผิดสิ่งไหนถูก ด้านปัญญานี้ก็เปลี่ยนแปลงทางตันทิวทัศน์ ความเห็นเป็นทางถูกมากขึ้น คือเห็นตรงตามหลักธรรมชาติ หลักความจริง เข้าในชีวิต เข้าใจถูกต้อง และโดยเฉพาะ เข้าใจตัวตน ของตนตามหลักไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และมีตัวตน ถอดถอนความเห็นผิดหยาบๆ ละเสียได้ ไม่เห็นแก่ตัวจัดแล้ว เขากลับเข้าใจในระดับหนึ่ง มีเป้าหมายชัดเจนแล้ว งัดฟันได้เด็ดขาดในความเชื่อผิดๆ ในการกระทำทุจริตทางกายและวาจาแล้ว¹⁰ กระบวนการในการอบรม ผู้ต้องขังส่วนหนึ่งที่มีเป้าหมายร่วมกันทุกครั้ง คือ การให้ ผู้ต้องขัง เกิดจิตสำนึกที่ดี และรู้ชื่อรวมทั้งผลเสียของการกระทำของตนเอง นั่นคือ เกิดกระบวนการแบบมีเหตุผล คือ ปัญญา นั่นเอง ปัญญาจะต้องกำหนดให้เด็กเหล่านั้นไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ทั้งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

4. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

อภิปรายผล

ในส่วนนี้ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามประเด็นข้อค้นพบดังนี้

จากผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมโดยตรง และมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี เมื่อพ้นโทษกลับมากระทำผิดซ้ำอีก สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการขาดจริยธรรมของสังคมไทย มีสาเหตุมาจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพมีรายได้ไม่เพียงพอกับการเลี้ยงครอบครัว เป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม และมีค่านิยมการดำเนินชีวิตรักความสบาย อยากรวยเร็ว มีพฤติกรรมการเล่นแบบทางสังคมที่ผิด สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และค่านิยมการดำเนินชีวิตของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยสภาพปัญหาดังกล่าว ถือว่าเป็นวิกฤตทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมอันก่อให้เกิดภาวะสังคมไร้ระเบียบ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนอย่างมหาศาลจึงจำเป็นต้องหาแนวทางที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกันในการดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพให้กับเด็กและเยาวชนในทุกๆ ด้านซึ่งเปรียบเสมือนการป้องกันปัญหาระยะยาวของประเทศชาติมิให้เด็กและเยาวชนมีค่านิยมและพฤติกรรมที่เป็นปัญหาทางสังคม เริ่มจากการปลูกฝังจริยธรรม การขัดเกลาอบรมภายในครอบครัวเป็นอันดับแรก ดังเช่น แนวคิดของแบนดูรา (Bandura) ที่ให้ความสำคัญต่อลักษณะภายในตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวก่อให้เกิดพฤติกรรม เขาอธิบายว่า พฤติกรรม

¹⁰ สรุปผลการประชุมกลุ่มย่อย, ทักษสถานบำบัดพิเศษกลาง, กรมราชทัณฑ์ เมื่อ วันที่ 2 เมษายน, 2561.

มนุษย์ องค์ประกอบภายในตัวมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน ในลักษณะที่แต่ละองค์ประกอบต้องสัมพันธ์กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน หมายความว่า ในบางครั้งสิ่งแวดล้อมอาจจะมีส่วนในการทำให้เกิดพฤติกรรมได้มากกว่าองค์ประกอบภายในตัวบุคคล ส่วนในเวลาอื่นองค์ประกอบภายในตัวบุคคลก็อาจจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์มากกว่าสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์เช่นนี้อยู่ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน เป็นกระบวนการที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน และทั้งคู่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ในขณะเดียวกันพฤติกรรมมนุษย์ก็มีอิทธิพลต่อทั้งสองสิ่งด้วยเหมือนกัน¹¹ และเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้ว กลับมากระทำผิดซ้ำอีกสาเหตุหลักมาจากการไม่ยอมรับของสังคม ไม่มีงานทำ และผู้ต้องขังคิดว่าตัวเองเป็นคนไร้ค่า ไม่มีที่ยืนในสังคม จึงหันมากระทำผิดซ้ำอีก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกัน สร้างคนดีสู่สังคมทุกฝ่าย เริ่มจากการเตรียมพร้อมด้านอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมภายนอก รวมทั้งทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ ในการแก้ไขผู้กระทำความผิดซ้ำ เมื่อพ้นโทษแล้ว สถานบันครอบครัวต้องให้ความอบอุ่น เพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังหาการกระทำความผิดซ้ำ และการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังมีอาชีพหลังพ้นโทษ

จากผลการศึกษาที่พบว่า กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการนำกระบวนการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นวิธีสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตให้เข้มแข็งไม่ให้เกิดกลับมากระทำผิดซ้ำได้และช่วยฟื้นฟูและป้องกันการกระทำผิดซ้ำทางกาย ทางวาจา และกัทางใจ ผลการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมทำให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาทางด้านกาย พัฒนาด้านศีล พัฒนาด้านจิตใจ และพัฒนาด้านปัญญาสูงขึ้น ดังคำอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ในพระพุทธศาสนานั้นเป็นการอบรมพัฒนาตนเองให้ครบองค์รวมของชีวิต คือ ร่างกาย จิตใจ ปัญญา และ สังคม ผู้ที่มีตนอบรมดีแล้วได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์ ในการพัฒนาตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนาต้องมีการศึกษา การสำเหนียก การศึกษาเล่าเรียนให้รู้เข้าใจ และฝึกฝนปฏิบัติจนเป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตน หรือให้ทำได้ทำเป็น ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปจนถึงความสมบูรณ์ หลักในการอบรมพัฒนาตนเอง ในพระพุทธศาสนาก็คือหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และ อธิปัญญาสิกขา¹² ผลวิจัยดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกับ อุ่นเอื้อ สิงห์คำ¹³ การวิจัยเรื่อง กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธจัดขึ้นเป็นระยะเวลา 5 วัน เพื่อเรียนรู้ทฤษฎีการสร้างสุขภาพควบคู่กับการปฏิบัติ โดยบูรณาการองค์ความรู้บนความเชื่อจากวิถีการดำรงชีวิตของสังคมไทยและวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ เน้นองค์ความรู้เพื่อการ “พึ่งตนเองจนเป็นที่

¹¹ ดูรายละเอียดใน Bandura, A. “Behavior Modification through Modeling Procedures.” In I., P. Ullman & L., Krasner (Eds.), Research in Behavior Modification, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1965).

¹² พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548), หน้า 107.

¹³ อุ่นเอื้อ สิงห์คำ, “กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธ” วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2557), หน้า 73-85.

ฟังของคนอื่นได้”มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายจิตใจ สังคมและจิตวิญญาณมีการฟังและสนทนาธรรมจากนักบวชเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณสู่การลด ละ เลิก ความโลภ โกรธ หลง

จากผลการศึกษาที่พบว่า ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขังโดยผลเชิงประจักษ์ จากกลุ่มตัวอย่างผู้ต้องขังผู้เข้าร่วมปฏิบัติหลักสูตรสมาธิศาสตร์ศาสนาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ โดยหลังทดลองคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมและรายด้านมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน ได้แก่ การพัฒนาด้านกาย การพัฒนาด้านศีล การพัฒนาด้านจิตใจ และการพัฒนาด้านปัญญาสูงขึ้น ซึ่งหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมีองค์ 8 หลักสังคัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 โยนิโสมนสิการ และหิริ โอตตัปปะ สอดคล้องฤทธิ์ชัย แกมมณาคและสุภัชชา พันเลิศพานิชย์¹⁴ ได้ศึกษาการบูรณาการหลักไตรสิกขากับจิตวิทยาวัยรุ่นในการพัฒนาเชิงบวกแก่เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงราย ผลวิจัยพบว่า ด้านสุขภาวะจิต พบว่าเยาวชนมีความหวังว่าในอนาคตพ่อแม่จะภูมิใจในตัวเยาวชน ด้านบูรณาการหลักไตรสิกขา โดยพบว่า เยาวชนสามารถพัฒนาตนเองเพื่อสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขต่อไป ด้านสนับสนุนการบูรณาการหลักไตรสิกขา พบว่า พระสงฆ์บรรยายให้เยาวชนมีความเข้าใจเรื่องความชั่ว ความดี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด หลักธรรมที่ควรนำมาประกอบการสอนเยาวชนได้แก่ หลักอหิสา 4 นอกจากนั้นควรสอนเรื่องความขยันหมั่นเพียร การเอาใจใส่ในการทำงาน รู้จักการเอาตัวรอด ห่วง คอยสอนให้เยาวชนเข้าใจที่มาของชีวิตตนเอง การฝึกสมาธิเบื้องต้น จะทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกได้ นอกจากนี้นี้ยังสอดคล้องกับสวัสดี จิรัญฐิติกาล¹⁵ ผลวิจัยพบว่าความเห็นของผู้ต้องขังเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนา จำแนกตามกลุ่มก่อนและหลังผ่านหลักสูตร พบว่า ผู้ต้องขังหลังผ่านหลักสูตรสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนมากกว่าผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตร ผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตรส่วนใหญ่ไม่ต้องการตักบาตรเลยแต่เมื่อผ่านหลักสูตรแล้ว ส่วนใหญ่ต้องการตักบาตรบ่อยๆ ผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตรส่วนใหญ่ไม่ต้องการฟังเทศน์ แต่เมื่อผ่านหลักสูตรแล้ว ส่วนใหญ่ต้องการฟังเทศน์บ่อยๆ ผู้ต้องขังก่อนผ่านหลักสูตร ส่วนใหญ่ไม่ต้องการทอดผ้าป่าหรือกฐิน แต่เมื่อผ่านหลักสูตรแล้ว ส่วนใหญ่ต้องการทอดผ้าป่าหรือกฐินบ่อย ๆ จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังหลังผ่านหลักสูตรการปฏิบัติธรรมโดยการปฏิบัติวิปัสสนา จะมีพฤติกรรมและความคิดเห็นต่อการปฏิบัติธรรม และการปฏิบัติวิปัสสนาสูงขึ้น ดังนั้นทางผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือเรือนจำต่าง ๆ ควรมีโปรแกรมให้ผู้ต้องขังได้ปฏิบัติธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อกล่อมเกลাজิตใจของผู้ต้องขังให้มีพฤติกรรม และความคิดเห็นต่อการปฏิบัติธรรมสูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ของการวิจัยจะเห็นได้ว่า กระบวนการสร้างจริยธรรมจะต้องอาศัยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมตั้งแต่ครอบครัวเป็นอันดับแรก ที่จะปลูกฝังจริยธรรมให้กับเยาวชน และสภาพแวดล้อมทางสังคมจะเป็นตัวหล่อหลอมพฤติกรรม ส่วนการพัฒนา

¹⁴ ฤทธิ์ชัย แกมมณาคและสุภัชชา พันเลิศพานิชย์, “การบูรณาการหลักไตรสิกขากับจิตวิทยาวัยรุ่นการพัฒนาเชิงบวกแก่เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงราย, รายงานวิจัย , วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย,มหาวิทยาลัยภุชเวศวรรวิทยาลัย, 2558.

¹⁵ สวัสดี จิรัญฐิติกาล, “การปฏิบัติธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม”, รายงานวิจัย, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

จริยธรรมของผู้ต้องขัง จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาจัดศูนย์พัฒนาจริยธรรมในเรือนจำ จัดหลักสูตรเพิ่มเติม นอกเหนือจากหลักสูตรที่กำหนดจากกรมราชทัณฑ์ อาศัยผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เข้ามาจัดตั้งเครือข่ายในการพัฒนาร่วมกัน ตลอดจนการติดตามผล เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ การจัดอบรมพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและกระบวนการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขา เป็นการฝึกอบรมกาย ฝึกอบรมศีล ฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมทางปัญญา ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาการด้านกาย พัฒนาด้านศีล พัฒนาด้านจิตใจ และพัฒนาด้านปัญญาของผู้ต้องขังให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่กลับมากระทำผิดซ้ำอีก เป็นคนดีที่จะสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้

ข้อเสนอแนะ

จากการเสวนากลุ่มย่อย ได้พบประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขัง เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำสำหรับเยาวชนวัยรุ่น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ

1. สถาบันการศึกษาร่วมสร้างศูนย์พัฒนาจริยธรรมในทัณฑสถาน

หน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย นำความรู้เชิงวิชาการเข้ามาช่วยกันส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมให้ผู้ต้องขัง ตั้งเป็นศูนย์พัฒนาจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังภายในกรมราชทัณฑ์ ดังเช่น

2. การจัดกิจกรรมฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

กระบวนการสะท้อนความคิดให้เกิดโยนิโสมนสิการผ่านกิจกรรม การจัดกิจกรรมสะท้อนความคิดเป็นกลุ่มเล็กๆ ให้เกิดการตระหนักรู้ ผ่านหลักสูตรการอบรมรวมสมาธิ เช่น สักกาสมาธิ หรืออาจผ่านชิ้นงาน การฝึกอาชีพ ใช้แรงเสริมด้านบวกจากผู้ปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำ เพื่อส่งเสริมให้เกิดโยนิโสมนสิการ การคิดอย่างรอบคอบ ปรับเปลี่ยนวิธีคิด จากการสะท้อนบทเรียนวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

3. การจัดตั้งเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนการพัฒนาจริยธรรม

การจัดตั้งเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนกรมราชทัณฑ์ในการพัฒนาจริยธรรมของผู้ต้องขัง เช่น การศึกษา การฝึกอาชีพ การจัดหลักสูตรที่หลากหลายใช้หลักพระพุทธศาสนาเป็นฐาน นอกเหนือจากหลักสูตรที่ขึ้นกับนโยบายของกรมราชทัณฑ์ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางมาอบรม ตลอดจนหน่วยงานที่จะสนับสนุนและติดตามผู้ต้องขังหลังจากพ้นโทษ ให้มีอาชีพและมีงานทำ เช่น กระทรวงแรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม มีนักสังคมสงเคราะห์ อาสาสมัครมาช่วยเหลือ แบ่งภาระงานกันทำ เนื่องจากเรือนจำเป็นหน่วยงานเล็ก มีข้อจำกัดด้านบุคลากร และจำนวนผู้ต้องขังมีจำนวนมาก

4. การขัดเกลาจากครอบครัว

การอบรมสั่งสอนของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้น เริ่มจากครอบครัวอบรมสั่งสอน ขัดเกลาทางจริยธรรม การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ สร้างคนดีมีคุณภาพสู่สังคม ต้องผ่านกระบวนการปลูกฝังมาก่อน กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่ควบคุม

กับแก้ไข ไม่สามารถพัฒนาจริยธรรมผู้ต้องขังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แบบองค์รวมทั้งหมด จำเป็นต้องอาศัยหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมมือกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ต้องขังมีจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสูงกว่าก่อนเข้าอบรม หลักสูตรสังคมศึกษา ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยเพื่อวัดผลการเปลี่ยนแปลงกลุ่มทดลองอื่นๆ โดยจัดคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลองไม่เกิน 30 คน เพื่อควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนที่เกิดขึ้น เนื่องจากข้อจำกัดในการทดลองในครั้งนี้ เป็นกลุ่มใหญ่ เพื่อทดลองประสิทธิภาพของแบบวัด และทดลองวัดซ้ำกับกลุ่มเดิม เพื่อดูความคงทนของพฤติกรรมจริยธรรม นำมาเป็นแนวทางการจัดหลักสูตรที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดป้องกันการกระทำผิดซ้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมราชทัณฑ์. **คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2550.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **การพัฒนาตนที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- ฤทธิชัย แกมนามและสุภัชชา พันเลิศพาณิชย์. “การบูรณาการหลักไตรสิกขากับจิตวิทยาวัยรุ่นในการพัฒนาเชิงบวกแก่เยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงราย”. **รายงานวิจัย**. วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.
- สุรพล ไกรสรารูดี. **ความสุขทุกมิติ ตามหลักพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.
- สวัสต์ จิรัฏฐิติกาล. “การปฏิบัติธรรมของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางคลองเปรม”. **รายงานวิจัย**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- อุ้นเอื้อ สิงห์คำ. “กระบวนการและผลของการสร้างเสริมสุขภาวะองค์กรรวมวิถีพุทธ”. **วารสารสมาคมนักวิจัย**. ปีที่ 19 ฉบับที่ 1. มกราคม – เมษายน, 2557.
- Bandura, A. “Behavior Modification through Modeling Procedures.”. In I., P. Ullman&L., Krasner (Eds.), Research in Behavior Modification. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1965.

**สัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย ณ ทักษสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์
เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2561**

นายวุฒิชัย เจนวนิธิกุล	ผู้อำนวยการทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง
นายวิศิษฐ์ ปัญญา	ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง
นายทองพูน พาประจง	นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพชำนาญการ
นายอุทัย แฝ้วพลสง	นักทัณฑวิทยาชำนาญการ
นายชยพล แก้วพวง	นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ
ผศ.ดร.สมโภช วิจิตรศรีวรกุล	ผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา
ดร.พุทธชาติ แผนสมบูรณ์	ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา

ภาคผนวก ข

โครงการวิจัย

การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

Strengthening ethics for prisoners in Bangkok.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ เช่น จิตวิทยาวัยรุ่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จิตวิทยาพัฒนาการทุกช่วงวัย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง เช่น ศูนย์คุณธรรมจริยธรรมกรมราชทัณฑ์

2. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาชุดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้อง เพื่อเผยแพร่ในสื่อ อินเทอร์เน็ต และสื่อต่าง ๆ สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริการสังคม
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดหลักสูตรเสริมสร้างจริยธรรมให้กับเรือนจำ เป็นโครงการรับใช้สังคม

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ได้
ดำเนินการมาและผลที่ได้รับจากโครงการ

การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
Strengthening Ethics for Prisoners in Bangkok.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมา
และผลที่ได้รับจากโครงการ

วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
1) เพื่อวิเคราะห์ สภาวะปัญหา จริยธรรมของ ผู้ต้องขังในเขต กรุงเทพมหานคร	1. ได้ทราบสถานการณ์ และสภาพปัญหาการขาด จริยธรรมของผู้ต้องขัง	ข้อที่ 1	- ได้ทราบสถานการณ์ และสภาพปัญหาการขาด จริยธรรมของผู้ต้องขัง
2) เพื่อวิเคราะห์ กระบวนการสร้าง จริยธรรมเชิงพุทธ บูรณาการสำหรับ ผู้ต้องขังในเขต กรุงเทพมหานคร	1. ได้ทราบกระบวนการ สร้างจริยธรรมของผู้ต้องขัง 2. ได้ทราบวิธีการ ประยุกต์ใช้หลักธรรม สำหรับพัฒนาผู้ต้องขัง	ข้อ 2 ข้อ 2	- ได้กระบวนการสร้าง จริยธรรมเชิงพุทธบูรณา การสำหรับผู้ต้องขัง ได้ - ได้เครื่องมือวัดจริยธรรม เชิงพุทธบูรณาการสำหรับ ผู้ต้องขัง

3) เพื่อเสนอผลการ เสริมสร้าง จริยธรรมเชิงพุทธ บูรณาการสำหรับ ผู้ต้องขังในเขต กรุงเทพมหานคร	1. ได้ทราบผลของการ เสริมสร้างจริยธรรมสำหรับ ผู้ ตั อ ง ขั ง ไ น เ ข ต กรุงเทพมหานคร	ข้อ3	-ได้แนวทางการสร้าง รูปแบบการพัฒนา จริยธรรมเชิงพุทธบูรณา การสำหรับผู้ต้องขังในเขต กรุงเทพมหานคร
---	--	-------------	---

ภาคผนวก ง

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัย

แนวทางการสัมภาษณ์

เรื่อง : “การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร”

คำชี้แจง

1. แนวทางการสัมภาษณ์นี้ จัดทำขึ้นตามโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร” ซึ่งเป็นโครงการวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. ในการให้ข้อมูลความคิดเห็นตามแนวทางการสัมภาษณ์นี้ เป็นข้อมูลของท่านจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยนำไปวิเคราะห์ผลในภาพรวมและไม่มีการวิเคราะห์เป็นรายบุคคลแต่อย่างใด

ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....

ตำแหน่งวันที่.....

สัมภาษณ์.....

1. ท่านหลักการและกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เพื่อแก้ไขและป้องกันกระทำผิดซ้ำ มีขั้นตอนอะไรบ้าง ผลเป็นอย่างไร

2. ท่านมีหลักสูตรฝึกอบรมที่เสริมสร้างจริยธรรม โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ มีหลักสูตรอะไรบ้าง มีวิธีการอย่างไร

3. ท่านได้มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมจริยธรรมผู้ต้องขัง ประกอบด้วยหลักธรรมอะไรบ้าง

4. ท่านได้นำกระบวนการอบรมทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ไปใช้กิจกรรมประจำวันของผู้ต้องขังวิธีการใดบ้าง

5. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการอบรมผู้ต้องขังมีกิจกรรมอะไรบ้าง มีกระบวนการฝึกอบรมอย่างไร

6. ท่านคิดว่าการนำกระบวนการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนามาส่งเสริมจริยธรรมของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรกับผู้ต้องขัง ได้แก่ ด้านพัฒนาการด้านร่างกายด้านพัฒนาการด้านสังคม ด้านพัฒนาการด้านจิตใจ ด้านพัฒนาการด้านปัญญา

เรื่อง : “การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร”

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้ จัดทำขึ้นตามโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร” ซึ่งเป็นโครงการวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. ในการให้ข้อมูลความคิดเห็นตามแบบวัดนี้ กรุณาตอบคำถามตามความเป็นจริงหรือตามประสบการณ์ของท่านมากที่สุด คำตอบของแต่ละท่านจะแตกต่างกันไปตามประสบการณ์เฉพาะตัว ทั้งนี้ข้อมูลของท่านจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยนำไปวิเคราะห์ผลในภาพรวมและไม่มีการวิเคราะห์เป็นรายบุคคลแต่อย่างใด

3. แบบสอบถามและแบบวัดความสุขนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับข้อมูลส่วนตัวของท่านมากที่สุด ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบวัดจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ

ตอนที่ 3 แบบบันทึกประสบการณ์การเข้าร่วมฝึกสมาธิ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดีและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ที่ตรงกับตามความจริงของท่าน

1..เพศ

- ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

2. อายุ

- ☐ 1. ต่ำกว่า 20 ปี ☐ 2. 21 – 30 ปี
☐ 3. 31 – 40 ปี ☐ 4. 41 – 50 ปี
☐ 5. 51 – 70 ปี ☐ 7. 71 ปีขึ้นไป

3. อาชีพ

- ☐ 1. นักเรียน/นักศึกษา ☐ 2. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ
☐ 3. พนักงานบริษัทเอกชน ☐ 4. ค้าขาย/ประกอบอาชีพส่วนตัว
☐ 5. เกษตรกร/รับจ้าง ☐ 7. อื่น ๆ.....

4. สถานภาพ

- ☐ 1. โสด ☐ 2. สมรส
☐ 3. หย่าร้าง ☐ 4. อื่น ๆ

5. การศึกษา

- ☐ 1. ประถมศึกษา ☐ 2. มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า
☐ 3. อนุปริญญา หรือเทียบเท่า ☐ 4. ปริญญาตรี
☐ 5. สูงกว่าปริญญาตรี.

6 ประสบการณ์ในเข้าอบรมฝึกสมาธิ

- ☐ 1. 1 - 5 ครั้ง ☐ 2. 7-10 ครั้ง
☐ 3. มากกว่า 10 ครั้ง ขึ้นไป ☐ อื่นๆโปรดระบุ.....

7. ประสบการณ์ในเข้าอบรมหลักสูตรจริยธรรมในทันตสถาน

- ☐ 1. 1 - 5 ครั้ง ☐ 2. 7-10 ครั้ง
☐ 3. มากกว่า 10 ครั้ง ขึ้นไป ☐ อื่นๆ โปรดระบุชื่อหลักสูตร.....

ตอนที่ 2 แบบวัดจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ

คำชี้แจง : ในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์ให้ “ท่าน” ได้ระบุถึงความรู้สึก ความคิดเห็นของท่าน และสิ่งที่ท่านปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น ในรอบ 3 เดือนที่ผ่านมา เพื่อแสดงให้เห็นว่าท่านมีความสุขมากน้อยเพียงใด ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ขอให้ท่านพิจารณาและทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด เพียงคำตอบเดียวเท่านั้น

- 5 = เห็นด้วยมากที่สุด หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับความเป็นจริงของท่านอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 = เห็นด้วยมาก หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับความเป็นจริงของท่านอยู่ในระดับมาก
- 3 = เห็นด้วยปานกลาง หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับความเป็นจริงของท่านอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 = เห็นด้วยน้อย หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับความเป็นจริงของท่านอยู่ในระดับน้อย
- 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับความเป็นจริงของท่านอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น/ความรู้สึก				
	5	4	3	2	1
พัฒนาทางกาย					
1) ฉันพยายามการออกกำลังกาย เพราะช่วยให้สุขภาพแข็งแรง					
2) ฉันดูแลสุขภาพของฉันเป็นอย่างดี					
3) ฉันรู้จักพิจารณาก่อนรับประทานอาหาร ว่าสิ่งใดที่โทษและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย					
4) ฉันรู้จักควบคุมตัวเองในรับประทานอาหารอย่างพอดี ไม่รับประทานมากเกินไปหรือน้อยเกินไป					
5) ฉันรู้จักรักษาความสะอาดของร่างกายและแต่งกายสะอาดเรียบร้อย เมื่อออกมาปฏิบัติกิจกรรม					
6) ฉันรู้จักแยกแยะข้อมูลข่าวสารว่า สิ่งใดที่มีประโยชน์และโทษสำหรับชีวิตของฉัน					
7) ฉันพิจารณาเลือกติดตามข่าวสารเคลื่อนไหวของหน่วยงานที่เป็นประโยชน์					
8) ฉันดูแลสุขภาพสะอาดสถานที่ในการทำกิจกรรมทุกครั้ง โดยไม่ต้องรอคำสั่ง					
9) เมื่อปฏิบัติงานเสร็จ ฉันจัดเก็บอุปกรณ์ปฏิบัติงานทุกชิ้น โดยไม่ต้องรอคำสั่ง					
10) ฉันพยายามจัดการสภาพแวดล้อมที่ฉันอาศัยอยู่ ให้มีความสะอาดเรียบร้อย แม้จะมีข้อจำกัดก็ตาม					

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น/ความรู้สึก				
พัฒนาทางสังคม					
11) เมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น ฉันมีความอดทนและรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน					
13) ฉันมีส่วนร่วมในการจัดหรือทำกิจกรรมของส่วนรวม					
14) ฉันมักแบ่งปันสิ่งของและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเมื่อมีโอกาส					
15) เมื่อเห็นผู้อื่นมีปัญหาทุกข์ใจ ฉันจะพูดจาปลอบโยน แนะนำวิธีแก้ปัญห					
16) ฉันเชื่อว่าการหยิ่งของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต จะทำให้เกิดเป็นนิสัย ก่อให้เกิดความทุกข์ภายหลัง					
17) ฉันเห็นว่าการเบียดเบียนตนเอง (การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ การเสพยาเสพติด) เป็นการทำลายสุขภาพให้เสื่อมโทรม					
18.) ฉันหลีกเลี่ยงการเล่นพนันทุกชนิด เพราะจะทำให้เกิดความเสียหายเกิดขึ้นภายหลัง					
19) ฉันปฏิบัติตามกฎระเบียบการอยู่ร่วมกันอย่างเคร่งครัด					
20) ฉันหลีกเลี่ยงการพูดจาก้าวเท้งและใช้คำพูดส่งเสริม ยั่วยุให้ผู้อื่นเดือดร้อนทุกข์ใจและเกิดความหวาดระแวงต่อกัน					
พัฒนาทางจิตใจ					
21) ฉันเป็นคนมองโลกในแง่ดี แม้จะมีเหตุการณ์ร้ายเข้ามาในชีวิต					
22) ฉันรู้สึกมีจิตใจปลอดโปร่ง ผ่อนคลาย ไม่เศร้าหมอง					
23) ฉันรู้จักวิธีควบคุมตนเองในการกระทำสิ่งไม่ดีงาม					
24) ฉันเชื่อมั่นว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตนได้					
25) ฉันเชื่อมั่นว่าความขยัน ประกอบอาชีพสุจริต จะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้					
26) ฉันมั่นใจว่าความอดทนในการดำเนินชีวิต จะช่วยให้ฉันผ่านพ้นต่ออุปสรรคได้					
27) ฉันมีสมาธิแน่วแน่ในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย					
28) ฉันมีสติและความรู้สึกตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่น					
29) ฉันมักจะให้ความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน					
30) ฉันมักระลึกถึงบุญคุณและตอบแทนบุญคุณผู้อื่น เมื่อมีโอกาส					

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น/ความรู้สึก				
พัฒนาทางปัญญา					
31) ฉันแสวงหาความรู้สิ่งใหม่ๆเพื่อพัฒนาตนเอง แม้มีข้อจำกัดเรื่องสภาพแวดล้อมก็ตาม					
32) ฉันเร่งขวนขวายทำความดี หลีกเลี่ยงกระทำสิ่งที่ไม่ควรทำ โดยไม่ปล่อยให้เวลาให้สูญเปล่า					
33) ฉันหลีกเลี่ยงการใช้ชีวิตแบบประมาท โดยถ่วงน้ำหนักไปในเรื่องอื่น					
34) ฉันยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม					
35) ฉันยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและการรับรู้สิ่งต่างๆตามความเป็นจริง					
36) ฉันรักษาใจให้สงบและปล่อยวางได้ เมื่อมีปัญหาเข้ามาในชีวิต					
37) ฉันยอมรับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและการรับรู้สิ่งต่างๆตามความเป็นจริง					
38) ฉันหลีกเลี่ยงและไม่กระทำความบาปทั้งทางกายและทางใจต่อผู้อื่น					
39) ฉันมีคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง					
40) ฉันเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ทำให้จิตใจมีอิสระ สงบเย็น ไม่พึงพาวัตถุภายนอก					

ตอนที่ 3 แบบบันทึกประสบการณ์ต่อการเข้าร่วมฝึกสมาธิ

คำชี้แจง:

ให้ท่านเขียนความรู้สึก และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในการเข้าร่วมกิจกรรมฝึกสมาธิครั้งนี้ โดยเขียนตามความเป็นจริง ข้อมูลทั้งหมดจะเป็นความลับใช้เฉพาะในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยภาพรวมเท่านั้น ขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมโครงการ ดังนี้

1. ท่านได้เรียนรู้อะไรจากการเข้าร่วมโครงการฝึกสมาธิ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าประสบการณ์การเข้าร่วมฝึกสมาธิครั้งนี้ ทำให้ท่านเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไรบ้าง (พัฒนาทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจ และทางปัญญา)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ความประทับใจที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมฝึกสมาธิครั้งนี้เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4 “ธรรมะในใจของท่าน” ท่านจะนำหลักธรรมะข้อใด ไปใช้ในการดำเนินชีวิตของท่าน

[illegible]

5 ท่านตั้งใจที่นำสิ่งที่เรียนรู้จากการเข้าร่วมฝึกสมาธิไปใช้อย่างไรบ้าง

[illegible]

6 ปัญหา อุปสรรค / ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

[illegible]

หลักสูตรสัตคศาสมาธิ

วันที่	เวลา	หัวข้อบรรยาย	เทป	อาจารย์ผู้บรรยาย
วันจันทร์ที่ 1	09.00-09.30 น.	ปฐมนิเทศ		
	09.30-10.15 น.	1.จุดประสงค์ของการทำสมาธิ		
	10.15-10.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	3.26	
	10.45-11.15 น.	1.1.1 อริยาบถ 4		
	12.30-13.00 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	13.00-13.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.45-13.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	13.15-14.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	28.41	
	18.00-18.15 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.15-18.30 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันอังคารที่ 2	09.00-09.30 น.	1.1.2 อาการ - กิริยา		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	40.24	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	1.1.3 สถานที่ - บริเวณ		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	43.38	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันพุธที่ 3	09.00-09.30 น.	1.1.4 ชุมชน - ป่าไม้ - ภูเขา		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	44.3	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	1.1.5 อากาศ - หนาว - ร้อน		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	35.06	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		

วันที่	เวลา	หัวข้อบรรยาย	เทป	อาจารย์ผู้บรรยาย
วันพฤหัสบดีที่ 4	09.00-09.30 น.	1.1.6 เวลา		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	39.07	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	1.2.1 ความตั้งใจ		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	31.45	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันศุกร์ที่ 5	09.00-09.30 น.	1.2.2 ความวางใจ		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	44.35	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	1.2.3 การบริการ		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	37.12	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันเสาร์ที่ 6	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		มอบหมาย จนท. รจ./ทส.
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันอาทิตย์ที่ 7	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		มอบหมาย
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		จนท. รจ./ทส.
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันจันทร์ที่ 8	09.00-09.30 น.	1.2.4 เริ่มต้นการกำหนด		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	43.51	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		

วันที่	เวลา	หัวข้อบรรยาย	เทป	อาจารย์ผู้บรรยาย
	12.30-13.00 น.	1.2.5 เกี่ยวกับลมหายใจ		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	44.45	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันอังคารที่ 9	09.00-09.30 น.	1.2.6 เกี่ยวกับอุปาย		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	39.59	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	1.2.7 เกี่ยวกับอารมณ์		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	42.04	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันพุธที่ 10	09.00-09.30 น.	1.2.8 เกี่ยวกับสระแเส		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	41.03	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	1.3.1 การบริการคือ นึกพุทโธ ฯลฯ		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	40.29	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันพฤหัสบดี ที่ 11	09.00-09.30 น.	1.3.2 การบริการเป็นเพียงเบื้องต้น		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	42.42	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		

วันที่	เวลา	หัวข้อบรรยาย	เทป	อาจารย์ผู้บรรยาย
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	1.3.3 การบริการเป็นความจำเป็น		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	41.58	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันศุกร์ที่ 12	09.00-09.30 น.	1.3.4 การไม่บริการกำหนดความหยุด		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	43.54	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	1.3.5 การผ่อนคลายใจในขณะกำหนดความหยุด		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	42.24	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	1.4.3 ความกระวนกระวาย		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	43.42	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันพฤหัสบดี ที่ 18	09.00-09.30 น.	1.4.4 ความหงุดหงิด		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	43.52	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		

วันที่	เวลา	หัวข้อบรรยาย	เทป	อาจารย์ผู้บรรยาย
	12.30-13.00 น.	1.4.5 อาการกริยาเจ็บคัน โดยไม่มีสาเหตุ		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	42.23	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันศุกร์ที่ 19	09.00-09.30 น.	1.4.6 ความลึกลับสงสัย		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	43.54	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	1.4.7 ความโลภอยากได้เร็ว		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	42.3	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันเสาร์ที่ 20	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		มอบหมาย จนท. รจ./ทส.
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันเสาร์ที่ 21	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		มอบหมาย จนท. รจ./ทส.
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันจันทร์ที่ 22	09.00-09.30 น.	2.1.1 ลักษณะของสมาธิ		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	44.28	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	2.1.2 ขั้นตอนของสมาธิ		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	41.37	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		

วันที่	เวลา	หัวข้อบรรยาย	เทป	อาจารย์ผู้บรรยาย
วันอังคารที่ 23	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	09.00-09.30 น.	2.1.3 คุณสมบัติของสมาธิ		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	43.14	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	2.1.4 การวัดผลของสมาธิ		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	43.26	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันพุธที่ 24	09.00-09.30 น.	2.1.5 ประโยชน์ของสมาธิ		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	33.09	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	2.1.6 สมาธิขั้น		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	17.29	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันพฤหัสบดีที่ 25	09.00-09.30 น.	2.1.7 สมาธิลึก		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	43.14	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	2.1.8 อาการของสมาธิ		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์ บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		

วันที่	เวลา	หัวข้อบรรยาย	เทป	อาจารย์ผู้บรรยาย
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันศุกร์ที่ 26	09.00-09.30 น.	2.1.9 การเพิ่มของสมาธิ		
	09.30-10.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	44.18	
	10.15-10.45 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	10.45-11.15 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	12.30-13.00 น.	2.1.10 หนทางให้สมาธิเสื่อม		
	13.00-13.45 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ	40.27	
	13.45-13.15 น.	เดินจงกรม 30 นาที หรือยืนสมาธิ 5 นาที/สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 9 จบ		
	13.15-14.45 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันเสาร์ที่ 27	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		มอบหมาย จนท. รจ./ทส.
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันอาทิตย์ 28	18.00-18.15 น.	ฟังเสียงบรรยายพระธรรมมงคลญาณ		มอบหมาย จนท. รจ./ทส.
	18.15-18.30 น.	สวดมนต์บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย 3 จบ		
	18.30-19.00 น.	นั่งสมาธิ 30 นาที		
วันจันทร์ที่ 29	09.00-11.15 น.	นักศึกษาแสดงความรู้สึก		
	13.00-15.15 น.	สอบทางทฤษฎี		
วันอังคาร 30	09.00-11.15 น.	สอบปฏิบัติเดินจงกรม-นั่งสมาธิ		
	13.00-15.15 น.	พิธีปัจฉิมนิเทศ		

ภาคผนวก จ

การสัมภาษณ์เชิงลึก/ภาพการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) /การลงพื้นที่กิจกรรมการอบรม
โครงการสังคมสาธาณธิ
วันที่ 2 เมษายน 2561

ที่ ศธ ๖๑๐๗/๒๐

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เจริญพร ผู้อำนวยการทันตสถานบำบัดพิเศษกลาง

ด้วยพระมหานันทวิทย์ อธิปัตย์ และดร.กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์ นักวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง เรื่อง “การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร”

ในการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พิจารณาเห็นว่าหน่วยงานในการกำกับดูแลของท่าน เป็นหน่วยงานที่มีการจัดโครงการสัปดาห์ศีล รุ่งที่ ๑๒ ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๕ มีนาคม - ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งเป็นหลักสูตรการพัฒนาพฤติกรรมดีของกรมราชทัณฑ์ ที่มีการอบรมจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างในการทำกิจกรรมในกับหน่วยงานอื่น ๆ พร้อมทั้งมีผลงานเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถที่จะให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อพิจารณาอนุญาตให้สัมภาษณ์ ผู้บริหาร บุคลากร ในวันจันทร์ที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น.-๑๕.๐๐ น. ซึ่งมีรายนามต่อไปนี้

๑.นายวุฒิชัย เจริญวิริยะกุล	ผู้อำนวยการทันตสถานบำบัดพิเศษกลาง
๒.นายวิศิษฐ์ ปัญญา	ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง
๓.นายอุทัย แฝ้วพลสง	นักทัณฑวิทยาชำนาญการ
๔.นายทองพูน พาประจง	นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพชำนาญการ
๕.นายชยพล แก้วพวง	นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ ดร.กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์ ในการดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาประกอบในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขออณุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระสุธีรัตนบัณฑิต)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

โทร: ๐๙๕ ๕๕๖ ๘๘๖๔

อีเมล : sakorn_49@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๐๗/๖๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
 เจริญพร ผู้อำนวยการพัฒนสถานบำบัดพิเศษกลาง

ด้วยพระมหานันทวิทย์ อธิปัตย์ และดร.กมลศ ภูวนาธิพงศ์ นักวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง เรื่อง “การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร”

ในการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ คณะผู้วิจัย มีความประสงค์จะแจกแบบสอบถามให้กับผู้ต้องขังที่เข้าอบรมโครงการสัปดาห์สมาธิ รุ่นที่ ๑๒ ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๕ มีนาคม - ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยคณะผู้วิจัยจะดำเนินการแจกแบบสอบถามแก่ผู้ต้องขังในช่วงก่อนเข้าอบรมหลักสูตร และหลังจากเข้าอบรมหลักสูตร จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่อพิจารณาอนุญาตให้แจกแบบสอบถามในช่วงเวลา

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตเผยแพร่ให้ ดร.กมลศ ภูวนาธิพงศ์ ในการดำเนินการแจกแบบสอบถามแก่ผู้ต้องขังในช่วงเวลาก่อนเข้าอบรมหลักสูตร และหลังจากเข้าอบรมหลักสูตรแล้ว เพื่อนำมาประกอบในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขออภัยมาขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระสุธีรัตนบัณฑิต)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

โทร: ๐๙๕ ๕๙๖ ๘๘๖๔

อีเมล : sakorn_49@hotmail.com

ภาคผนวก ฉ

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ MCU RS 610759206

ชื่อโครงการ การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

หัวหน้าโครงการ พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมในปัจจุบันได้ประสบกับปัญหาการเกิดวิกฤตทางศีลธรรมในสังคม คนในชาติมีการแบ่งแยกเป็นฝักฝ่ายของประชาชนในประเทศอันก่อให้เกิดภาวะสังคมไร้ระเบียบซึ่งได้ส่งผลกระทบในทางลบต่อเด็กและเยาวชนอย่างมหาศาลจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกันในการดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพให้กับเด็กและเยาวชนในทุกๆด้านซึ่งเปรียบเสมือนการป้องกันปัญหาระยะยาวของประเทศชาติมิให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคมและกลายเป็นปัญหาสังคมต่อไป ดังนั้นเยาวชนจึงต้องเป็นผู้ได้รับการอบรม ดูแล และปลูกฝังทั้งความรู้ คุณธรรม และจริยธรรม ให้เป็นผู้มีความพร้อม ความสมบูรณ์ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และจำเป็นต้องมีการปลูกฝังประชาชนให้ตระหนัก ทั้งกาย วาจา ใจ ให้เป็นผู้มีจิตใจงดงาม จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย

จากสถิติเหตุจากปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น อาศัยหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องและกรมราชทัณฑ์ เป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่ประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ถือว่ามีส่วนที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกือบทุกขั้นตอน โดยคุณผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการดำเนินคดีอาชญากรรมในศาลพิจารณาระหว่างพิจารณาตลอดจนภายหลังขึ้นเป็นลำดับพร้อม ๆ กับการเจริญเติบโตของประเทศ การกระทำความผิดเป็นปัญหาที่เกิดจากการอยู่รวมกันของคนในสังคม ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเท่าใดจำนวนผู้ที่กระทำความผิดก็จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอความรุนแรงของการกระทำความผิดนั้นจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แต่ในสังคมแต่ละสังคมนั้นก็จะมีกฎเกณฑ์สำหรับควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมเพื่อมิให้เกิดปัญหาระหว่างกัน ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมจะต้องถูกลงโทษ เพราะถ้าหากในสังคมใดไม่จัดการกับผู้กระทำความผิดก็เท่ากับว่ายอมรับว่าการกระทำความผิดนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ในอดีตการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในสังคม มักจะปฏิบัติด้วยวิธีการที่รุนแรงและทารุณ โหดร้ายให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำไป ทั้งนี้เพื่อสร้างความยุติธรรมให้แก่สมาชิกในสังคม เป็นการมุ่งลงโทษเพื่อจะให้เกิดความเจ็บปวดทรมานจำ และไม่กล้าที่จะกระทำความผิดซ้ำอีก ต่อมาเมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทำให้อัตรากการกระทำผิดกฎเกณฑ์ของสังคมเพิ่มขึ้นตาม การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจึงได้มีการพัฒนารูปแบบ

จากวิธีการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายมาเป็นการปฏิบัติโดยใช้เรือนจำและทัณฑสถานแทน¹

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้ต้องขังให้เป็นคนดี จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะคนในสังคมต่างเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแม้เป็น เรื่องที่มีความยากเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน และมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รัฐบาลได้พิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ ในเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสงบสุขของสังคมไทย จากการที่ได้วิเคราะห์แล้ว พบว่า สังคมใดมีผู้เพียบพร้อม ด้วยคุณธรรมจริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสงบสุข ในขณะเดียวกัน หากคนในสังคมใดมีความ บกพร่องด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ก็หาความสงบ สุขได้ยาก สภาพภาพรวมของปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับคนในชาติทุกกลุ่มเป้าหมาย นับวันจะรุนแรงและทวีคูณมากขึ้น ที่มีผลต่อประเทศและสังคมไทยโดยรวม ดังนั้น ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคม ชุมชน ครอบครัว และตัวเยาวชน การปลูกฝังทักษะชีวิตในการสั่งสอน การดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดที่จะช่วยขัดเกลาอุปนิสัย และปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม จึงมีความสำคัญ การฝึกอบรมผู้ต้องขังโดยจัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาคุณภาพ เชิดชูความเป็นไทย ห่วงใยอาสาสมัคร ย่อมเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และช่วยแก้ปัญหาให้ผู้ต้องขังที่ จะได้กลับตัวกลับใจเป็นคนดี แลเห็นพิษภัยที่เป็นปัญหาของสังคม ตลอดจนเป็นแนวทางไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข และสารเสพติด และปัญหาโรคเอดส์ในขณะนี้ สังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจำเป็นต้องเร่งให้มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้ผู้ต้องขังได้เป็นคุณค่าของชีวิตที่มีคุณภาพ ที่จะช่วยสร้างความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงให้กับประเทศชาติสืบไป

แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมด้วยวิธีการปฏิบัติสมาธิ เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรม โดยสุรพล ไกรสรารุณ²ได้อธิบายว่า การปฏิบัติสมาธิ นอกจากจะทำให้เกิดความสุขแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์มากมายอย่างที่บุคคลอาจนึกไม่ถึงเพื่อให้เห็นความสำคัญของสมาธิและเป็นการกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติให้มีความขวนขวายและตั้งใจปฏิบัติสมาธิให้มากยิ่งขึ้น ได้แก่

- 1) การทำสมาธิเป็นการฝึกหัดควบคุมจิตให้อยู่ในอำนาจของสติ
- 2) การทำสมาธิเป็นการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพที่เหมาะสมแก่การทำงาน เป็นการทำให้นิรโรค (กามฉันทะพยาบาทถีนะมิทธะอุทธัจจะกุกกุจจะและวิจิกิจฉนา) สิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมองและบั่นทอนปัญญาสงบลงมีผลทำให้จิตมีคุณภาพที่บริสุทธิ์ (บริสุทธิ์-ผ่องใส) สมาธิโต (มั่นคง) กมนนโย (ควรแก่การทำงาน) ควรแก่การนำไปใช้ทำหน้าที่ต่างๆ ให้บรรลุผลด้วยดี
- 3) การทำสมาธิเป็นการเสริมสร้างพลังให้กับจิต มีสติระลึกรู้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเท่านั้นการทำเช่นนี้เป็นการรวมกระแสจิตที่กระจัดกระจายไปในการรับรู้ในหลายเรื่องและหลายช่องทางให้มารวมอยู่ที่เดียวเป็นต้น

¹ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๔.

² สุรพล ไกรสรารุณ, ความสุขทุกมิติ ตามหลักพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๓๘-๔๒.

4) การทำสมาธิเป็นการสร้างบ้านทางจิต (หรือวิหารธรรม) ชีวิตในฝ่ายกายมีความจำเป็นที่จะต้องมีการกายอย่างใดชีวิตในฝ่ายจิตก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีการจิตอย่างนั้นเป็นต้น

ดังนั้นปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคม ชุมชน ครอบครัว และตัวเยาวชน การปลูกฝังทักษะชีวิตในการสั่งสอน การดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดที่จะช่วยขัดเกลาอุปนิสัย และปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม จึงมีความสำคัญ การฝึกอบรมผู้ต้องขังโดยจัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาคุณภาพ เชิดชูความเป็นไทย ห่วงใยเสพติด ย่อมเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคม และช่วยแก้ปัญหาให้ผู้ต้องขังที่ จะได้กลับตัวกลับใจเป็นคนดี แลเห็นพิษภัยที่เป็นปัญหาของสังคม ตลอดจนเป็นแนวทางไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข และสารเสพติด และปัญหาโรคเอดส์ในขณะนี้ สังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้จำเป็นต้องเร่งให้มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้ผู้ต้องขังได้เป็นคุณค่าของชีวิตที่มีคุณภาพ ที่จะช่วยสร้างความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงให้กับประเทศชาติสืบไป

ดังนั้นผู้วิจัยศึกษาจริยธรรมของผู้ต้องขังเชิงพุทธบูรณาการ โดยมุ่งศึกษากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมของผู้ต้องขัง โดยใช้หลักพุทธธรรมมาบูรณาการ เพื่อพัฒนากาย ศีล จิต ปัญญา โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้ต้องขังที่เข้าฝึกอบรมหลักสูตร สักคสาสมาธิ ทำการวัดผลเปลี่ยนแปลงจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการหลังจากเข้าฝึกอบรมหลักสูตร สักคสาสมาธิ เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการของผู้ต้องขัง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์โครงการวิจัย

1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาจริยธรรมของผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อเสนอผลการเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร

ผลวิจัยสรุปได้ว่า

1. สภาพปัญหาจริยธรรมผู้ต้องขังในสังคมไทย พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติดโดยตรง มีจำนวนมากกว่า 70 % และมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เมื่อพ้นโทษกลับมาก่อทำผิดซ้ำอีก สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของสังคมไทย มีสาเหตุมาจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพมีรายได้ไม่เพียงพอกับการเลี้ยงครอบครัว เป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม และมีค่านิยมการดำเนินชีวิตรักความสบาย อยากรวยเร็ว มีพฤติกรรมการเล่นแบบทางสังคมที่ผิด

2. กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร ผลวิจัยสรุปได้ว่า ขั้นตอนการสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังเป็นกระบวนการพัฒนาพฤติกรรม แนวทางหนึ่งของกรมราชทัณฑ์ มีการดำเนินงานเริ่มจากการรับนโยบาย นำมาปฏิบัติเป็นแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีภารกิจสำคัญคือ การควบคุมและพัฒนาพฤติกรรม กระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง เป็นการพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยหลักสูตรอบรมที่เสริมสร้างจริยธรรมนั้นเน้นไปตามหลักสูตรที่กรมราชทัณฑ์กำหนด โดยมีหน่วยปฏิบัติในระดับเรือนจำ/ทัณฑสถานฯ คือ ฝ่ายการศึกษาฯ งานพัฒนาจิตใจ เช่น โครงการพัฒนาจิตใจ หลักสูตรสักคสาสมาธิ , โครงการอบรม, วันสำคัญของชาติ, ศาสนาและสถาบัน, โครงการ

วิวัฒน์พลเมืองฯ,โครงการเยี่ยมอบรมศึกษา, และโครงการเรือนจำเรือนความ เป็นต้น โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะการนำกระบวนการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นวิธีสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตให้เข้มแข็งไม่ให้กลับมากระทำผิดซ้ำได้ หลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม ได้แก่ หลักศีล 5 มรรคมีองค์ 8 หลักสังคัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 โยนิโสมนสิการ และหิริ โอตปปะ โดยมีกระบวนการสำคัญ ได้แก่

- 1) การฝึกสมาธิภาวนา ให้เกิดขึ้นเป็นการแนวคิดที่ถูกต้อง ความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม
 - 2) ฝึกกระบวนการไตรสิกขา เป็นการฝึกอบรมศีล สมาธิ และปัญญา เป็นพัฒนาด้านความประพฤติทางกาย วาจา และใจ
 - 3) การปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในกิจวัตรประจำวันและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
3. ผลกระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรศัคคสมาธิมีจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสูงกว่าก่อนเข้าอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตัวแปรจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ประกอบด้วย พัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาทางจิตใจ และพัฒนาทางปัญญา พบว่า หลังทดลองคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมและรายด้านมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยคะแนนจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองเท่ากับ 4.09 และ 4.28 (SD. = .477 และ .464) จากคะแนนเฉลี่ยเต็ม 5 คะแนน และพิจารณาทางด้านพบว่า หลังการทดลองด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุดคือ ด้านการพัฒนาทางจิตใจเท่ากับ 4.35 และ SD = 534 รองลงมา ด้านการพัฒนาทางกาย และพัฒนาทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และ SD. = 554. และ .553) และ ด้านการพัฒนาทางสังคมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 4.24 และ SD. = .555 โดยทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ตามลำดับ

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปเผยแพร่ เพื่อพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังตามแนวพระพุทธศาสนา
- 2) หน่วยงานภาครัฐ คณะสงฆ์ ได้ทราบถึงกระบวนการทำงาน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการทำงานในการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในกรุงเทพมหานคร
- 3) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนสร้างเครือข่ายการทำงานรับใช้สังคม ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในกรุงเทพมหานคร

การประชาสัมพันธ์

- 1) การนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติและนานาชาติ
- 2) การนำบทความวิจัยลงตีพิมพ์ในวารสารที่อยู่ในฐาน TCI

ภาคผนวก ข

หนังสือรับรองจริยธรรมในคน

**ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนินยอม**

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๐๒/๒๕๖๑

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร
(Strengthening Ethics for Prison in Bangkok.)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 610759206

สถาบันที่สังกัด: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: พระมหานันทวิทย์ อธิภาโท (แก้วบุตริ)

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๑
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๑
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๑
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๑

(พระราชปรีดีศักดิ์, ศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

หมายเลขใบรับรอง: ว.๐๒/๒๕๖๑

วันที่ให้การรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ – นามสกุล : พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท (แก้วบุตรดี) หัวหน้าโครงการวิจัย
- ตำแหน่งปัจจุบัน : นักวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดปทุมคงคา ถนน 6 เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- สถานที่ทำงาน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 หลักกิโลเมตรที่ 55 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รหัสไปรษณีย์ 13170 โทร. 089 404 7531
- Email : sakorn_49@hotmail.com
- การศึกษา :
- น.ธ.เอก,เปรียญธรรม 6 ประโยค
 - ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) สาขาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - กำลังศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย :

- พ.ศ. 2552 การสร้างและพัฒนาแบบวัดความสุขของประชาชนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา (ผู้ร่วม)
- พ.ศ. 2556 การสังเคราะห์งานวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ (หัวหน้า)
- พ.ศ. 2557 สวัสดิการสังคมเชิงพุทธ : รูปแบบและการสร้างพลังชุมชน (หัวหน้า)
- พ.ศ. 2558 รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนของชุมชนตามแนวทางพระพุทธศาสนา (หัวหน้า)
- พ.ศ. 2559 การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร (หัวหน้า)
- พ.ศ. 2560 การจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยและลาว (หัวหน้า)
- พ.ศ.2560 การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุเทศบาลนครนนทบุรีให้เป็นศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุต้นแบบ ภาคกลางตอนบน (ผู้ร่วม)
- พ.ศ. 2561 การบริหารจัดการผ้าทอพื้นเมืองเพื่ออัตลักษณ์ที่โดดเด่นในอาเซียน (ผู้ร่วม)

- 1.1 ชื่อ-สกุล ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ ผู้ร่วมวิจัย
- 1.2 ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
คณะ มนุษยศาสตร์
- 1.3 หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก 30/206 หมู่ 1 ถนนศรีนครินทร์ ต.บางแก้ว อ.บางพลี
จ.สมุทรปราการ
โทรศัพท์เคลื่อนที่ 095 596 8864
E-mail. kamalas2013@gmail.com
- 1.4 ประวัติการศึกษา
- ปริญญาตรี นิเทศศาสตรบัณฑิต (สาขาประชาสัมพันธ์)
เกียรตินิยมอันดับ 2 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
 - ปริญญาโท วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (จิตวิทยาพัฒนาการ)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 - ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1.5 ประสบการณ์ในการสอน

- ระเบียบวิธีวิจัยทางจิตวิทยา
- การทดสอบและการประเมินทางจิตวิทยา
- จิตวิทยาผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ
- ระเบียบวิธีวิจัยและสถิติทางจิตวิทยา

1.6 ผลงานวิชาการ

หัวหน้าโครงการวิจัย

1. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระการเรียนรู้หลักสูตรธรรมศึกษาและหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน พุทธทศวรรษจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี 2558 หัวหน้าโครงการวิจัย
2. การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดความสุขของประชาชนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ผู้ร่วมวิจัย ปี 2558 ผู้ร่วมวิจัย
3. ค่านิยมและพฤติกรรมต้นแบบการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการของสามเณร

ผู้ร่วมวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพฤติกรรมพลังสำหรับผู้สูงอายุ ปีงบประมาณ

2. โครงการวิจัย การพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวมด้วยกระบวนการ Bio Feedback (โครงการชุด ปีงบประมาณ 2560)

โครงการย่อยที่ 2 การพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสุขชีวิิตตามแนวทางการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม

3. การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา: นโยบายและแนวปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน ปี 2560

4) โครงการย่อย โครงการวิจัย (ภาษาไทย) อัตลักษณ์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาการนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปีงบประมาณ 2560

1.8 บทความทางวิชาการ

1. บทความวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระการเรียนรู้หลักสูตรธรรมศึกษาและหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน: ตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ (TCI ฐาน 1) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตีพิมพ์เผยแพร่ ฉบับที่ 3 ปี 2558

2. ค่านิยมและพฤติกรรมต้นแบบการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการของสามเณร: ตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร Journal of MCU Peace Studies ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2560)

3) THE EFFECT OF CHANGES OF VALUE AND BEHAVIOR MODEL OF CONSUMING IN ONLINE SOCIAL NETWORK USING INTEGRATION OF BUDDHIST PSYCHOLOGY FOR THAI NOVICES: ตีพิมพ์ใน JOURNAL OF INTERNATIONAL BUDDHIST STUDIES JIBS VOL.8 NO.1 : JUNE 2017

1.1 ชื่อ-สกุล

ดร.อัครนันท์ อริยศรีพงษ์ ผู้ร่วมวิจัย

1.2 ประวัติการศึกษา

ปริญญาเอก บัณฑิตวิทยาลัย สาขาการจัดการเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ปริญญาโท คณะวิศวกรรมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยีอาคาร มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

1.3 ตำแหน่งปัจจุบัน

กรรมการผู้จัดการ บริษัท เอสเอ็มซี พร็อพเพอร์ตี้ ซอฟต์แวร์ จำกัด

1.4 ผลงานทางด้านวิชาการ

- วิทยากรการบรรยายพิเศษ การบริหารทรัพย์สิน 2551 – 2553

เรื่อง “ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์” มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

- อาจารย์พิเศษ วิชาการบริหารทรัพย์สิน 2554 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- งานวิจัย เรื่องการพัฒนาเทคโนโลยีการจัดการอุตสาหกรรมก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยว โฮมสเตย์ ในท้องถิ่นแบบครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทุนวิจัยงบประมาณ พ.ศ.2555 สำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- บทความวิชาการ เทคโนโลยีก่อสร้างที่พักชั่วคราวต้นแบบตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง วารสารทางวิชาการ คุณภาพชีวิตกับกฎหมาย ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 ตุลาคม 2557
- นำเสนอผลงาน รูปแบบการจัดการเทคโนโลยีอุตสาหกรรมก่อสร้างบ้านพักในท้องถิ่นแบบครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การประชุมวิชาการ การบริหารและการจัดการ ครั้งที่ 10 2558 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- เทคโนโลยีก่อสร้างที่พักอาศัยชั่วคราวต้นแบบตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยี, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2558